

BETÆNKNING VEDRØRENDE

UDDANNELSE
AF
IKKE-FAGLÆRTE
ARBEJDERE

AFGIVET AF DEN AF
ARBEJDSMINISTERIET I MARTS 1957
NEDSATTE KOMMISSION
OM UDDANNELSE AF
IKKE - FAGLÆRTE

BETÆNKNING NR. 221

1959

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
<i>Forord</i> _____	
<i>Kapitel I.</i>	11
<i>Kapitel II. Antallet af arbejdsløshedsforsikrede ikke-faglærte og deres fordeling på arbejdsområder ...</i>	19
<i>Kapitel III. De vigtigste branchers beskæftigelses- og uddannelsesforhold.....</i>	21
A. Bygge- og anlægsvirksomhed.....	21
B. Jern- og metalindustrien.....	23
C. Nærings- og nydelsesmiddelindustrien.....	25
D. Landtransport.....	26
E. Tekstilindustrien.....	30
F. Beklædningsindustrien.....	32
G. Sten-, ler- og glasindustrien.....	34
H. Kemisk industri.....	34
I. Træindustrien.....	35
K. Grafisk industri.....	36
L. Papirindustrien.....	37
<i>Kapitel IV. Bestående uddannelsesinstitutioner for voksne ikke-faglærte.....</i>	38
A. Arbejdsteknisk Skole.....	38
B. Statens arbejdsmandskursus.....	40
C. Teknologisk Institut og Jydsk Teknologisk Institut.....	41
<i>Kapitel V. Bestående uddannelsesmuligheder for unge ikke-faglærte.....</i>	42
A. Erhvervsforberedelsen i folkeskolen.....	42
B. Den frivillige ungdomsundervisning.....	42
C. Statens arbejdstekniske ungdomsskoler.....	44
D. Forsvarets civilundervisning.....	45
<i>Kapitel VI. Indhold, opbygning m. v. af uddannelsen for voksne ikke-faglærte.....</i>	47
A. Uddannelsens indhold.....	47
B. Uddannelsens varighed og opdeling i trin.....	50
C. Uddannelsens praktiske tilrettelæggelse.....	51
D. Deltagelse i uddannelse.....	53
E. Illustrationer til kommissionens forslag.....	54
<i>Kapitel VII. Organisation og administration.....</i>	56
A. Nedsættelse af brancheudvalg.....	56
B. Etablering af et centralt organ vedrørende ikke-faglærte.....	58
C. Rådets sekretariat m. v.....	59
<i>Kapitel VIII. Konsulenter og lærere ved uddannelsen af ikke-faglærte.....</i>	61
A. Konsulenter.....	61
B. Lærere.....	62
<i>Kapitel IX. Vilårene for deltagelse i uddannelsesprogrammer for ikke-faglærte.....</i>	65

<i>Kapitel X.</i>	<i>Finansiering af uddannelsen af ikke-faglærte arbejdere.</i>	71
	A. Finansiering af eksisterende uddannelsesinstitutioner for ikke-faglærte arbejdere samt finansiering af uddannelse på tilgrænsende område m.v.	71
	B. De hidtidige finansieringsformers anvendelighed i fremtiden samt den nødvendige udbygning og supplering.	75
	C. Generelle udgifter.	80
	D. Forholdet mellem de i nærværende betænkning indeholdte forslag og det i arbejdsløshedsloven omhandlede kursusnavn.	80
	E. Oversigt over de med uddannelsen af ikke-faglærte forbundne udgifter.	81
<i>Kapitel XI.</i>	<i>Uddannelsen af unge mellem 14 og 18 år.</i>	84
	A. Kommissionens udgangspunkt ved overvejelserne vedrørende etablering af erhvervsbetonet undervisning i større omfang end hidtil for unge i alderen 14-18 år.	84
	B. Målsætning for og indhold af undervisningen for unge ikke-faglærte under 18 år.	84
	C. Sammenhæng mellem undervisningen i folkeskolen og forskellige former for ungdomsskoler.	87
	D. Særlige krav til de lærere, der skal påtage sig den erhvervsbetonede undervisning.	88
	E. Dokumentation af de unges erhvervede kundskaber og færdigheder.	89
	F. Spørgsmålet om obligatorisk uddannelse af unge efter folkeskolens 7. år.	90
	G. Andre muligheder for at fremme ungdomsundervisningen.	91
	H. Kontakten mellem de ikke-faglærtes særlige uddannelsesforanstaltninger og de forskellige skoleformer for unge.	93
	I. Ændringer i den bestående lovgivning.	94
<i>Kapitel XII.</i>	<i>Særlige bemærkninger om aldersgruppen 18- til ca. 23-årige.</i>	95
	A. Indledning.	95
	B. Tilpasning af de voksnes uddannelsessystem til de 18- til ca. 23-åriges særlige forhold.	95
	C. Forhold til eksisterende undervisningsinstitutioner m. v. for yngre.	98
<i>Kapitel XIII.</i>	<i>Kvindens beskæftigelses- og uddannelsesforhold.</i>	102
	A. Statistisk materiale.	102
	B. Bestående uddannelsesmuligheder.	103
	C. Andre uddannelsesforanstaltninger.	103
	D. Forslag m. v. fra udvalgene.	103
	E. Kommissionens forslag.	104
<i>Kapitel XIV.</i>	<i>Forholdet til visse andre uddannelser.</i>	105
<i>Kapitel XV.</i>	<i>Resumé.</i>	107
<i>Kapitel XVI.</i>	<i>Forslag til lov om erhvervsmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere.</i>	113
	<i>Bemærkninger til lovforslaget.</i>	118

Bilag.

Bilag 1.	De arbejdsløshedsforsikrede funktionærer, faglærte, arbejdsmænd og andre ikke-faglærte fordelt på erhvervsgrupper ultimo marts 1958.	127
Bilag 2.	Uddannelse af ikke-faglærte i udlandet.	132
	Frankrig.	132
	Holland.	137
	Schweiz.	141
	Sverige.	143
	Den tyske Forbundsrepublik.	149
	USA.	154
	USSR.	156
	Østrig.	158
Bilag 3.	Redegørelse vedrørende overgangen fra skole til erhvervsliv i nogle vesteuropæiske lande.	162
Bilag 4.	Forslag til branchefag.	167

Bilag 5.	Skrivelse af 30. september 1959 fra forstander Jens Jensen og direktør P. Waidtløw til kommissionen om uddannelse af ikke-faglærte.....	169
Bilag 6.	Indstilling fra Jens Jensen vedrørende den grundlæggende uddannelse for arbejdere i ældste aldersklasse.....	170
Bilag 7.	Indstilling fra P. Waidtløw vedrørende den grundlæggende uddannelse for arbejdere i ældste aldersklasse.....	173
Bilag 8.	Forslag til brancheområder for udvalg vedrørende uddannelsen af ikke-faglærte.....	183
Bilag 9.	Forholdet mellem løn og understøttelse.....	184
Bilag 10.	Notat om det obligatoriske 8. skoleår og folkeskolen.....	188
Bilag 11.	Notat om spørgsmålet om obligatorisk ungdomsundervisning.....	190
Bilag 12.	Grundundervisning tilrettelagt for elever på Statens arbejdstekniske ungdomsskoler.....	193
Bilag 13.	Nettovandringen af mænd og kvinder fra land til by.....	195
Bilag 14.	Notat vedrørende en statistisk belysning af de unges beskæftigelsesforhold.....	196
Bilag 15.	Undersøgelse i 1956/57 af ungdomsskolens elevers beskæftigelse.....	198
Bilag 16.	Kommissionens undersøgelse i februar 1959 af beskæftigelses- og uddannelsesforhold i industrien for ikke-faglærte under 18 år.....	199
Bilag 17.	Civil uddannelse af frivillige i forsvaret.....	205

Forord

A. Kommissoriet.

Under 27. marts 1957 tilskrev det daværende økonomi- og arbejdsministerium daværende direktør for arbejdstilsynet, nu departementschef i socialministeriet, Erik Dreyer således:

»De senere års tekniske udvikling har medført et voksende behov for veluddannet arbejdskraft ikke blot inden for de faglærte arbejders område, men i stigende grad også inden for de arbejdsområder, der varetages af ikke-faglært arbejdskraft. Medens uddannelsen af de faglærte arbejdere ligger i forholdsvis faste rammer, har uddannelsen af de ikke-faglærte arbejdere hidtil været af ret uensartet og tilfældig karakter.

På denne baggrund samt under hensyn til det særlige behov for uddannelse, der vil opstå for den del af de unge fra de store fødselsårgange, der i de kommende år vil indtræde på arbejdsmarkedet uden at få en egentlig lærlingeuddannelse, har regeringen besluttet at nedsætte en kommission til nærmere undersøgelse og overvejelse af en række spørgsmål vedrørende en forbedret uddannelse af ikke-faglærte arbejdere.

Kommissionen bør systematisk gennemgå de områder, hvor ikke-faglærte er beskæftiget, og herunder tilvejebringe oplysninger om arbejdets nærmere karakter, antal arbejdere, bestående uddannelsesmuligheder m. v.

I samarbejde med de interesserede parter må kommissionen søge klarhed over, inden for hvilke grupper der på kortere eller længere sigt er behov for en bedre uddannelse samt den mest hensigtsmæssige form for og indhold af en sådan uddannelse. I denne forbindelse må kommissionen være opmærksom på spørgsmålet om kvalificerede instruktører.

Det påhviler kommissionen at overveje, hvorledes det fornødne samarbejde mellem de interesserede organisationer bedst kan tilrette-

lægges, og hvilke områder dette samarbejde skal omfatte.

Kommissionen må tillige overveje, i hvilket omfang og under hvilke forudsætninger de forslag, kommissionen måtte fremsætte på grundlag af foranstående, vil kunne realiseres inden for rammerne af de eksisterende institutioner på dette område, samt i givet fald fremkomme med forslag til supplerung.

Det påhviler endvidere kommissionen at fremkomme med forslag til, hvorledes de administrative, koordinerende, rådgivende og initiativtagende opgaver på dette område bedst kan varetages.

Kommissionen må overveje spørgsmålet om finansieringen af bestående og eventuelle nye uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte, herunder disses økonomiske stilling under uddannelsen.

Kommissionen bør endelig på grundlag af foranstående overveje, om det vil være hensigtsmæssigt at tilvejebringe en lovgivning for det heromhandlede område, indeholdende bl. a. bestemmelser om uddannelsen, den fornødne koordinering, finansiering og administration, samt i givet fald fremkomme med udkast til lovforslag.

Hvad specielt angår problemet om de ikke-faglærte kvinders uddannelse bør kommissionen følge det arbejde, der udføres på dette område, bl. a. af arbejdsmarkedskommissionen, teknikerkommissionen og de under denne hørende udvalg, og overveje, om der måtte være behov for yderligere uddannelsesmæssige foranstaltninger, eventuelt om dette spørgsmål bør optages til en videregående selvstændig undersøgelse.

Det forudsættes, at kommissionen vil kunne afslutte sit arbejde inden den 1. september 1958.

Ved at meddele foranstående skal man an-

mode hr. direktøren om at ville indtræde i kommissionen og som formand lede dens forhandlinger.

Man har endvidere dags dato anmodet De samvirkende Fagforbund i Danmark og Dansk Arbejdsgiverforening om at ville udpege hver 7 repræsentanter til at indtræde som medlemmer af kommissionen, ligesom man har anmodet ministeriet for handel, industri og søfart, boligministeriet, undervisningsministeriet, arbejdsmarkedskommissionen og bestyrelsen for Arbejdsteknisk Skole om hver at ville udpege 1 repræsentant. Endvidere har man anmodet arbejdsdirektøren om at ville indtræde i kommissionen og ministeriet for handel, industri og søfart om at ville foranledige udpeget 1 repræsentant for de teknologiske institutter.

Der vil senere blive udpeget 1 repræsentant for økonomi- og arbejdsministeriet, 1 repræsentant for statens arbejdsmandskursus og en særlig social-økonomisk sagkyndig til at indtræde i kommissionen.

Kommissionen kan tilkalde sagkyndige og vil under sit arbejde blive bistået af et sekretariat, der forudsættes at optage kontakt med arbejdsmarkedskommissionens sekretariat.

Når samtlige medlemmer er udpeget, vil der blive givet meddelelse om kommissionens endelige sammensætning.«

Uanset at det ikke fremgår af kommissoriet, har kommissionen — under hensyn til sin sammensætning og øvrige forudsætninger — ikke ment at burde overveje de særlige problemer i forbindelse med uddannelse af *landarbejdere*.

Den i kommissoriet fastsatte tidsfrist har vist sig ikke at kunne overholdes, og den er derfor af arbejdsministeren blevet forlænget til udgangen af april måned 1959.

B. Kommissionens sammensætning.

Kommissionen har haft følgende sammensætning, idet de respektive medlemmer er blevet udpeget af de forskellige organisationer, ministerier m. v.:

Departementschef i Socialministeriet Erik Dreyer (formand).

Udpeget af De samvirkende Fagforbund:

Sekretær Frands E. Pedersen, De samvirkende Fagforbund.

Næstformand Viggo Jeppesen, Centralorganisationen af metalarbejdere i Danmark.

Forbundsformand Alfred Petersen, Dansk Arbejdsmands Forbund.

Næstformand Viggo Wivel, Dansk Arbejdsmands Forbund.

Forretningsfører Rich. Eriksen, Dansk Arbejdsmands Forbund.

Forretningsfører Ernst Borg, Dansk Arbejdsmands Forbund.

Cand. polit. Henry Grünbaum, Dansk Arbejdsmands Forbund.

Udpeget af Dansk Arbejdsgiverforening:

Direktør, cand. jur. H. Back, Industrifagene. Muremester R. P. Geertsen, Centralforeningen af Muremestre i Danmark.

Direktør, civilingeniør Ole H. Schmith, Entreprenørforeningen.

Direktør Svend Rasmussen, Jern- og Metalindustriens Sammenslutning.

Civilingeniør T. K. Thomsen, Dansk Arbejdsgiverforening.

Underdirektør, kaptajn V. Th. Thorbjørnsen, Dansk Arbejdsgiverforening.

Direktør, overretssagfører Johan Schrøder, Sammenslutningen af Havne- og Købmandsorganisationer i Danmark.

Udpeget af arbejdsministeriet:

Kontorchef G. Coln.

Arbejdsdirektør H. Borreschmidt.

Udpeget af handelsministeriet:

Fuldmægtig Gregers Thomsen.

Udpeget af boligministeriet:

Afdelingsingeniør W. R. Simonsen.

Udpeget af undervisningsministeriet:

Kommitteret fru E. Torkild-Hansen.

Udpeget af arbejdsmarkedskommissionen (nu arbejdsmarkedsrådet):

Kontorchef, cand. polit. Per Kirstein.

Udpeget af Arbejdsteknisk Skole:

Direktør, civilingeniør P. Waidtløw.

Udpeget som repræsentant for de teknologiske institutter:

Direktør, civilingeniør J. Zedeler.

Udpeget som repræsentant for Statens arbejdsmandskursus:

Forstander Jens Jensen.

Udpeget som særlig socialøkonomisk sagkyndig:

Direktør Henning Friis.

I skrivelse af 16. december 1957 har arbejdsministeriet endvidere anmodet Fællesrepræsentationen for danske arbejdsleder- og tekniske Funktionærforeninger om at ville udpege en repræsentant til at indtræde i kommissionen.

Fællesrepræsentationen har herefter udpeget sin formand, forretningsfører *Aage Rasmussen* som medlem af kommissionen.

Efter Dansk Arbejdsgiverforenings anmodning har direktør *Jens Mortensen*, Sammenlutningen af Havne- og Købmandsorganisationer i Danmark, siden den 4. oktober 1958 erstattet direktør *Johan Schrøder*, der havde fremsat ønske om at udtræde af kommissionen.

Herudover har fru *Helyett Simonsen*, Fagbevægelsens Kvindesekretariat, deltaget i plenarmøderne siden den 11. september 1958. Endvidere har undervisningsinspektør *Jørgen Bøgh*, Forsvarets civilundervisning, statskonsulenten for folkeskolen og seminarierne *K. Helveg Petersen* og statskonsulenten for ungdomsundervisningen ved inspektør *David Pedersen* deltaget i nogle af kommissionens møder.

Kontorchef *G. Coln* har ledet kommissionens sekretariat, der i øvrigt har bestået af ingeniør *N. H. Spanggård*, fuldmægtig i arbejdstilsynet fru *E. Sommer* og fra den 1. august 1958 fuldmægtig i boligministeriet *O. Bjørn Andersen*.

Herudover har sekretær i arbejdsministeriet *E. Tøttrup* fra 15. december 1957 og sekretær i socialministeriet *P. M. Munch-Petersen* fra 1. marts 1958 deltaget i sekretariatets arbejde.

C. Kommissionens møder m. v.

Kommissionen har afholdt ialt 30 plenarmøder.

Der har været nedsat følgende udvalg:

1. *Kontaktudvalget*, der havde til opgave at udarbejde planer for arbejdet i de øvrige udvalg og at tilvejebringe nærmere oplysninger om antallet af ikke-faglærte og deres arbejdsområder.

Udvalget havde følgende medlemmer:

G. Coln (formand).
H. Back.
Henning Friis.
Henry Grünbaum.
Per Kirstein.
Alfred Petersen.
Ole H. Schmith.

2. *Udvalget for jern- og metalindustrien*, bestående af:

Erik Dreyer (formand).
Alfred Petersen.
Svend Rasmussen.
T. K. Thomsen.
Viggo Wivel.

Herudover har *Henry Grünbaum* og formand *H. Heichelmann*, Foreningen af Værkstedsfunktionærer i Jernindustrien i Danmark, og daværende næstformand frk. *Ellen Henriksen*, Kvindeligt Arbejderforbund, deltaget i udvalgets arbejde.

3. *Udvalget for anlægs- og byggevirksomhed*, bestående af:

W. R. Simonsen (formand)
Rich. Eriksen.
R. P. Geertsen.
Alfred Petersen.
Ole H. Schmith.

Herudover har *Henry Grünbaum* og civilingeniør *A. Hansen*, arbejdsministeriet, deltaget i udvalgets arbejde.

4. *Udvalget for landtransport*, bestående af:

G. Coln (formand).
Ernst Borg.
Jens Mortensen (fra den 16. juni 1958 til den 4. oktober 1958 suppleant for *Johan Schrøder* og derefter ordinært medlem).
Alfred Petersen.
V. Th. Thorbjørnsen.

Herudover har *Henry Grünbaum* og overforvalter *Kaj Nielsen*, D.F.D.S., deltaget i udvalgets arbejde.

5. *Udvalget for kemisk industri*, bestående af:

N. H. Spanggård (formand).
H. Back.
Alfred Petersen.
Viggo Wivel.

Herudover har *Henry Grünbaum*, forbundsformand fru *Edith Olsen*, Kvindeligt Arbejderforbund, underdirektør *Byrge Carlsen*, A/S Dansk Svovlsyre & Superphosfat-fabrik, og direktør *Kaj Poulsen*, A/S Sadolin & Holmblad, deltaget i udvalgets arbejde.

6. *Udvalget vedrørende uddannelse af lærere og konsulenter*, bestående af:

J. Zedeler (formand).
Jens Jensen.
P. Waidtløw.
N. H. Spanggård.

Herudover har direktør *P. Marschall* og lektor *B. Møller Madsen*, begge Jydsk Teknologisk Institut, personalechef *R. Smith-Nielsen*, Teknologisk Institut, København, samt statskonsulenten for ungdomsundervisningen ved inspektør *David Pedersen* deltaget i udvalgets arbejde.

7. *Udvalget vedrørende uddannelse af unge ikke-faglærte*, bestående af:

Fru E. Torkild-Hansen (formand).
G. Coln.

Henry Grünbaum.
Svend Rasmussen.
Ole H. Schmith.
Viggo Wivel

Herudover har statskonsulenten for folkeskolen og seminarierne, *K. Helveg Petersen*, statskonsulenten for ungdomsundervisningen ved inspektør *David Pedersen* samt kontorchef *V. Hammer*, undervisningsministeriet, deltaget i udvalgets arbejde.

Der har endvidere været nedsat nogle mindre, hurtigt arbejdende udvalg til at behandle mere begrænsede problemer, og disse udvalg har i et vist omfang i lighed med de ovenfor nævnte samarbejdet med sagkyndige.

Kommissionens sekretariat har deltaget i alle udvalgenes arbejde.

København, i april 1959.

H. Back	Ernst Borg	H. Borreschmidt	G. Coln (leder af sekretariatet)
Erik Dreyer (formand)	Rich. Eriksen	Henning Friis	R. P. Geertsen
Henry Grünbaum	Jens Jensen	Viggo Jeppesen	Per Kirstein
Jens Mortensen	Frands E. Pedersen	Alfred Petersen	Aage Rasmussen
Svend Rasmussen	Ole H. Schmith	W. R. Simonsen	
Gregers Thomsen	T. K. Thomsen	V. Th. Thorbjørnsen	
E. Torkild-Hansen	P. Waidtløw	Viggo Wivel	J. Zedeler

N. H. Spanggård *S. E. Sommer* *O. Bjørn Andersen*

KAPITEL I.

Indledning

A. Faglærtes uddannelse.

Arbejdernes uddannelse har som bekendt her i landet sit tyngdepunkt i den traditionelle *mesterlære* med den grundige praktiske oplæring, suppleret med fornøden teoretisk uddannelse på de tekniske skoler.

Grundlaget for lærlinguddannelsen er lærlingeloven, der i sin første skikkelse blev vedtaget i 1889, men som senere er blevet ændret og udbygget flere gange, senest ved lov nr. 261 af 2. oktober 1956 om lærlingeforhold. Denne sidste fornyelse indeholder en række vigtige ændringer, navnlig i form af en udbygning af fagene selvstyre.

Det er fagene selv - gennem de for hvert enkelt fag nedsatte fællesudvalg, d.v.s. udvalg sammensat af lige mange repræsentanter for arbejdere og arbejdsgivere — det påhviler at udarbejde og løbende å jourføre de respektive uddannelsesregler og svendeprøveregulativer. Inden for smede- og maskinarbejderområdet, der på lærlingområdet dækker ca. 50 % af lærekontrakterne indenfor håndværk og industri, har man således pr. 4. juli 1956 godkendt 32 brancher i stedet for de hidtidige 12 med læretider for et par af brancherne på kun 2 år + den tid, som dagskolen varer. (De fleste fag har dog fortsat en læretid på ca. 4 år). Man har herved taget et skridt i retning af at gøre de faglærte mere »specielle«, samtidig med at de i læretiden får en mere dybtgående kunnen inden for de respektive områder. Samtidig har man i forbindelse med tilvejebringelse af uddannelsesregler for de forskellige brancher udarbejdet en detailleret »grunduddannelse«, som alle lærlinge inden for hele smede- og maskinarbejderområdet skal gennemgå inden for det 1. læreår og som eventuelt kan samles i en for-

skole af ca. 3 måneders varighed. Arbejdet med at etablere denne undervisning i forskolingsform er ved at blive gennemført. Inden for enkelte andre fag såsom bogtrykkerfaget og murerfaget er der ligeledes iværksat forskoler.

Med denne aktivitet på det praktiske uddannelsesområde er fulgt en tilsvarende virksomhed på det skolemæssige, idet man nu søger at samle alle lærlinge i fagklasser i stedet for som hidtil i blandede klasser. Samtidig forudsættes skolerne inden 1. december 1964 i det store og hele at være gået over til dagundervisning.

De nævnte fællesudvalg har ved siden af udarbejdelse af uddannelsesregler en række opgaver, hvor deres faglige indsigt er uundværlig. De skal således navnlig have indseende med, at lærlingenes praktiske oplæring foregår under betryggende forhold ved at godkende, at lærestederne har de fornødne forudsætninger for at uddanne lærlinge.

Det faglige selvstyre slår også igennem i den centrale faglige myndighed, lærlingerådet, der i det væsentlige består af repræsentanter for arbejdere og arbejdsgivere, og som på en række områder er overinstans i forhold til udvalgene. Blandt andet skal lærlingerådet godkende uddannelsesregler og udtale sig om svendeprøveregulativer for de enkelte fag og brancher, virke som ankeinstans i en række konkrete tvister etc. samt give råd og vejledning til ministerierne. Gennem sine forskellige funktioner bliver lærlingerådet herved i stand til i et vist omfang at harmonisere de forskellige fags udviklingsplaner m. v. på uddannelsesområdet og øve indflydelse på lovgivningsmagten.

De to administrative organer - Tilsynet med den Tekniske Undervisning og Tilsynet med Handelsskoleundervisningen — yder med bi-

stand af fagenes repræsentanter deres indsats for at holde den teoretiske og efterhånden også visse dele af den praktiske uddannelse, hvor den foregår på skoler, i trit med erhvervenes behov.

B. Faglærte og ikke-faglærte.

Med industrialiseringen og strømmen fra land til by er der imidlertid som bekendt ved siden af de faglærte arbejdere opstået en meget talstærk gruppe ikke-faglærte - ca. 400.000 alene i de anerkendte arbejdsløsheds-kasser mod ca. 200.000 faglærte og ca. 120.000 funktionærer — som ikke har haft synderlig adgang til at

Med de forskellige *uddannelsesmuligheder* er - uanset de 2 arbejdergruppers engagement i den samme produktion - fulgt en række karakteristiske forskelligheder også på andre områder. (Man skal her ikke komme ind på det lønningmæssige, der ikke har direkte relation til kommissionens arbejde).

1. *Arbejdsløshedstillene* for de forskellige arbejderkategorier viser, at de ikke-faglærte - navnlig medlemmer af Dansk Arbejdsmands Forbund — må bære en uforholdsmæssig stor del af arbejdsløsheden.

For 1957 er arbejdsløsheden for medlemmer af anerkendte arbejdsløsheds-kasser opgjort således:

	Mænd	Kvinder
Funktionærer	2,6%	2,0%
Faglærte	7,4%	6,3%
Medlemmer af D.A.F. og Kvindeligt Arbejderforbund	17,4%	7,1%
Andre ikke-faglærte _____	6,9%	8,3%
	11,5%	5,8%
Tilsammen	10,3%	

2. Det er en selvfølgelig ting, at de forskellige uddannelsesforhold medfører, at der som oftest er en betydelig forskel på de *arbejdsprocesser*, som faglærte og ikke-faglærte udfører. Det er imidlertid meget langt fra at være så enkelt, at ikke-faglærte kun udfører ukvalificeret arbejde, medens de faglærte tager sig af det kvalificerede. Forholdet er tværtimod blevet det — og tendensen synes at gå videre i den retning - at de ikke-faglærte sættes ind på stadig mere komplicerede og krævende arbejdsopgaver - så komplicerede, at de ofte på dette punkt kan stå mål med de faglærtes arbejde. Uanset

at der som nævnt ofte er forskel på faglærtes og ikke-faglærtes arbejdsområder, finder man i øvrigt hyppigt felter, hvor grænsen er flydende, således at visse arbejdsprocesser kan udføres både af ikke-faglærte og af faglærte. Inden for nogle grene af erhvervslivet er forholdet simpelthen det, at der ikke tages hensyn til, om en arbejder er faglært, men alene til hans evne til at udføre det pågældende arbejde.

3. Det skal endelig påpeges, at de ikke-faglærte fortrinsvis er *organiserede i egne forbund* - først og fremmest Dansk Arbejdsmands Forbund og Kvindeligt Arbejderforbund - men der er dog også eksempler på, at ikke-faglærte og faglærte er i samme forbund, f. eks. Træindustriarbejderforbundet, Keramisk Forbund m. fl. Inden for metalindustrien har de forskellige forbund etableret et samarbejde («kartel») - Centralorganisationen af Metalarbejdere i Danmark — omfattende de grupper inden for de forskellige forbund, faglærte som ikke-faglærte, der er beskæftiget i metalindustrien. Centralorganisationen tager sig af hovedoverenskomsterne, herunder fastsættelse af mindsteløn, og fælles problemer i det hele taget. Det er dog de enkelte forbund, der på basis af hovedoverenskomsternes mindstelønninger tager sig af lønforhandlingerne inden for de respektive områder, eventuelt dog med støtte fra centralorganisationen.

De ikke-faglærtes forbund er i modsætning til de faglærtes åbne i den forstand, at der ved optagelsen ikke stilles krav om en bestemt forudgående uddannelse, men kun om beskæftigelse inden for det pågældende arbejdsområde.

C. Afgrænsningen.

Grænselinien mellem faglærte og ikke-faglærte er - som det til en vis grad er fremgået af det foranstående - ikke skarp:

1. Svendebrevet giver ganske vist et klart kriterium for, om en arbejder er faglært eller ej (i lærlingelovens forstand), men *der findes udenfor de anerkendte lærefag områder med en systematisk tilrettelagt uddannelse af et omfang og en kvalitet, der nærmer sig en faglære*, f.eks. visse elevuddannelser inden for beklædningsindustrien, uddannelse på kurser inden for træindustrien m. fl.

2. Forholdene er i praksis ikke sådan, at der slet ikke finder nogen *overgang sted mellem de to arbejdergrupper*. Inden for visse fag er

der således ved aftale mellem parterne skabt mulighed for, at kvalificerede ikke-faglærte kan blive anerkendt som faglærte.

På den anden side er der en vis tilgang af faglærte til de ikke-faglærtes typiske arbejdsområder. Det kan skyldes mange forskellige grunde, f.eks. at visse fag har en overproduktion af svende, eller at de udlærte håndværksvende kan opnå bedre arbejds- og lønforhold inden for industrien (f. eks. skræddersvende, der går over i konfektionsindustrien) eller tilfældige svingninger i de lokale beskæftigelsesforhold etc.

D. Driftsomkostningerne i finansåret 1957/58 ved forskellige uddannelsesformer.

1. Uddannelsesinstitutioner for faglærte.

Den foran omtalte mangesidede uddannelsesaktivitet er selvsagt forbundet med ikke ringe omkostninger. Uddannelsen af lærlinge og svende inden for industri og håndværk — d.v.s. tekniske skoler og andre fagskoler m. v. (excl. teknika) - kostede således staten ialt ca. 16 mill. kr., medens udgifterne til handelsskoler m. v. udgjorde ialt godt 6 mill. kr.

Hertil kommer beløb af en nogenlunde tilsvarende størrelsesorden, som betales af mestre, kommuner, amtskommuner etc. Yderligere betales til visse særlige uddannelsesudgifter bidrag fra arbejdsgiver- og arbejderorganisationer.

Endelig er lærlingeuddannelsen forbunden med økonomiske ofre for lærlingene og deres forældre.

2. Undervisningsministeriets udgifter til ungdomsundervisning, bortset fra ungdomsskoler, jfr. herom under pkt. 3.

Undervisningsministeriet har til driften af aftenskoler, private efterskoler, folkehøjskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler m. v. betalt ialt ca. 30 mill. kr. Herudover har kommuner, skolefonds o. lign. betalt betydelige beløb. Yderligere betaler eleverne - bortset fra aftenskolerne — visse kontingenter for deltagelse i undervisningen.

3. Ungdomsskoler under undervisningsministeriet.

Udgifterne til disse skoler, der navnlig er tænkt at skulle komme unge ikke-faglærte til gode, jfr. kap. V, pkt. B., har udgjort ca. 1,6 mill. kr. (incl. fritidsforanstaltninger), hvortil kommer visse beløb fra kommuner og skolefonds samt mindre elevkontingenter (indskrivningsgebyrer m. v.).

4. Højere uddannelse.

Udgifterne til de højere undervisningsinstitutioner under undervisningsministeriet (universiteterne, Danmarks tekniske Højskole m. fl.) har udgjort ialt ca. 47 mill. kr. og udgifterne til lærerseminarier m. v. ca. 15 mill. kr.

5. Uddannelsesinstitutioner for ikke-faglærte.

Omkostningerne ved driften af Statens arbejdsmandskursus og Arbejdsteknisk Skole - de to vigtigste uddannelsesforanstaltninger for voksne ikke-faglærte - udgjorde ialt ca. 2,3 mill. kr., hvortil kommer ca. 1,5 mill. kr. for Statens arbejdstekniske ungdomsskoler. Hertil må lægges visse beløb fra andre foranstaltninger, f. eks. de teknologiske institutter og Forsvarets civilundervisning.

E. Baggrunden for kommissionens arbejde.

1. Som foran nævnt udgør de ikke-faglærte en meget stor del af den producerende del af befolkningen, men der ofres forholdsvis lidt for at give dem en passende uddannelse.

Ved at tilrettelægge en sådan uddannelse i større stil kan man *bidrage til at skabe forudsætningerne for en forbedring* dels af den enkeltes situation (ved at skabe større dygtighed og dermed en øget og mere tryk beskæftigelse og på længere sigt bedre indtjeningsmuligheder), dels af samfundøkonomien - herunder konkurrenceevnen udadtil - *ved at stille en veluddannet arbejderstab til erhvervslivets disposition.*

Når henses til, at de fremtidige økonomiske udsigter ikke er særlig sikre — jfr. navnlig det allerede etablerede fællesmarked og de løbende diskussioner om andre større markedsområder - og til, at vi her i landet under alle omstændigheder er stærkt afhængige af vort produktionsapparats effektivitet sammenlignet med andre lande, er der efter kommissionens opfattelse al mulig grund til på det uddannelsesmæssige område at bringe alle, der er engageret i produktionen - og herunder ikke mindst de ikke-faglærte - op på det højest mulige niveau.

Man kan også udtrykke det på den måde, at de ikke-faglærte repræsenterer en betydelig produktionsreserve, dels ved at de, der går ledige, kan bringes ind i produktionen, og dels ved at de, der er i arbejde, kan gøres dygtigere og dermed mere effektive.

2. Man har selvsagt tidligere været opmærksom på spørgsmålet om de ikke-faglærtes uddannelse; det har bl. a. været berørt i betänk-

ningen fra det af undervisningsministeriet i 1939 nedsatte ungdomsudvalg, i ungdomskommissionens betænkning: »Ungdommen og arbejdslivet«, og i lærlingekommissionens og arbejdsmarkedskommissionens betænkninger.

Undervisningsministeriets fornavnte ungdomsudvalg gik i sin i december 1940 afgivne betænkning ind for indretningen af en tvungen undervisning for unge mennesker mellem 16 og 18 år med det formål at give de unge forståelse af vilkårene for det erhvervsliv, i hvilket de er indtrådt, og af det samfund, hvortil de hører, samt at udvide og udbygge deres kundskaber og derigennem også at bidrage til deres karaktermæssige udvikling. Undervisningen, der som regel skulle gives som aftenundervisning og med arbejdskundskab som hovedfag, skulle omfatte mellem 240 og 360 timer, fordelt på 2 år. I denne undervisning skulle alle unge deltage, med mindre de efter udgangen af den undervisningspligtige alder deltog i eller havde gennemført undervisning i en mellem-skoles ældste klasse eller anden lignende undervisning, undervisning på tekniske skoler eller handelsskoler, undervisning i husgerning for den kvindelige ungdom i henhold til loven om husholdningsundervisning eller var varigt beskæftiget ved landbrug eller husholdning på landet.

Ungdomskommissionens betænkning »Ungdommen og arbejdslivet« fra 1952 foreslår, at samtlige kommuner skal etablere ungdomsskoler (evt. ved oprettelse af skoleforbund) som et tilbud til de unge om fortsat gratis undervisning efter udgangen af folkeskolen. Ungdomsskolen skal være dagskole, og arbejdsgiverne skal være pligtige at give de unge frihed til deltagelse i denne dagskoleundervisning, efter det første år uden afkorting af deres løn. Den yngste årgang af unge, altså de, der som 14-årige er gået ud af folkeskolen, skal inden de fylder 15 år — for landkommunernes vedkommende inden de fylder 16 år - være pligtige at påbegynde en undervisning, hvis omfang svarer til 300-500 timer i ungdomsskolen. Denne undervisningspligt kan opfyldes ikke blot i ungdomsskolen, men også gennem andre tilsvarende undervisningsformer eller ved at tage hjemmeundervisning, idet der ligesom for de 7-14-årige ikke er tale om skolepligt, men om undervisningspligt. Efter det første år er det frivilligt for de unge, om de vil modtage undervisning, idet dog de enkelte kommuner kan ud-

strække undervisningspligten ud over det første år.

Betænkningen understreger endvidere, at en mere fagligt betonet uddannelse af de ufaglærte med fordel kan begyndes, så snart de ufaglærte unge har fundet fodfæste i et arbejdsområde, hvor de regner med at blive, hvilket i reglen finder sted i alderen 20-23 år alt efter det pågældende faglige område. Denne uddannelse bør foregå i arbejdstekniske skoler, som efter kommissionens opfattelse på daværende tidspunkt havde indhøstet så mange erfaringer, at det skulle være muligt at udbygge dem væsentligt.

Lærlingekommissionens betænkning fra 1956 beskæftiger sig - som naturligt er — i altovervejende grad med mesterlæren.

Arbejdsmarkedskommissionens betænkning om »De store fødselsårgange« fra 1956 fremsætter - for så vidt angår uddannelse af ufaglærte under 18 år - ikke forslag om tvungen ungdomsskoleundervisning, men går ind for at denne undervisning søges fremmet, bl. a. ved at henstille til en række af arbejdsmarkedets organisationer at drøfte ordninger, der effektivt kan tilskynde de unge ufaglærte til at deltage i ungdomsskoleundervisningen og til arbejdsmarkedets hovedorganisationer at medvirke til at få den erhvervsbetonede del af ungdomsskolens undervisning tilrettelagt i nærmere samarbejde med organisationer og virksomheder inden for de forskellige brancher.

For så vidt angår uddannelsen af ufaglærte på 18 år og derover går betænkningen ind for en udbygning af de forskellige former for skoling, som står til rådighed for dem, der er 18 år og derover, og som ikke er kommet i egentlig oplæring i lærlingelovens forstand eller af tilsvarende karakter - d. v. s. de arbejdstekniske ungdomsskoler, de arbejdstekniske skoler og Statens arbejdsmandskursus.

3. *Der er i en lang række lande — og herunder de vigtigste europæiske og amerikanske — i disse år en stærk tendens til at lægge stadig større vægt på uddannelse på alle mulige felter, herunder også uddannelse af ikke-faglærte.*

Idet der henvises til de i bilag nr. 2 givne nærmere oplysninger skal blot nævnes, at der inden for O.E.E.C. er løbende eller afsluttet flere projekter af særlig interesse i denne forbindelse. Her skal navnlig fremhæves det på grundlag af et dansk initiativ iværksatte EPA-

projekt nr. 359 om erhvervsmæssig uddannelse af ufaglærte og tillærte. Som led i dette projekt er der fra ialt 11 europæiske lande tilvejebragt rapporter, der nærmere beskriver de respektive landes stilling til og behandling af de herhen hørende problemer. Ved projektets videre udførelse vil der blive tilvejebragt muligheder for udveksling af erfaringer mellem de deltagende europæiske lande - og måske U.S.A. — ved studierejser, udveksling af uddannelsesplaner o.s.v.

Der kan videre nævnes EPA-projekterne nr. 179 om uddannelse i virksomheder og nr. 189 om udvælgelse og uddannelse af faglærere (instructors) og udvælgelse af elever til faglig uddannelse (vocational training).

F. Ikke-faglærtes arbejdsområder.

Ud over arbejdsmandsarbejde i traditionel forstand - d. v. s. elementært arbejde, som ikke kræver særlige kvalifikationer - der endnu findes inden for de fleste produktionsområder, er de ikke-faglærte beskæftiget ved mere krævende arbejde på mange felter, jfr. det under pkt. B. 2 og i kap. III anførte.

Der kan for det første nævnes ældre områder, hvor der *ikke findes nogen tradition i retning af lærlingeforhold*, f. eks. teglværkss virksomhed, eller *områder, hvor der har været en lærlingetradition, men hvor denne er svundet stærkt ind under pres af industrielle arbejdsmetoder*, f. eks. træindustrien og beklædningsindustrien, hvor de ikke-faglærte nu er dominerende inden for alle arbejdsprocesser.

Dernæst kan nævnes, at man inden for mange *nye produktionsfelter* — f. eks. utraditionelt byggeri og plastfabrikation - ligeledes i alt væsentligt benytter ikke-faglært arbejdskraft.

Det er endvidere kommissionens indtryk, at *virksomheder, der ekspanderer* - f. eks. en række eksportvirksomheder inden for metalområdet - i betydeligt omfang øger produktionen ved hjælp af tilgang af ikke-faglærte. Antallet af ikke-faglærte mænd inden for jern- og metalindustrien er som nævnt i kapitel III, pkt. B. 1. således i 1 O-året 1947/57 forøget med 50 %, medens antallet af faglærte tilsvarende er forøget med 37 %. Efter det for kommissionen oplyste må det antages, at et antal ikke-faglærte, svarende til antallet af riytilkomne, beskæftiges i den forøgede produktion ved maskiner og montage, jfr. kapitel III, pkt. B. 2.

Endelig er forholdet jo det, at *produktionsmetoder og teknik inden for de traditionelle ar-*

bejdsområder ændrer sig i hurtigt tempo i retning af stadig mere teknik, og det påhviler her hyppigt de ikke-faglærte at betjene og benytte dette nye maskineri. Der kan her f. eks. nævnes de mange nye maskiner inden for anlægs- og byggevirksomhed og maskinindustri.

G. Tilrettelæggelse af en uddannelse for ikke-faglærte

1. Kommissionen har under sit arbejde med at finde frem til en tidssvarende uddannelse af ikke-faglærte ikke fundet det hensigtsmæssigt at stræbe mod noget i retning af mesterlæren, men har følt det som sin opgave — for så vidt angår *voksne* arbejdere (over 18 år) - at pege på muligheder for at *tilvejebringe en praktisk betonet og for den enkelte overskuelig og overkommelig uddannelse, der sigter direkte mod de arbejdsområder, hvor ikke-faglærte rent faktisk er beskæftiget*.

Med en sådan snæver og (i timetal) ret kort uddannelse følger, at de på denne måde uddannede arbejdere ikke uden videre kan anvendes på andre arbejdsområder. Man har i kommissionen været enige om, dels at anbefale grundkurser, der, omend af kort varighed, dog kunne give en nødtørftig indføring i et bredere arbejdsfelt, dels at tilgodese bevægelighedshensynet ved at *give* arbejdere, der skal skifte arbejdsområde, adgang til på forskellige kurser hurtigt og effektivt at blive oplært i det nye områdes særlige arbejdsprocesser. Man opnår her samtidig den fordel, at det, som arbejderne lærer, er på højde med den tekniske udvikling.

Under overvejelserne om undervisningens målsætning har man også nærmet sig det vanskelige spørgsmål om, hvorvidt en given arbejdsproces skal udføres af faglærte eller ikke-faglærte. Dette afhænger som bekendt her i landet i væsentlig grad af overenskomsterne, og kommissionen har ment, at det ligger uden for dens arbejdsopgave at gå nærmere ind på dette problem. De faktiske forhold har imidlertid selvsagt ikke kunnet undgå at påvirke kommissionens arbejde, og man har som nævnt taget som udgangspunkt de arbejdsprocesser, hvor de ikke-faglærte er beskæftiget i dag, og på dette grundlag søgt at tilrettelægge et uddannelses-system, der vil kunne gøre arbejderne bedre kvalificerede til deres øjeblikkelige arbejde samtidig med, at det er så smidigt, at det kan tilpasses de arbejdsopgaver, som fremtidig måtte blive taget op af de ikke-faglærte.

Der er således *ikke* tale om, at kommissionen tilsigter at skabe et uddannelsessystem, der kan *erstatte mesterlæren*.

Det er for kommissionen helt klart, at hvis det skal lykkes at opbygge et uddannelsessystem med den fornødne effektivitet - og omgivet med den fornødne respekt - må arbejdsmarkedets parter engageres både i uddannelsesapparatets etablering og i dets løbende å jour-føring. Organisationerne må her påtage sig et ganske betydeligt ansvar og et ikke ringe arbejde.

2. Om de ganske særlige uddannelses- og erhvervsvalgsproblemer, der foreligger for *unge mennesker under 18 år*, henvises foreløbig til bemærkningerne nedenfor under 3.

For så vidt angår de *unge* over 18 år, *der endnu ikke har truffet deres endelige erhvervsvalg* — og for den her behandlede gruppe ligger erhvervsvalget forholdsvis sent, i nogle tilfælde ved militærtjenestens afslutning, i andre tilfælde endnu senere — finder kommissionen, at erhvervsuddannelsen på de ikke-faglærtes arbejdsfelter i store træk bør tilrettelægges efter lignende retningslinier som det foreslås for de ældre. Dog ønsker kommissionen for så vidt angår denne gruppe af yngre arbejdere at fremhæve følgende:

a. Som bekendt er der ikke noget i vejen for at komme i lære efter det fyldte 18 år, men efter de for kommissionen foreliggende oplysninger er antallet af denne gruppe lærlinge meget begrænset. Man ønsker dog at fremhæve, at de unge i al fald ikke bør *tilskyndes* til at *søge* en mere kortvarig, koncentreret uddannelse inden for et snævert arbejdsområde på lærlingeuddannelsens bekostning, hvis de har en konkret mulighed for at gå ind i et læreforhold.

Man er helt klar over, at der hidtil har været en i og for sig berettiget tendens til at betragte det som helt afgørende for den unge, om det lykkes at finde en læreplads og hermed sikre ham eller hende stabile rammer, både i uddannelsesmæssig og anden henseende. Det vil imidlertid efter kommissionens opfattelse være nødvendigt at stille et forsvarligt alternativ op for de unge, for hvem det ikke lykkes at finde en læreplads.

b. For disse unge - som altså ikke har truffet deres endelige erhvervsvalg, men i betydeligt omfang går fra arbejde til arbejde — *bør der tilrettelægges en bredere uddannelse end den, der etableres for de voksne*, således at vejene til så mange felter som muligt er åbne.

Det vil derfor være nødvendigt at tage en del erhvervsorientering og erhvervsforberedelse ind i undervisningen.

c. For *visse grupper af de unge er der særlige muligheder for at gøre en indsats*, både med hensyn til erhvervsvalg og erhvervsuddannelse. Man tænker her navnlig på, at langt de fleste unge mænd bliver soldater enten som *værnepligtige, tjenstgørende under civilforsvaret eller som frivillige mather*. Det har vist sig, at netop efter militærtjenesten skifter en betydelig del af de unge ikke-faglærte erhverv, dels fordi en del af deres tidligere erhvervsområder — såsom budtjeneste, arbejde som arbejdsdreng, landarbejde o. s. v. — nu i praksis er lukkede for en væsentlig part, dels fordi indtjeningsmulighederne anses for at være for ringe. Da de unge samtidig under militærtjenesten m. v. er samlet i store grupper, må der - uanset at de militære hensyn til forsvarsberedskabet selvsagt må have 1. prioritet - være betydelige muligheder for at give dem en eller anden form for uddannelse med henblik på deres senere erhvervsmæssige beskæftigelse.

Der vil herved være mulighed for at skabe en helt ny kontakt mellem forsvaret og samfundet i øvrigt, blandt andet ved at den i et vist omfang eksisterende opfattelse af, at militærtjeneste er »spildt«, kan ændres.

Kommissionen er naturligvis bekendt med det aktuelle spørgsmål om nedsættelse af tjenestetiden, men dels mener man ikke at have de fornødne forudsætninger for at skønne om en eventuel tjenestetidsnedsættelses virkninger for de værnepligtiges civilundervisning, dels er det nu foreslået, at der fremtidig søges ansat flere mather i forhold til antallet af værnepligtige, og netop for matherne mener man, at der skulle være særlige muligheder for at forbedre deres udsigter efter endt tjeneste. Noget lignende må kunne gøres for de unge, der opholder sig i militærnægterlejr.

Også for andre grupper af unge kan der være særlige muligheder for at give dem en uddannelse, f. eks. de, der befinder sig i *børneforsorgens ungdomshjem, i ungdomsfængsel og lignende*.

3. For så vidt angår gruppen af *unge under 18 år* finder man anledning til at understrege, at uddannelsen af ikke-faglærte ikke — uanset om den tilrettelægges med henblik på voksne - kan betragtes isoleret, men den må som enhver anden form for uddannelse ses i nøje sammen-

hæng med den grundlæggende uddannelse, der bydes i folkeskolen, og hvad der knytter sig hertil.

a. Man sigter her til, at *folkeskolen* selv-sagt er det grundlag, hvorpå der må bygges, uanset hvilket erhverv der senere vælges. Ikke mindst for de børn, der senere bliver ikke-faglærte, er det af overordentlig stor betydning, at der tilvejebringes et så solidt grundlag i de almindelige fag - navnlig dansk og regning - som muligt.

Kommissionen har set det som en af sine opgaver at gå lidt nærmere ind på spørgsmålet om, hvorledes folkeskolen og de ikke-faglærtes uddannelse kan koordineres. Man har dog ikke herved ønsket at starte en ny skoledebat, men man har — jfr. nærmere kapitel XI — alene gjort rede for kommissionens synspunkter på spørgsmålet om udvidelse af undervisningspligten, indførelse af erhvervsbetonet stof i skolefagene m. v.

b. Efter skolegangens afslutning går *lærlingene* ind i faste - obligatoriske - rammer for teoretisk og praktisk uddannelse. De, der vælger *andre systematiske uddannelser*, f. eks. som tekniske assistenter, laboranter etc., stilles på nogenlunde tilsvarende måde, men de, der går ind i erhvervslivet uden om de nævnte uddannelsesformer mangler sådanne faste rammer. Da der erfaringsmæssigt for mange går en række år med flere eller færre tilfældige jobs, før det endelige erhvervsvalg træffes, har kommissionen overvejet, i hvilket omfang man i højere grad end hidtil kunne drage *ungdomsskolen og hermed beslægtede skoleformer ind som et overgangsled mellem folkeskole og erhvervsliv*. Disse overvejelser er selv-sagt nært forbundne med de tilsvarende overvejelser vedrørende folkeskolen — jfr. foran under punkt a - idet de unge i ungdomsskolen bør have et instrument, der dels kan benyttes til at indhente det, der ikke blev nået i folkeskolen, dels kan bringe de unge et skridt videre i den uddannelse, de skal have for at kunne gøre sig gældende i erhvervslivet - jfr. nærmere kap. XI.

H. Koordinering af de ikke-faglærtes uddannelse og andre uddannelsesformer.

Kommissionen finder anledning til at pege på, at ikke alene bør undervisningen i folkeskolen, ungdomsskolen m. v. tilrettelægges under et vist hensyntagen til de børn og unge,

der bliver »ikke-faglærte«, jfr. foran, men der bør også tilstræbes en koordinering mellem de ikke-faglærtes egen uddannelse og en række andre - navnlig tekniske — uddannelsesformer. Der kan f. eks. nævnes de nye uddannelsesformer som tekniske assistenter, laboranter m. fl. og også højere tekniske uddannelser, der i videst muligt omfang bør tilrettelægges på en sådan måde, at ikke-faglærte kan gå ind i dem på basis af deres praktiske erfaring og den uddannelse, de i de enkelte tilfælde kan skaffe

Kommissionen anser det i denne henseende for betydningsfuldt, at der i december 1958 er nedsat et permanent udvalg til varetagelse af forholdet mellem den almene skoleuddannelse og de under de respektive ressortministerier hørende erhvervsuddannelser.

Udvalget har nærmere fået til opgave at søge at tilvejebringe fornøden koordinering ved tilrettelæggelsen og gennemførelsen af de under de respektive ministerier hørende uddannelser, ligesom udvalget skal påse, at uddannelsesspørgsmål af betydning for flere ministerier bliver optaget til behandling.

Udvalget består af repræsentanter for undervisningsministeriet, handelsministeriet, arbejdsministeriet og forsvarsministeriet.

Der har i kommissionen været rejst tvivl om rigtigheden af uddannelsesmæssigt at opretholde sondringen mellem faglærte og ikke-faglærte og som følge deraf skride til etablering af et særskilt organisatorisk apparat for ikke-faglærtes uddannelse. Dette problem har været drøftet i kommissionen, men er ikke nærmere omtalt i betænkningen, ikke alene fordi det har været anset for at føre ud over kommissoriet, men navnlig fordi der i kommissionen er enighed om, at tiden ikke er inde til etablering af fælles uddannelsesorganer for faglærte og ikke-faglærte.

Uanset, at der således fortsat efter kommissionens opfattelse indtil videre må være tale om to i princippet forskellige uddannelsesformer for ikke-faglærte og faglærte, må man dog i så vid udstrækning som muligt tilstræbe et intimt samarbejde mellem dem. Man tænker her navnlig på, at det må være i økonomisk henseende hensigtsmæssigt så langt som muligt at samarbejde om den bedst mulige udnyttelse af maskiner, undervisningsmateriel, lokaler, lærerkræfter etc.

I. Udgangspunktet ved kommissionens undersøgelser og overvejelser.

Det har i kommissionen været drøftet, om man burde tage sit udgangspunkt i behandlingen af problemerne fra bunden, d. v. s. folkeskolen og de unge, jfr. foranstående.

Der har imidlertid i kommissionen været enighed om, at en drøftelse af de helt unges problem såvel som drøftelse af de særlige hensyn, der vil være at tage for de yngre aldersstrins vedkommende, jfr. punkt G. 2, må have til forudsætning, at man har så stor klarhed som muligt over voksnes beskæftigelse og dermed

de uddannelsesmæssige krav, som uddannelsen til syvende og sidst må leve op til. Af den grund har der været *enighed om, at man må basere kommissionens arbejde på en analyse af de voksnes beskæftigelse i produktionen og de uddannelsesmæssige behov*, der udspringer af denne beskæftigelse, jfr. den i de følgende kapitler fulgte systematik, og det er ikke udtryk for en undervurdering af de yngre aldersstrins problemer, når man først efter at have taget stilling til de voksnes problemer går over til de yngre aldersklasser.

KAPITEL II.

Antallet af arbejdsløshedsforsikrede ikke-faglærte og deres fordeling på arbejdsområder

På grundlag af de i bilag 1 til nærværende betænkning indeholdte oplysninger om antallet af arbejdere inden for de forskellige arbejdsområder kan der opstilles følgende hovedoversigt over antallet (angivet i tusinder) ultimo

marts 1958 af arbejdsløshedsforsikrede ikke-faglærte arbejdere. I oversigten er medtaget tallene for de faglærte inden for de samme områder:

	Ikke-faglærte			Faglærte	
	Mænd 1000	Kvinder 1000	Ialt 1000	Mænd og kvinder 1000	Ialt 1000
1. Bygge- og anlægsvirksomhed.....	71,3	0,1	71,4	51,0 *)	122,4
2. Jern- og metalindustri.....	39,5	12,2	51,7	76,2	127,9
3. Nærings- og nydelsesmiddelindustri	23,4	18,4	41,8	18,4	60,2
4. Landtransport	40,9	0,5	41,4	4,7 *)	46,1
5. Tekstilindustri	7,0	13,4	20,4	0,2	20,6
6. Beklædningsindustri	1,9	15,7	17,6	6,0	23,6
7. Sten-, ler- og glasindustri.....	13,8	0,9	14,7	2,0	16,7
8. Kemisk industri.....	9,0	3,8	12,8	—	12,8
9. Træ- og møbelindustri.....	9,7	1,4	11,1	12,5	23,6
10. Papir- og grafisk industri.....	4,1	5,8	9,9	9,7 *)	19,6
11. Handel m. m.....	20,2	0,3	20,5	57,5 *)	78,0
12. Offentlige værker.....	5,3	—	5,3	0,9	6,2
13. Forskellige servicefag.....	9,1	13,5	22,6	48,0 *)	70,6
14. Hotel- og restaurationsvirks.....	1,1	4,3	5,4	6,5 *)	11,9
15. Mine- og grubedrift.....	4,9	—	4,9	—	4,9
16. Læder- og lædervareindustri.....	1,3	0,5	1,8	0,4	2,2
17. Søtransport	1,7	—	1,7	6,1	7,8
18. Uspecificeret industri.....	5,4	0,8	6,2	9,1 *)	15,3
19. Land- og skovbrug, fiskeri.....	34,4	0,6	35,0	2,8	37,8
Ialt	304,0	92,2	396,2	312,0 *)	708,2

*) Disse tal indbefatter visse kategorier af funktionærer.

Kommissionen har i 4 udvalg behandlet grupperne 1, 2, 4 og 8. Grupperne 3, 5, 6, 7, 9 og 10 er behandlet af sekretariatet, der gennem spørgeskemaer, interviews etc. har indhentet de nødvendige oplysninger fra de respektive organisationer, virksomheder m. v.

Inden for gruppe 10 har man behandlet grafisk industri og papirindustri, mens man der-

imod ikke har behandlet de i bilag 1 under »papir og grafisk industri« nævnte andre grupper, nemlig bogtrykfaget, der kun omfatter ca. 2000 ikke-faglærte og dagspressens redaktionelle medarbejdere, hvor der ikke er nogen ikke-faglærte.

Gruppe 11 - handel - består delvis af lager- og pakhussarbejdere, og deres arbejdsforhold er

behandlet i landtransportudvalget. Det i kap. III, pkt. D, nævnte antal arbejdere inden for transportområdet er derfor ialt noget større end de i tabellen under landtransport angivne 41.400 ikke-faglærte. En betydelig del af de arbejdere, der er beskæftiget inden for gruppe 12 - offentlige værker - har endvidere arbejdsopgaver, der ganske svarer til dem, der findes inden for forskellige af de nærmere undersøgte områder.

Gruppe 13 til 18 består af mindre grupper, som hver for sig i et vist omfang er sammensat af forskellige kategorier af arbejdere. Kommis-

sionen har af praktiske grunde ikke ment at kunne kortlægge hvert enkelt af disse områder, men er gået ud fra, at de uddannelsesforanstaltninger, man i øvrigt har foreslået, vil kunne anvendes også inden for disse områder med fornødne modifikationer.

Den sidste gruppe — land- og skovbrug m. v. - har kommissionen som anført i forordet ikke fundet grundlag for særligt at beskæftige sig med, men i et vist omfang vil dog f. eks. traktorkursus kunne være af interesse også for de arbejdere, der hører til denne gruppe.

KAPITEL III.

De vigtigste branchers beskæftigelses- og uddannelsesforhold m. v.

I nærværende kapitel gøres der nærmere rede for forholdene inden for de vigtigste hovedbrancher, som er omtalt i kapitel II.

Ved denne gennemgang er der givet en række oplysninger om de bestående uddannelsesmuligheder for ikke-faglærte i de respektive brancher. De to vigtigste uddannelsesforanstaltninger - *Arbejdsteknisk Skole og Statens arbejdsmandskur sus* - er gjort til genstand for nærmere, samlet omtale i det følgende kapitel, og derfor kun behandlet mere summarisk i dette kapitel.

Der findes herudover andre uddannelsesmuligheder for ikke-faglærte, men de er ikke beregnet specielt for denne gruppe af arbejdere, bortset fra statens arbejdstekniske ungdomsskoler, der har *unge* ikke-faglærte som elever, men hvor man ikke sigter primært mod en egentlig uddannelse. I et vist omfang kan de forskellige uddannelsesmuligheder selvsagt benyttes også af de ikke-faglærte, og de i denne sammenhæng vigtigste er nærmere omtalt i kapitel V. Hvad specielt angår *de teknologiske institutter i København og Århus* har disse efter deres vedtægter navnlig til formål at fremme den faglige udvikling og dygtighed og gennemfører i overensstemmelse hermed især undervisning af *faglærte*. I et vist omfang er der dog iværksat undervisning af ikke-faglærte arbejdere på institutterne, jvf. nærmere nedenfor under de enkelte afsnit og i kapitel IV.

A. Bygge- og anlægsvirksomhed.

1. Antal arbejdere inden for de forskellige arbejdsområder.

Det samlede antal arbejdsløshedsforsikrede arbejdsmænd inden for bygge- og anlægsvirksomhed har gennem de sidste 10 år været nogenlunde konstant.

I en »Skønsmæssig specifikation af arbejdsmændene i de enkelte erhvervsgrupper ultimo marts 1956« er det af arbejdsmarkedskommissionen over for kommissionen blevet anslået, at det samlede antal jord-, beton-, kloak- og vejarbejdere kan fordeles med ca. 7.000, der er beskæftiget hos muremestre, ca. 31.000, beskæftiget hos entreprenører, og ca. 14.000 beskæftiget hos det offentlige, hvortil kommer ca. 14.000, som henføres til gruppen: murerarbejdsmand o. lign. samt ca. 4.000 dræningsarbejdere. Denne opdeling må tages med forbehold, idet overgangen mellem de anførte grupper er flydende. Det må herved erindres, at der kun i København findes en klar opdeling af arbejdsmændene i grupper efter deres beskæftigelse (murerarbejdsmand, jord- og betonarbejdere), medens der uden for København i det store og hele ikke finder nogen opdeling sted, således at den enkelte arbejdsmand beskæftiges inden for forskellige dele af de ikke-faglærtes arbejdsområde alt efter behovet. Endelig må det erindres, at bygge- og anlægsindustrien i et vist omfang har fungeret som opsamlings- og overgangsgruppe for andre grupper, bl. a. for landbruget, hvor beskæftigelsesmulighederne for ikke-faglærte gennem de senere år har været stærkt faldende, jfr. bilag 13. Mange af disse ny tilkomne opnår i øvrigt kun kortvarige arbejdsperioder inden for bygge- og anlægsvirksomheden, hvorefter de til dels som følge af manglende indsigt og erfaringer på arbejdsområdet må se sig henvist til langvarig ledighed.

2. Arbejdsprocesser, som udføres af ikke-faglærte.

Såvel inden for bygge- som inden for anlægsvirksomhed er der - navnlig i årene efter den

2. verdenskrig - sket en væsentlig ændring i arten af det arbejde, hvortil ikke-faglærte anvendes. Dette skyldes i første række den tekniske udvikling, herunder den stigende anvendelse af motorer, maskiner og andet grej. Arbejdsprocesserne stiller i dag mindre krav til fysisk styrke og større krav til teknisk indsigt og erfaring hos de ikke-faglærte. Det må forventes, at udviklingen med en øget mekanisering af arbejdspladserne vil fortsætte, formentlig i forstærket tempo.

Inden for *byggevirksomhed* fandt ikke-faglærte tidligere i det væsentlige kun beskæftigelse ved fundamenteringsarbejde og som håndlangere for murerne, idet husbygning i alt væsentligt foregik som traditionelt murstensbyggeri i henhold til bygningsvedtægterne, d. v. s. med anvendelse af træbjælkelag og profiljern. Den stigende anvendelse af jernbeton ikke alene ved industribyggeri, forretningsbyggeri og offentligt byggeri (herunder skoler, hospitaler m. v.), men også i traditionelt boligbyggeri og indførelse af utraditionelle byggemetoder, herunder fabriksfremstillede bygningsdele, har skabt grundlag for en stigende anvendelse af ikke-faglært arbejdskraft inden for byggeindustrien, men har samtidig øget kravene til de ikke-faglærtes uddannelse. De ikke-faglærte må have et indgående kendskab til montage af bygningsdele og til de maskiner og andet grej, som anvendes hertil som f. eks. kraner, spil, hejs og stilladser, samt til sikkerhedsforanstaltninger på arbejdspladserne. Hertil kommer, at sådanne byggemetoder forudsætter, at arbejdskraften er i stand til uden særlig vejledning at udføre arbejdet på grundlag af tegninger samt har fuld forståelse af nødvendigheden af at udføre arbejdet med den fornødne nøjagtighed. Samtidig har udviklingen medført en betydelig efterspørgsel efter kvalificeret ikke-faglært arbejdskraft til de industrivirksomheder, som fremstiller færdige bygningsdele af beton og andre lignende materialer.

Til *anlægsvirksomhed* henregnes traditionelt arbejder som jord-, vej-, kloak-, dræn-, beton- og jernbetonarbejde i forbindelse med anlæg af veje, broer, havne etc. Heraf udførtes jord-, kloak- og drænarbejder tidligere så godt som uden mekaniske hjælpemidler. Selvom beton- og jernbetonkonstruktioner har været anvendt siden århundredskiftet, tog anvendelsen heraf særlig fart i årene op til den 2. verdenskrig, og kravene til konstruktionernes rigtige udførelse

skærpedes samtidig. Udviklingen i materialernes kvalitet stiller i dag væsentlig større krav til udførelse og dermed til arbejdskraftens indsigt.

Udviklingen har imidlertid medført, at de nævnte arbejder - jord-, vej-, kloak- og drænarbejder - nu udføres med anvendelse af stedse mere krævende maskiner og grej som f. eks. gravemaskiner, bulldozere, mekaniske jordstamper og asfaltmaskiner. Beton- og jernbetonarbejde kræver - foruden et indgående kendskab til sammensætning og rette udførelse — kendskab til anvendelse af forskellige typer af blandemaskiner, automatiske biandestationer, jern- og forskallingsarbejde, forspændt beton, anvendelse af trykluftmateriel m. v.

3. Bestående uddannelsesmuligheder.

I et vist omfang tilrettelægger *organisationer, firmaer og andre* kurser i specielle emner for ikke-faglærte inden for bygge- og anlægsgåene. Således har afdelinger af Dansk Arbejdsmands Forbund - i det væsentlige som aftenkurser under A.O.F. - iværksat kurser i emner som dansk, regning, måleteknik, forståelse af arbejdstegninger, forskalling, beton, kloakering, isolering eller svejsning. Af enkelte arbejdsgivere iværksættes der kursus for ikke-faglærte i tilfælde, hvor der anvendes særligt kostbart mekanisk materiel. Herudover iværksætter nogle leverandører af betonvarer inden for bygge- og anlægsgåene en vis oplæring af ikke-faglærte.

De teknologiske institutter har en vis - ret begrænset - uddannelse af ikke-faglærte som vejformænd, vejtmænd, kloakmestre o. lign. Herudover har Teknologisk Institut i København for Statens arbejdsmandskursus eller med tilskud fra arbejdsministeriet gennemført kurser inden for særlige arbejdsområder (varmeisolering og stiftmosaik) eller for særlige grupper af ikke-faglærte (forskallingskursus for københavnske jord- og betonarbejdere).

Der henvises i øvrigt til kapitel IV, hvor der er gjort nærmere rede for den mere systematiske undervisning, som *Statens arbejdsmandskursus* og *Arbejdsteknisk Skole* har etableret inden for bygge- og anlægsvirksomhed.

4. Uddannelsesbehov.

Det fremgår af besvarelsen af udsendte spørgeskemaer, at en lang række af arbejdsmandsforbundets afdelinger finder uddannelse nødvendig, idet det anføres, at det bliver stadig vanskeligere at tilfredsstille arbejdsgivernes øn-

sker om ikke-faglærte med specielle kvalifikationer, og at afdelingerne — trods ledighed — har haft vanskeligheder med at anvise tilstrækkeligt kvalificeret arbejdskraft til forskalling, jernarbejde, betonarbejde, afstivning, betjening af jordbearbejdningmaskiner, rørlægning, isolering og terrazzoarbejde. Fra arbejdsgiverside er lignende oplysninger givet i besvarelserne.

B. Jern- og metalindustrien.

1. Antal arbejdere.

Som angivet i bilag 1 er fordelingen af faglærte og ikke-faglærte medlemmer af statsanerkendte arbejdsløshedskasser inden for jern- og metalindustrien (herunder fremstilling af transportmidler) ultimo marts 1958 således:

	Mænd	Kvinder	Ialt
Faglærte.....	76.200	0	76.200
Ikke-faglærte.....	39.500	12.200	51.700
Ialt.....	115.700	12.200	127.900

Til belysning af udviklingen i antallet af ikke-faglærte inden for jern- og metalindustrien har Jern- og Metalindustriens Sammenslutning oplyst, at forøgelsen af ikke-faglærte mænd, beskæftiget hos sammenslutningens medlemmer i perioden 1947-57 har været 10.629, idet det gennemsnitlige antal ikke-faglærte i 1947 udgjorde 21.292, medens antallet i 1957 var 31.921 - altså en stigning på 50 pct.

For de beskæftigede ikke-faglærte kvinder viser tal fra Jern- og Metalindustriens Sammenslutning, at der hos sammenslutningens medlemmer i 1947 gennemsnitlig var 6.001 kvinder og i 1957 7.992, hvilket giver en stigning i den omhandlede periode på 1.991, svarende til ca. 33 pct.

2. Arbejdsprocesser, som udføres af ikke-faglærte.

Indenfor jern- og metalindustrien beskæftiges et betydeligt antal af de ikke-faglærte ved rengøring, transport o. lign., men en væsentlig del arbejder dog ved maskiner, montage o. lign. Tilgangen af ikke-faglærte til jern- og metalindustrien siden 2. verdenskrig må antages især at være gået til arbejdsområderne i produktionen (arbejde ved maskiner og montage), idet nye industrivirksomheder er tilbøjelige til at basere produktionen på ikke-faglærte, samtidig med, at også store »gamle« industrivirksomheder væsentligst har øget arbejderstaben med ikke-faglærte. I et vist omfang er der dog

naturligvis også sket det, at nytillkomne har overtaget arbejde, hvortil der ikke kræves særlige kvalifikationer, samtidig med, at de, der tidligere har udført dette arbejde, er rykket op til mere kvalificeret arbejde.

I takt med udviklingen mod industriproduktion på håndværkets bekostning har der også fundet en »mentalitetsændring« sted, som har muliggjort, at flere og flere maskiner, der traditionelt har været betjent af faglærte, efterhånden også betjenes af ikke-faglærte. I virksomheder, hvor produktionen baseres på større serier, kan enkelte maskiner således være betjent af ikke-faglærte. Det gælder f. eks.: bore- og gevindskæremaskiner, bukkemaskiner, formemaskiner, kærnemaskiner, sakse, save, vikle- og spolemaskiner samt specialmaskiner af forskellig slags. Andre maskiner kan være betjent af såvel ikke-faglærte som faglærte, f. eks. revolverbænke, slibe- og pudsemaskiner, svejseaggregater og trykstøbemaskiner. På nogle virksomheder, hvor arbejdet er opdelt og tilrettelagt på særlig måde, bliver også drejebænke, fræsemaskiner og høvle betjent af ikke-faglærte. Af maskiner, der kan henregnes til de ikke-faglærtes særlige arbejdsområde, kan nævnes automatabænke, loddemaskiner, presser for jern, bakelit eller plast, sandblandemaskiner, stansemaskiner og visse trykluftværktøjer. Disse maskiner kan i øvrigt ofte repræsentere store værdier.

Det er i det hele taget ikke mere maskinens type - eller dens værdi - der er bestemmende for, om den kan betjenes af ikke-faglærte, men derimod karakteren af det arbejde, der skal udføres ved maskinen. Hvis arbejdet er seriebetonet og med forholdsvis få arbejdsprocesser, kan det blive udført af en ikke-faglært. Er der derimod tale om mere fagligt betonedede processer, overlades arbejdet til faglærte.

I det store og hele kan man imidlertid sige, at den faglærtes og den ikke-faglærtes opgaver nu i takt med den tekniske udvikling nærmer sig hinanden så stærkt, at en skarp grænse ikke i dag kan drages. Det kan endog ofte konstateres, at enkelte ikke-faglærte udfører arbejder, der - også ud fra en faglig vurdering - må siges at være mere kvalificeret end arbejde, der udføres af mange faglærte.

I konsekvens heraf er der nu fastsat regler, hvorefter en ikke-faglært, der en vis tid har været beskæftiget med alsidigt, fagligt arbejde, kan opnå anerkendelse som faglært. Han vil derefter ikke være bundet til beskæftigelse ved en bestemt type maskiner eller bestemt arbejde.

3. Bestående uddannelsesmuligheder.

Den indsats, som de enkelte virksomheder yder med hensyn til uddannelse af ikke-faglærte, der beskæftiges på de pågældende virksomheder, har kommissionen fået belyst gennem henvendelse til et antal virksomheder.

Undersøgelsen viste, at der ikke på de pågældende virksomheder foregår nogen egentlig systematisk uddannelse af ikke-faglærte. Ingen af virksomhederne har således uddannelsesplaner, særlige oplæringsmaskiner eller -afdelinger. Som et eksempel kan nævnes, at en stor virksomhed, hvor ikke-faglærte bl. a. betjener revolverbænke, boremaskiner, automatbænke samt el- og gassvejsapparatur, har beskrevet, hvorledes uddannelse af ikke-faglærte foregår:

»Systematisk uddannelse i ordets egentlige forstand er der ikke tale om, idet arbejderen kun får oplæring i betjening af den arbejdsmaskine, som han sættes til at betjene. Oplæringen afpasses i hvert enkelt tilfælde efter, hvad vedkommende arbejder tidligere har været beskæftiget ved. Uddannelsen finder sted på den måde, at arbejderen placeres ved en arbejdsmaskine og får tildelt lettere maskinarbejde, der udføres under en mesters tilsyn og vejledning, og efterhånden som tillæringen skrider frem, gives der arbejderen mere normale arbejdsopgaver. For alle arbejdere af denne kategori gælder det, at værktøj sopstillingen foretages af specielle værktøj sopstillere.«

Denne uddannelsesform kan vist i det hele taget siges at være ret typisk for de virksomheder, der har taget uddannelsen af ikke-faglærte op. Det skal dog tilføjes, at uddannelsen lige så ofte sker ved en ikke-faglært arbejdskollegas hjælp som under en mesters tilsyn.

De, der på denne måde uddannes, er fortrinsvis yngre arbejdere over 18 år, idet arbejdere over ca. 45 år i almindelighed anses for at være for gamle til at påbegynde en oplæring ved en maskine på grund af en langsommere reaktionsevne.

Arbejdsdrengene — ikke-faglærte under 18 år - beskæftiges til forskel fra lærlinge ikke ved arbejdsmaskiner - end ikke ved maskiner, som de ved produktivt arbejde efter at være fyldt 18 år uden nogen form for uddannelse kan sættes direkte til. Dette hindres ved, at unge under 18 år ikke må beskæftiges ved fagligt arbejde, medmindre de har lærekontrakt; jvf. nærmere kap. XI, pkt. G.

Den tid, det tager at oplære ikke-faglærte på virksomhederne, varierer efter arbejdets art. ;

I reglen gives der ingen supplerende teoretisk uddannelse ud over, at f. eks. svejsere får den nødvendige teori vedrørende gas- og el-svejsning, og viklere lærer at læse viklingsdiagrammer og tegninger. Der er derfor heller ingen udgifter til lærebøger o. lign. Under den praktiske oplæring aflønnes arbejderen med timeløn.

Under uddannelse af voksne ikke-faglærte som lærlinge ydes der i almindelighed disse fuld arbejdsmandsløn.

De kurser, der oprettes for ikke-faglærte af de teknologiske institutter, er af ringe omfang og i reglen begrænset til områder, hvor særlige forhold gør sig gældende. For at blive optaget på et kursus for cyklemekanikere og knallertreparatører (arbejde med reparation af cykler og knallerter er ikke anerkendt som fag) kræves der f. eks., at man enten er udlært i et af jern- og metalfagene eller er medlem af Centralforeningen for Danmarks Cykleindustri og har drevet selvstændig virksomhed i mindst 5 år.

Om den af *Arbejdsteknisk Skole* etablerede undervisning inden for dette industriområde henvises til kapitel IV.

4. Uddannelsesbehov.

Der har været udsendt spørgeskemaer bl. a. vedrørende uddannelsesbehovet til et repræsentativt udsnit af Dansk Arbejdsmands Forbunds afdelinger, omfattende halvdelen af forbundets medlemmer inden for metalindustrien. Afdelingerne har herigennem givet udtryk for, at der er et stort behov for såvel teoretisk som praktisk uddannelse. Inden for de mere almene og teoretiske fag fremhæves bl. a. i denne henseende: sikkerhedsforanstaltninger, regning, arbejdsret, tegningslæsning, materialekendskab og måleteknik m. v. På de faglige områder fandtes behovet for uddannelse bl. a. ved følgende arbejder i nævnte rækkefølge: svejsning, (el- og autogen), boring, arbejde ved specialmaskiner, opstilling, arbejde ved automatbænke, sprøjtemaling, fræsning, drejning, montagearbejde, stansning og slibning. De nævnte emner repræsenterer kun et udsnit - omend de vigtigste - af alle de emner, hvor afdelingerne fandt, at uddannelsesbehovet var stort.

Fra virksomhederne og fra arbejdsgiver- og arbejdslederside er der også givet udtryk for, at uddannelsesbehovet stort set er som foran angivet.

Som et eksempel kan nævnes, at Centralfor-

eningen for Danmarks Cykle-Industriforening, der har 2.500 medlemmer, ønsker en uddannelse, der tager direkte sigte på reparation af cykler og knallerter, idet cykelbranchen har henvist til, at den har et årligt salg på 100 mill. kr. af materiel, der bør vedligeholdes på for-svarlig vis.

C. Nærings- og nydelsesmiddelindustrien.

1. Antal arbejdere.

Som nævnt i kapitel II er der inden for nærings- og nydelsesmiddelindustrien beskæftiget ialt 41.800 ikke-faglærte. Om nærmere enkelt-heder henvises til bilag 1.

2. De ikke-faglærtes arbejdsområde.

Indenfor nærings- og nydelsesmiddelindus-trien beskæftiges i vidt omfang ikke-faglærte i den egentlige produktion, medens den fag-lærte del af arbejdskraften, der gennemgående består af maskinarbejdere, snedkere m. v., be-skæftiges ved reparationer og vedligeholdelse af industriens maskinelle anlæg og bygninger.

Dog er i *brødfabrikationen* de ikke-faglærte for en stor del beskæftiget ved funktioner, der ikke er knyttet direkte til produktionsprocesser, f. eks. ved lagerarbejde, afvejning, manuel transport, pakning og rengøring.

Den ikke-faglærte arbejdskrafts funktioner kan i den øvrige del af nærings- og nydelsesmid-delindustrien opdeles i følgende 3 grupper, uden at der dog kan trækkes skarpe grænser mellem disse:

a) Arbejde, hvis rette udførelse kun betinges af en meget kortvarig oplæring. Eksempelvis: Budtjeneste, af- og pålæsning af vogne, grovere rengøring, manuel pakning, fratagning ved maskiner.

b) Arbejde, hvis rette udførelse betinges af et vist mindre, teoretisk kendskab til den pågæl-dende del af produktionsprocessen og/eller et mindstemål af omhu og håndlag samt hurtig reaktions- og kombinationsevne. Disse færdig-heder kan tilegnes i løbet af nogle få uger op til få måneder. Eksempelvis inden for følgende arbejdsområder: Betjening af maskiner, over-vågning af fysiske og kemiske processer, ud-førelse af operationer ved transportbånd.

c) Arbejde, hvis rette udførelse betinges af et i løbet af 1-4 år erhvervet erfaringsgrundlag og en betydelig forståelse af enkeltprocessen og dennes og den øvrige produktions gensidige af-hængighedsforhold. Eksempelvis: Instrument-

passere i konservesindustrien, arbejdere ved urtkøleanlæg og centrifuger i bryggerierne, ko-gere ved sukkerfabrikationen og formænd (ar-bejdsledere).

Funktionerne inden for gruppe a varetages af såvel mænd som kvinder, mens majoriteten i gruppe b og c er mænd.

Om alle tre grupper gælder det, at de inden for den meget uensartet sammensatte nærings- og nydelsesmiddelindustri finder tilsvarende meget forskellig anvendelse i de enkelte bran-cher. Arbejdere, hvis funktionsområder falder under gruppe a, udgør dog et flertal af den samlede ikke-faglærte arbejdsstyrke i brancher som bryggerier, sukkerfabrikation og industriel fremstilling af melprodukter, idet de centrale produktionsprocesser i de to første brancher i høj grad er overladt til maskiner, til hvis over-vågen man kun behøver få ikke-faglærte, me-dens det er det forudgående og/eller efterføl-gende hjælpearbejde såsom transport, pakning af det færdige produkt etc., der stiller krav om menneskelig arbejdskraft.

Ved fremstilling af *bageriprodukter* er de centrale produktionsprocesser for en stor del overladt den faglærte del af arbejdskraften, så-ledes at de ikke-faglærte også her i det væsent-lige er henvist til at udføre mere ukomplicerede funktioner.

Inden for brancher som *kød- og konserves-industrien, sukkerindustrien, chokolade- og suk-kervareindustrien* udgør arbejdere ved funk-tioner, der falder under gruppe b, gennemgående majoriteten af den ikke-faglærte arbejdsstyrke, idet den enkelte arbejder inden for disse områ-der udfører forholdsvis enkle arbejdsoperatio-ner, hvortil der imidlertid kræves omhu og nøj-agtighed. Operationerne udføres endvidere ofte i forbindelse med betjening af et kostbart og kompliceret maskinelt udstyr.

Det skal endvidere anføres, at anvendelsen af ikke-faglært arbejdskraft inden for *kødin-dustrien* stiger jo mere specialiseret virksomheden er i sit varesortiment.

Den del af den ikke-faglærte arbejdskraft, hvis funktionsområde falder under gruppe c, er forholdsvis lille inden for alle enkeltbrancherne i industrien og findes først og fremmest på de større virksomheder.

Det kan endelig oplyses, at overgangen fra den ene gruppe til den anden i reglen finder sted ved, at virksomhederne til udførelse af me-re krævende funktioner finder egnede emner blandt de med enklere præstationer beskæfti-

gede, men også rekruttering udefra kan dog forekomme.

3. Bestående uddannelsesmuligheder.

For arbejdere, hvis funktioner hører under gruppe a, er der ingen uddannelsesmuligheder i forbindelse med udførelse af arbejdet, da virksomhederne ikke finder dette nødvendigt.

Vedrørende funktionsområder under gruppe b gælder det, at der for de her beskæftigede finder en vis oplæring sted. Denne gives imidlertid ikke efter en i forvejen lagt plan, men den enkelte nytillkomne arbejder bliver enten hjulpet til rette af sine arbejdskammerater under en arbejdsleders tilsyn eller direkte af arbejdslederen, således at instruktionen for en stor del må foregå på basis af tilfældigt erhvervet erfaringsmateriale.

Om de arbejdere, hvis funktionsområder falder ind under gruppe c, gælder det, at de kundskaber og færdigheder, der har kvalificeret dem til det pågældende arbejde, oftest er opnået gennem et mangeårigt arbejde i den samme virksomhed, således at de forholdsvis let kan sætte sig ind i det nye arbejdsområde ved hjælp af arbejdskammeraters og -leders instruktion. En fuldstændig uddannelse opnås dog først efter en beskæftigelse gennem 1-4 år inden for området.

Inden for *bryggeribranchen* formidles den *teoretiske* del af instruktionen af arbejdslederen på grundlag af en særlig udarbejdet trykt vejledning, ligesom de første 14 dages *praktiske* oplæring foregår efter en i forvejen lagt plan.

4. Vurdering af uddannelsesmulighederne.

Gennemgående hersker der tilfredshed med de eksisterende uddannelsesformer.

Det skal dog anføres, at man inden for *kød- og konserverindustrien* meget vel kunne tænke sig, at de store krav til hygiejne og rengøring i højere grad kunne opfyldes ved en undervisning af praktisk og teoretisk karakter. Ved at bibringe arbejderne større teknisk forståelse ville der endvidere være mulighed for at formindske reparations- og vedligeholdelsesudgifterne. Med henblik herpå har man forsøgsvis etableret et kursus for arbejdsledere i forbindelse med Slatteriernes Forskningsinstitut i Roskilde og Fiskeriministeriets Forsøgslaboratorium i København.

Inden for *bryggeribranchen* har man forsøgsvis på et bryggeri i København på arbejdsledernes opfordring gennemført et kursus i pro-

duktionslære, overenskomstforhold og arbejdspsykologi. I *sukkerfabrikationen* overvejer man at gennemføre et lignende kursus og mener her tillige, at man ved en praktisk undervisning af branchens laboranter, der er hentet fra de ikke-faglærtes rækker, muligvis vil kunne forøge den nøjagtighed, hvormed arbejdet udføres.

D. Landtransport.

1. Chauffører.

a. Antal.

Antallet af chauffører under Dansk Arbejdsmands Forbund fordelte sig pr. oktober 1957 således:

1) droskechauffører	2.350	
lillebilchauffører	698	3.048
2) rutebilchauffører, hos staten	1.095	
- private	1.852	2.947
3) handels-, salgs- (herunder brød-, mælk- og øl-) chauffører	1.692	
købmands-, grossist- og varev- chauffører	7.958	
vognmands- og alm. lastbilchauf.	9.537	19.187
Antal chauffører ialt		25.182

Vognparken, som vognmænd, chauffører o. lign. betjener, er af Statistisk Departement opgjort pr. 31. december 1957 som følger:

	Hyrevogne m v.	Rute- og turistbiler	Vare- og lastbiler
Hovedstaden m. v.	3.558	561	28.221
Provinsbyerne	2.831	1.485	31.226
Landkommunerne	4.865	1.135	54.860
Hele landet	11.254	3.181*)	114.307

*) Heri ikke medregnet ca. 25 % (ca. 400) af turistbilerne, som er meldt fra om vinteren.

Last- og varevognsparkens fordeling efter branche og køretøj sart, 31. oktober 1953:

	Industri og håndværk	Handel	Gods- og varetrsp. Øvrige erhverv	Samtl. erhverv
Kombinerede vare- og personvogne	3.143	7.132	3.651	13.926
Varevogne iøvrigt	11.138	897	3.309	15.344
Alm. lastvogne	13.648	14.220	19.919	47.787
Specialvogne, traktorer, servicevogne o. l.	1.490	331	796	2.617
Last- og varevogne m. v. ialt	29.419	22.580	27.675	79.674

Af foranstående to tabeller fremgår det, at antallet af last- og varevogne i tiden fra oktober 1953 til oktober 1957 er steget med ialt 34.633, svarende til ca. 44 pct.

Ved at sammenholde antallet af organiserede chauffører med antallet af køretøjer ses det, at chaufførerne udgør ialt ca. 25.000 mod en vognpark af erhvervskøretøjer på ialt ca. 129.000. Det fremgår heraf, at antallet af uorganiserede chauffører, selvkørende erhvervsdrivende, kørende, der ikke er organiserede som chauffører, men som mekanikere o. lign., samt andre udgør størsteparten af »chaufførerne«. Kun for rute- og turistbilernes vedkommende svarer antallet af organiserede chauffører nogenlunde til antallet af køretøjer.

b. Arbejdsområde.

De krav, der stilles til en erhvervschauffør, er i reglen større, end dem en almindelig bilist kommer ud for:

For at køre hyrevogn, rute- og turistbil samt lastvogn over 3.500 kg brutto kræves der en udvidelse af det almindelige førerbevis af hensyn til sikkerhed og ansvar i trafikken. Men selv om en udvidelse af et førerbevis betinges af større kørefærdighed og øget kendskab til materiellet, er dette dog ikke det eneste særlige krav, der stilles til en erhvervschauffør. Ofte må han tillige opøves i kundebetjening, billettering, klarering, behandling af varer og have suppleret sin indsigt i motor- og færdselslov, økonomi og regnskab, betjening af tekniske hjælpemidler samt fejlfinding m. v. Ikke mindst kørsel i udlandet kan skærpe kravene til en chaufførs ansvar og kunnen, idet der bl. a. også stilles krav til sproglige færdigheder. Endelig er kravene til vedligeholdelse af de ofte kostbare køretøjer (en rutebil koster omkring 100.000 kr. og en lastbil 20-50.000 kr.) høje, idet påpasselighed naturligvis er afgørende for et køretøjs levetid og driftsomkostninger.

c. Bestående uddannelsesmuligheder.

Det er overfor kommissionen oplyst, at en række *større virksomheder* som Philips A/S og Ford Motor Co. i vidt omfang giver deres chauffører supplerende uddannelse. Også inden for benzin- og olieselskaberne har chaufførerne fået en supplerende uddannelse, idet tankvognskørsel stiller betydelige krav til chaufførernes tekniske indsigt. De afholdte kurser er i reglen af kortere varighed, finder sted uden for arbejdstiden og varetages af virksomhedernes egne teknikere.

Danske Statsbaner (DSB), der beskæftiger ca. 1.100 chauffører, oplyser, at DSB's lastbilchauffører i København på forhånd har »lille

kørekort«, men at de for DSB's regning får »stort kørekort«, hvorimod provinschaufførerne selv må betale dette. Inden for 2. distrikt (Jylland - Fyn) får lastbilchaufførerne - efter nogle timers vejledning i kundebetjening, afregningsforhold, planen for ruten o. lign. - udleveret instruktionsstof vedrørende eftersyn og vedligeholdelse, smøring, trykluftbremser m. v.

Rutebilchaufførerne får ingen uddannelse og må i forvejen have kørekort til rutebil.

Ud over de nævnte kurser i København har kun Dansk Arbejdsmandsforbunds Vejle-afdeling haft et kursus med henblik på en udvidelse af de almindelige kørekort.

De teknologiske institutter har også haft en vis undervisningsvirksomhed på dette område:

I København deltog i 1957/58 102 chauffører på følgende tre kursusformer: »Almindelig«, »Stort kørekort« og »Omnibuskørekort«, der hver varede 116 timer. I alle kurser indgik autolære, autoøvelser, færdselslære, eløvelser, fagregning og sprog (tysk eller engelsk). Toldklarering indgik tillige på de to førstnævnte kurser, medens nødhjælp og bilbrand var medtaget på de to sidstnævnte. Kurserne blev arrangeret på initiativ af Dansk Arbejdsmands Forbund.

I Århus har der været afholdt nogle dagkursus å 34 timer for chauffører og tankpassere i »Benzin- og dieseldrevne vognes pasning, smøring m. v.«.

Om *Arbejdsteknisk Skoles* og *Statens arbejdsmandskursus'* uddannelse indenfor chaufførområdet henvises til kapitel IV.

d. Uddannelsesbehov.

Behovet for uddannelse af chauffører må efter det oplyste antages at være betydeligt. Fra Dansk Arbejdsgiverforening og Dansk Arbejdsmands Forbunds afdelinger er der således givet udtryk for, at manglende uddannelse i mange tilfælde har afstedkommet, at mandskab med fornødne kvalifikationer ikke har kunnet skaffes. Dette forhold gør sig især gældende i forbindelse med den sæsonbetonede efterspørgsel efter chauffører til turistikørsel o. lign.

Undervisningsmæssigt kommer behovet til udtryk ved, at der generelt for chauffører ønskes udvidet adgang til såvel praktisk som teoretisk uddannelse i bl. a. følgende emner: erhvervelse af førerbevis udover det almindelige kørekort, motor- og autolære, vedligeholdelse,

fejlfinding, færdselslære, ekspeditioner og kundebetjening, dansk (herunder f. eks. indberetning og udfyldning af skadesanmeldelser m. v.), regning (herunder bl. a. regnskabsopgørelse) og eventuelt et fremmed sprog. For fuldstændighedens skyld skal dog tilføjes, at f. eks. kundebetjening og ekspedition kan have et forskelligt indhold for de forskellige kategorier af chauffører og tillige fra virksomhed til virksomhed.

Landsforeningen Danske Vognmænd har bl. a. anført følgende:

»Behovet for en yderligere uddannelse i færdselsmæssig henseende lader sig forholdsvis let dokumentere gennem færdselsstatistikken og de af forsikringsselskaberne til intern brug udarbejdede statistikker. Derimod er det vanskeligere på eksakt måde at dokumentere et behov for uddannelse i praktisk behandling og vedligeholdelse af køretøjerne. Det er dog efter landsforeningens opfattelse ganske utvivlsomt, at der er et betydeligt behov for en uddannelse på disse områder.

Efter sagkyndig vurdering er grunden til langt den overvejende del af de reparationer, der udføres på motorkøretøjer - herunder lastmotorkøretøjer - således forkert behandling og almindelig slitage. Forholdet mellem disse skadesårsager kan — stadig efter sagkyndig opfattelse - anslås til 1:1.

Den hyppigste form for forkert behandling er overbelastning af motoren, der resulterer i afbrændte ventiler, ødelagte stempler, knækkede krumtapper og ødelagte lejer.

Herudover sker der i betydeligt omfang beskadigelse af køretøjet, fordi der ikke foretages vedligeholdelsesreparationer eller undersøgelser, således at større reparationer kan undgås.

At der er tale om forhold, der kan henføres til manglende uddannelse, viser sig bl. a. også derved, at ganske enkelte chauffører kan få deres vogne til at holde dobbelt så længe som andre chauffører, uagtet der er tale om lastvogne af samme fabrikat og årgang og samme kørsel.

Det er endvidere fremhævet, at manglende teknisk viden og forståelse giver sig udslag i manglende evne til korrekt og forsvarlig betjening af læsseapparater, tippelad, kraner og transportører, ligesom manglende viden om og forståelse af vognens dimensionering m. v. giver sig udslag i forkert læsning (anbringelse af gods).«

Konklusionen af landsforeningens erfarin-

ger og de undersøgelser, man har kunnet foretage siden modtagelsen af forespørgslen, er, at der er et udtalt behov for uddannelse af chauffører i følgende discipliner:

Vedligeholdelse og praktisk behandling af motorkøretøjer, køreteknik, nødreparationer, betjening af læsseapparater og undervisning i korrekt læsning (arbejdsteknik).

Der er næppe heller nogen tvivl om, at der er behov for undervisning i grundfag som dansk og praktisk regning.

Af det materiale, der er indsamlet, fremgår det endelig, at manglende muligheder for at supplere det almindelige førerbevis giver en skæv »arbejdsfordeling«, idet chauffører i nogle områder har overarbejde samtidig med, at der er disponible arbejdsløse, som imidlertid ikke har de fornødne kvalifikationer.

2. Havnearbejdere.

a. Antal.

Antallet af havnearbejdere (herunder toldbodarbejdere og sandlossere) under Dansk Arbejdsmands Forbund var pr. oktober 1957 ialt 6.949. I modsætning til chaufførerne kan det for havnearbejdernes vedkommende - især i mindre provinshavne - ofte være således, at de også har anden beskæftigelse. Nævnte antal havnearbejdere under Dansk Arbejdsmands Forbund har dog havnearbejde som hovederhverv. I det store og hele vil antallet af havnearbejdere antagelig kunne regnes til at være ca. 9.000.

Det er i øvrigt karakteristisk, at havnearbejderne rekrutteres fra mange andre arbejdergrupper.

b. Arbejdsområde.

Ca. 15–20 pct. af havnearbejderne benytter mekaniske hjælpemidler ved arbejdet. Hjælpemidlerne er f. eks. kraner og spil m. v. af forskellige kategorier. Endvidere benyttes stationære og mobile kraner, traktorer, trucks og forklifts. I forbindelse med losning af korn og lignende varer anvendes elevatorer, sugeanlæg m. v., men i alle disse tilfælde omfatter havnearbejdernes beskæftigelse hovedsagelig lempning i skibenes lastrum.

En del af de i land værende faste kraner betjenes af faglært arbejdskraft, men mange - og næsten alle bevægelige - kraner betjenes af ikke-faglærte havnearbejdere. Eksempelvis har Sammenslutningen af Havne- og Købmandsorgani-

sationer i Danmark oplyst, at ialt 155 stationære og 42 mobile kraner inden for sammenslutningens provinsområde betjenes af 180 ikke-faglærte og 106 faglærte.

Det er et særkende for arbejdet i havnen, at der her i højere grad end ved andet arbejde fordres et gnidningsløst holdarbejde bl. a. af hensyn til sikkerheden. I Holland har man foretaget en undersøgelse i Rotterdam havn af dette problem, og det har herved bl. a. vist sig, at ulykkeshyppigheden for uerfarne, nye folk gennem en halv snes år har været tre gange så stor som for de ældre og mere erfarne.

Endelig kan der være grund til at pege på, at havnearbejdet i meget ringe grad er konstant eller jævnt fordelt over en arbejdsuge. Når et skib kommer i havn, kræves der i reglen omgående og vedvarende arbejde med lastning og losning af hensyn til de store omkostninger, der er forbundet med, at et skib ligger stille.

c. *Bestående uddannelsesmuligheder.*

Der findes ingen faste uddannelsesformer for havnearbejdere, idet oplæring sker gennem de ældre og mere erfarne kolleger - eventuelt arbejdslederne - og den har en tilfældig karakter.

Jydsk Teknologisk Institut har dog haft nogle kortvarige dagkurser i motorlære, trucks, traktorer samt mekaniske hjælpemidler.

d. *Uddannelsesbehov.*

Både Havnesammenslutningen og Dansk Arbejdsmands Forbunds afdelinger er enige om, at der inden for havnene er brug for at få oprettet praktisk betonedede kurser i mekaniske hjælpemidler, arbejdsteknik og sikkerhedsforanstaltninger m. v. Almendannende fag foreslås af de fleste adspurgte afdelinger af Dansk Arbejdsmands Forbund henlagt til de forhåndenværende institutioner.

På de områder, hvor havnearbejdere anvendes som afskrivere (talleyfolk) og vejere, hvilket navnlig er tilfældet i provinshavnene, synes dog et vist elementært uddannelsesbehov at gøre sig gældende for så vidt angår læsning, skrivning og regning.

3. *Lager- og pakhusarbejdere.*

a. *Antal.*

Dansk Arbejdsmands Forbund havde pr. oktober 1957 i transportarbejdergruppen af kategorien »lager- og pakhusarbejdere« (incl. brændselsarbejdere, bude, mælkeriarbejdere, imprægnerings-, trælager-, savværk-, øl- og mine-

ralvandsarbejdere m. m.) ialt 20.985 medlemmer.

Antallet af beskæftigede ved mekaniske hjælpemidler kan skønmæssigt sættes til 20-25 pct.

b. *Arbejdsområde.*

De lager- og pakhusarbejdere, der beskæftiges ved mekaniske hjælpemidler, betjener f.eks. maskinelle indretninger i forbindelse med foderblandings-, kornrensings- og korn-tørringsanlæg m. v. og benytter iøvrigt hejseværker, transportører, trucks og traktorer, forklifts, kraner, elevatorer, automatiske vægte, klippe-maskiner, autogenskæreapparater m. m.

Lager- og pakhusarbejde består væsentligst i ind- og udlevering, på- og aflæsning af varer, intern transport, sortering, vejning, pakning og anden emballering, betjening af elevatorer og sugelanlæg, fremstilling af foderblanding, korn-tørring, korn- og frørensning og for lagergrøsystemernes vedkommende tillige i mangeartede specielle arbejder - hvoraf eksempelvis kan nævnes for jernfirmaers vedkommende autogenskæring, inden for kolonial: kaffebrænding osv.

c. *Bestående uddannelsesmuligheder.*

Sammenslutningen af Havne- og Købmandsorganisationer i Danmark, Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger samt Dansk Arbejdsmands Forbunds afdelinger har oplyst, at der ikke findes faste uddannelsesformer, at uddannelsen på arbejdspladsen har en tilfældig karakter, og at den erhverves gennem ældre, erfarne arbejdere eller arbejdsledere.

Jydsk Teknologisk Institut har dog haft nogle kortvarige dagkurser i motorlære, trucks og traktorer samt mekaniske hjælpemidler, og *Teknologisk Institut* har i 1957/58 med tilskud fra arbejdsministeriet afholdt et par særlige kurser for lager- og pakhusarbejdernes fagforening vedrørende trucks og stilladsarbejde. Begge kurserne var på 50 timer. Kurset vedrørende trucks omfattede 15 timers teori og 35 timers praktik i motorer og trucks.

Om Arbejdsteknik Skoles og Statens arbejdsmandskursus' undervisning på dette område henvises til kapitel IV.

d. *Uddannelsesbehov.*

De forhåndenværende - mere tilfældige - kursusmuligheder finder ikke nogen absolut tilslutning fra Dansk Arbejdsmands Forbunds afdelinger, idet den rette kombination af varighed, indhold og form ikke menes at være fundet.

4. Almindelige bemærkninger om transportarbejdere.

a. Antal.

Det samlede antal transportarbejdere har ikke forandret sig væsentligt, men der er derimod inden for enkelte grupper foregået store forskydninger. Der har i perioden 1947-57 været en bemærkelsesværdig stærk tilgang på 119 pct. til rutebilchaufførerne, medens tilgangen til hyrebilchaufførerne i det samme tidsrum har været på ialt 26 pct. For vare- og lastbilchauffører har tilgangen været på 32 pct. - en fremgang, der dog modsvares af en nedgang på 49 pct. i antallet af kuske inden for samme arbejdsområde. Endelig må det bemærkes, at antallet af havnearbejdere er faldet med 16 pct., og at antallet af lager- og pakhusarbejdere holder sig konstant.

Der beskæftiges kun få ikke-faglærte kvinder inden for området, idet disses antal er omkring 500.

Selv om der hverken inden for chaufførers eller havnearbejders arbejdsområde beskæftiges unge under 18 år, beskæftiges disse dog i stor udstrækning inden for landtransport som bude o. lign. Ved en undersøgelse, som ungdomskommissionen i november-december 1946 foranstaltede blandt 20-24 årige, viste det sig for mændenes vedkommende, at ca. $\frac{1}{3}$ af disse i hovedstaden og provinsbyerne oprindeligt var begyndt som bude o. lign. Ved 20-års alderen var de imidlertid i stor udstrækning gået over til andre erhvervsområder, idet kun enkelte var blevet chauffører o. lign.

b. Arbejdsområde.

Med hensyn til materiel, der benyttes af transportarbejdere, skal der til det tidligere nævnte føjes, at *trucks*, der betjenes af de tre behandlede kategorier, efter leverandørers udsagn for

tiden findes i et antal af ca. 1.100. Antallet har i en årrække været øget med 110-120 pr. år.

Antallet af *motorcykler med sidevogne*, der benyttes af bude m. fl., fordeles sig efter Statistisk Departements oplysninger pr. 31/12 1957 således:

	Til last	Kombinerede person- og varesidevogne
Hovedstaden m. v.	2.084	268
Øerne iøvrigt.	1.611	126
Jylland.	3.021	171
Ialt ..	6.716	565

Også *traktorerne* må medregnes under det kørende materiel inden for landtransport, selv om størsteparten anvendes i landbruget og ikke betjenes af transportarbejdere. Statistisk departement har pr. 31/12 1957 optalt antallet af traktorer således:

	Indregi- streret ¹⁾	god- kendt ²⁾	ikke registreret ³⁾	Ialt
Hovedstaden	84	519	-	603
Provinsbyer ...	359	839	-	1.198
Landkommuner	2.686	60.795	ca. 22.000	ca. 85.500
Hele landet ...	3.129	62.153	ca. 22.000	ca. 87.000

1) Kan benyttes på offentlig vej.

2) Anvendes overvejende uden for vejene til særlige transporter (optages i politiets *motor køretøjsregistre*).

3) Benyttes udelukkende til intern transport.

c. Bestående uddannelsesmuligheder.

Der henvises til de i kapitel IV nærmere omtalte motor- og maskinpasningskurser på *Statens arbejdsmandskursus* og til den samme sted omtalte af *Arbejdsteknisk Skole* etablerede undervisningsvirksomhed.

E. Tekstilindustrien.

1. Antal arbejdere.

Statistisk Departement har i »Industriens Produktionsstatistik 1955« oplyst følgende om tekstilindustriens struktur og beskæftigelsesforhold:

Branche	Antal virksomheder	Beskæftigede		
		Mænd	Kvinder	Ialt
Bomuldsspinderier	5	544	1345	1889
Uldindustri, bomuldsvæverier	91	3674	3927	7601
Andre spinderier, væverier m. m.:				
Hørskætte- og spinderi	7	418	327	745
Vatfabrikker	5	65	174	239
Possementfabrikker	6	40	62	102
Båndvæverier	10	58	177	235
Andre fabrikker	3	61	34	95
Trikotagefabrikker	156	1193	5537	6730
Rebslagerier	8	607	467	1074
Fiskenetfabrikker	5	36	258	294
Filtfabrikker	4	54	23	77
Krølhårsfabrikker	3	20	38	58
		303	6770	12369
				19139*)

*) Korresponderer ikke helt med det i kap. II angivne totaltal på 20.400, men forskellen må formentlig bero på, at sidstnævnte tal er pr. ultimo marts 1958.

I forhold til antallet af beskæftigede er der ikke nogen udpræget forskel i virksomhedernes størrelse, men mange virksomheder af nogenlunde samme størrelse ligger spredt ud over hele landet.

2. Arbejdsprocesser, som udføres af ikke-faglærte.

Da så godt som alle arbejdsprocesserne i denne industri udføres af ikke-faglærte, idet industriens eneste faglærte er farversvende og possementmagere, hvoraf der er 140 mod ca. 20.000 ikke-faglærte, har kommissionen ikke ment at burde foretage en indgående rubricering af de for erhvervet karakteristiske arbejdsprocesser. Det skal dog anføres, at primitivt let arbejde består i at slå knuder o. lign., medens kædeskæring og vævning kræver betydelig mere omhu, og allerede her forekommer en specialisering i funktioner. Samtlige funktioner ved betjeningen af industriens maskiner udføres af ikke-faglært arbejdskraft, både de med produktionen direkte forbundne og de mere indirekte forbundne funktioner som maskinernes justering og vedligeholdelse (udføres af såkaldte forrettere). Dette forhold gælder også for industriens spinderibranche, hvor der benyttes meget kostbare maskiner.

3. Bestående uddannelsesmuligheder.

Inden for *tekstilindustriens virksomheder* gennemgår den nye arbejder, væver eller spinder, efter henholdsvis overenskomst og kutyme en 3 mdrs. oplæring. Efter periodens afslutning har arbejderen herved opnået ret til akkordafsløning. Viser en arbejder sig imidlertid særlig dygtig, vil han kunne avancere til forretter og kan som sådan modtage en speciel uddannelse, jfr. de nedenfor nævnte specialkurser.

Undervisning af tekstilarbejderne uden for virksomhederne formidles gennem *Danmarks Textil fagskole*, der blev stiftet i 1916 af Tekstilfabrikantforeningen og Dansk Tekstilarbejderforbund, der sammen med staten afholder udgifterne ved skolens drift.

Skolens undervisning gives på følgende kurser, som finder sted i månederne septembert-maj.

a. Grundskolekursus.

Kurserne omfatter forskellige retninger, nemlig vævning, trikotage, spinderi samt diverse grundskoler for specielle, mindre områder. De

to sidstnævnte arter af grundskolekursus er dog først oprettet med skoleåret 1957/58's begyndelse. Undervisningen omfatter elementære tværgående tekstiltekniske discipliner indenfor hver retning, jfr. nedenstående timeplan for væve- og trikotageskolen for skoleåret 1957/58.

Vævegrundskolen.

Tekstile råmaterialer.....	25	timer
Almindelig og faglig regning.....	25	-
Farvning og efterbehandling.....	5	-
Væveteknik.....	95	-
		150 timer

Trikotage grundskolen.

Tekstile råmaterialer.....	20	timer
Almindelig og faglig regning.....	20	-
Farvning og efterbehandling.....	5	-
Trikotageteknik.....	105	-
		150 timer

Indtil skoleåret 1956/57 blev der undervist på aftenskolebasis 2 aftener om ugen å 21/2 time gennem 2-3 år.

På grund af specialisering af industriens arbejdsfunktioner og det dermed formindskede behov for en mere alsidig faglig grundundervisning gennemførtes imidlertid i 1957/58 en ny undervisningsordning, hvorefter grundskolen er blevet en etårig aftenskole. Timetallet er nedskåret med 50 pct. fra ca. 300 til 150 timer, medens samtidig en udvidelse af undervisningen på specialkurser har fundet sted.

Som det vil fremgå af timeplanen, er undervisningen overvejende af teoretisk karakter, idet den praktiske side af fagene væve- og trikotageteknik først og fremmest gennemføres ved hjælp af demonstrationsmaskiner på tekstilfagskolen.

Undervisningen, der foregår over hele landet, alt efter det med tiden skiftende behov for de enkelte områder, foregår dels i lokaler stillet til rådighed til dette formål af de enkelte virksomheder og med disses overordnede tekniske personale som lærere, og dels på tekniske skoler. Tillige har man i 1957/58 etableret brevskoler for elever bl. a. i Hobro. Deltagelsen i kurserne er frivillig, og i almindelighed betaler virksomhederne skolepengene, men kan dog gøre dette afhængig af bestået eksamen. Løvrigt stilles demonstrationsmaskinerne til rådighed af virksomhederne; ved undervisningen på tekniske skoler betales leje af lokalerne.

På *Midtjydsk Tekstilskole* i Herning gives der endvidere en uddannelse for trikotagearbejdere.

b. *Specialkurser.*

Kurserne omfatter specielle tekstiltekniske emner, f. eks. betjening af visse maskintyper. De enkelte kurser strækker sig - når undervisningen er etableret som dagundervisning - kun over få dage og foregår i så tilfælde på tekstilfagskolen i København. Specialkurserne afholdes - i det omfang den fornødne maskinelle udrustning findes på stedet - tillige i provinsen, hvor undervisningen dog udelukkende foregår om aftenen, og er som specialkurserne i København ofte at betragte som en fortsættelse af grundskoleundervisningen strækkende sig over det samme åremål, som denne gjorde før 1957/58.

c. *Mesterkurser.*

Herved forstås kurser af samme karakter som grundskolekurserne, men hvor fagkombinationerne er af mere teoretisk - og mere krævende - karakter. Der undervises i matematik, tekstilteknologi, maskinberegning m. v. Undervisningen foregår normalt 1 gang om ugen i 3 timer - ofte benyttes lørdagen. Kurset er af 2 sæsoners varighed (sept.-juni), og afholdes rundt om i landet alt efter det stedlige behov.

For så vidt angår de i København etablerede specialkurser på dagskolebasis bliver eleverne udpeget af den enkelte virksomhed — jfr. udnævnelsen af visse vævere til forrettere. Den på grund af undervisningen tabte arbejdsfortjeneste godtgøres i disse tilfælde eleven af virksomheden.

Mesterkursenes elever får alle status som mestre i de enkelte virksomheder.

Løvrigt er det bemærkelsesværdigt, at selvom forholdet mellem mænd og kvinder af de ca. 20.000 beskæftigede i tekstilindustrien er som 1 : 2, er det blandt samtlige elever som 3 : 1. Endvidere er det gennemgående kun ca. 1 pct. af den samlede årlige arbejdsstyrke, der søger den etablerede undervisning, og som regel arbejdere i aldersklassen 20-25 år.

Udviklingen i grundskolens elevantal fremgår af nedenstående tabel:

år	fag		elevtal ialt
	vævning	trikotage	
1950/51.....	356	61	417
1951/52.....	323	29	352
1952/53.....	256	27	283
1953/54.....	183	15	198
1954/55.....	91	10	101
1955/56.....	65	4	69
1956/57.....	35	11	46

Den afspejlede tilbagegang i elevantallet skyldes de i de sidste år rådende økonomisk usikre forhold, der har hersket inden for industrien på grund af den i 1951 påbegyndte liberalisering af udenrigshandelen med bl. a. tekstilindustriens produkter. Liberaliseringen medførte bl. a., at arbejdsstyrken i årene fra 1951-57 faldt fra ca. 30.000 til ca. 18.000 beskæftigede.

Denne nedgang betød dels, at det var de bedste arbejdere, der forblev i industrien, dels, at de unge i aldersklasserne 20-25 år under hensyn til muligheden for afsked veg tilbage for at knytte sig for stærkt til industrien, hvor for behovet for undervisningen fik et væsentligt mindre omfang.

F. Beklædningsindustrien.

1. *Antal arbejdere.*

Beklædningsindustriens og skrædderfagets mandlige og kvindelige arbejdere er organiseret i Dansk Skrædderforbund, der omfatter ca. 14.000 kvinder, — svarende til ca. 20 pct. af samtlige kvinder i dansk industri - og ca. 3.000 mænd, ialt ca. 17.000 arbejdere.

Mændene er praktisk talt alle faglærte skræddere, men en meget stor del af dem flytter efter endt uddannelse til industrien, hvor der er bedre beskæftigelsesmuligheder. Langt det overvejende antal kvindelige medlemmer er ikke-faglærte, der fortrinsvis arbejder inden for konfektionsindustrien, hvor der i modsætning til skrædderierne ikke finder nogen lærlingeuddannelse sted.

2. *Arbejdsprocesser, som udføres af ikke-faglærte.*

Indenfor beklædningsindustriens forskellige brancher er der gennem de senere år sket en stærk udvikling henimod en egentlig industriel produktionsform, der har muliggjort en forøget beskæftigelse af ikke-faglærte med en vis tillæring. Arbejdsprocesserne er nu på de vigtigste dele af området delt op i mange små, forholdsvis simple operationer, som imidlertid forudsætter særlig indsigt og nøjagtighed hos den enkelte. Hver af de beskæftigede behøver i almindelighed kun at være fortrolig med en enkelt eller nogle få af de operationer, arbejdsprocesserne er delt op i.

3. *Bestående uddannelsesmuligheder.*

Af de 14.000 kvinder er ca. 6.000 beskæf-

tiget inden for herrekonfektion, og af denne gruppe er skønmæssigt 2.000 tillærte eller elever uddannet i løbet af henholdsvis 3 og 9 mdr. Inden for den københavnske herrekonfektionsindustri finder så at sige ingen egentlig elevuddannelse sted, men en 3 måneders uddannelse (som tillærte) er den altovervejende. Derimod uddannes der i provinsen stadig en del elever. De resterende ca. 4.000 kvindelige arbejdere har ikke fået nogen afsluttet systematisk uddannelse, men er fortrinsvis oplært i praksis. For denne gruppe findes - i modsætning til fagets øvrige arbejdere — ingen overenskomstmæssig aftale om uddannelsen, men hvis enkelte skulle ønske det, er der intet i vejen for, at de efter nærmere aftale med vedkommende arbejdsgiver kan gennemgå en sådan. Der er imidlertid ikke nogen synderlig interesse for at tilvejebringe uddannelsesmuligheder for denne gruppe, idet den dels er præget af en kraftig til- og afgang, dels som helhed bliver mindre og mindre, efterhånden som de uddannede rykker frem.

Uden for herrekonfektionsindustrien er der beskæftiget ca. 8.000 kvinder, og de har praktisk talt alle en elevuddannelse i een af områdets brancher (damekonfektion, kjolesyning, herrelingeri, korsetsyning og kittel- og linnedsyning). Tillæringstiden, respektive elevtiden for disse brancher varierer fra 3 måneder til 3 år.

Den samlede årlige elevtilgang (excl. lærlinge) er for Københavns vedkommende ca. 100, hvortil kommer et ikke nærmere oplyst - men formentlig noget mindre — antal i provinsen.

Der findes endelig en mindre gruppe såkaldte »hjelpepiger«, der slet ikke får nogen uddannelse, men de beskæftiges heller ikke med syning. De er i reglen kun beskæftiget som »hjelpepiger« i ret kort tid i virksomhederne og bliver ofte derefter uddannet som elever eller tillærte.

For samtlige elevuddannelser gælder, at eleverne, hvor det er muligt, skal følge undervisningen på de *tekniske skoler*, der i samarbejde med de respektive brancher har tilrettelagt særlige undervisningsprogrammer. Skoleundervisningen er gennemført for alle brancher i København, men er kun vanskeligt gennemførlig de fleste steder i provinsen, hvilket må ses i sammenhæng med, at ca. $\frac{2}{3}$ af beklædningsindustrien er koncentreret i og omkring København, og at der følgelig mange steder i

provinsen er for få elever til, at man kan samle en klasse af rimelig størrelse.

For Københavns vedkommende finder undervisningen sted i *Det Tekniske Selskabs Skoler* — hvis drift støttes økonomisk af Beklædningsindustriens Sammenslutning - under følgende former:

a. *Teknisk systole* (supplerende skole for herrekonfektion og damekonfektion). Denne undervisning gives 2 aftener om ugen à 2 timer i 2 vinterhalvår med ialt ca. 180 timer. Deltagelsen i undervisningen er obligatorisk for alle konfektionssyversker under 18 år, der ikke tidligere har gennemgået systolen. I 1957/58 har antallet af elever inden for herrekonfektion og damekonfektion været henholdsvis 16 og 66.

b. *Skolen for skjortesyversker*. Undervisningen gives 2 eftermiddage ugentlig fra kl. 15-17 i to vinterhalvår. Der har i 1957/58 været 7 elever. Efter at have gennemført de to vinterhalvårs undervisning med tilfredsstillende resultat, får eleverne udleveret et bevis.

c. *Aftenskole for korsetsyversker*. Undervisningen gives 2 gange ugentlig i et vinterhalvår, og antallet af elever har i 1957/58 været 24.

d. *Kittelsystolen*. Undervisningen gives 2 aftener ugentlig i et vinterhalvår, og antallet af elever har i 1957/58 været 3.

e. Inden for *herrekonfektionsindustrien* arbejder man med en *grunduddannelse* efter nye metoder, som skulle give en væsentlig bedre oplæring og derved gøre eleverne bedre egnede til at begynde arbejdet i praksis. Man sigter navnlig mod at give eleverne et bredere indtryk af de fundamentale træk inden for fagets arbejdsområde, herunder at gøre dem fortrolige med den elektriske symaskine og med det tempo, der kræves i industrien.

De elever, der går på de foran nævnte skoler, skal, før de påbegynder undervisningen, have opnået ansættelse inden for industrien, og der er ingen mulighed for, at unge piger, der ønsker at gå ind i beklædningsindustrien, på eget initiativ kan gennemgå den fornødne uddannelse.

For yderligere at forbedre uddannelsen har Beklædningsindustriens Sammenslutning i samarbejde med Det Tekniske Selskabs Skoler i 1957 under ledelse af en udenlandsk specialist etableret en uddannelse inden for herrekonfektionsbranchen af 6 instruktører fra 5 forskel-

lige fabrikker, således at instruktørerne nu er i stand til at give eleverne den fornødne praktiske uddannelse efter rationelle oplæringsprincipper. I forbindelse hermed har man ladet fremstille specielle oplæringsapparater.

I øvrigt har 3 tekstilfabrikanter taget initiativet til at oprette en højskole, »Herning Højskole for Tekstil- og Beklædningsindustrien«, som skal kunne rumme 70-80 elever ad gangen. Skolen skal ledes af 2 repræsentanter for fagforeningerne, 2 repræsentanter for arbejdsgiverne, 2 repræsentanter for folkehøjskolen og 1 repræsentant for skolens elevforening. Det er tanken, at undervisningen ved siden af det almindelige stof skal have et stærkt fagligt islæt.

G. Sten-, ler-, og glasindustrien.

1. Antal arbejdere.

Som i kap. II nævnt er der inden for dette erhvervsområde beskæftiget ca. 14.700 ikke-faglærte, heraf ca. 13.800 mænd og ca. 900 kvinder. Der henvises i øvrigt til bilag 1.

2. Arbejdsprocesser, som udføres af ikke-faglærte.

Den egentlige produktion foregår ved hjælp af ikke-faglært arbejdskraft, som ofte betjener kostbare og komplicerede maskiner. Den faglærte arbejdskraft bruges først og fremmest ved reparations- og vedligeholdelsesarbejder. Dette gælder dog ikke i den keramiske industri, hvor de to arbejderkategorier er således beskæftiget i den egentlige produktion, at alt arbejde, hvortil der tidligere krævedes faglært arbejdskraft, også er åbent for ufaglærte.

Ca. halvdelen af de ikke-faglærte, som er beskæftiget på glasværkerne, har rent arbejdsmandsarbejde såsom lagerarbejde, pladsarbejde, rengøring m. m. Den øvrige halvdel er mere eller mindre beskæftiget ved ret specielt arbejde, først og fremmest som hjælpere for de faguddannede arbejdere, der beskæftiges ved glasblæsning, glasslibning og i maskinværksteder og dernæst ved pasning af hel- eller halvautomatiske maskiner. Endelig er der en ret stor gruppe sorterere og en anden mindre gruppe ovnpassere.

3. Bestående uddannelsesmuligheder.

Uddannelsen foregår næsten udelukkende på arbejdspladserne uden at der foreligger i forvejen udarbejdede planer herfor.

4. Uddannelsesbehovet.

Inden for Kalk- og Teglværksforeningen er man opmærksom på *Arbejdsteknisk Skoles* program for teglværksarbejdere og *Jydsk Teknologisk Instituts* kurser for gravemestre, lokomotivførere samt i svejsning. Man anser kurserne for værdifulde og overvejer i øvrigt inden for foreningens rammer at etablere et kursus i brænding.

Endvidere har Stenhuggerlauget i København over for kommissionen påpeget, at der måske kunne være anledning til at overveje muligheden af kurser for oplæring af ikke-faglærte til betjening af maskiner, der saver og skærer natursten — i hvilken forbindelse det af lauget udtales, at medens det ikke er svært at lære at passe en skæremaskine, er det ulige vanskeligere at tilegne sig de nødvendige færdigheder i at bruge en målestok og at udføre arbejdet med tilstrækkelig stor præcision. Denne uddannelse er tidligere foregået på de respektive værksteder, men der har i de senere år fundet en ret stor afgang sted blandt marmorskærerne, uden det har været muligt at finde frem til andre og yngre af disse i tilstrækkeligt antal.

H. Kemisk industri.

1. Antal arbejdere.

Den kemiske industri udgør her i landet et forholdsvis lille område, der falder i ret afgrænsede grupper, hvoraf hver enkelt omfatter forholdsvis få virksomheder. Arbejdskraften inden for dette område er hovedsagelig ikke-faglært.

2. Arbejdsprocesser, som udføres af ikke-faglærte.

Indenfor den kemiske industri beskæftiges knap halvdelen af de ikke-faglærte mandlige arbejdere ved arbejde, der stort set kan betegnes som typisk for den kemiske industri, såsom f. eks. inddampning, destillation, ekstraktion, formaling og presning, filtrering, opvejning, pasning af røremaskiner og rivemaskiner, farvetoning, granulering, tabletering, salvfremstilling, autoklaving, fældning, tørring, blanding, mikronisering, sterilisering, emulgering m. m.

De øvrige mandlige ikke-faglærte arbejdere beskæftiges ved arbejde, der i det store og hele kan betegnes som almindeligt arbejdsmandsarbejde, såsom lagerarbejde, pakning, udlevering, transport, vask af emballage og andet rengøringsarbejde m. v.

De *kvindelige* arbejdere er overvejende beskæftiget ved arbejde, der kun delvis eller slet ikke er typisk for den kemiske industri, såsom arbejde ved aftapning, skylning, påfyldning af tablet- og sterilpræparater, pakkearbejde, rengøring, arbejde i kantine og marketenderi m. v.

En stor del af arbejderne indenfor den kemiske industri er således beskæftiget ved arbejde, som *ikke* er specielle for dette arbejdsområde.

3. Bestående uddannelsesmuligheder.

Der findes ingen systematisk uddannelse udover Arbejdsteknisk Skole, jfr. kapitel IV. De ikke-faglærte arbejdere vises på virksomhederne til rette af formænd, værkførere eller arbejdskammerater, efterhånden som arbejdet stiller krav herom. Der forekommer — såvidt kommissionen bekendt - ikke tilfælde af samlet instruktion.

I. Træindustrien.

1. Antal Arbejdere.

Arbejderne inden for træindustrien er - bortset fra et mindre antal fra Dansk Arbejdsmands Forbund — organiserede i Træindustriarbejderforbundet, som omfatter både faglærte og ikke-faglærte.

Forbundets medlemstal er for tiden ca. 10.800, heraf ca. 3.600 faglærte, ca. 4.000 tillærte og ca. 3.200 uden uddannelse.

Medlemstallet (afrundet) fordeler sig på følgende brancher:

Maskinsnedkere med svendebrev som maskinsnedkere	1.200
Maskinsnedkere med svendebrev af anden art	500
Maskinsnedkere uden svendebrev	1.600
Maskinsnedkere ialt	3.300
Kurvemagere	130
Drejere	110
Korkskærere	60
<i>Faglærte</i> ialt	3.600
Pakkasearbejdere	500
Savskærere	2.000
Andre tillærte maskinpassere	1.500
<i>Tillærte</i> ialt	4.000
Pladsarbejdere og medhjælpere	2.300
Kvinder	700
Ungarbejdere	200
<i>Uden uddannelse</i> ialt	3.200
Ialt	10.800

Kurvemagere, drejere, og korkskærere arbejder inden for deres respektive fag, men er på grund af områdernes lidenhed gået ind i et

organisationsmæssigt samarbejde med træindustriarbejderforbundet.

2. Bestående uddannelsesmuligheder.

Det er karakteristisk for træindustrien, at den ufaglærte arbejder, der har evnerne og viljen dertil, efterhånden kan opnå status som faglært, idet der inden for faget er tilrettelagt en række kurser, der i forbindelse med oplæring under arbejdet rummer uddannelsesmuligheder for praktisk talt alle, fra den ufaglærte arbejder helt uden kendskab til faget og til den faglærte maskinsnedker. Hver enkelt arbejder har mulighed for gennem disse kurser og oplæring i øvrigt efterhånden at arbejde sig op til et højere fagligt niveau.

Kurserne forudsætter ikke nogen lærekontrakt, men voksne arbejdere kan dog i visse tilfælde få en egentlig lærlingeuddannelse, idet uddannelsesreglerne indeholder bestemmelser, hvorefter voksne kan indstille sig til svendepróven på afkortet læretid samtidig med, at de får lidt mere end normal lærlingeløn.

Udover den store tilgang af nyindmeldte kommer mange af forbundets medlemmer fra Dansk Arbejdsmands Forbund og glider automatisk ind i fagets uddannelsessystem. De, der kommer »fra gaden«, bliver dog ikke straks sat til at passe maskinerne, idet dette efter arbejdsgivernes og arbejderne opfattelse ville være alt for farligt. I stedet må den enkelte arbejder igennem en overgangstid på pladsen, og herfra kan han gå ind som medhjælper i fabrikationen. De arbejdere, der forbliver på pladsen, har ikke mange muligheder for advancement, medens de, der bliver medhjælpere, gennem de forannævnte kurser og oplæring under arbejdet har mulighed for med tiden at blive anerkendt som tillærte og som maskinsnedkere.

Da fagets arbejdere rekrutteres og uddannes som foran nævnt, findes der heller ikke de skarpe grænser mellem faglærte, tillærte og helt ufaglærte, som man kender det fra en række andre fag.

De benyttede kurser kan inddeles i 3 grupper:

- Ambulante kurser*, der arrangeres efter aftale med de interesserede virksomheder af Jydsk Teknologisk Institut, der har indrettet en jernbanevogn med udstyr til kurser for træindustriarbejdere. Der uddannes hold på 12 mand ad gangen, og der kan gennemføres 2 hold samtidig. Denne undervisning

- anvendes om sommeren, medens vinteren kan benyttes til andre kurser, se under 2.
- b. *Kurser på de teknologiske institutter*, hvor fabrikantforeningerne (træindustriens fabrikantforeninger for København og omegn, for Østifterne og for Jylland) betaler en del af lønnen samt alle de med selve kurset forbundne udgifter.
 - c. *Aftenkurser* for savskærere og maskinsnedkere på 8-12 aftener à 4 timer under en leder fra de teknologiske institutter. Disse kurser, der etableres på forbundets initiativ, gives på arbejdspladsen, og betalingen til de teknologiske institutter udredes af forbundet og for 20-25 procents vedkommende af fabrikantforeningerne. For Østifternes fabrikantforenings vedkommende ydes dog i visse tilfælde yderligere tilskud. Kurserne gennemføres på egnede virksomheder - der normalt vederlagsfrit stiller lokaler, materiale m. v. til rådighed — for arbejdere ikke alene fra vedkommende virksomhed, men også fra andre lokale arbejdspladser.

Fabrikantforeningerne har oprettet et uddannelsesfond - hvortil der hidtil er afsat 80.000 kr. - og er indstillet på i samarbejde med Træindustriarbejderforbundet at etablere de kurser, som måtte anses for hensigtsmæssige inden for faget. Fonden yder tilskud til følgende formål: 1) lærlingeuddannelse, 2) savskærerkursus og lignende kurser, der indgår i de teknologiske institutters undervisningsprogram, og som kan besøges af arbejdere og arbejdsledere, og 3) (kun for Østifternes vedkommende) særtilskud til de ovenfor omtalte aftenkurser for savskærere.

3. *Uddannelsesbehov.*

Både arbejdere og arbejdsgivere er af den opfattelse at den foran skitserede uddannelse — som helt forestås af organisationerne og de teknologiske institutter - er tilstrækkelig både til at dække det nuværende behov og til at supplere uddannelsen inden for træindustrien for de ikke-faglærte, hvor der i fremtiden måtte blive brug for det.

Inden for faget mener man i øvrigt, at det ikke vil være hensigtsmæssigt at lægge sig alt for fast på den *traditionelle faglære*, idet man har konstateret, at de, der opnår status som faglærte gennem *kursusuddannelse* m. v., er fuldtud kvalificerede til deres arbejde, og man

kan gennem denne uddannelsesform give hver enkelt arbejder netop den uddannelse, der svarer til hans plads i produktionen. Skal arbejderen senere flyttes til et andet arbejdsområde inden for træindustrien, vil man forholdsvis let kunne supplere hans uddannelse med et nyt kursus eller tillæring på arbejdspladsen.

K. Grafisk industri.

1. *Antal arbejdere.*

Inden for den grafiske industri findes ca. 5.600 ikke-faglærte bogbinderi- og papirvarearbejdere (ca. 4.700 kvinder og ca. 900 mænd) og ca. 2000 ikke-faglærte arbejdere i bogtrykfaget. Dagspressens redaktionelle medarbejdere, der også hører under den grafiske industri, har ingen ikke-faglærte medlemmer. *Nedenstående oplysninger vedrører dog alene den førstnævnte gruppe*, idet kommissionen ikke har beskæftiget sig med bogtrykfaget på grund af områdets lidenhed med hensyn til beskæftigelse af ikke-faglærte, jvf. kap. II.

2. *Arbejdsprocesser, der udføres af ikke-faglærte.*

Arbejdsområdet omfatter såvel lager- og transportarbejde som de egentlige produktionsprocesser ved kostbare og komplicerede specialmaskiner, hvis rette betjening kan stille store krav til omhu og påpasselighed.

3. *Bestående uddannelsesmuligheder.*

Den for funktionernes udførelse nødvendige oplæring foregår udelukkende på virksomhederne, men uden at der foreligger et systematisk grundlag herfor.

4. *Vurdering af uddannelsesmulighederne.*

Gennemgående synes der at herske tilfredshed med den bestående uddannelsesform i det omfang oplæringen tager sigte på de arbejdsområder, der er henlagt til den ikke-faglærte arbejdskraft.

En undtagelse herfra er en over for kommissionen afgivet udtalelse fra Bogbinderi- og Kartonnagearbejderforbundet i Danmark, der gør opmærksom på, at de ændringer, der i de senere år er foregået i virksomhedernes maskinelle udstyr, i høj grad gør en systematiseret oplæring ønskelig, ligesom dennes nuværende

form er utilfredsstillende på grund af manglende alsidighed.

Samme forbund anser en obligatorisk, praktisk dagskole, hvis undervisning skulle slutte med en prøve, som den mest ønskelige uddannelsesform.

Endelig udtrykkes fra et andet forbund ønske om, at den nuværende oplæring — som iøvrigt af forbundet anses for tilfredsstillende - suppleres med, at arbejderne får et noget fyldigere kendskab til papirkvaliteter.

L. Papirindustrien.

1. Antal arbejdere.

I denne industri beskæftiges ialt ca. 2.400 ikke-faglærte arbejdere, der fordeler sig med ca. 1900 mænd og 500 kvinder.

2. Arbejdsprocesser, som udføres af ikke-faglærte.

Den egentlige produktion foregår udelukkende ved hjælp af ikke-faglært arbejdskraft, som betjener denne industris komplicerede maskinelle udstyr samtidig med, at den udfører det nødvendige mere udprægede arbejdsmandsarbejde.

Den ikke-faglærtes arbejdsområder inden for papirindustrien er således vidt-spændende og differentieret. F. eks. har *A/S De Forenede Papirfabrikker* overfor kommissionen oplyst, at de ikke-faglærte mandlige arbejdere kan deles i 3 kategorier, nemlig: 1) papirmaskinførere og lignende højt kvalificerede arbejdere, som passer større maskinelle anlæg, 2) hjælpere ved maskinerne og 3) lager-, transport- og hjælpearbejdere. De to første kategorier omfatter godt halvdelen af de ca. 1700 ikke-faglærte mandlige arbejdere i selskabet. Papirfabrikkerne har yderligere oplyst, at den i selskabet beskæftigede faglærte arbejdskraft udelukkende beskæftiges ved vedligeholdelses- og reparationsarbejde, ved hvilket arbejde der som medhjælpere iøvrigt anvendes ikke-faglært arbejdskraft.

Papirindustriarbejdernes Forbund er af den opfattelse, at de seneste maskintyper i industrien er af en så kompliceret art, at betjeningen af disse stiller store krav til såvel arbejderens kendskab til maskinen som til hans omhu og koncentrationsevne.

Med hensyn til den kvindelige del af den ikke-faglærte arbejdskraft er denne efter det for kommissionen oplyste fortrinsvis beskæf-

tiget med de mindre komplicerede funktioner såsom sortering, tælling og pakning, hvis rette udførelse i overvejende grad er betinget af øvelse.

3. Bestående uddannelsesmuligheder.

Etableringen af uddannelsesforanstaltninger og disses form og indhold er overladt til hver enkelt virksomhed.

Som et eksempel kan nævnes, at *A/S De Forenede Papirfabrikker* overfor kommissionen har oplyst, at en nyansat arbejder almindeligvis først bliver beskæftiget ved egentligt arbejdsmandsarbejde for efterhånden at blive forflyttet til mere krævende arbejde under hensyntagen til udviste kvalifikationer. Uden at der foreligger en egentlig systematisk uddannelse, gennemgår den således forflyttede arbejder en vis tillæringsperiode (højest 4 uger), hvor instruktionen ydes af en mere erfaren arbejder under arbejdslederens tilsyn. Kun for de enkelte arbejdere, der uddannes med henblik på senere overgang til arbejdslederstillinger, foreligger visse uddannelsesplaner, strækkende sig over 3-5 år.

Som supplement til den praktiske tillæring blev der i efteråret 1957 under *Arbejdsteknisk Skole* etableret 3-årige specialklasser på samtlige selskabets fabrikker. Undervisningen omfatter her sammenlagt 360 timer, hvoraf emnet »papirteknik« omfatter 75 timer.

4. Vurdering af bestående uddannelsesmuligheder.

Af såvel *A/S De Forenede Papirfabrikker* som *Papirindustriarbejdernes Forbund* anses den etablerede undervisning under *Arbejdsteknisk Skole* som et værdifuldt supplement til den praktiske tillæring. Forbundet har i øvrigt givet udtryk for, at det er utilfredsstillende for en ældre og erfaren arbejder at få pålagt instruktionsopgaver.

5. Uddannelsesbehov.

Førnævnte selskab og forbund har givet udtryk for den opfattelse, at man ved en kombination af praktik og teori vil kunne nå frem til den mest effektive uddannelse.

Selskabet finder endvidere, at uddannelsen for ældre arbejdere (25 år og derover) bør baseres på frivillig deltagelse uden for arbejdstiden.

KAPITEL IV.

Bestående uddannelsesinstitutioner for voksne ikke-faglærte

A. Arbejdsteknisk Skole.

Arbejdsteknisk Skole, som er oprettet i 1940, er en 3-årig, frivillig aftenskole for arbejdsmænd. Undervisningen gives i 3 timer to aftener om ugen i vinterhalvåret. Hvert undervisningsår omfatter således 144 undervisningstimer. Efter lokalt behov gennemføres skoler rundt om i landet. Undervisningen foregår på folkeskoler og andre skoler samt på virksomheder, og lærerstaben rekrutteres blandt folkeskolelærere og teknikere i videre forstand, herunder ingeniører, formænd, værkførere og lignende.

Skolens formål er at fremme den tekniske dygtighed og almenmenneskelige udvikling hos eleverne. Den vigtigste del af skolens arbejde består i at træne eleverne i at gennemtænke arbejdspladsernes problemer.

Arbejdsteknisk Skole har 3 hovedretninger: en for jord- og betonarbejdere, en for arbejdere i den kemiske industri og en for arbejdere i den mekaniske industri. Skolen opretter i øvrigt specialklasser, hvor elever fra samme virksomhed eller branche samles, og hvor klassen særligt arbejder med virksomhedens eller branchens teknik. Endelig har skolen fornylig opbygget et undervisningsmateriale for landarbejdere, hvori indgår stof om traktorer, landbrugsmaskiner, dræning og landvinding.

Indholdet af undervisningen i Arbejdsteknisk Skole kan beskrives gennem følgende punkter:

1. Almene kundskaber:
Dansk, regning og almenteknisk indsigt.
2. Specielle kundskaber:
Helheden i arbejdsprocessen - Arbejdsdetaller, hvorfor således?
3. Specielle færdigheder:
Eks. filing af en sav, måling, bygning af forskalling og jernbinding.
4. Træning i at gennemtænke arbejdsituationer, samarbejdet, sikkerheden og lignende.

Alle eleverne undervises i følgende fag: dansk, regning, erhvervsfysik, motorlære, el-motorlære, erhvervs kemi og bedriftslære (arbejderbeskyttelse, samarbejdsudvalg, rationalisering og lignende). Hertil kommer hovedfagene inden for de enkelte retninger.

Der lægges vægt på at bibringe eleverne kundskaber om det daglige arbejde, såvel om arbejdsmetoder som om erfaringer ved uheld. Undervisningen foregår ofte i form af en drøftelse, der bygger på elevernes erfaringer på arbejdspladsen.

Eleverne får udleveret bøger, der specielt er udarbejdet for dem, og som de senere kan benytte som håndbøger. Skolen råder over materiel, som kan levendegøre undervisningen, såsom plancher, demonstrationsapparater og maskiner af forskellig art.

I retningen for *jord- og betonarbejde* har skolen sædvanligvis 90 å 100 klasser.

Hovedfaget i denne retning er jord- og betonlære.

Undervisningen ledsages af praktiske arbejdsøvelser i skolelokaler, på værksteder eller i marken.

Man udfører miring og nivellering, støbning af beton i forbindelse med styrkemålinger, forskallingsarbejde og jernbinding. Skolen har hidtil gennemført forskallings- og jernbindingsøvelser i fuld størrelse ved 45 skoler, såvel i byerne som i landdistrikterne. Man har bygget etageadskillelser, søjler, trapper m.m. Til disse arbejder udfører eleverne arbejdstegninger. I et mindre antal af skolerne har man sideløbende hermed bygget forskalling og armering i $1/5$ størrelse, idet eleverne ønskede at bygge en model af lokale projekter ud fra foreliggende arbejdstegninger i håb om senere at få beskæftigelse ved projekternes udførelse.

Eleverne opøves desuden i brug af forskellige motorer, herunder forbrændingsmotorer, lige-

som de overværer demonstrationer af elektrisk materiel.

Inden for klasserne i *mekanisk industri* har skolen siden omkring 1950 opbygget et hovedfag, der bl. a. omfatter udførelse og forståelse af arbejdstegninger, måleteknik, materialelære, støbeteknik og en gennemgang af de almindeligt forekommende værktøj smaskiner og værktøjer. Undervisningen ledsages af praktiske arbejdsøvelser, det være sig i skolelokaler, på værksteder eller på arbejdspladsen.

Eleverne arbejder som eleverne i jord- og betonklasserne med forbrændingsmotorer og overværer ligeledes demonstrationer af elektrisk materiel.

Alt efter behovet udfører eleverne følgende øvelser: praktisk anvendelse af måleinstrumenter på grundlag af arbejdstegninger med angivelse af tolerancer, fremstilling af støbeforme, boring, shapening, drejning og slibning af stål, elektromontage eller andet for de pågældende elever aktuelt arbejde.

Hvor der findes specialklasser på virksomhederne, er det almindeligt at benytte disses laboratorier og værksteder til nogle af øvelserne.

Undervisningen i faget fordeles over tre år med 24 timer i 1. og 2. klasse, medens 3. klasse har 48 timer. Hovedfaget maskinteknik udgør således 96 af de ialt 432 timer, som Arbejdsteknisk skoles 3-årige undervisning omfatter, men desuden tilpasses de øvrige tekniske fag som et supplement til hovedfaget.

I Odense har Arbejdsteknisk Skole siden 1954 haft nogle klasser, hvor hovedfaget svejsning indgår med 144 timers praktik og 48 timers teori. Da denne form for uddannelse falder uden for Arbejdsteknisk skoles sædvanlige rammer og område, har det indtil videre været afslået at gennemføre en tilsvarende uddannelse i andre byer, idet man ville afvente en afklaring af visse økonomiske og organisationsmæssige spørgsmål.

For *transportarbejdere* har Arbejdsteknisk Skole haft specialklasser for chauffører, og for *lagerarbejdere* har der på en industrivirksomhed i Odense været etableret en forsøgsklasse siden 1956. For havnearbejdere og for lager- og pakhusarbejdere i øvrigt har det endnu ikke været muligt at etablere specialklasser, men de har adgang til at følge skolens ordinære undervisning.

Gennem de sidste 10 år har den tre-årige chaufførundervisning over hele landet været gennemført af ca. 200. Chauffører, der gennem

tre år har fulgt den almindelige undervisning, har haft adgang til på et »4. års-kursus« på 24 eller 48 timer at supplere undervisningen med emner vedrørende chaufførens erhverv.

I en chaufførklasse indgår foruden de almene fag et hovedfag, der fordeles over 1., 2. og 3. år med henholdsvis 48, 36 og 48 timer. Faget omfatter kendskab til automobilets indretning og vedligeholdelse, orientering og øvelser vedrørende kørselsregnskab, toldklarering og trafikproblemer. Motorlære indgår som et selvstændigt fag med 48 timer (2 x 24) i 2. og 3. år.

I den lige omtalte forsøgsklasse for *lagerarbejdere* i Odense er hovedfaget indgået i undervisningsplanen på samme måde som for chaufførernes vedkommende. Faget omfatter i dette tilfælde materiale- og værktøj skundskaber, varebetegnelser, lagerorganisation, ordregang, intern transport, lagerkartotek, beholdningsberegning, rapportskrivning m. m.

Inden for den *kemiske industri* har Arbejdsteknisk Skole haft undervisning på 6 fabrikker med ialt 15 specialklasser, og på 4 af fabrikkerne er der for tiden undervisning i ialt 6 klasser.

Arbejdsteknisk Skole har i en årrække omfattet ca. 100 skoler med ca. 180 klasser. Ved hver skoleafdeling nedsættes der en lokal bestyrelse, som består af repræsentanter for arbejdsgiverforeningen og fagforeningen samt en skolemand, og som udvælger lærere og tilpasser undervisningen efter lokalt behov. Ved fabrikskolerne består denne bestyrelse af ledende teknikere og tillidsmænd på virksomheden. Som et eksempel på, hvorledes det forholder sig med hensyn til gennemførelse og frafald for en årgang, der påbegynder den 3-årige undervisning i Arbejdsteknisk Skole, skal anføres følgende vedrørende årgangen, der begyndte i 1. klasserne i 1955-56:

	1. kl. 1955/56	2. kl. 1956/57	3. kl. 1957/58
Påbegyndt	1290	739	535
Gennemført	745	532	424

Af de 1290, der begyndte i 1. klasserne i 1955/56, gennemførte således 33 procent alle tre klasser. (For at en elev har gennemført en klasse skal han have fulgt 70 procent af undervisningstimerne).

Afgangsklasserne gennemføres årligt af 400-500 elever. Omkring halvdelen af skolens elever deltager i undervisningen for jord- og betonarbejdere, medens omkring $\frac{1}{3}$ af eleverne deltager i undervisningen for jern- og metal-

industrien. Resten fordeler sig på forskellige af de ikke-faglærtes øvrige arbejdsområder.

I antallet af frafaldne elever er medregnet de, der ikke har kunnet fortsætte på grund af, at en klasse skal lukke, når den kommer under et relevant på 12, 10 og 8 for henholdsvis 1., 2. og 3. klasse. Nedlæggelse af klasser med for ringe tilslutning forekommer især i mindre byer, hvor der ingen parallelklasse findes, og i tilfælde, hvor en specialklasse ikke ønsker at blive overført til en almindelig klasse. Igennem de sidste tre år har der hvert år formentlig højst været et halvt hundrede elever, der af denne grund har været forhindret i at følge Arbejdsteknisk Skoles almindelige undervisning inden for det samme år, og det må antages, at en del fortsætter senere.

B. Statens arbejdsmandskursus.

Statens arbejdsmandskursus startede sin virksomhed i vinteren 1950/51. I vintersæsonen kan ledige arbejdsmænd på disse kursus deltage i en praktisk-teknisk undervisning inden for dele af de ikke-faglærtes arbejdsområde. Hvert kursus varer i 3 uger og omfatter 126 undervisningstimer, hvortil kommer frivillig undervisning særlig i dansk og regning — i aftentimerne. Undervisningen foregår i *kostskoleform* på særligt dertil indrettede skoler, hvoraf een (Audebo) er beliggende på Sjælland og fire i Jylland (Hoverdal, Sandmosen, Snepsgård og Ulfborg Kjærgård). Skolerne har tilsammen plads til 324 deltagere pr. kursus. Instruktørerne er dels tidligere arbejdsledere ved Statens arbejdstekniske ungdomsskoler, dels løst ansatte instruktører, som ansættes for en sæson ad gangen, idet der lægges afgørende vægt på, at de pågældende har et alsidigt og grundigt kendskab til det praktiske arbejde på arbejdspladser, som vedrører det pågældende kursusområde, medens der lægges forholdsvis mindre vægt på tidligere pædagogiske erfaringer.

Undervisningen er såvel teoretisk som praktisk — normalt i forholdet 1:2. Den praktiske undervisning søges gennemført *under så arbejdspladslignende forhold som muligt*. Hovedlinien i undervisningen er, at man så hurtigt som muligt går i gang med den praktiske undervisning og begrænser den forudgående teoretiske undervisning til et minimum. Størstedelen af den teoretiske undervisning gives først, efterhånden som den er nødvendig for at komme videre i arbejdet med den praktiske undervisning. Herved deles den teoretiske undervis-

ning i mange små afsnit, der alle får aktuel interesse for den øjeblikkelige praktiske undervisningsopgave. Den teoretiske undervisning gennemføres dels ved foredrag og samtaler mellem kursuddeltagerne og instruktør og dels ved hjælp af modeller, film og lysbilleder.

Der findes på statens arbejdsmandskursus undervisningsrækker i *motor- og maskinpasning*, dækkende såvel entreprenør- som landbrugsområdet samt i *bygningsarbejde* (forskalling, jernbinding m. v.) og i *kloak- og dræningsarbejde*.

For hver enkelt kursusrække er der tilrettelagt et undervisningsprogram, der strækker sig over *flere trin* af stigende sværhedsgrad, hver dækkende 3 ugers undervisning, således at de, der deltager for første gang, kommer på hold I, medens de, der allerede har et vist kendskab til arbejdsområdet, eller som tidligere har deltaget i kursus, kan komme på et af de videregående hold. Undervisningen på de enkelte skoler ligger så tæt op ad hinanden, at der kan skiftes skole ved en eventuel senere deltagelse.

Undervisningen på *motor- og maskinpasningskurserne* tilsigter en motor- og maskin-skoling af ikke-faglærte og angår såvel stationære som transportable kraft- og arbejdsmaskiner. Undervisningen omfatter en gennemgang af den flercylindrede motors arbejdsgang med forklaring af tændingsanlæg og brændstofanlæg; herunder indøves påsætning af tændledninger og start af motoren samt indstilling af gas og startblanding, ligesom eleverne udfører trimning af øvelsesmotorerne og indstilling af ventiler, tændrør m.m. Herudover gennemgås karburatortraktorer og dieseltraktorer. Efter gennemgangen af maskinerne indøves start og kørsel ved gentagne start- og køreøvelser under lærerens instruktion. Efter nogen øvelse arrangeres startvanskeligheder på maskinen, hvorefter eleven skal »stille diagnosen« og rette fejlen.

Undervisningen omfatter endvidere øvelser i smøring, rensning eller udskiftning af filtre, kontrol og justering af ventiler, tændrør, karburator m. v. samt koblingsspillerum, bremser, eventuelt lygter og hjulindstillinger. Endelig omfatter undervisningen en gennemgang af det elektriske system med forklaring og demonstration af systematisk fejlfinding samt pasning og vedligeholdelse af kølesystemer.

For elever, der ønsker undervisning i *landbrugets maskiner*, omfatter undervisningen yder-

ligere en gennemgang af hydrauliske principper på kraft- og arbejdsmaskiner med demonstration af pumper og trykcyindre samt betjening af hydraulik-håndgrebene. I 3-mands grupper indøves eleverne i påspænding af redskaber og praktisk markkørsel med harver, plove, radrenser, læssegrab, mindre jordsluffe, vogne m.v.

For elever, der ønsker undervisning i *entreprenørmaskiner*, sker den yderligere undervisning ved, at eleverne i 3-mands grupper indøves i praktisk kørsel med entreprenørvogn med 3-vejs tip, frontmonterede bulldozerblade, større jordsluff er, fejekoste, traktorkompressor m.v. De særligt erfarne indøves i brugen af bæltetraktor med bulldozerblad.

I forbindelse med kurserne i motor- og maskinpasning er der adgang for eleverne til at erhverve det specielle *kørekort til traktorer*. Eleverne betaler selv de med erhvervelsen af kortet forbundne udgifter, medens een af skolens lærere, der er autoriseret kørelærer, forestår undervisningen og fører eleverne op til prøve.

Alt arbejde med kørekortet (teori og kørselsundervisning) finder sted uden for den almindelige undervisningstid.

På *bygningsarbejderkurserne* undervises i de forskellige måleredskaber og deres rette brug, ligesom der afholdes øvelser i forståelse af arbejdstegninger. Den praktiske undervisning omfatter bl.a. øvelser i opbygning af forskellige forskallingskonstruktioner fra almindelig kælderforskalling til krydsende bjælker, trapper m.v. Endvidere undervises i armeringens rette udførelse, herunder udregning af bukkelister fra udleverede armeringstegninger samt øvelser i jernenes bukning og placering i forskallingen. Undervisningen omfatter øvelser og demonstrationer vedrørende betons sammensætning og behandling samt monteringsøvelser med forskellige fabriksfremstillede byggelementer af varierende størrelse. Endelig omfatter undervisningen øvelser i brugen af byggepladsens almindelige hejsegrej, blandemaskiner, stilladser m.v.

For viderekomne elever er der lejlighed til at deltage i øvelser og demonstrationer i forbindelse med udførelse af forspændt beton, brug af trykluftværktøj og for særlig udvalgte elevers vedkommende i øvelser i brugen af tårnkraner.

På kurserne i *kloak- og dræningsarbejde* undervises i de forskellige måleredskaber og deres

rette brug, ligesom der afholdes øvelser i miring og nivellering og i forståelse af arbejdstegninger. Den praktiske undervisning omfatter bl.a. øvelser i afstivning i forbindelse med udgravninger, nedlægning af rør efter opgivne koter eller fald, forskellige rørsamlings udførelse, forskellige brøndes placering og udførelse, ned sætning af mindre fabriksfremstillede rensningsanlæg, udførelse af spunsningsarbejde, og for viderekomne elevers vedkommende øvelser i sænkning af grundvandet på arbejdspladsen ved hjælp af sugespidsanlæg.

I undervisningssæsonen 1957/58 gennemførte ialt 1827 ikke-faglærte kurser under Statens arbejdsmandskursus. Deltagerantallet på de forskellige kursus fordelte sig således: motor- og maskinpasning 540, bygningsarbejde 989 og kloak- og dræningsarbejde 298. Af de 1.827, der gennemførte Statens arbejdsmandskursus, var kun 2-300 uden tilknytning til bygge- og anlægsvirksomhed. Deltagelsen har i øvrigt været stadig stigende siden kursernes oprettelse.

I november 1958 har man påbegyndt et kursus for arbejdere i *betonvareindustrien* på grundlag af undervisningsplaner, der er udarbejdet efter forhandling med Landsforeningen Dansk Betonvare-Industri. Undervisningen omfatter demonstrationer og praktiske øvelser inden for betonteknologien, herunder en gennemgang af betonvarekontrollens betydning og virkemåde. Der undervises endvidere i forståelse af arbejdstegninger og udfærdigelse af bukkelister suppleret med praktiske øvelser i udførelse af forskellige armeringsarbejder, samt i brugen af de hyppigst forekommende maskiner inden for betonvareindustrien.

C. Teknologisk Institut og Jydsk Teknologisk Institut.

Som nævnt i indledningen til kapitel III har de teknologiske institutters medvirken ved uddannelsen af ikke-faglærte arbejdere været omtalt under kapitlets enkelte afsnit.

Generelt kan det tilføjes, at *Teknologisk Institut* har deltaget i ledelsen af *Arbejdsteknisk Skole* fra dennes start, og både dette og Jydsk Teknologisk Institut har på anden måde bistået ved uddannelsesforanstaltninger, som det var naturligt at henlægge til institutterne frem for på eksisterende eller eventuelt nye institutioner for uddannelse af ikke-faglærte.

KAPITEL V.

Bestående uddannelsesmuligheder for unge ikke-faglærte

A. Erhvervsforberedelsen i folkeskolen.

Den nye skolelov bestemmer, at folkeskolen består af en 7- eller 8-årig hovedskole, der kan videreføres med en 9. klasse, og desuden kan omfatte en 3-årig realafdeling. Undervisningspligten ophører efter det 7. skoleår. Kommunerne er pligtige til at oprette 8. klasse, når der melder sig mindst 10 elever til undervisningen, og er pligtige at afholde udgifterne ved barnets deltagelse i en 8. og 9. klasse i en anden kommune, såfremt den pågældende kommune ikke selv har indrettet den pågældende klasse.

I 7. skoleår tilstræbes en afrunding af undervisningen i de fag, hvori dette må anses for ønskeligt af hensyn til de elever, der går ud af skolen ved undervisningspligtens ophør.

Der gives en grundlæggende erhvervsorientering, og i fag, hvor det naturligt kan ske, skal undervisningen afpasses under hensyntagen til børnenes fremtidige virksomhed i det praktiske liv og deres fortsatte uddannelse.

I 8. og 9. skoleår videreføres undervisningen efter de for undervisningen i 7. skoleår fastsatte retningslinier og med særligt henblik på at forberede elevernes overgang til almen eller faglig ungdomsundervisning. Der kan under hensyntagen til de stedlige undervisningsmæssige muligheder foretages en deling i linier, der tager sigte på elevernes fremtidige virksomhed inden for erhvervslivets forskellige grene, uden at der dog meddeles en egentlig faglig undervisning. I de senere år er der forskellige steder i landet gjort forsøg med linieuddannelser af forskellig karakter: industri- og håndværkslinier, handels- og kontorlinier og husholdningslinier. Man har herved søgt at knytte arbejdet i en del af timerne til et elementært erhvervsbetonet stof, dels for at forberede de unge til at gå ud i erhvervslivet, dels for at gøre undervisningen mere interessebetonet.

Denne virksomhed er underbygget af bl. a.

den erhvervspraktik, der på forsøgsmæssig basis er gennemført i ca. 20-25 byer, og hvorved de ældste elever en kort tid anbringes som arbejdende gæster på arbejdspladserne. Deltagerne i denne erhvervspraktik har på denne måde fået lejlighed til at justere deres erhvervsønsker.

Loven om erhvervsvejledning bestemmer, at de klasser i de offentlige skoler, for hvis elever spørgsmålet om erhvervsvalg trænger sig på, får stillet et erhvervsoplysende materiale til rådighed. Det påhviler erhvervsvejlederen i tilslutning hertil, om der fra skolens side udtrykkes ønske herom, ved instruktioner eller samtaler at give en supplerende vejledning.

Vedrørende overgangen fra skole til erhvervsliv i udlandet henvises til bilag 3.

B. Den frivillige ungdomsundervisning.

Under undervisningsministeriet drives der i en række forskellige skoleformer en frivillig ungdomsundervisning, der kan omfatte en erhvervsforberedende undervisning.

De vigtigste bestemmelser herom findes i følgende love:

1. Lov nr. 219 af 11. juni 1954 om ungdomsundervisning m. v.
2. Lov nr. 311 af 4. juli 1942 om folkehøjskoler og landbrugsskoler med senere ændringer, jfr. lovbekendtgørelse nr. 209 af 15. juni 1955, og
3. Lov nr. 310 af 4. juli 1942 om husholdningsskoler og husholdningsseminarier m. m. med senere ændringer, jfr. lovbekendtgørelse nr. 197 af 6. juli 1956.

1. I loven om ungdomsundervisningen er samlet bestemmelserne vedr. ungdomsskolen (tidligere ungdomsskolen for ufaglærte), ungdomskostskoler, efterskoler, landbrugsfaglige ungdomsskoler, aftenskoler og brevschooler - samt om de forskellige former for fritidsforan-

stakninger (ungdomsklub, lejrskole etc.), som loven har åbnet mulighed for at knytte til ungdomsundervisningen.

Loven skal forelægges folketinget til revision i folketingsåret 1959/60.

Om de enkelte skoleformer kan følgende bemærkes:

- a. *Ungdomsskolen* står åben for unge mellem 14 og 18 år. Den har et 3-delt formål: at fæstne og uddybe almindelige skolekulturer, at bibringe de unge forståelse af erhvervs- og samfundslivet, at give ungdomstiden forøget mening og indhold.

Undervisningen, der almindeligt omfatter 90-150 timer pr. sæson, og som kan strække sig over 1-4 sæsoner, skal være vederlagsfri også for så vidt angår undervisningsmaterialer; $\frac{1}{3}$ af nærmere angivne minimumstimetal (90 timer, for eftermiddagsundervisning 64 timer) skal helliges en erhvervs- og samfundsbetonet undervisning, der kan hente sine emner fra f. eks. det stedlige erhvervsliv, erhvervsgeografi, samfundslære etc. I de senere år har flere af de større ungdomsskoler etableret forskellige former for liniedelt undervisning.

Af liniefagene kan nævnes: fiskeri, landbrug, arbejdsteknik, butikslære, husgerning m. m.

Alle kommuner skal i medfør af lovens bestemmelser træffe foranstaltninger til oprettelse af ungdomsskole; såfremt der melder sig mindst 15 unge på det fremsatte tilbud, skal ungdomsskolen etableres; har en kommune ikke ungdomsskole selv, er den forpligtet til at betale for sognebørns undervisning andetsteds.

Ungdomsskolen oprettes hyppigst med aftenundervisning, men til fremme af den undervisningsform, der betragtes som mest effektiv, dagundervisningen, fastsætter loven dels gunstigere refusionsregler, dels - med nærmere angivne begrænsninger - at enhver i øvrigt ikke-skolesøgende person i aldersklassen 14-16 år uden tab af arbejds-løn har ret til en ekstra ugentlig frieftermiddag til ungdomsskoleundervisning.

Ungdomsskolerne står under tilsyn af de kommunale ungdomsnævne, amtsungdomsnævnene og statskonsulenten vedr. ungdomsundervisningen. To af det kommunale ung-

domsnævns medlemmer og tre af amtsungdomsnævnets medlemmer vælges af henholdsvis arbejdsgivernes og arbejdernes organisationer; de øvrige medlemmer i nævnene repræsenterer en række organisationer, der deltager i det folkelige oplysningsarbejde, dog er amtsskolekonsulenten »født« medlem af amtsungdomsnævnet.

Ungdomsskolerne samler p. t. ca. 14.000 14-18-årige i 240-250 skoler pr. år - iøvrigt henvises til bilag 15.

- b. *Ungdomskostskolen* er en ungdomsskoleform for de 14—18-årige, der kan oprettes såvel af det offentlige som af private. Stats-tilskuddet kan andrage indtil 80 % af bruttoudgiften ved driften af skolen; elevernes undervisning og ophold er normalt gratis.

Ungdomskostskolernes kurser skal være af mindst 2 måneders varighed, men er på de p. t. godkendte 3 skoler normalt 3 mdr.s kurser. Pr. uge undervises der i 40-48 timer, hvoraf der helliges den erhvervs- og samfundsbetonede undervisning 8-16 timer. På Sydjysk Ungdomsskole (Holsted) omfatter denne undervisning for unge mænd p. t. følgende emner: motorlærteori, praktisk arbejde (flisestøberi, istandsættelse af gammel bil m. m.), teoretisk arbejdskundskab, samfundslære, aktuelle emner, boligorientering, erhvervsorientering.

En enkelt af ungdomskostskolerne har for tiden aftale med visse erhvervsvirksomheder angående modtagelse af elever, der er beskæftiget ved disse virksomheder, og som efter kostskoleopholdet kan vende tilbage til deres beskæftigelse. Visse virksomheder lader dette skoleophold indgå som et led i de unges uddannelsestid, jfr. kap. XI, pkt. B. 2.

- c. *Efterskolerne*, der giver adgang for unge mellem 14 og 18 år, er private skoler, overvejende kostskoler; efterskolerne tager ikke sigte på forberedelse til eksamen eller uddannelse til bestemte erhverv; formålet er alene elevernes almene opdragelse og uddannelse.

I efterskolerne, der selv ofte betegner sig som »ungdomsskoler«, undervises der nu ofte i erhvervsorientering o. lign.; nogle få skoler har praktiske og fagligt betonede fag på timeplanen (motorlære, landbrug m. v.).

P. t. er der godkendt omkring 90 efterskoler, med ca. 8000 elever pr. år; til ophold

på efterskole kan såvel stat som kommune yde støtte.

d. *De landbrugs faglige ungdomsskoler* er 40-80 timers eftermiddags- eller aftenkursus i landbrugsfag; kurserne, der har et direkte erhvervs sigte, oprettes af landøkonomiske foreninger og er almindelige i Øst- og Nordjylland, hvorimod den tilsvarende undervisning i Sønderjylland og på øerne ofte godkendes under aftenskolebestemmelserne. Oprindeligt henvendte skolen sig især til de 18-25-årige, men af de 6-7000 årlige elever er nu omkring $\frac{1}{3}$ under 18 år.

e. *Aftenskolen*, der er åben for alle over undervisningspligtig alder, skal ifølge sin formålsparagraf virke for den almindelige folkeoplysning, dog kan den på steder, hvor andre ikke har tilrettelagt en faglig undervisning, give en sådan.

Aftenskolen administreres som ungdomsskolen først og fremmest af ungdomsnævn og amtsungdomsnævn; iflg. ungdomsundervisningslovens § 9, stk. 2, har private (oplysningsforbund, foreninger, enkeltpersoner) forstøret til at etablere undervisning, men skaffes der ikke ad privat vej tilfredsstillende undervisningsmuligheder, skal ungdomsnævnet gøre indstilling til kommunalbestyrelsen om oprettelse af kommunale kursus.

I 1956/57 undervistes der i aftenskolen ca. 40.000 unge piger og ca. 18.000 unge mænd i 14-18 års alderen, hvoraf skønsmæssigt 10.000 er medregnet som deltagere på flere hold.

2. *Folkehøjskoler og landbrugsskoler.*

a. *Folkehøjskolen* er en skole, som regel kostskole, for voksne over 18 år; den overvejende del af eleverne er under 25 år. Folkehøjskolen lægger hovedvægten på den almindelige undervisning; Folkehøjskoler med fagafdelinger eller faghøjskoler kan dog give et enkelt fag en fremtrædende plads i den almindelige undervisning, men må ikke give den for en livsstilling foreskrevne uddannelse eller forberede til nogen rettighedsgivende eksamen eller til optagelse på en eksamensskole. Undervisningsministeren kan dog under særlige omstændigheder meddele dispensation fra denne bestemmelse.

En højskole skal have mindst ét kursus af 5 mdr.s varighed eller 2 kursus af 3 mdr.s varighed.

Pr. 1. april 1958 udgjorde antallet af godkendte højskoler 65. Elevtallet for sommerskolen 1957 og vinterskolen 1957/58 ca. 6.900. Heraf var $\frac{1}{3}$ mænd, $\frac{2}{3}$ kvinder.

b. De enkelte *landbrugsskoler* kan lægge særlig vægt på en af de hovedretninger, i hvilke landbruget deler sig. Antallet af godkendte landbrugsskoler udgjorde pr. 1. april 1958 30. Elevtallet i 1957/58 var ca. 3.100.

Et landbrugsskolekursus skal normalt være af mindst 5 mdr.s varighed.

3. *Husholdningsskolerne* giver unge kvinder en faglig husholdningsundervisning såvel teoretisk som praktisk og samtidig en vis almindelig undervisning.

En husholdningsskole skal som almindelig regel have 2 selvstændige kursus årlig med en varighed af mindst henholdsvis 5 og 3 måneder.

Statsunderstøttelse ydes kun til elever, der er fyldt 17 år inden kursus' afslutning.

Pr. 1. april 1958 udgjorde antallet af godkendte husholdningsskoler 36. Elevtallet på sommerkursus 1957 og vinterkursus 1957/58 var ca. 2.620.

C. *Statens arbejdstekniske ungdomsskoler.*

På Statens arbejdstekniske ungdomsskoler optages *unge, ugifte, ikke-faglærte mænd mellem 18 og 25 år med en vis ledighed*. Disse skoler er *kostskoler*, beliggende i Jylland (Klosterheden, Øster Aarbjerg og Stensbæk) og på Bornholm (Almindingen). De har ialt plads til ca. 360 elever. Under opholdet på skolerne udfører eleverne *lønnet arbejde* 30-36 timer om ugen, i det væsentlige arbejdsopgaver for statskørvæsenet som f. eks. jord-, vej- og afvandingsopgaver. Herudover modtager eleverne - i 18 timer om ugen — *arbejdsteknisk undervisning med en vis tilknytning til det praktiske arbejde*. Denne tilknytning er dog i de senere år, bl. a. på grund af manglen på egnede arbejdsopgaver, blevet mindre. Der henvises i øvrigt til bilag 12, der indeholder et resumé af indholdet af den her nævnte undervisning. *Inden for undervisningstiden* har eleverne herudover mulighed for - løstrevet fra det praktiske arbejde — efter eget valg at deltage i en særlig *kursuspræget undervisning* i forskellige emner inden for de ikke-faglærtes

arbejdsområde, således motorkursus, beton- og forskallingskursus samt dræningskursus. Undervisningen er tilrettelagt på grundlag af *erfaringerne fra Statens arbejdsmandskursus*, men er *knap så dybtgående og derfor mere af orienterende karakter*.

Statens arbejdsmandskursus og Statens arbejdstekniske ungdomsskoler har ikke hidtil haft nogen undervisning inden for jernindustriens arbejdsområde, men i samarbejde har de i foråret 1958 gennemført et *forsøgskursus* med henblik på at finde frem til det rette indhold for en uddannelse af *ikke-faglærte i jern- og metalindustrien* i den form, som arbejdsmandskurserne har benyttet ved deres hidtidige kursus inden for anlægs- og byggevirksomhed, d.v.s. 3-ugers dag-kursus af overvejende praktisk indhold.

Forsøgskurset omfattede 126 timer, hvoraf ca. $\frac{1}{3}$ medgik til den teoretiske undervisning og ca. $\frac{2}{3}$ til praktiske øvelser, idet disse var tilrettelagt således, at de dannede udgangspunkt for den væsentligste del af den teoretiske undervisning. Det tilrettelagte kursusstof var til dels baseret på materiale anvendt ved metalindustriens 3 mdr.s grunduddannelse for lærlinge og suppleret med undervisning i materialelære, arbejdstegning, måleværktøj m.v..

Undervisningen og stoffet viste sig at indeholde vigtige dele af de elementer, man nærer ønske om at finde frem til ved opbygningen af en undervisning for ikke-faglærte, der søger ind i jern- og metalindustrien. 3 uger efter afslutningen af kursus havde halvdelen af de 12 elever, der kom fra arbejdstekniske ungdomsskoler, opnået beskæftigelse ved virksomheder i jernindustrien.

På grundlag af erfaringerne ved forsøgskurset er der i vinteren 1958/59 iværksat en række kurser på 2 af de arbejdstekniske ungdomsskoler.

D. Forsvarets civilundervisning.

Undervisningen blev påbegyndt i 1953 i forbindelse med den på dette tidspunkt indførte forlængede tjenestetid.

De 40 timer, der normalt er afsat til civilundervisningen i *rekruttiden* (4 mdr.), bliver udelukkende anvendt på fagene dansk og regning, samfundslære og udenrigsorientering, medens undervisningen i de to førstnævnte fag i *beredskabstiden* gradvis afløses af de *valgfrie fag*.

Under undervisningens fortsatte opbygning

har det vist sig, at den *største effektivitet* opnås, når der undervises *i forbindelse med et fagligt miljø*, der er eleverne bekendt.

I 1955 blev spørgsmålet om en *erhvervsbetonet undervisning for ikke-faglærte* taget op.

Der blev med anvendelse af det teoretiske undervisningsmateriale fra Statens arbejdsmandskursus oprettet undervisningshold i *arbejdstegning, betonstøbning, forskalling, jernbinding, miring m. v.*, idet faggruppen som helhed blev udbudt under titlen »teknik for ufaglærte«.

Tilslutningen til undervisningen blev ikke så stor som ventet. Årsagerne hertil mener undervisningsinspektøren for civilundervisningen må ses på baggrund *dels af fagbetegnelsen*, dels af fagets overvejende *teoretiske* karakter, idet den *praktiske arbejdspladslignende instruktion* ikke mentes at kunne gennemføres i tilslutning til den teoretiske undervisning på grund af den militære tjeneste.

Endelig er der i meget vid udstrækning gennemført kursus i *motorlære* med mange ikke-faglærte som deltagere.

Inden for civilundervisningen er man klar over, at interessen og effektiviteten vil stå og falde med, om en *praktisk* undervisning også kan gennemføres, og at en sådan undervisning stiller krav om kvalificerede lærerkræfter og længere sammenhængende undervisningstid. Sidstnævnte problem kan delvis løses ved i sommerhalvåret at lade de værnepligtige elever forpligtige sig for et antal aftentimer i *fritiden*.

Lærerproblemet er man indstillet på at løse ved, at kurser ved forsvaret bliver gennemført af Statens arbejdsmandskursus, der stiller lærere til rådighed og har det faglige ansvar, medens forsvarets civilundervisning tager sig af forholdet til det militære tjenestested. I vinteren 1958/59 gennemføres forsøgsvis efter disse retningslinier ved kasernen i Holstebro to fuldstændige arbejdsmandskurser i motorpasning og betonfag, således at det faglige ansvar for undervisningen påhviler Statens arbejdsmandskursus, idet skolen i Hoverdal gennemfører undervisningen i betonfagene og skolen i Ulfborg Kjærgaard kurset i motorpasning.

Undervisningen tænkes først og fremmest givet på kasernen med lejlighedsvis besøg på de to skoler, i det omfang praktikundervisningen kræver dette.

For at de ikke-faglærte kan blive gjort bekendt med mulighederne inden for *industrien*, nedsatte civilundervisningen et udvalg, der kom

frem til følgende forslag for en soldaterundervisning af den pågældende art: 6 af hinanden uafhængige emnegrupper, hver af en *varighed på 2 mdr.*, ialt 6×12 timer = 72 timer fordelt over 12 måneder:

Industriens organisations- og samarbejdsforhold.

Produktionsformer.

Sikkerhedslære på arbejdspladserne.

Maskinelementlære.

Instrumentlære.

Forståelse af arbejdstegninger.

Undervisningen tænkes *suppleret med erhvervsvejledning og samarbejde med arbejdsanvisningskontorerne*. En forsøgsundervisning på grundlag af nævnte udvalgs forslag har fundet sted ved Odense garnison, og et nyt forsøg blev i efteråret 1958 etableret ved Aalborg garnison.

KAPITEL VI

Indhold, opbygning m.v. af uddannelsen for voksne ikke-faglærte

Som det fremgår af kapitel II, har kommissionen gennem nedsættelse af udvalg og i sekretariatet behandlet størsteparten af de arbejdsområder, hvor ikke-faglærte er beskæftiget. For hvert af de behandlede områder har man søgt gennem det indhentede materiale at få belyst de pågældende gruppers beskæftigelses- og uddannelsesforhold m. v., jfr. nærmere kapitel III, og i enkelte tilfælde har man yderligere fået visse bedømmelser af de eksisterende uddannelsesbehov.

Materialet har område for område været drøftet i kommissionens plenum, og på grundlag heraf har kommissionen overvejet, i hvilket omfang der generelt eller områdevis må antages at være behov for særlige uddannelsesforanstaltninger. For flere af områdernes vedkommende har der iøvrigt været fremsat synspunkter og forslag — bl. a. fra arbejder- og arbejdsgiverorganisationer - som har været retningsgivende for plenarforsamlingens drøftelser.

Ved disse drøftelser har kommissionen ikke ment at kunne være bundet af de bestående uddannelsesforhold og uddannelsesinstitutioner, idet man har *ønsket at finde frem til de bedst egnede uddannelsesformer m. v. og fremkomme med forslag herom, hvorefter det må overlades til de i kapitel VII omhandlede brancheudvalg og uddannelsesrådet i samråd med de eksisterende uddannelsesinstitutioner at overveje, i hvilket omfang det allerede eksisterende kan benyttes og udbygges eller eventuelt bør ændres.*

De vigtigste institutioner - Arbejdsteknik Skole, Statens arbejdsmandskursus og de teknologiske institutter - har været indforstået med

en sådan arbejdsmetode og har tilkendegivet, at de efter kommissionens afslutning vil tage deres uddannelsesprogrammer m. v. for ikke-faglærte op til revision på grundlag af de forslag, der måtte blive fremsat.

A. Uddannelsens indhold.

Det materiale, der i form af rapporter og notater vedrørende de enkelte arbejdsområder blev forelagt kommissionen, gjorde i vidtstrækning rede for de uddannelsesmuligheder, der forelå eller burde etableres inden for vedkommende område. Beskæftigelsesforhold og arbejdets karakter varierede stærkt fra område til område, og indstillingerne til kommissionen afspejlede derfor meget forskelligartede ønsker og krav til uddannelsernes former m. v.

1. For slag fra udvalgene.

Der har i udvalgene — på grund af den store bevægelighed, der hersker inden for ikke-faglærte arbejdere - været skelnet imellem erfarne arbejdere og arbejdere, der har mindre erfaring, fordi de f. eks. søger ind i et område fra et andet. For den sidste kategori blev det af udvalgene for bygge- og anlægsvirksomhed og for jern- og metalindustrien foreslået at etablere en *grundlæggende undervisning*, der kunne give en indføring i områdets generelle forhold. Derpå skulle de på lige fod med de erfarne arbejdere have adgang til *videregående kurser*, der skulle tage sigte på et mere begrænset arbejdsområde (branche). Udvalget for landtransport foreslog, at en mere generel uddannelse blev

indarbejdet i specialbetonede kurser. Tekstilindustrien har - som nævnt i kapitel III, pkt. E - i 1957/58 øget omfanget af videregående kurser på bekostning af ca. 50 % af den forudgående grundlæggende undervisning, der tidligere har været givet på aftenskolebasis gennem 2-3 år. I såvel træ- som beklædningsindustrien er alle kurser specialbetonede.

Indholdet af undervisningen for ikke-faglærte blev af udvalgene foreslået fordelt på henholdsvis *generelle fag*, som vil være fælles for alle områder, selv om de udformes forskelligt, og *branchefag*, der vil være nøje knyttet til beskæftigelsen i vedkommende branche.

De *generelle fag* såsom dansk, regning, erhvervsfysik, sikkerhed, samarbejde, arbejdsret, produktivitet, prisdannelse o. s. v. vil i overvejende grad være *teoretiske*. Hvor det overhovedet er muligt, har man ønsket, at der til teorien knyttes praktiske demonstrationer.

Branche fagene, der ifølge forholdets natur vil være overordentlig forskellige, er f. eks. af udvalget for anlægs- og byggevirksomhed angivet som måleteknik, tegningslæsning, motorlære, maskinisere, jordafstivning, beton, betjening af entreprenørmateriel, isolering etc. Branchefagene ønskes af udvalgene ikke alene inden for bygge- og anlægsvirksomhed, men også inden for landtransport, jern- og metalindustrien m. fl., anlagt *praktisk* i så høj grad som muligt, idet der suppleres med den nødvendige teori. Det foreslås derfor, at fagene baseres på arbejdsøvelser og demonstrationer. I bilag nr. 4 er angivet de forslag til branchefag, som blev foreslået af de af kommissionen nedsatte udvalg.

2. Kommissionens forhandlinger og forslag.

a. En fælles grunduddannelse og forslag herom fra to medlemmer.

I kommissionen har man været opmærksom på, at det af hensyn til arbejdskraftens bevægelighed ville være *ønskeligt, om man kunne give alle voksne ikke-faglærte en fælles grunduddannelse*. Man har her navnlig haft opmærksomheden henvendt på de elementære fag - dansk og regning - og visse andre fag, som kunne være fælles for alle.

To af medlemmerne blev anmodet om at udarbejde en oversigt over, hvad det ville være ønskeligt at undervise i inden for grunduddannelsens rammer, når denne uddannelse skulle omfatte ikke-faglærte fra alle felter. Herunder

skulle der også redegøres for, hvor lang tid grunduddannelsen burde tage.

De to medlemmer afgav hver sin indstilling - jfr. bilag 5, 6 og 7 - til kommissionens overvejelser. De var stort set enige om valget af emnerne for en fælles grunduddannelse, men afveg på følgende punkter:

I det ene forslag blev der regnet med en grunduddannelse, som skulle gennemføres fælles for alle brancher, idet indholdet bestod af generelle fag. Grunduddannelsen var anslået til 144 å 154 timer, og den skulle for den enkelte branche efterfølges af flere selvstændige, valgfri kurser opdelt i trin med branchefag. Efter branchekurserne skulle der etableres specielle kurser.

I det andet forslag var det forudsat, at eleverne fra grunduddannelsens begyndelse var ind delt i hold efter beskæftigelsesområde - eventuelt virksomhed - således, at det for alle ikke-faglærte fælles generelle stof kunne blive illustreret ud fra områdets eller virksomhedens forhold. Under hensyn til, at eleverne således under hele grunduddannelsen skulle arbejde samtidig med det generelle og det specielle stof, blev den foreslået til ialt 3 X 144 timer.

b. En nødtørftig grunduddannelse og videregående kurser.

På baggrund bl. a. af de to forslag kom man i kommissionen til den anskuelse, at det vil være *vanskeligt at finde frem til et fælles indhold af kurser for alle ikke-faglærte*, og at man uundgåeligt ville få en meget omfattende grunduddannelse, hvis den skulle give en orientering i alle ikke-faglærtes arbejdsområder af blot nogenlunde fornuftigt omfang.

Samtidig har der været enighed om, at det formentlig ville vise sig at være *vanskeligt at få et større antal voksne ikke-faglærte til at melde sig som elever på en mere omfattende grundskole*, idet en sådan som oftest ikke i sig selv kunne ventes at ville føre til en væsentlig forbedret stilling for de pågældende på arbejdsmarkedet, men alene at skabe de nødvendige forudsætninger for at gå videre med en mere speciel uddannelse.

Videre blev man enige om, at bevægelighedshensynet måtte kunne tilgodeses tilstrækkeligt ved - i stedet for at give den enkelte arbejder en uddannelse af en sådan bredde, at der derigennem opnås en rimelig bevægelighed - at der gives en mere *nødtørftig grunduddannelse* og til gengæld stilles et uddannelsesapparat til

disposition i en sådan udformning, at en arbejder, der af den ene eller anden grund ønsker at skifte arbejde (eller blot at sikre sig mulighed for at kunne skifte arbejde) kan finde et kursus, der i koncentreret form giver ham den ønskede indsigt og færdighed.

Man finder yderligere anledning til at gøre opmærksom på, at det formentlig i mange tilfælde vil være hensigtsmæssigt at tilrettelægge en særlig form for grunduddannelse med sigte direkte mod praktisk oplæring i et mere begrænset arbejdsområde. Man tænker her bl. a. på, at mange voksne ikke-faglærte må antages at være kommet ud af vane med at tilegne sig nye kundskaber gennem mere eller mindre systematiske former, og at det derfor vil kunne gøre påbegyndelsen af en kursusrække lettere, hvis indledningen har et forholdsvis begrænset mål og har sit tyngdepunkt i praktisk oplæring.

Det udbytte af almen karakter, der ved en grunduddannelse skulle sikre eleverne en vis bevægelighed, var der - på basis af et omfattende erfaringsmateriale - enighed om også kunne tilvejebringes i forbindelse med opbygningen af en speciel undervisning inden for selv snævre erhvervsområder.

Man er i kommissionen - uanset det principielt ønskelige i en bred grundlæggende uddannelse - herefter enige om at anbefale, *at der for beslægtede brancher etableres en nødtørftig fælles grunduddannelse*, som det vil være ønskeligt, at de pågældende gennemgår, men hvor man ikke kan udelukke, at den er uforholdsmæssig for arbejdere med særlige forudsætninger hidrørende fra tidligere uddannelse eller erhvervs-mæssig beskæftigelse.

Dels fordi man ikke mener at kunne gøre grunduddannelsen mere omfattende end foran skitseret, og dels fordi man i det hele taget finder det nødvendigt, at den enkelte arbejder får mulighed for at uddanne sig udover grunduddannelsen foreslår kommissionen, *at der på grundlag af grunduddannelsen (i visse tilfælde evt. dog uden) må opbygges et system af videregående kurser*, jvf. nærmere herom nedenfor.

c. *Begynde med de praktiske arbejdsproblemer m. v. før det generelle stof.*

Undervisningsplanerne for voksne — bade for grundlæggende og videregående kurser — bør efter kommissionens mening lægges således til rette, at hovedbestanddelene i undervisningen bliver behandlingen af de praktiske arbejdsproblemer m. v., som eleverne møder på arbejds-

pladserne inden for deres eget område, idet supplerende teoretiske forklaringer hertil gives i det nødvendige omfang. *Efterhånden går man over til det mere generelle stof.*

Danskundervisningen bør derfor - under hensyn til det begrænsede antal timer, der står til rådighed i uddannelsens første trin — ikke indgå i disse. Det er formentlig mere hensigtsmæssigt at indlægge den nødvendige branchetonedede danskundervisning i de senere trin. For elever, der ønsker det, kan der eventuelt indføres særtimer. Danskundervisningen bør dog i det hele indskrænkes til stavning af de ord, hvorom der oftest hersker usikkerhed, forståelse af de i dansk almindeligt forekommende fremmedord samt øvelse i mundtlige og skriftlige redegørelser.

Undervisningen i *regning* (herunder elementær geometri), *materialekendskab* og eventuelt *erhvervsfysik* bør så vidt muligt knyttes til emner fra det pågældende område og må derfor naturligt høre hjemme på den pågældende branches første trin.

Generelle fag vedrørende sikkerhed, samarbejde, arbejdsret, produktivitet, prisdannelse o. s. v. bør formentlig af tidsmæssige årsager udskydes til efter uddannelsens første trin, hvorefter disse emner bør behandles i et eller flere af de videregående kurser.

3. *Nedsættelse af brancheudvalg og inddeling i brancher.*

Som en *konklusion* af foranstående betragtninger foreslår kommissionen, *at indholdet af de ikke-faglærtes uddannelse kommer til at fremgå af drøftelser, branche for branche, mellem arbejdsmarkedets parter.*

Kommissionen foreslår derfor - jfr. også pkt. C, 4 — at der nedsættes *permanente brancheudvalg til at videreføre og a jour-føre kommissionens arbejde ud fra de i nærværende betænkning opstillede retningslinier.*

Uddannelserne bør i reglen lægges an på brancheinddelinger for at opnå, at kursusedtagerne på de enkelte hold er beskæftiget i samme arbejdsområde.

Antallet og indholdet af fælles uddannelser, jfr. pkt. 2 b foran, mener kommissionen ikke at kunne tage stilling til, da det må afhænge af, i hvilket omfang man kan finde fælles elementer mellem de forskellige brancher. *Den endelige afgørelse heraf bør derfor ligge hos disse branchers organisationer.* Det skal dog nævnes, at

man som udgangspunkt kunne tænke sig den i bilag 8 opgivne opdeling af de ikke-faglærtes arbejdsområde i 28 brancher.

B. Uddannelsens varighed og opdeling i trin.

1. Forslag fra udvalgene.

a. Varigheden.

Varigheden af den grundlæggende og den videregående undervisning blev af de nedsatte udvalg anført forskelligt for de forskellige områder. For nogle af de større områder - bl. a. bygge- og anlægsvirksomhed og jern- og metalindustrien - foreslog man en grundskole af kortere eller længere varighed for unge og nytillkommende, medens udvalget for landtransport (chauffører, havnearbejdere og lager- og pakhusarbejdere) foreslog, at en eventuel grundskole blev meget kort.

Den samlede videregående undervisnings varighed blev ikke nærmere præciseret, idet den i højere grad end den grundlæggende måtte variere stærkt fra område til område. For kvinders særlige beskæftigelsesforhold er det af jern- og metalindustriens udvalg blevet fremhævet, at det vil være ønskeligt, om kurser, hvori kvinder kan deltage, bliver af kortere varighed.

b. Kursusrækker og trin.

Udvalgene foreslog endvidere, at der inden for hvert arbejdsområde skal kunne etableres fra een til flere *kursusrækker* afhængig af, hvor stort et omfang uddannelsen skal have. Inden for landtransport tænkes således oprettet tre eller flere kursusrækker for henholdsvis chauffører, havnearbejdere og lager- og pakhusarbejdere.

Hver kursusrække, der kunne blive af forskellig varighed, skulle endvidere være opdelt i eet eller flere *trin* eller enheder, der normalt ikke måtte vare mere end 3 uger på dagkurser (incl. kostskoler) af hensyn til elevernes fravær fra arbejdet (evt. hjemmet) eller tilsvarende 144 timer på aftenkursus. Selv om hvert trin skal udgøre en selvstændig enhed, må flere trin alligevel udgøre en helhed, hvis gennemførelse stiller stigende krav.

Gennem sådanne kursusrækker og trin skulle den enkelte arbejder kunne bygge sin uddannelse op stykkevis og på flere forskellige områder, og arbejdere på forskellige kvalifikationsstadier skulle kunne få dækket individuelle behov såvel af praktisk som af teoretisk art.

2. Kommissionens forslag m. v.

Under hensyn til de forskellige ønsker om uddannelsens varighed foreslår kommissionen i tilslutning til de af udvalgene foran nævnte forslag følgende:

a. Trin og varighed.

Alt efter de forskellige branchers karakter må uddannelsen have forskelligt omfang, opbygning og form. Af praktiske grunde må den bygges op af selvstændige, afsluttede trin med et maksimalt omfang på 144 timer, svarende til 24 uger à 6 timer i aftenkoleform eller 3 uger à 48 timer i dag- eller kostskoleform.

b. Mulighed for at springe.

For at den enkelte arbejder kan få netop den uddannelse, som han mener at have brug for, og tilegne sig den i den form, som bedst passer til hans forhold, må der - inden for de af brancheudvalgene fastlagte generelle retningslinier herfor - være *adgang til at springe et eller flere trin over og til at gå fra en kursusrække til en anden - uden at behøve at begynde helt forfra* - se nærmere den skematiske opstilling i pkt. E.

Kursusledelsen må i hvert enkelt tilfælde søge at sikre sig, at en elev, der ikke ønsker at begynde ved det letteste trin, vil være i stand til at følge med på det uddannelsestrin, han måtte vælge at gå ind på.

c. At følge en bestemt trinfølge i uddannelsen.

Hver enkelt branche må selv tage stilling til, hvorvidt visse kurser - navnlig grundkurser - bør kræves gennemgået, før visse andre kan påbegyndes, og man har ikke ment at kunne pege på en entydig løsning, idet forholdene kan være så forskellige fra branche til branche. Man ønsker dog at fremhæve det hensigtsmæssige i, at elever, der har samme forudsætninger og kvalifikationer, følger de enkelte kursustrin i en bestemt rækkefølge. Da den enkeltes behov og ønsker - ikke mindst blandt voksne ikke-faglærte - er meget forskellige, mener kommissionen kun at kunne anbefale, at det gøres til *en hovedregel, at en elev følger en bestemt trinfølge i en uddannelse*. Hvis der foreligger tidligere uddannelse eller praktiske erfaringer inden for området, skal der være *mulighed for at dispensere*.

d. 4 arbejdsdage + 2 kursusdage.

Det tilføjes, at man i kommissionen har drøftet et forslag om at opdele en arbejdsuge i f. eks. 4 arbejdsdage og 2 kursusdage, idet et medlem henviste til, at man tidligere havde gjort et forsøg hermed inden for skrædderfaget. Forslaget må imidlertid anses for i almindelighed at være vanskeligt at praktisere. Hvor man imidlertid måtte se sig i stand til at gennemføre en sådan ordning, f. eks. i forbindelse med en kombination af uddannelsesformer, kan kommissionen anbefale dette.

C. Uddannelsens praktiske tilrettelæggelse.

1. *Beskrivelse af forskellige uddannelsesformer.*

a. *Uddannelse på virksomheder.*

Virksomhedernes muligheder for selv at etablere uddannelsesprogrammer inden for egne rammer for de på virksomheden ansatte ikke-faglærte vil variere meget. En meget vigtig del af ikke-faglærtes uddannelse - den direkte instruktion i det arbejde, der forekommer på arbejdsstedet - henlægges dog i de fleste tilfælde til arbejdsstedet eller eventuelt til særlige lokaler på virksomheden.

På mindre virksomheder og arbejdspladser eller af hensyn til produktionsforhold o. lign. vil der imidlertid meget let opstå ønsker om, at flere virksomheder slår sig sammen om at iværksætte en fælles uddannelse af de ikke-faglærte på en af virksomhederne.

b. *Uddannelse på lokale skoler.*

Aftenskoler kan både modtage ledige og beskæftigede arbejdere, og beskæftigelsen afbrydes ikke derved. Undervisningen kan evt. gives i tilknytning til arbejdstidens ophør. Den kan også tilrettelægges således, at den omfatter et større eller mindre geografisk område. Den kan kun omfatte få timer pr. aften og efter sagens natur kun et begrænset antal aftener om ugen.

Dagkurser kan modtage ledige arbejdere tilige med beskæftigede, som kan frigøres i uddannelsestiden. Sådanne kurser har i højere grad end rene aftenkurser mulighed for at udnytte mere omfattende eller kostbart undervisningsmateriel (maskiner, traktorer, bulldozers etc.) og giver mulighed for en større samlet undervisningstid i særlige lokaler. Dagkurser kan kombineres med aftenkurser.

I denne forbindelse kan det også nævnes, at *ambulante* kurser kan benyttes, hvor man ikke

har mulighed for at anskaffe sig særlig kostbart eller specielt udstyr til f. eks. lokal undervisning.

c. *Uddannelse på kostskoler.*

Hvor det bliver nødvendigt med investering i ret specielt eller kostbart undervisningsmateriel, eller hvor der kræves særlige lokaler eller pladsforhold, vil det ofte være hensigtsmæssigt at etablere *kostskoler*, hvor man ved at tage elever ind fra hele landet - eller dog fra et vist større område - kan få udnyttet materiel og/eller lokaler i rimeligt omfang.

2. *Fordele og ulemper ved de forskellige uddannelsesformer — samspillet imellem dem.*

Indledningsvis skal det nævnes, at det må forventes, at mange *virksomheder* vil kunne inkluderes i alle former - måske bortset fra kostskoleformen - for uddannelse af ikke-faglærte. I almindelighed vil virksomhederne således have de bedste forudsætninger for at give ikke-faglærte den del af deres erhvervsuddannelse, der har direkte tilknytning til arbejdsstedet (virksomheden). Hvor der derimod er tale om en uddannelse inden for et bredere område, vil det kunne foretrækkes, at en uddannelse gives på en *skole el. lign.*

a. *Undervisningsudstyr.*

Det skulle på en række områder være muligt at benytte stort set samme *undervisningsudstyr* på henholdsvis kostskoler, lokale dagkurser og aftenkurser; i mange tilfælde kræves der nemlig ikke særligt omfattende udstyr. Hvor dette derimod er tilfældet, kan undervisningen vel bedst gennemføres på virksomheder, kostskoler eller lokale dagkurser, men der skulle dog være gode muligheder for aftenkurser også i disse tilfælde, såfremt materiellet kan stilles til rådighed enten af virksomhederne, de lokale dagkurser eller ambulante.

Kost- og dagskoler har en større mulighed for at udnytte undervisningsmateriellet til flere elever pr. år end aftenskoler - hvor disse ikke kan kombineres med dagskoler - hvilket kan spille en økonomisk rolle ved det mere kostbare materiel.

Den mere sammenhængende undervisning på kostskolerne kan begunstige udnyttelsen af materiellet og af undervisningstiden i de tilfælde, hvor øvelserne er forbundet med en væsentlig tid til opstilling og oprydning.

b. *Undervisningens effektivitet.*

Til belysning af *effektiviteten af undervisningen* - d. v. s. elevernes tilegnelse af stoffet - ved de forskellige skoleformer skal nævnes nogle karakteristiske forskelligheder:

Ved kostskolerne har eleverne ingen lejlighed til forsømmelser, ved lokale dagskoler kan tilbud om arbejde foranledige forsømmelser, medens aftenskolernes elever hver skoledag stilles over for valget om deltagelse. Hvor aftenskoleundervisningen på virksomhederne kan lægges i tilslutning til arbejdstidens ophør, bliver forsømmelserne væsentlig mindre.

Eleverne på kostskolerne og lokale dagskoler kan hver morgen møde friske til undervisningen, medens de beskæftigede aftenskoleelever har en arbejdsdag bag sig.

Aftenskolen har den fordel at kunne undervise elever, der er på arbejde om dagen. Undervisningstiden bliver kortere pr. gang og fordelt over en længere periode, således at eleverne bedre kan tilegne sig stoffet.

På kostskolerne er der i fritiden god lejlighed til, at det behandlede stof kan fæstnes gennem samtaler mellem eleverne indbyrdes eller med lærerne. Noget tilsvarende finder sted blandt virksomhedernes elever, når de træffer sammen i arbejdspauserne.

Undervisning på virksomheder kan være særlig tillokkende ved, at den foregår i det aktuelle arbejdsmilieu; lærerne kan her behandle de lokale arbejdsopgaver konkret samtidig med, at de belyser af elevernes erfaringer, og man har mulighed for at studere de lokale anlæg og eventuelt udføre øvelser med materiellet. På den måde vil nyttevirkningen af undervisningen blive større på virksomheder end uden for disse.

c. *Lærerkrafter.*

Med hensyn til *muligheden for at sikre sig de fornødne lærerkrafter* er forholdet det, at man ved aftenskolerne, hvor lærerne underviser i deres fritid, har mulighed for at anvende teknikere, som er beskæftiget i det faglige område, hvori de skal undervise, således at de stadig er fortrolige med den tekniske udvikling. For aftenskolerne kan det imidlertid nogle steder være vanskeligt at finde tilstrækkelig mange lærere fra erhvervslivet med lyst og evne til at undervise.

De nævnte teknikere kan også anvendes ved de lokale dagskoler, hvis de kan frigøres i det fornødne antal timer, men her vil man også kunne anvende både fastboende og ambulanten-

de teknikere, der har undervisning som hovederhverv. I det omfang kurser lægges på virksomhederne, vil det være særlig let at anvende virksomhedens medarbejdere som lærere.

Ved kostskolerne må man næsten udelukkende anvende fuldtidslærere, som man da på forskellig måde må give lejlighed til at holde sig i kontakt med deres faglige område. Fuldtidslærere kan naturligt anvendes i et væsentligt større antal timer end deltidslærere, således at deres pædagogiske erfaringer kan udnyttes i højere grad.

d. *Skifteholdsarbejdere.*

Det skal endelig anføres, at aftenskoleformen med sine færre timer pr. gang let kan tilpasses til *skifteholdsarbejdere*, for hvem der etableres parallelløbende kurser med de samme lærere formiddag, eftermiddag og aften, således at eleverne uge for uge kan veksle mellem de forskellige tidspunkter.

3. *Indstillinger fra de nedsatte udvalg m. fl. om uddannelsens placering.*

Med hensyn til, *hvor en uddannelse bør placeres*, har udvalgene indhentet udtalelser herom fra arbejdsmarkedets organisationer, virksomheder m. fl. Det viste sig imidlertid i en del tilfælde vanskeligt af det indkomne materiale at uddrage klare konklusioner.

Inden for jern- og metalindustrien samt for chauffører og havnearbejdere har virksomheder og Dansk Arbejdsmands Forbunds afdelinger lagt størst vægt på, at en uddannelse af ikke-faglærte blev placeret såvel inden for som uden for arbejdspladserne. En del ønskede ikke en sådan opdeling, men foretrak at uddannelsen i sin helhed blev givet *enten* på virksomheden *eller* uden for denne.

For en lang række områder (jern- og metalindustrien, bygge- og anlægsvirksomhed, landtransport, tekstilindustrien, papirindustrien m. fl.) har der været fremsat krav om, at der for beskæftigede blev adgang til *såvel dag- som aftenkursus*. Dagskole bliver af mange betragtet som den mest ideelle løsning på grund af dens større effektivitet. Ikke mindst fra Dansk Arbejdsmands Forbunds afdelinger har der været fremsat ønsker om, at ledige også får mulighed for at gå på lokale dagskoler.

Fra bygge- og anlægsvirksomhed og fra tekstilindustrien har det været fremhævet, at special- og dyberegående undervisning ikke blot

bør gives på lokale dagskoler, men også på *kostskoler*. Fra førstnævnte område og fra jern- og metalindustrien har det endvidere været påpeget, at også grundlæggende undervisning bør kunne gives på *kostskoler*.

Fra såvel formanden for Tekstilfabrikantforeningen som fra havnearbejderside har det været anført, at *ambulante kurser* kunne vise sig særlig nyttige inden for disse områder. Inden for træindustrien har man skaffet sig nogen erfaring med denne form for kurser og finder dem nyttige som et *supplement* til anden form for uddannelse.

4. Kommissionens konklusioner om uddannelsens praktiske tilrettelæggelse.

Vanskelighederne og fortrinenene er som angivet forskellige for skoleformerne, men det er kommissionens opfattelse, at det vil være muligt at spille på de forskellige skoleformers naturlige aktiver og derved bestrebe sig på at holde samme undervisningsmæssige standard ved alle skoleformer. Ofte vil det i den enkelte situation være nødvendigt at afveje den ene mulighed over for den anden, inden et valg træffes. Dog kan man ikke se bort fra, at enkelte større områder med varierende forhold kan ønske at etablere samtlige muligheder.

Kommissionen kan ikke fremhæve den ene uddannelsesform frem for den anden, da hele området er så varierende og behovene så forskellige. Man må derfor have dette spørgsmål henvist til nærmere overvejelse i hvert enkelt tilfælde, således at *valget beror på vedkommende brancheudvalg*.

Det eneste, man har ønsket at præcisere generelt, er, *dels* at det bør tilstræbes, at de kurser m. v., der gennemføres inden for et område, får samme indhold og omfang, hvad enten de foregår som aften- eller dagundervisning, på virksomhederne, på kostskole eller ambulant, *dels* at et uddannelsessystem bør udarbejdes således, at en elev får mulighed for i videst muligt omfang at skifte fra den ene uddannelsesform til den anden. En kombination af forskellige former inden for samme undervisning vil ofte med fordel kunne gennemføres.

5. Særlige geografiske hensyn.

Kommissionen skal henlede opmærksomheden på, at uddannelse - blandt andet gennemført helt eller delvis inden for virksomhedernes

rammer - muligvis særlig kan blive aktuel, hvor der med støtte i *lov nr. 211 af 16. juni 1958 om egnsudvikling* søges etableret helt nye virksomheder, eller tiltrukket allerede eksisterende virksomheder (evt. filialer) fra andre egne af landet.

D. Deltagelse i uddannelse.

1. Forslag fra udvalgene m.fl.

For de voksne ikke-faglærte har der i *udvalgene* generelt været enighed om, at deltagelse i uddannelse i alle tilfælde må være *frivillig*. Det skal dog i denne forbindelse oplyses, at en del af transportarbejdernes afdelinger og Foreningen Danske Vognmænd foreslog en obligatorisk uddannelse, og tekstilindustrien overvejer at kræve en uddannelse som betingelse for at blive forrettere.

Det har også været et generelt synspunkt i udvalgene, at der til uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte bør være adgang for alle ikke-faglærte, således at deltagelse i de forskellige uddannelsesformer ikke betinges af enten *ledighed* eller *beskæftigelse*.

2. Kommissionens konklusioner.

Selv om en uddannelse kan hjælpe ledige til beskæftigelse, bør *hovedformålet* dog være at udruste alle ikke-faglærte bedst muligt til deres nuværende og kommende arbejdsmæssige stilling, først og fremmest i deres branche, men også i et vist omfang på arbejdsmarkedet i almindelighed.

Endvidere ønsker kommissionen at anføre, at voksnes deltagelse i uddannelse *ikke kan betragtes som et overgangsfænomen*, dels fordi der for mange ikke-faglærte hengår en årrække efter det fyldte 18. år, inden de finder deres blivende arbejdsområde, og dels fordi den tekniske udvikling må forventes at ville stille stadig større krav til arbejderens evne til at gå ind i nye arbejdsområder og følge med de løbende ændringer i de gamle. Endelig må der ikke ses bort fra, at folk i løbet af nogle år kan glemme, hvad de ikke i det daglige har lejlighed til at genopfriske, og at mange derfor kan have god brug for et genopfriskningskursus.

E. Illustrationer af kommissionens forslag

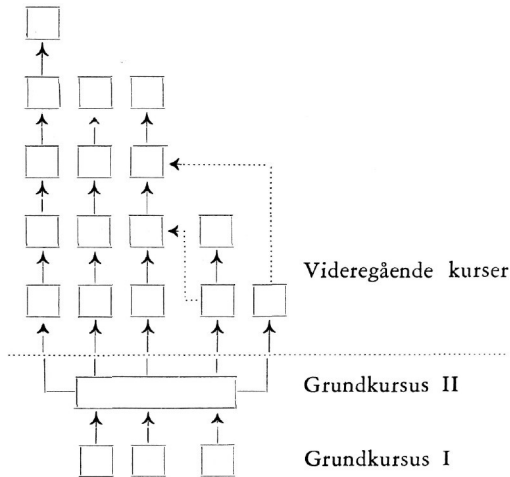
for så vidt angår indhold, varighed, trinopdeling og praktiske tilrettelæggelse.

For at illustrere de tanker, kommissionen har

gjort sig med hensyn til uddannelsens opbygning, og for at give brancheudvalgene en håndsrækning med hensyn til, hvilken uddannelsesform de kan vælge, opstilles i det følgende nogle muligheder, som det må overlades til brancherne at vælge imellem - og eventuelt udbygge. Ud over de nævnte alternativer vil der også kunne tænkes andre former.

Ved opstillingerne er der skelnet mellem grundkurser, jfr. pkt. A, 2, b, og videregående kurser, idet der med videregående kurser menes kurser med et mere begrænset (specielt) sigte med hensyn til antallet af arbejdsprocesser m. v., der medtages i uddannelsesplanen.

1. Kursus inden for områder med ensartede arbejdsprocesser.

I ovenstående system er grundkurserne opdelt i to trin og de videregående kurser i ialt fem kursusrækker med eet til fem trin.

Hver firkant i opstillingerne repræsenterer et kursus af en varighed på 144 timer, men der er dog intet i vejen for, at dette timetal for de videregående kursers vedkommende reduceres. Endvidere er antallet af trin og kursusrækker selvsagt kun skematisk angivet - i praksis vil der være langt flere. Endelig er de stiplede pile medtaget for at angive, hvorledes eleverne skal kunne springe et trin over (lodret) og også kunne gå fra en kursusrække til en anden (vandret).

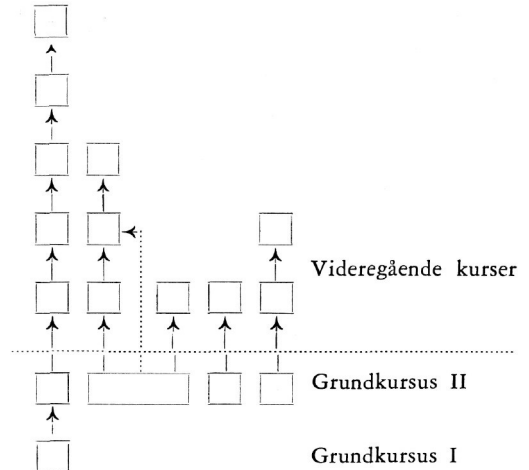
På grundkursus I tænkes branchen opdelt i tre, for at man i så høj grad som muligt kan tilrettelægge disse kurser på en sådan måde, at hvert grundkursus I omfatter den enkelte ar-

bejders forhold på arbejdspladsen (eller måske en del af hans arbejdsområde), hvorved opnås, at arbejderen føler, at disse kursussemner umiddelbart kommer ham ved og derfor må have hans interesse.

I grundkursus II tænkes områdets mere generelle problemer medtaget, hvorfor der her kan være mulighed for at etablere en undervisning, der dækker et bredere område end I.

Da videregående kurser i reglen vil omfatte færre arbejdsprocesser - som til gengæld kan behandles grundigere - end grundkurser, er dette markeret ved, at der på I er tre »retninger«, mens der for de videregående kurser er fem.

2. Kursus inden for områder med uensartede arbejdsprocesser.

I dette tilfælde er der i modsætning til 1. tænkt på en mere »uensartet« branche, hvor de enkelte arbejdsprocesser kan være af vidt forskellig karakter, således at der kun i begrænset omfang kan etableres grundkurser, der er fælles for flere af de videregående kursusrækker. Tillige kan de krav arbejdet stiller - uanset arbejdsprocessernes omfang — være så varierede, at antallet af kursustrin (i grund- + videregående kurser) vil kunne blive meget forskellige inden for de enkelte kursusrækker.

Ud over de eksempler, der er givet i 1. og 2., vil der yderligere kunne opstilles en række kombinationer og variationer ud fra de forskellige behov, der findes fra branche til branche. Det kan således eventuelt vise sig hensigtsmæssigt:

at slå grundkurser og videregående kurser sammen til en helhed, således at de undervisningsobjekter, der ellers ville indgå i et grundkursus, fordeles mellem flere videregående kurser som en integrerende del af disse (f. eks. måske i papirindustrien);

4. *kun at etablere grundkursus;*

5. *eller alene at oprette specialkurser, således som det for øjeblikket er tilfældet i beklædningsindustrien.*

KAPITEL VII.

Organisation og administration

I kommissoriet er anført, at uddannelsen af de ikke-faglærte arbejdere hidtil har været af ret uensartet og tilfældig karakter. I kapitlet foran om en fremtidig uddannelses indhold og opbygning er skitseret, hvorledes et uddannelsessystem tænkes bygget op på en sådan måde, at erhvervslivets behov tilgodeses, at det i meget vidt omfang overlades til de enkelte arbejdsområder (brancher) nærmere at bestemme uddannelsens indhold og form (opbygning), og at den enkelte arbejder får mulighed for at få netop den uddannelse, som han mener at have brug for, og tilegne sig den i den form, som bedst passer til hans forhold.

Hvis opbygningen af et uddannelsessystem med denne struktur skal gennemføres og virke efter sin hensigt, må der i forvejen tages stilling til en del organisatoriske og administrative spørgsmål. Der må skabes en vis sikkerhed for, at der inden for rammerne for det foreslåede selvstyre bliver taget fornødent initiativ til, at uddannelsesplaner bliver udarbejdet og koordinerede, at egnede lærere bliver fundet frem og får en kortere eller længere uddannelse i erhvervsundervisning af voksne arbejdere, at de nødvendige lokaler, maskiner, redskaber og andet undervisningsmateriel tilvejebringes og udnyttes så rationelt som muligt, og at der er en fortløbende kontakt mellem på den ene side det erhvervsliv, hvis behov søges tilgodeset i uddannelsesplanerne, og på den anden side de grupper af arbejdere, hvis interesse i deltagelse selvsagt vil afhænge af, om uddannelsen harmonerer med deres praktiske forudsætninger, deres arbejdstid, deres økonomiske vilkår etc. Endelig må der foregå en samlende og koordinerende virksomhed til sikring af dels en vis indbyrdes overensstemmelse mellem de forskellige uddannelsesprogrammer, dels en udveksling af praktiske erfaringer i uddannelsesmetoder, tilrettelæggelse af kurser etc. Til varetage-

se af disse sidstnævnte opgaver må der nedsættes et særligt organ, jfr. nærmere om dette organs funktioner og sammensætning under pkt. B nedenfor.

A. Nedsættelse af brancheudvalg.

1. Der bør efter kommissionens opfattelse inden for hvert enkelt arbejdsområde (branche), hvori ikke-faglærte beskæftiges i et vist betydende omfang, og hvor uddannelsesbehovene fremtræder med en vis ensartethed, træffes foranstaltning til nedsættelse af et permanent udvalg med repræsentanter for de pågældende brancheorganisationer, d. v. s. arbejdsgiver-sammenslutninger og fagforbund, således at der ved afgrænsningen af områderne (brancherne) også tages fornødent hensyn til den organisationsmæssige opdeling.

2. Kommissionen har ikke ment endelig at kunne tage stilling til, hvor mange brancheudvalg der bør nedsættes og for hvilke områder, men har med udgangspunkt i den organisationsmæssige opdeling af arbejdsmarkedet opstillet den i bilag 8 gengivne oversigt over de arbejdsområder, inden for hvilke der efter kommissionens opfattelse bør sigtes mod nedsættelse af brancheudvalg, efterhånden som uddannelsesbehovet giver sig udslag i initiativ fra den ene eller anden side.

Efter de drøftelser, der er foregået i kommissionen, er man af den opfattelse, at der synes at være grundlag for straks at nedsætte brancheudvalg på områderne: transport og omsætning, bygge- og anlægsvirksomhed, jern- og metalindustri, kemisk industri, tekstilindustri, beklædningsindustri, træindustri og muligvis papirindustri og grafisk industri. Men i øvrigt er man i kommissionen klar over, at behovene for nedsættelse af brancheudvalg melder sig med

forskellig styrke på de i bilaget opregnede områder — nogle steder findes der allerede brancheudvalg med udelukkende eller tildels uddannelsesmæssige formål - og at behovene i øvrigt må ventes at variere bl. a. med den industrielle udvikling på de forskellige felter.

3. De permanente brancheudvalg bør efter kommissionens opfattelse have til *opgave* — eventuelt ved opdeling i underudvalg —

- a) ved forhandling med arbejdsgivere, arbejdsledere, tillidsmænd, forbund etc. at finde frem til, hvor de mest påtrængende, praktiske uddannelsesbehov findes, og i hvilken form de bedst kan imødekommes,
- b) ved forhandlinger på samme måde at finde frem til læreremner,
- c) at udarbejde uddannelsesplaner for de enkelte kurser — om fornødent i samarbejde med uddannelsesinstitutionerne - og tage skridt til at få disse kurser iværksat,
- d) inden iværksættelsen at forhandle med arbejdsgivere og forbund på det enkelte område for at sikre bedst mulig søgning og størst mulig sikring af fortsat beskæftigelse under, eventuelt efter kurset,
- e) at følge igangværende forsøg inden for området og efterhånden tage ansvaret for indholdet af disse forsøg, for frugtbarhed af erfaringerne derfra og for om fornødent at starte nye forsøg,
- f) at sørge for, at de kurser m. v., der gennemføres inden for et område (ved hjælp af et eller flere »trin« efter sværhedsgrad) får nogenlunde samme indhold og omfang, hvad enten det foregår som aften- eller dagundervisning, på virksomhederne, på kostskole eller ambulante,
- g) at sørge for, at den enkelte arbejder kan bygge sin uddannelse op på flere forskellige områder, og at arbejdere på forskellige kvalifikationsstadier så vidt muligt kan få dækket deres individuelle behov, hvadenten dette måtte være af praktisk eller teoretisk art,
- h) at udarbejde kursusbeviser, der kan give dækkende udtryk for den uddannelse, der er gennemgået,
- i) efterhånden at finde frem til, *i hvilket omfang* der med fordel og med tilstrækkelig tilslutning - bl. a. med henblik på bevægeligheden indenfor hele branchens område -

kan indarbejdes en mere generel uddannelse,

- j) endelig gennem uddannelsesrådet at medvirke til, at den uddannelse af ikke-faglærte, som finder sted på andre end de af nærværende betænkning direkte omfattede institutioner, kan indgå som et led i branchens uddannelsesprogram. Der tænkes herved særlig på de unge og yngre aldersklasser: folkeskolens ældste klasser, ungdomsskolen, Forsvarets civilundervisning, Statens arbejdstekniske ungdomsskoler o. lign.

4. Kommissionen har nærmere overvejet *størrelsen* af brancheudvalgene. Der har været enighed om, at brancheudvalgene bør være så små som muligt, idet de dog bør bestå af mindst 2 repræsentanter fra henholdsvis arbejdsgiver- og arbejderorganisationerne i den pågældende branche.

Inden for brancher, hvor der på arbejdsgiver- eller arbejdersiden findes mere end én organisation, bør de pågældende organisationer ikke ubetinget hver især repræsenteres i brancheudvalget, men må i fællesskab udpege det antal repræsentanter, som skal indtræde i udvalget. I tilfælde, hvor der på arbejdersiden findes organisationer, hvor både faglærte og ikke-faglærte er medlemmer, bør den eller de, der udpeges til at indtræde i brancheudvalget, som hovedregel være ikke-faglært.

Det vil muligvis vise sig praktisk i disse paritetisk sammensatte udvalg at lade hvervenerne som henholdsvis formand og næstformand (sekretær) gå på skift hvert eller hvert andet år mellem en arbejdsgiver og en arbejderrepræsentant i udvalget; dette findes imidlertid at burde overlades til udvalgenes egen bestemmelse. Muligvis kan man som sekretær antage en af de sagkyndige konsulenter, der nærmere omtales nedenfor.

5. Inden for nogle af brancheudvalgene vil praktiske hensyn muligvis gøre det nødvendigt at nedsætte underudvalg for mindre områder, ligesom der må kunne nedsættes underudvalg, om fornødent helt eller delvis bestående af repræsentanter uden for brancheudvalgene.

6. Kommissionen har endvidere overvejet, hvorvidt brancheudvalgene burde suppleres med repræsentanter for arbejdslederne og de lærere, som beskæftiges med uddannelsen af de ikke-faglærte inden for den pågældende branche

samt eventuelt med repræsentanter for skolemyndighederne. Der er i kommissionen enighed om, at sådanne repræsentanter ikke bør have sæde i brancheudvalgene, men at udvalgene må være frit stillet overfor, om de under deres arbejde vil tilkalde repræsentanter for de pågældende grupper eller eventuelt andre særligt sagkyndige, jfr. herved også nedenfor under pkt. C. 2.

B. Etablering af et centralt organ vedrørende uddannelse af ikke-faglærte.

1. Som fremhævet i indledningen må der efter oprettelse af de foran beskrevne brancheudvalg foregå en samlende og koordinerende virksomhed bl. a. for at sikre, at der er en vis indbyrdes overensstemmelse mellem de forskellige uddannelsesprogrammer, og at der kan ske en udveksling af praktiske erfaringer med hensyn til uddannelsesmetoder, tilrettelæggelse af kurser, etc. Denne virksomhed finder kommissionen bedst kan udøves ved, at man opretter et permanent, centralt organ vedrørende uddannelse af ikke-faglærte. Dette organ — som man kunne kalde uddannelsesrådet — må på samme måde som brancheudvalgene bestå af repræsentanter fra arbejdsgiver- og arbejderside, men tillige må der her findes repræsentation for centraladministrationen, idet rådet også fortløbende må repræsentere hele de ikke-faglærtes uddannelsesområde i forhold til såvel de myndigheder og institutioner, der i øvrigt beskæftiger sig med erhvervsuddannelse, som i forhold til de bevillende myndigheder, jfr. nærmere nedenfor. Endvidere bør formanden for det i § 32 i loven om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v. omhandlede kursusnavn tilforordnes rådet, jfr. kap. X, pkt. D. Rådet må i det hele overfor det offentlige stå som det ansvarlige organ, både med hensyn til den faglige og den økonomiske side af sagen. Undervisningen for de unge under 18 år er dog i denne henseende undergivet de almindelige lovbestemmelser for folkeskolen og ungdomsskolen, jfr. kap. XI.

Kommissionen er opmærksom på - og har i sit arbejde følt ulemperne ved - at de organer og institutioner, der har med erhvervsuddannelse at gøre, i øjeblikket administrativt og bevillingsmæssigt hører under mange forskellige ministerier. Man vil finde en samling eller nærmere koordinering på dette område meget ønskelig, men ser det ikke som kommissionens opgave at stille forslag herom.

2. De opgaver, der vil påhvile et uddannelsesråd, kan efter kommissionens opfattelse på forhånd skitseres således:

I forhold til brancheudvalgene:

- a. Rådet kan - i tilfælde, hvor brancheudvalgene ikke selv tager noget initiativ — rette henstilling til vedkommende udvalg om at tage eventuelt foreliggende opgaver op. Rådet kan også ved forhandling med parterne undersøge, om - og hvornår - der inden for sådanne brancher, der ikke selv opretter udvalg, måtte være brug for et initiativ hertil.
- b. Når brancheudvalg er oprettet, må rådet, hvor dette ønskes af det pågældende brancheudvalg, være behjælpelig med at få udarbejdet undervisningsplaner. Undervisningsplaner skal forelægges rådet til *godkendelse*, dels af hensyn til en vis ensartethed i opbygningen og dels af hensyn til de økonomiske konsekvenser.
- c. Der er i kap. VIII nærmere redegjort for *lærernes* udvælgelse og optræning m. v. Disse spørgsmål vil givetvis kunne ligge forskelligt fra branche til branche, og brancheudvalgene må derfor i de fleste tilfælde have ansvaret for at finde frem til de rigtige folk og tage stilling til, hvilken uddannelse af dem der inden for branchens område er særlig påkrævet. Alligevel vil der i forbindelse med lærerne være en hel del spørgsmål, der er fælles for brancherne og bør behandles samlet: en særlig pædagogisk uddannelse for så vidt angår praktisk betonet erhvervsuddannelse af voksne arbejdere, lærernes aflønningsform og øvrige antagelsesvilkår m. v. Efter kommissionens opfattelse vil det være praktisk, at rådet får ansvaret for, at en sådan uddannelse finder sted, og for de nævnte fælles spørgsmål iøvrigt.
- d. Det samme gælder andre spørgsmål, der er generelle for samtlige brancher, f. eks. udformningen af kursusbeviser, bestræbelser for på arbejdsmarkedet i praksis under medvirken af brancheudvalg og andre at få godtaget (anerkendt) sådanne beviser, å jourføring af reglerne om vilkårene for deltagelse i kurser etc.
- e. Det må også påhvile rådet at have føling med, hvad der foregår af virksomhed på uddannelsesområdet i indland og udland og bl. a. herigennem yde sin medvirken til, at uddannelsesplanerne og de praktiske foranstaltninger inden for de forskellige områder

til enhver tid er fuldt på højde med erhvervslivets krav.

I forhold til eksisterende institutioner og ministerier:

- f. Rådet vil ifølge sin sammensætning, jfr. nedenfor, være et permanent kontaktorgan mellem brancheudvalgene, arbejdsmarkedets hovedorganisationer og de respektive ministerier med derunder hørende uddannelsesinstitutioner. Det følger heraf, at rådet må have til opgave at medvirke til et samarbejde om alle uddannelsesplaner af betydning for de ikke-faglærte, således at de forskellige uddannelsesformer, f. eks. i folkeskolens seneste klasser, inden for ungdomsskolen, inden for lærlingeområdet, på de arbejdstekniske ungdomsskoler, inden for de nye tekniske uddannelser (mellemteknikerne), inden for forsvaret, o. s. v. indbyrdes kommer til at supplere hinanden, og således at den enkelte, der søger uddannelse, med størst mulig valgfrihed kan opbygge sin egen uddannelsesplan.
- g. Brancheudvalgene vil have mulighed for at trække på forskellige allerede eksisterende institutioner, f. eks. Arbejdsteknisk Skole, Statens arbejdsmandskurser, Teknologiske Institutter, tekniske skoler m. v., og flere vil muligvis komme til. Kommissionen anser det imidlertid for hensigtsmæssigt, at brancheudvalgene, forinden de går i forhandling med disse institutioner, forelægger uddannelsesrådet spørgsmålet om, hvilken af disse der findes bedst egnet til at løse den konkrete opgave. Dette vil lette den praktiske planlægning for de nævnte institutioner og sikre en vis ensartethed i de vilkår, der bliver aftalt. Rådet vil, jfr. pkt. b og f foran, have et samlet overblik over indholdet og tilrettelæggelsen af den uddannelsesvirksomhed for ikke-faglærte, de førnævnte institutioner varetager. Rådet bør på grundlag deraf mindst én gang om året afgive indstilling til de pågældende ministerier om bevillingsmæssige og eventuelt andre spørgsmål vedrørende de nævnte institutioner samt have ansvaret for anvendelsen af den del af de pågældende finanslovbevillinger, der vedrører uddannelse af voksne ikke-faglærte.

3. Kommissionen har nærmere overvejet *sammensætningen* af uddannelsesrådet. Det har

herunder været drøftet, om rådet burde sammensættes af 2 repræsentanter for hvert af brancheudvalgene, 1 repræsentant for arbejdsgivernes og 1 for arbejdernes organisation i udvalget, foruden af repræsentanter for de interesserede styrelser. Rådet ville herved antagelig inden længe komme til at bestå af i hvert fald 60-70 medlemmer. Et råd af en sådan størrelsesorden finder kommissionen imidlertid lidet egnet til at løse de opgaver, som efter det foran anførte bør henlægges til rådet.

Selv om man tænker sig, at et sådant stort råd nedsatte et forretningsudvalg til varetagelse af de daglige opgaver og nøjedes med plenarmøder én å to gange om året, finder kommissionen, at dette vil være en u hensigtsmæssig løsning, idet rådsmedlemmerne ikke derved ville opnå den fornødne kontakt med de daglige forretninger.

Alt i alt er der i kommissionen enighed om, at uddannelsesrådet - ligesom brancheudvalgene - bør have så få medlemmer som muligt. Det foreslås derfor at sammensætte rådet af 7 arbejdsgiverrepræsentanter, 7 arbejderrepræsentanter (i begge tilfælde udpegede af hovedorganisationerne) samt 4 tilfornordnede (uden stemmeret) fra statsadministrationen, nemlig fra arbejdsministeriet, forsvarsministeriet, handelsministeriet og undervisningsministeriet. Udover det nævnte antal bør en formand for rådet udpeges uden for organisationerne; han bør have særligt kendskab til arbejdsmarkedets forhold og til uddannelsesspørgsmål.

Arbejderrepræsentanterne i rådet bør som hovedregel være ikke-faglærte, og arbejdsgiverrepræsentanterne bør udpeges inden for områder, der i væsentlig grad beskæftiger ikke-faglært arbejdskraft. Rådet bør have adgang til, når det findes hensigtsmæssigt, at tilkalde repræsentanter for undervisningsinstitutioner.

4. Det vil efter kommissionens opfattelse påhvile rådet at mødes regelmæssigt samt ved cirkulærer til eller møder med brancheudvalgenes medlemmer at sikre en rimelig gensidig orientering.

Endvidere vil det være naturligt, om rådet udarbejder og offentliggør en kortfattet årlig beretning om sin virksomhed.

5. På baggrund af de foran skitserede opgaver er det klart, at medlemskab af rådet vil være et ganske krævende og ansvarsfuldt hverv, og kommissionen mener at burde udtale en hen-

stilling om, at der ydes rådets medlemmer og tilforordnede et passende vederlag.

C. Rådets sekretariat m. v.

1. Skal uddannelsesrådet være i stand til at løse de foran beskrevne opgaver, herunder ikke mindst i fornødent omfang kunne tilbyde brancheudvalgene sagkyndig bistand, må der til at tage sig af det daglige arbejde til rådet knyttes en permanent sekretær med det fornødne antal medarbejdere.

Sekretæren må have kendskab til erhvervslivets forhold og til erhvervsmæssig uddannelse samt have administrativ erfaring.

Sekretæren må i fornødent omfang holde nær føling med arbejdet i brancheudvalgene og med de institutioner, myndigheder og virksomheder, der iværksætter uddannelse inden for rammerne af de godkendte planer.

Hvor mange faste medarbejdere der udover sekretæren bør tilknyttes uddannelsesrådets sekretariat, ser kommissionen sig ikke i stand til at bedømme, men man går ud fra, at rådet - efterhånden som arbejdet med uddannelse af de ikke-faglærte skrider frem og fornødne erfaringer indhøstes — kan afgive indstilling herom til ministeren.

2. Sekretariatet bør efter kommissionens mening være et så elastisk apparat som muligt. Dette kan tilstræbes også derved, at man - udover en snæver kreds af faste medarbejdere af hensyn til kontinuiteten - til rådet (sekretariatet) knytter *deltidsansatte og korttidsansatte medarbejdere fra erhvervslivet, organisationer eller institutioner.*

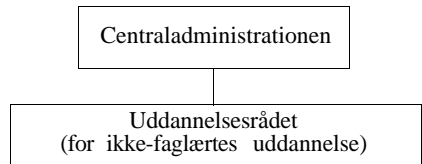
Visse brancheudvalg vil muligvis ønske - og kunne fremskaffe midler til - at ansætte egne uddannelseskonsulenter. Det vil i sådanne tilfælde kunne være til fordel for både branchen og uddannelsesrådet, om disse konsulenter i kortere perioder (nogle uger om året) stilles til rådighed for rådet, der vil kunne benytte konsulenternes erfaringer til fordel for beslægtede

brancher (der ikke har egen konsulent) eller til fordel for opgaver, der skal tages op generelt for flere eller alle brancher, jfr. foran.

Sådanne ordninger vil kommissionen anse for meget anbefalelsesværdige, men man anser det ikke for realistisk at regne med, at ret mange brancheudvalg vil kunne klare sig på den måde. De fleste udvalg vil næppe økonomisk kunne magte at antage en fagligt og pædagogisk velkvalificeret mand fra erhvervslivet på heltidsbasis, og i mange tilfælde vil det kunne være vanskeligt at frigøre manden fra hans normale arbejde for en kortere periode eller for deltidsbeskæftigelse for udvalget.

Kommissionen tillægger det stor betydning, at samtlige brancheudvalg får muligheder for at udforme og gennemføre deres egne uddannelsesordninger; hvor særlig sagkyndig bistand hertil er ønskelig, bør denne kunne stilles til rådighed af det centrale organ, uddannelsesrådet. Kommissionen foreslår derfor - i det følgende kapitel - at et antal konsulenter knyttes til uddannelsesrådet.

D. De i nærværende kapitel fremsatte forslag vedrørende de organisatoriske og administrative spørgsmål kan groft illustreres med følgende skematiske opstilling:

Undervisnings-
institutioner

Brancheudvalg

Underudvalg

KAPITEL VIII.

Konsulenter og lærere ved uddannelsen af ikke-faglærte

Den foran foreslåede opbygning af de ikke-faglærtes uddannelse og dennes organisation og administration forudsætter, at der til uddannelsesrådet knyttes et antal konsulenter. Det er endvidere en forudsætning, at de lærere, som skal forestå undervisningen af de ikke-faglærte, som grundlag for deres virksomhed får en uddannelse, der giver dem en nogenlunde ensartet standard som lærere, uanset deres tidligere beskæftigelse eller - for så vidt angår lærere ved aftenskoler - uanset deres erhvervmæssige beskæftigelse. Angående lærere i folkeskolens 8. og 9. klasse samt i ungdomsskolen henvises til kapitel XI, pkt. D.

Der findes ved de eksisterende uddannelsesinstitutioner - hovedsagelig Arbejdsteknisk skole og Statens arbejdsmandskursus - et antal lærere, hvis erfaring og arbejdsmæssige grundlag er så fyldestgørende, at de uden videre vil kunne virke som lærere ved de uddannelsesprogrammer, som opbygges efter de i nærværende betænkning indeholdte forslag. Der findes imidlertid også uden for disse institutioner et antal lærere, som fra et arbejdsmæssigt synspunkt har tilfredsstillende kvalifikationer, men som mangler tilstrækkelig erfaring med hensyn til det undervisningsmæssige og ofte vil være uden tilstrækkelig indsigt i pædagogiske spørgsmål.

Kommissionen er gjort bekendt med de læreruddannelser, som finder sted inden for beslægtede områder, og også med, at der foreligger planer om revision af sådanne uddannelser, bl. a. af uddannelsen af lærere ved den tekniske undervisning. Kommissionen finder det ønskeligt, at uddannelsen af lærere ved undervisningen af ikke-faglærte på længere sigt i videst muligt omfang koordineres med uddannelsen af lærere inden for beslægtede områder. Kommissionen vil dog i denne forbindelse gøre opmærksom på, at lærerne ved den uddannelse, man foreslår, i stort omfang vil få til opgave

at undervise voksne, der ofte har indgående praktiske erfaringer inden for det pågældende område, og hvis deltagelse i undervisningen er frivillig.

Med hensyn til det faglige bemærkes, at vel vil der her være berøringspunkter mellem den tekniske undervisning og uddannelsen af ikke-faglærte, men undervisningens grundlag vil være forskelligt under hensyn til de forskelligartede vilkår for de to gruppers beskæftigelse på arbejdsmarkedet.

Kommissionen finder det derfor på forhånd tvivlsomt, om konsulenter ved anden undervisningsvirksomhed vil kunne virke inden for området uden en særlig skoling i de specielle problemer inden for de ikke-faglærtes arbejds- og uddannelsesområde.

A. Konsulenter.

Som anført foran i kapitel VII skal konsulenterne i første række bistå uddannelsesrådet ved drøftelsen af de undervisningsplaner, som af brancheudvalgene forelægges rådet til godkendelse. Herudover skal konsulenterne stå til rådighed for brancheudvalgene ved udarbejdelsen af undervisningsplaner og under overvejelserne og undersøgelserne forud herfor, og videre skal konsulenterne være uddannelsesinstitutionerne og brancheudvalgene behjælpelige med iværksættelsen og gennemførelsen af de af rådet godkendte uddannelsesplaner. Endelig bør konsulenterne på rådets vegne have indseende med, at undervisningen gennemføres som forudsat af brancheudvalgene og godkendt af rådet.

Konsulenternes arbejdsområde må således forventes at blive betydeligt, og det må endvidere fremhæves, at konsulenternes arbejde inden for uddannelsen af ikke-faglærte vil få afgørende betydning for, om det på dette område skal lykkes at opbygge en tidssvarende uddan-

nelse, svarende til uddannelsen inden for andre områder, men afpasset efter dette områdes særlige forhold, herunder det forhold, at en systematisk uddannelse af områdets arbejdere hidtil ikke har fundet sted.

1. *Ansættelse af konsulenter.*

Kommissionen har ikke ment at kunne tage stilling til antallet af konsulenter, som bør knyttes til uddannelsesrådet, idet det bør overlades til rådet at tage stilling hertil. Herved kan der lægges vægt på, at der for de større branchers vedkommende måske bør ansættes konsulenter, som har et indgående kendskab til den pågældende branches forhold og de ikke-faglærtes arbejde inden for branchen, dog således at sådanne konsulenter eventuelt tillige kan »dække« beslægtede brancher, hvor antallet af beskæftigede - eller uddannelsesproblemerne - ikke kan bære en særlig konsulent.

Muligvis vil rådet også lægge vægt på at få knyttet til sig - som konsulenter eller på anden måde - sagkyndige medarbejdere, der kan tage sig af »tværgående« spørgsmål af pædagogisk og anden art.

Kommissionen er af den opfattelse, at konsulenterne bør have en fast tilknytning til uddannelsesrådet. Kommissionen kan for sit vedkommende ikke skønne over udgifterne ved en konsulentordning som foreslået, men ønsker at fremhæve betydningen af, at der som konsulenter ansættes de efter uddannelsesrådets skøn bedst kvalificerede, således at det ved ansættelsen af den enkelte konsulent kan blive nødvendigt at fastsætte lønnen individuelt under hensyn til hidtidig indtjening.

2. *Uddannelsen af konsulenterne.*

Kommissionen har ikke ment at kunne opstille nogen undervisningsplan for uddannelsen af konsulenterne, idet spørgsmålet om en sådan uddannelse først kan besvares endeligt, når uddannelsesrådet har taget stilling til de foran under a. omhandlede spørgsmål i forbindelse med ansættelsen af konsulenter. Det må derfor overlades til rådet at fastlægge omfanget og det nærmere indhold af uddannelsen.

Imidlertid finder kommissionen anledning til at fremhæve, at den finder det meget vigtigt, at uddannelsesrådet umiddelbart efter nedsættelsen tager stilling til spørgsmålene i forbindelse med ansættelsen af konsulenter og træffer foranstaltning til iværksættelsen af disses uddannelse. Uddannelsen bør efter kommissionens opfattelse foregå i internatsform, således at den egentlige

undervisning kan suppleres med en uformel udveksling i fritiden af synspunkter og erfaringer konsulenterne imellem.

Uanset hvilke kriterier uddannelsesrådet finder det hensigtsmæssigt at anlægge ved ansættelsen af konsulenter, bør der efter kommissionens opfattelse ved uddannelsen af disse lægges vægt på, at konsulenterne får kendskab til de i nærværende betænkning indeholdte oversigter over forholdene inden for de forskellige arbejdsområder, hvor ikke-faglærte beskæftiges, herunder de hidtidige uddannelsesmuligheder inden for enkelte områder. Der bør herved gives konsulenterne forståelse af forholdene i almindelighed på arbejdsmarkedet. Endvidere bør den organisatoriske og undervisningsmæssige opbygning af uddannelsen af ikke-faglærte — og andre former for uddannelse, herunder i folkeskolen og ungdomsskolen samt af faglærte - nøje gennemgås og drøftes med konsulenterne. Endelig bør konsulenterne orienteres om pædagogiske principper, navnlig for undervisningen af voksne.

Undervisningen af konsulenterne må tilrettelægges i foredrags- og studiekredsform og bør forestås af specialister inden for de enkelte emner, herunder for så vidt angår forholdene på arbejdsmarkedet af repræsentanter for organisationerne.

B. Lærere.

1. *Den hidtidige udvælgelse af lærere.*

Arbejdsteknisk Skole har hidtil som foran anført udvalgt sine lærere dels blandt folkeskolelærere, dels blandt teknikere i videre forstand (ingeniører, arkitekter, værkførere, direktorer o. lign.). Uddannelsen af disse lærere har hidtil fundet sted på årlige kursus af en varighed på 3 dage, hvor der er givet pædagogisk orientering for teknikere, opdelt i faggrupper, og for folkeskolelærere i arbejdsteknisk tilrettelæggelse af dansk og regning. Forsøgsvis har der været gennemført en 14 dages pædagogisk uddannelse for lærerne i undervisningsmetodik og arbejdsanalyse som baggrund for udvælgelse af undervisningsstof.

Lærerne ved Statens arbejdsmandskursus er hidtil udvalgt dels blandt arbejdslederne ved Statens arbejdstekniske ungdomsskoler, dels blandt særligt egnede ikke-faglærte, som f. eks. holdformænd, og endelig i et vist omfang blandt teknikere i videre forstand. Uddannelsen af lærerne er sket på den måde, at man hvert

år før undervisningssæsonen har samlet nye og gamle lærere i 8-10 dage på en kursussskole, hvor det konkret foreliggende undervisningsstof er gennemgået fagvis. Der er herved lagt vægt på, at hver enkelt lærer tilegner sig faglig sikkerhed i sit stof og har mulighed for under samværet med de øvrige lærere at udveksle synspunkter og erfaringer. I undervisningssæsonen er denne uddannelse forsøgsvist fulgt op ved besøg på hver af skolerne af en særlig sagkyndig med hensyn til undervisningsmetodik.

Ved de teknologiske institutter benytter man sig af fast tilknyttede lærer (bl. a. teknikere i videre forstand) og af mere løst ansatte fra erhvervslivet. Internt har man for lærerne kurser i arbejdsinstruktion til enkeltpersoner efterfulgt af et kursus omfattende gruppeinstruktion og øvelser i diskussionsledelse. Disse kurser har haft en varighed på en uge og følges siden op med kurser af kortere varighed.

2. Udvælgelsen af lærere til den fremtidige uddannelse af ikke-faglærte.

Der er i kommissionen enighed om, at man ved udvælgelsen af de lærere, der skal virke ved de uddannelsesforanstaltninger, som uddannelsesrådet efter indstilling fra brancheudvalgene godkender, ikke bør foretrække den ene gruppe fremfor den anden. Hvilke lærere der skal virke ved de enkelte uddannelsesforanstaltninger, må afhænge af formen og indholdet af den undervisning, det enkelte brancheudvalg finder hensigtsmæssig for at imødekomme uddannelsesbehovet. Udvælgelsen af læreremnerne må derfor overlades til brancheudvalgene i samarbejde med den eller de uddannelsesinstitutioner, som skal forestå den pågældende undervisning.

3. Uddannelsen af lærerne.

Med hensyn til spørgsmålet om uddannelsen af lærerne finder kommissionen det nødvendigt at fremhæve betydningen af, at der sikres lærerne en ensartet uddannelse, således at undervisningens kvalitet kan blive den samme overalt. Efter kommissionens opfattelse må ansvaret for, at der gives en sådan ensartet uddannelse af lærerne pålægges uddannelsesrådet, der herved må være opmærksom på muligheden af at koordinere uddannelsen med andre læreruddannelser.

Uddannelsen af lærere til undervisning af ikke-faglærte bør efter kommissionens opfat-

telse omfatte en nøje gennemgang af det faglige stof, som den enkelte lærer skal undervise i, samt en grundig vejledning i undervisningsteknik og andre pædagogiske spørgsmål i forbindelse med undervisning af voksne. Under hensyn hertil samt til usikkerheden med hensyn til omfanget af den undervisning, der vil blive brug for, vil uddannelsesrådet ikke på forhånd kunne etablere en mere almindelig uddannelse af lærerne til undervisningen af de ikke-faglærte. En sådan uddannelse vil først kunne gennemføres efterhånden som undervisningsbehovet og de undervisningsformer, der skal bringes i anvendelse for at imødekomme behovet, er nærmere klarlagt af brancheudvalgene.

Kommissionen ønsker dog at fremhæve, at iværksættelsen af uddannelsesforanstaltninger inden for de enkelte brancher ikke bør udskydes, indtil uddannelsesrådet vil kunne etablere en mere almindelig uddannelse af lærerne til de pågældende foranstaltninger. Rådet må herved være opmærksom på muligheden af i en overgangsperiode at klare sig med en nødtørftig instruktion af lærerne. Dette vil kunne ske ved, at de lærere, som skal forestå undervisningen inden for det pågældende område, deltager i et kort kursus, hvor der sker en gennemgang af følgende emner:

- a. elementær undervisningsteknik,
- b. voksenundervisningens forskellige metoder,
- c. demonstration og praktisk anvendelse af disse metoder, dels i forbindelse med en kort gennemgang af den pågældende branches problemer, dels i forbindelse med en orientering på bredere basis af forskellige branchers problemer samt erhvervs- og industriforhold.

Det vil være hensigtsmæssigt - f. eks. ved de foran nævnte konsulenter - at følge denne uddannelse op gennem kontakt med den enkelte lærer under hans første undervisningsperiode og eventuelt derefter af et kortere opfriskningskursus, hvor der lægges vægt på tilrettelæggelse af undervisningen og udvekslingen af erfaringer.

4. De økonomiske vilkår for ansættelse af lærere.

Lærere ved Arbejdsteknisk Skole har hidtil været aflønnet efter de for aflønning af time-lærere ved den tekniske undervisning gældende regler.

De lærere ved Statens arbejdsmandskursus, som rekrutteres blandt funktionærerne ved Sta-

tens arbejdstekniske ungdomsskoler, lønnes i overensstemmelse med de aflønningsregler, som er fastsat for arbejdsledere ved disse skoler. De øvrige lærere, som kan have en mere eller mindre fast tilknytning til arbejdsmandskurserne, men som oftest ansættes for en sæson ad gangen, aflønnes efter retningslinier, som opstilles på grundlag af Dansk Formandsforenings overenskomst med Entreprenørforeningen, men med en vis hensyntagen til de pågældende hidtidige beskæftigelse og indtjening.

Kommissionen finder for sit vedkommende ikke grundlag for at foreslå nogen ændring heri, men er af den opfattelse, at det bør overlades til uddannelsesrådet eventuelt at tage spørgsmålet op med henblik på tilvejebringelse af ensartede aflønningsregler for samtlige lærere ved uddannelsesinstitutioner for ikke-faglærte. Rådet må herved også være opmærksom på muligheden af at koordinere aflønningsreglerne med tilsvarende regler inden for andre uddannelsesområder, selvom sådanne andre regler ikke umiddelbart kan eller bør overføres. Kommissionen er i denne henseende gjort bekendt med, at der af Arbejdsteknisk Skole har været rejst spørgsmål om *enhedsløn* for lærerne ved denne skole. Der har fra skolens side navnlig været peget på følgende vanskeligheder af lønmæssig karakter ved rekruttering af lærere til skolen:

a. Begyndelseslønnen efter de tekniske sko-

lers satser er for lav, navnlig når man ønsker at ansætte teknikere med videregående erfaringer som lærere, og fordi den nye lærer må anvende særlig lang tid til at forberede sig til den særligt krævende undervisning af voksne, erfarne arbejdere.

b. Fortsættelsesløningerne efter de tekniske skolers satser er efter Arbejdsteknisk Skoles forhold ofte illusoriske, idet skolen talrige steder i landet kun har anvendelse for en lærer i 1, 2 eller 3 år, således at det for skolen ikke er realistisk at henvise til lønstigninger om 3, 6 eller 12 år.

c. Administrationsarbejdet ved et nuanceret lønsystem er for stort, idet skolen forud for antagelsen af hver enkelt lærer må korrespondere med ham om anciennitet. Det må i denne forbindelse erindres, at skolen ofte opretter nye skoler i små landdistrikter.

Efter kommissionens mening bør der tages hensyn til disse forhold.

Kommissionen finder iøvrigt, at uddannelsesrådet bør være opmærksom på, at der tilvejebringes regler, hvorefter de vordende lærere ved uddannelsesinstitutioner for ikke-faglærte i den periode, hvor de pågældende deltager i kursus med henblik på deres lærervirksomhed, kan oppebære en godtgørelse, som dækker de ekstra udgifter, som er forbundet med kursusdeltagelsen, samt eventuelt de pågældendes indtægtstab.

KAPITEL IX.

Vilkårene for deltagelse i uddannelsesprogrammer for ikke-faglærte

Kommissionen har ikke drøftet samtlige de spørgsmål, der kan melde sig ved fastlæggelsen af vilkårene for den enkeltes deltagelse. Man er gået ud fra, at en række detailspørgsmål - hvoraf en del sikkert først vil opstå, når man er kommet godt i gang — vil blive reguleret af ministeriet eller af uddannelsesrådet efter ministeriets bemyndigelse. Man har imidlertid i kommissionen indgående overvejet følgende principielle spørgsmål, hvis rette løsning efter kommissionens opfattelse vil være af afgørende betydning for tilfredsstillende deltagelse i og gennemførelse af de forskellige uddannelsesprogrammer, og som — da der til dels er tale om ret afgørende nydannelser — efter kommissionens mening bør fastlægges ved lov.

A. *Hidtil* har det været således, at når en ikke-faglært har søgt dygtiggørelse på et kursus eller lignende i dagskoleform, har det i almindelighed været en *forudsætning*, at han på det tidspunkt, da kurset blev påbegyndt, var *arbejdsledig*. Dette har således været gældende for så vidt angår deltagelse i Statens arbejdsmandskursus og i de kurser, der iøvrigt er gennemført med støtte i henhold til arbejdsløshedsloven, bl. a. på de teknologiske institutter. Dette forhold har været kritiseret ud fra flere synspunkter. Dels har det været anført, at det må være af samfundsmæssig betydning, at andre end arbejdsløse dygtiggør sig mest muligt, og dels har det været gjort gældende, at kapaciteten på de kurser m. v., der opbygges, bør kunne udnyttes intensivt og kontinuerligt, uafhængigt af de - eventuelt sæsonbetonede - arbejdsløshedsperioder, der spiller ind på de forskellige erhvervsområder.

Der er i kommissionen enighed om, at den mere systematiske uddannelse af ikke-faglærte,

der nu stiles imod, ikke fortsat bør betragtes som en arbejdsløshedsforanstaltning. Ligeledes er der enighed om, at det ud fra såvel et samfundsmæssigt som et rent »kursusøkonomisk« synspunkt bør undgås, at tilgangen begrænses til de arbejdsløse. Derfor er man enige om, at *deltagelse i uddannelsesprogrammerne bør stå åben for såvel beskæftigede som ledige ikke-faglærte*. At deltagelse ikke må være afhængig af den pågældendes organisationsmæssige forhold, har for kommissionen været en selvfølge.

B. Det er kommissionens opfattelse, at selve undervisningen på de forskellige uddannelsesforanstaltninger bør være gratis for deltagerne, således som det hidtil har været tilfældet på Statens arbejdsmandskursus, eller også betinget af, at deltageren betaler en *kursusafgift*, der i almindelighed bør være af en så beskeden størrelsesorden, at den ikke kan være en afgørende hindring for deltagelsen. Det er for kommissionen oplyst, at såvel på Statens arbejdsmandskursus som ved Arbejdsteknisk Skole gives der deltagerne adgang til efter uddannelsen at erhverve visse uddannelsesmidler (bøger, tegninger o.s.v.) enten for en pris, der svarer til fremstillingsomkostningerne, eller for en lidt lavere pris. Kommissionen finder, at *praksis på disse punkter bør videreføres og gøres gældende også ved andre uddannelsesforanstaltninger*.

Det vil være rigtigst, at kursusafgiften for hvert enkelt kursus eller lignende fastsættes af uddannelsesrådet efter indstilling fra det pågældende brancheudvalg. Det vil i visse tilfælde kunne være rimeligt at opkræve en noget højere kursusafgift fra sådanne deltagere, der ikke igennem deres organisation har bidraget til finansieringen af den pågældende uddannel-

sesforanstaltning; der henvises herom til bemærkningerne til § 13 i det af kommissionen udarbejdede lovforslag, jfr. kap. XVI.

Opkrævning af en vis - omend beskeden - kursusafgift kan bl. a. begrundes i ønsket om at opnå en vis sikkerhed for et rimeligt antal deltagere til et kursus eller lign., som måske vil være ret bekosteligt at tilrettelægge. Man har i kommissionen været klar over, at dette hensyn for så vidt også vil kunne tilgodeses ved at opkræve et vist depositum hos eleverne samtidig med tilmeldingen, og der har været enighed om, at der bør være adgang for uddannelsesrådet til at godkende en sådan ordning i forbindelse med, at der tages stilling til det udarbejdede budget.

C. Hvor det af hensyn til en effektiv undervisning bliver nødvendigt at investere i et ret specielt eller kostbart undervisningsmateriel, eller hvor der kræves særlige lokale- eller pladsforhold, vil det ofte være hensigtsmæssigt at oprette uddannelsesforanstaltninger, hvor man tager elever ind fra hele landet - eller i hvert fald fra et vist større geografisk område - og derved får udnyttet materiellet og lokalene i størst muligt omfang. Den enkelte arbejder, der søger uddannelse, vil derfor ikke i alle tilfælde have mulighed for at få den uddannelse, han i den givne situation har brug for i den kommune, hvor han bor.

Det er oplyst i kommissionen, at man ved Statens arbejdsmandskursus refunderer deltagerens rejseudgifter fra bopæl til kursus fuldt ud samt - efter gennemført kursus - rejseudgifterne ved tilbagerejsen. Kommissionen er ligeledes gjort bekendt med de fornylig gennemførte særlige regler om statstilskud til dækning af lærlingenes befordringsudgifter i tilfælde, hvor deres uddannelse finder sted i en større afstand fra bopælen.

Kommissionen foreslår, at der tilvejebringes lovmæssig og bevillingsmæssig hjemmel for at yde støtte til afholdte *rejseudgifter*, hvor en ikke-faglært arbejder deltager i uddannelse uden for sin bopælskommune. Kommissionen går ud fra, at de nærmere regler herom vil kunne udformes i overensstemmelse med praksis på de foran omtalte områder, således at der normalt sker fuld refusion af afholdte rejseudgifter, hvor der har været benyttet offentligt transportmiddel, og således at der eventuelt kan ydes et vist tilskud - i form af kilometerpenge eller lign. - hvor der har været benyttet privat be-

fordringsmiddel. Sådanne regler vil selvsagt navnlig få praktisk betydning, hvor uddannelsen foregår i kostskoleform med tilgang af deltagere fra hele landet eller fra en hel landsdel. Man må imidlertid også regne med, at lokale dagskoler optager deltagere fra ret store områder - dette kan simpelthen være nødvendigt af hensyn til dagskolens økonomi - og i så fald vil der også her kunne opstå befordringsudgifter, som der må være muligheder for at dække. Også for så vidt angår aftenundervisning vil dette spørgsmål kunne rejses, selv om det her nok vil være undtagelsen, at deltagerne kommer fra flere kommuner og over større afstande. Man er opmærksom på, at der for lærlinges vedkommende er adgang til refusion af transportudgifter i forbindelse med aftenundervisning, men det drejer sig om en obligatorisk undervisning, og lærlingelønnen er betydelig ringere end de heromhandlede kursusdeltageres. Alligevel finder man, at reglerne bør udformes så smidigt, at der er mulighed for i ganske særlige tilfælde at yde en vis støtte til transportudgifterne i forbindelse med voksne ikke-faglærte arbejders deltagelse i aftenundervisning udenfor bopælskommunen.

Det er oplyst i kommissionen, at der hidtil ved de af Statens arbejdsmandskursus, der foregår i kostskoleform, har været ydet forsørgere gratis kost og logi under opholdet på skolen, medens der har været afkrævet ikke-forsørgere en af arbejdsministeriet fastsat betaling for kost og logi. Kommissionen finder, at denne praksis bør videreføres og bør gøres gældende i samtlige tilfælde, hvor der i forbindelse med uddannelsen af ikke-faglærte arbejdere ydes deltagerne kost eller ydes dem kost og logi.

D. Såvel i rapporterne fra de under kommissionen nedsatte arbejdsudvalg, som under drøftelserne i kommissionens plenum, har der været enighed om, at der bør sikres den enkelte, som deltager i uddannelsesprogrammerne, sådanne økonomiske vilkår i den pågældende periode, at *kursusdeltagelsen ikke kommer til at volde væsentlige afbræk i deltagerens og hans families økonomi*.

Der er derfor *i kommissionen enighed om*, at der bør ydes voksne ikke-faglærte deltagere i *dagundervisning* - hvad enten de er arbejdsløse eller i beskæftigelse på det tidspunkt uddannelsen begynder - en vis *godtgørelse for tab af indtægt eller arbejdsmuligheder i den pågældende periode*. Ligeledes er der enighed om, at

denne godtgørelse næppe kan eller bør fastsættes individuelt, men må ydes *efter generelle retningslinier*. Der melder sig herved det spørgsmål, om en godtgørelse under deltagelse i kursus m. v. bør varieres efter deltagernes forsørgerbyrder, således som arbejdsløshedsunderstøttelsen gør det, eller om den bør være uafhængig af disse forsørgerbyrder, således som arbejdslønnen er det. Ud fra hensynet til den afgørende indflydelse forsørgerbyrderne har på en deltagers hele økonomiske situation, har der i kommissionen været enighed om, at godtgørelsen bør beregnes på samme måde som arbejdsløshedsunderstøttelsen. Dette vil også administrativt være en fordel, idet godtgørelsen da vil være relativt let at beregne i de enkelte tilfælde.

E. De økonomiske vilkår for den *arbejdsløse kursusedtager* har hidtil været bestemt af reglerne i arbejdsløshedskassernes vedtægter og i arbejdsløshedsloven. Efter disse regler har deltageren i kursusperioden enten kunnet oppebære vedtægtsmæssig understøttelse fra sin arbejdsløshedskasse eller en særlig (mindre) kursusunderstøttelse fra arbejdsløshedsfonden - for ikke-forsikredes vedkommende kun det sidste. Hvor den forsikrede arbejdsløse har modtaget vedtægtsmæssig understøttelse i kursusperioden, har han i denne periode stået tilmeldt som arbejdsledig. Denne tilmelding har dog - navnlig hvor kurset er foregået i kostskoleform - ikke i praksis kunnet betyde, at han var aktivt arbejdssøgende på arbejdsmarkedet. Alligevel har den understøttelse fra arbejdsløshedskassen, han under kursusedtagelsen har oppebåret, talt med ved opgørelsen af den maksimumsperiode, hvori han har været berettiget til understøttelsen.

Det er i kommissionen gjort gældende, at selvom den enkelte arbejdsløse må forudsættes at være direkte interesseret i at dygtiggøre sig i en arbejdsløshedsperiode, må han dog i hvert enkelt tilfælde afveje denne interesse over for den risiko han løber for at gå glip af et konkret arbejdstilbud i løbet af kursusperioden, hvor han vil være afskåret fra »at holde sig til« på arbejdspladserne, som han ellers ville. På baggrund heraf er der i kommissionen opnået enighed om, at der er en betydelig samfundsmæssig interesse i, at arbejdsløse ikke-faglærte arbejdere i videst mulig udstrækning udnytter arbejdsløshedsperioder til at deltage i sådanne uddannelser, som svarer til deres og

arbejdsmarkedets behov, og at denne interesse bør give sig udtryk derved, at der af det offentlige ydes de nævnte deltagere en godtgørelse, der *svarer til* den understøttelse den pågældende kunne have oppebåret, hvis han på det omhandlede tidspunkt havde været ledig og medlem af en kasse og havde opfyldt betingelserne for at få understøttelse, men som på den anden side *er ganske uafhængig af hans eventuelle forhold til arbejdsløshedsforsikringen og som altså ikke betragtes som en arbejdsløshedsunderstøttelse og ikke tæller som sådan*. Derved vil adgangen til en særlig godtgørelse komme til at optræde som et positivt incitament for den enkelte til at melde sig til uddannelsen.

Kommissionen er ganske klar over, at adgangen til en sådan godtgørelse under uddannelse ikke kan være ubetinget. Der må tilvejebringes indseende med, at ordningen ikke misbruges, men kommer sådanne arbejdere til gode, der har forudsætningerne for at få noget praktisk ud af den uddannelse, de ønsker at tilmelde sig. Kommissionen finder, at dette kan opnås ved at fastsætte, at *adgangen til godtgørelsen i de enkelte tilfælde af kursusedtagelse forudsætter en anbefaling fra vedkommende arbejdsløshedskasse* - for ikke-forsikrede deltagere fra vedkommende offentlige arbejdsanvisningskontor. Ved at udstede disse anbefalinger, der må være skriftlige, påtager de anerkendte arbejdsløshedskasser sig et ganske betydeligt ansvar, men der har i kommissionen været enighed om, at på længere sigt vil arbejdsmarkedets organisationer — herunder de anerkendte arbejdsløshedskasser - være dem, der er stærkest interesserede i, at en ordning som den foreslåede ikke misbruges. Kommissionen forudsætter, at der med hensyn til disse anbefalinger fra arbejdsløshedskasserne og fra anvisningskontorerne i forvejen er givet visse *generelle retningslinier* fra kassernes hovedledelse og fra arbejdsdirektoratet. I tilfælde, hvor arbejdsløshedskassen eller arbejdsanvisningskontoret måtte nægte at give den kursussøgende den fornødne skriftlige anbefaling, bør der gives vedkommende adgang til at indbringe sagen for en højere instans. Kommissionen foreslår i denne henseende det i henhold til arbejdsløshedsloven fra 1. april 1959 oprettede *kursusnævnen*, jfr. lovens § 32, hvori såvel arbejdsgive-re som arbejdsløshedskasserne er repræsenteret.

Det må yderligere i de enkelte tilfælde være en forudsætning for retten til den særlige godtgørelse, at ledelsen af den ansøgte uddannelses-

foranstaltning har *anerkendt tilmeldingen* og derved givet udtryk for, dels at der er plads på det pågældende kursus m. v., og dels at ansøgeren efter de foreliggende oplysninger har de fornødne forudsætninger for med udbytte at kunne deltage i den ansøgte undervisning.

F. Godtgørelsen til sådanne kursussøgende, der ved uddannelsens påbegyndelse er i *beskæftigelse*, bør efter kommissionens opfattelse beregnes på ganske samme måde som foranført vedrørende de arbejdsløse. Den fornødne skriftlige *anbefaling* må i disse tilfælde afgives af den *kur sus søgende s arbejdsgiver*. Bliver en sådan anbefaling nægtet, bør den pågældende eller den organisation, han tilhører, efter kommissionens opfattelse have ret til at begære optaget en forhandling mellem parterne under medvirken af deres respektive faglige organisationer. Herved må spørgsmålet antages at kunne løses i mindelighed i de allerfleste tilfælde, således at man undgår den situation, at en arbejdsgiver, hvis skøn bliver underkendt, af skejger den pågældende. Skal der være rimelige muligheder for at nå til et resultat ad forhandlingsvejen, er det dog efter kommissionens opfattelse nødvendigt, at der foreligger mulighed for en afgørelse ved højere instans, *såfremt* forhandlingerne er resultatløse. Også i denne situation foreslår kommissionen det tidligere omtalte kursusnavn som endelig instans. Ved forslaget om denne procedure har det dog for kommissionen været en afgørende forudsætning, at behandlingen af spørgsmålet såvel ved partsforhandlingen som i kursusnavnet sker så hurtigt som overhovedet muligt, så vidt muligt inden det pågældende kursus påbegyndes.

G. Selvom godtgørelsen som foran foreslået beregnes som svarende **til**, hvad den individuelle arbejdsløshedsunderstøttelse ville have udgjort, hvorved godtgørelsens beløb i et vist omfang vil komme til at afhænge af forsørgerforholdene, har man dog fra alle sider i kommissionen været klar over, at en arbejder med *forsørgerpligter* i de fleste tilfælde ikke vil anse det for økonomisk forsvarligt at *forlade sin beskæftigelse* for at dygtiggøre sig på grundlag af en sådan godtgørelse. Der er i bilag 9 givet en detailleret opstilling, der viser den gennemsnitlige ugeførtjeneste for et udvalgt antal ikke-faglærte områder (henholdsvis hovedstad og provins) og på tilsvarende måde den gennemsnitlige arbejdsløshedsunderstøttelse, således

som den er sammensat af grundsætser og forskellige tillæg. Det fremgår deraf, at det gennemsnitlige interval mellem understøttelse og løn er ganske betydeligt. Groft sagt er f. eks. i hovedstaden den gennemsnitlige ugeførtjeneste på disse områder - ca. 263 kr. - omkring dobbelt så stor som den gennemsnitlige understøttelse for en forsørger med 2 børn og med anciennitet over 3 år - nemlig ca. 130 kr. incl. tillæg. Kommissionen har ikke anset det for realistisk at foreslå fuld dækning for den ikke-faglærte arbejders indtægtstab under uddannelse, men selvom man finder det rigtigt, at den pågældende selv præsterer en vis økonomisk indsats for at blive dygtiggjort, må der efter kommissionens opfattelse - hvis formålet med opbygningen af dette uddannelsessystem skal opnås - skabes mulighed for en sådan *yderligere støtte*, at der ikke som følge af deltagelse i uddannelsen sker en væsentlig forringelse af den pågældende families økonomi.

Man har i kommissionen i denne forbindelse drøftet, om man burde søge frem mod en ordning, hvorefter der hos den enkelte arbejdsgiver - eller muligvis i et særligt fond - kunne opnås lån af en sådan størrelsesorden, at den pågældendes indtægtstab (eller størstedelen deraf) kunne udlignes, således at lånet skulle tilbagebetales over et kortere åremål efter deltagelsen eller afskrives gennem en vis periode hos den pågældende arbejdsgiver. Man har dog herved været opmærksom på, at store dele af den ikke-faglærte arbejdskraft ikke har en varigere tilknytning til den enkelte arbejdsgiver, der i så fald ikke vil have nogen særlig interesse i at yde sådanne uddannelseslån, ligesom arbejdsgiveren heller ikke vil kunne tilsikre den enkelte låntager beskæftigelse, indtil lånet er afskrevet gennem en vis periodes arbejde. Kommissionen finder derfor alt taget i betragtning at måtte fraråde en generel løsning af problemet ved etablering af en eller anden låneordning.

I stedet *anbefaler kommissionen*, at der - når det drejer sig om *forsørgere*, som ved uddannelsens påbegyndelse er i *beskæftigelse* og har været dette i *en vis længere tid* - ved særlig lovhjælp skabes mulighed for, *udover* den foran omhandlede godtgørelse at yde *et særligt tilskud til delvis dækning af forsørgerens økonomiske forpligtelser i uddannelsesperioden*. De nærmere regler for ydelse af sådanne tilskud har kommissionen ikke søgt at udforme. Man forudsætter imidlertid, at tilskudene ydes efter

generelle retningslinier og ikke efter en transgbedømmelse i hvert enkelt tilfælde.

H. Hvor en deltager *afbryder* en påbegyndt uddannelse, må efter sagens natur såvel retten til den særlige godtgørelse som eventuelt retten til det foran omtalte ekstra tilskud bortfalde for resten af den løbende uddannelsesperiode. Hvis afbrydelsen er sket *uden fyldestgørende grund* - eller hvis deltageren på grund af egne forhold har måttet vises bort fra uddannelsen - ville det for så vidt ikke være urimeligt, om den pågældende blev tilpligtet at tilbagebetale den allerede modtagne godtgørelse (tilskud), men man er klar over, at en gennemtvungelse af en sådan tilbagebetalingspligt i de aller fleste tilfælde vil være særdeles vanskelig. Kommissionen finder det derfor mest realistisk ikke at stille forslag herom. Derimod foreslår man, at en sådan deltager normalt ikke skal have adgang til påny med ret til godtgørelse eller tilskud at deltage i en uddannelsesforanstaltning, før han har tilbagebetalt den godtgørelse (tilskud), han modtog for den afbrudte uddannelsesperiode. Ledelsen af kurset må give underretning til arbejdsløshedskasserne og anvisningskontorerne om disse tilfælde, hvor afbrydelse er sket uden fyldestgørende grund.

I. Der er i kommissionen enighed om, at de særlige vilkår, der er foreslået foran, som *hovedregel kun* bør gælde for *voksne ikke-faglærte arbejdere*, d. v. s. sådanne som ved uddannelsens påbegyndelse er fyldt 18 år. Som det fremgår af kap. XI, forudsætter kommissionen, at den erhvervsmæssige uddannelse af sådanne unge ikke-faglærte under 18 år, som er ude over folkeskolealderen, som altovervejende hovedregel vil kunne finde sted inden for ungdomsskolens rammer. Der kan imidlertid opstå tilfælde, hvor man inden for et brancheudvalg finder behov for at iværksætte en særlig branchebetonet uddannelse for unge mennesker under 18 år, hvor man finder det mest hensigtsmæssigt at arrangere denne uddannelse *uden for* ungdomsskolens rammer. I så tilfælde bør der efter kommissionens mening også til disse unge mennesker - for så vidt de med anbefaling fra deres arbejdsgiver forlader en lønnet beskæftigelse for at uddanne sig - kunne ydes en vis godtgørelse for tab af indtægt.

Denne må afpasses efter forholdet mellem sådanne deltageres gennemsnitlige arbejdsindtægt og den gennemsnitlige indtægt for voksne

ikke-faglærte inden for den pågældende branche. For at undgå, at der derved opstår en forskelsbehandling i forhold til ungdomsskolens elever, henstiller kommissionen til overvejelse, at der ved den kommende revision af ungdomsskoleloven gennemføres en lignende ordning indenfor ungdomsskolens rammer.

K. Kommissionen er opmærksom på, at en gennemførelse af de forslag, der er fremsat i det foregående, vil forudsætte, at der foretages visse *ændringer i loven om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v.* (socialministeriets bekendtgørelse nr. 135 af 19. maj 1958). Der tænkes her navnlig på arbejdsløshedslovens § 32 og det kursusnævn, der er oprettet ved denne bestemmelse. Forholdet mellem dette kursusnævn og de af kommissionen foran fremsatte forslag fremgår af følgende skematiske resume:

Efter *arbejdsløshedslovens* § 32 skal der

- 1) virkes for oprettelse af kurser for arbejdsledige, og *kursusnævn*
- 2) deltager i finansieringen af kommunale kurser for arbejdsledige,
- 3) bevilger understøttelser til arbejdsledige, der ønsker at deltage i et kursus af længere varighed, selvom det pågældende kursus ikke særligt er bestemt for arbejdsledige,
- 4) løser visse andre »velfærdsopgaver« for arbejdsledige.

Udgifterne ved løsning af disse opgaver bevilges på de årlige finanslove.

Efter *kommissionens forslag* skal:

- 1) brancheudvalgene virke for oprettelse af kurser for såvel arbejdsledige som folk i arbejde.
- 2) uddannelsesrådet disponere over selvstændige bevillinger (jfr. kap. X) til dækning af en væsentlig del af udgifterne dels til etablering, dels til drift af kurser m. v. for såvel arbejdsledige som folk i arbejde,
- 3) ikke-faglærte kursusedtagere på dag-skole - såvel arbejdsledige som folk i arbejde - have ret til en særlig godtgørelse svarende til en arbejdsløshedsunderstøttelse; yderligere skal forsørgere, der forlader en lønnet beskæftigelse for at dygtiggøre sig, under nærmere angivne betingelser have ret til et særligt tilskud.

For at undgå overlappning og kompetencetvivl

bør opgaverne og beføjelserne efter kommissionens opfattelse fremtidigt fordeles således:

- 1) Brancheudvalgene bør iværksætte eller tage initiativ til alle kurser for ikke-faglærte, også for de arbejdsledige; kursusnævnet må dog eventuelt kunne opfordre brancheudvalgene til at udfolde særlig aktivitet på ledighedsramte områder.
- 2) Da mange af kurserne for ikke-faglærte arbejdere - måske de fleste - som deltagere vil have såvel arbejdsløse som folk i arbejde, vil det være mest hensigtsmæssigt, at kurserne finansieres fra en enkelt kilde, nemlig den i det følgende kapitel omtalte særbevilling under uddannelsesrådet.
- 3) På den anden side vil det være naturligt bevillingsmæssigt at henlægge hele den i nærværende kapitel omtalte ordning med særlige godtgørelser i uddannelsesperioden og særlige tilskud til det ved arbejdsløshedsloven oprettede kursusnævn.
- 4) Også administrativt vil det efter kommissionens opfattelse være nærliggende at henlægge godtgørelses- og tilskudsordningerne til kursusnævnet (respektive arbejdsdirektoratet, hvis direktør er formand for kursusnævnet) i nært samarbejde med såvel de anerkendte arbejdsløshedskasser som de offentlige arbejdsanvisningskontorer. Der vil herved nødvendigvis opstå en vis forøgelse af administrationsudgifterne såvel for kasserne som for anvisningskontorerne, udgifter, som der må tilvejebringes dækning

for eller tilskud til, men kommissionen har ikke set sig i stand til at pege på en mere billig og praktisk administrativ ordning.

L. Nærmere regler om beregningen og udbetalingen af de i nærværende kapitel omhandlede godtgørelser og tilskud har kommissionen ikke ment at kunne skitsere. Både arbejdsløshedskasserne, arbejdsdirektoratet og kursusnævnet bør formentlig først have lejlighed til at overveje disse helt nye problemer og afgive indstilling til de respektive ministre. De tvivlsspørgsmål, der måtte opstå med hensyn til afgrænsningen af den kreds af ikke-faglærte arbejdere, der skal kunne nyde godt af de i nærværende kapitel foreslåede vilkår, tænker kommissionen henlagt til afgørelse af ministeren efter indstilling fra uddannelsesrådet. Kommissionen ønsker i denne forbindelse blot at anføre, at afgrænsningen efter dens opfattelse bør ske på en sådan måde, at man bidrager til at udjævne og ikke forstærke skellet mellem de faglærtes og de ikke-faglærtes arbejdsområder. Der har således i kommissionen været enighed om, at også sådanne voksne ikke-faglærte arbejdsmænd, som efter aftale mellem Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund og Jern- og Metalindustriens Sammenslutning uddannes til faglærte med forkortet læretid men med normal svendep prøve, bør have adgang til godtgørelse efter nærværende kapitel i de perioder, hvor de som følge af dagskoleophold er afskåret fra arbejdsindtægter.

KAPITEL X.

Finansiering af uddannelsen af ikke-faglærte arbejdere

Der har med hensyn til finansierings spørgsmål for kommissionen foreligget et *begrænset*, men på den anden side ret *forskelligartet* erfaringsmateriale at bygge på - nemlig de eksisterende institutioner vedrørende uddannelse af ikke-faglærte: Statens arbejdsmandskursus, Arbejdsteknisk Skole, de teknologiske institutter, Statens arbejdstekniske ungdomsskoler m. v. Hertil kommer, at man i de foregående kapitler har foreslået denne uddannelsesvirksomhed *udbygget i til dels nye former* og med nye forudsætninger. Kommissionen finder på baggrund heraf og under hensyn til, at man ikke på forhånd kan vide noget nærmere om omfanget af de fremtidige uddannelsesinstitutioner at måtte udtale sig med *forsigtighed* om finansierings spørgsmål, *dels* med hensyn til, i hvilke forhold stat, kommuner, organisationer etc. bør deltage i udgifterne, *dels og navnlig* når det drejer sig om at opstille en prognose over de udgifter, der vil melde sig i de nærmest kommende år, såfremt kommissionens forslag i nærværende betænkning føres ud i livet.

A. Finansiering af eksisterende uddannelsesinstitutioner for ikke-faglærte arbejdere samt finansiering af uddannelse på tilgrænsende områder m. v.

1. Finansiering af eksisterende uddannelsesformer for ikke-faglærte.

a. Statens arbejdsmandskursus.

Der ligger *ingen særskilt lovhjemmel* til grund for Statens arbejdsmandskursus. De blev oprettede på basis af beskæftigelsesloven. Finansieringen af driften og af materiellets å jourføring sker nu over en *særlig finanslovskonto under arbejdsministeriet*: § 15. XXI; 2/3 af alle driftsudgifter - bortset fra deltagerens rejseudgifter - er blevet refunderet af arbejdsløshedsfonden (fra 1/4 1959 kursusnævnet), jfr. pkt. D.

Etableringsudgifterne afholdes fuldt ud af staten. Kursus-skolerne Audebo, Hoverdal og Ulfborg Kjærgård er arbejdstekniske ungdomsskoler, som indtil videre er stillet til rådighed til dette beslægtede formål; Sandmoseskolen, som blev taget i brug i 1957, opførtes med støtte fra counterpartmidlerne.

Til belysning af udgifternes størrelsesorden kan anføres, at Sandmoseskolen - der (bortset fra sovepladser, hvoraf der foreløbig kun er 36) er dimensioneret til 60 elever - har kostet ca. 1,2 mill. kr. Deraf medgik ca. 50.000 kr. til undervisningsmateriel og ca. 150.000 kr. til inventar.

Materiellet på Statens arbejdsmandskursus Ulfborg Kjærgård, der har en kapacitet på 96 elevpladser, har en værdi af 400 å 500.000 kr., men en stor del af dette materiel er dog lånt eller lejet.

I finansåret 1957/58 androg udgifterne ved *driften* af kursus-skolerne Audebo, Hoverdal, Ulfborg Kjærgård, Snepsgård og Sandmoseskolen (hvoraf sidstnævnte dog kun var i drift en del af finansåret), ialt ca. 1,5 mill. kr., heri indbefattet udgifter til anskaffelse af det for kursernes løbende å jourføring nødvendige kursusmateriel. Driftsudgifterne varierer i øvrigt fra 500.000 kr. årlig på Ulfborg Kjærgård - der er størst og er udstyret med særligt kostbart materiel - til 160.000 kr. årlig på Sandmoseskolen, der foreløbig kun har 36-48 pladser og er udstyret med mindre kostbart materiel.

Statens arbejdsmandskursus finansieres således primært af *staten*, men gennem refusionen fra arbejdsløshedsfonden er *arbejdsgiverbidrag* indgået i finansieringen.

b. Arbejdsteknisk Skole.

Heller ikke statens støtte til Arbejdsteknisk Skole er baseret på *særskilt lovhjemmel*.

Skolen overførtes i 1952 fra handelsministeriet til arbejds- og socialministeriet. Efter sko-

lens overførelse blev der af staten ved særskilt bevilling ydet dels et éngangstilskud på 140.000 kr. til udligning af et i årenes løb opsamlet likviditetsmæssigt underskud, og dels med henblik på en udbygning af skolens undervisning med flere praktiske øvelser og demonstrationer et éngangstilskud på 160.000 kr. til anskaffelse af demonstrations- og arbejdsmateriel, d. v. s. et *etableringstilskud*.

Til selve *driften* af skolen yder staten på særlig finanslovskonto under arbejdsministeriet: § 15. XX. tilskud på 3/4 af nettoudgifterne ved skolens drift på grundlag af et af arbejdsministeriet, Dansk Arbejdsgiverforening og Dansk Arbejdsmands Forbund godkendt budget over samtlige forventede udgifter og indtægter. De øvrige bidragsydere til Arbejdsteknisk Skole er *kommunerne*, der yder 1.200 kr. pr. klasse (nedsættes til 700 kr. pr. klasse, hvis klassen af kommunen får undervisningslokaler stillet til rådighed), og *organisationerne* (Dansk Arbejdsgiverforening og Dansk Arbejdsmands Forbund), der tilsammen - med lige andele - betaler 1/4 af nettoudgifterne. *Eleverne* betaler et mindre beløb i indskrivningsgebyr og for undervisningsmidler (12 kr. det første år, 10 kr. de følgende to år).

Bruttoudgifterne til driften af Arbejdsteknisk Skole udgjorde i finansåret 1957/58 835.000 kr. og indtægterne 238.000 kr. - hvoraf kommunetilskud androg 207.000 kr. og elevernes indbetalinger for indskrivning og undervisningsmidler ca. 30.000 kr. — således at *nettoudgifterne* beløb sig til 597.000 kr.

c. De teknologiske institutter.

I medfør af lov af 7. juni 1958 om tekniske skoler, teknika og teknologiske institutter, jfr. handelsministeriets bekendtgørelse af 11. juni 1958, yder staten *driftstilskud* til de teknologiske institutter med 60 pct. af institutternes tilskudsberettigede udgifter til lokaler, lønninger, undervisningsmidler, apparatur m. v. i det senest forløbne finansår.

På statsregnskabet for finansåret 1957/58 androg driftstilskuddene til de teknologiske institutter m. v. følgende beløb:

Driftstilskud til Teknologisk Institut	3.091.000 kr.
Driftstilskud til Jydsk Teknologisk Institut	620.000 kr.

Ud over driftstilskud fra staten tilvejebringes midlerne i overvejende grad ved *undervisnings-*

indtægter og indtægter fra konsultationer - hvortil kommer mindre tilskud fra *kommuner og amter, fonds og interesserede organisationer*. Den del af statens tilskud, der kan henføres til undervisning af ikke-faglærte, kan ikke anslås af de to teknologiske institutter, idet udgifterne hertil ikke er opgjort særskilt.

Til de kurser for arbejdsløse, som de teknologiske institutter iværksætter for arbejdsløshedsfonden, betaler *fonden* 2/3 af udgifterne under forudsætning af, at deltagernes hjemstedskommuner betaler 1/3.

Den del af de ordinære kurser på de teknologiske institutter, hvortil der er adgang for ikke-faglærte (f. eks. kurser for vejtmænd m.v.), finansieres efter de almindelige regler for de teknologiske institutter, d. v. s. stort set ved statens driftstilskud i forbindelse med elevbidrag.

Til de på initiativ af forbund eller fagforeninger på de teknologiske institutter iværksatte særlige kurser for ikke-faglærte bidrager arbejdsministeriet med 75 pct. af udgifterne, medens 25 pct. dækkes fra anden side.

Kurser, der oprettes ambulantly, finansieres på tilsvarende måde.

d. Arbejdstekniske ungdomsskoler o. lign.

Statens arbejdstekniske ungdomsskoler.

Hjemmelen for Statens arbejdstekniske ungdomsskoler findes i ungdomsarbejdsløshedsloven. Skolernes *etablering* er sket af statsmidler og afholdt over statens finansieringsbudget. *Driftsudgifterne* afholdes af finanslovskonto § 15.XVI. Bruttoudgifterne ved driften af de til formålet benyttede 4 arbejdstekniske ungdomsskoler udgjorde i finansåret 1957/58 ialt 2.243.000 kr. (funktionærlønninger, medhjælp, arbejds løn til elever, husførelse, bygningsudgifter, brændsel og belysning etc.). Heri fragik indtægter på 375.000 kr. (funktionærernes, medhjælpernes og elevernes betaling for naturlydelser) samt tilskud fra kommuner i medfør af lovens § 9, stk. 2 (2 kr. pr. kalenderdag for hver arbejdsløs med bopæl i kommunerne, der er henvist til skolerne), 114.000 kr. De samlede nettoudgifter udgjorde herefter 1.754.000 kr.

Kommunetilskuddet udgør således ca. 7 pct. af statens nettoudgifter, men *overvejes* efter det for kommissionen oplyste ved den kommende lovrevision dels forhøjet (pristalsreguleret) til ca. 3 kr., svarende til ca. 10 pct. af statens nettoudgifter, dels fordelt på samtlige kommuner efter reglerne for mellemkommunal refusion.

e. *Andre foranstaltninger.*

Med hjemmel i ungdomsarbejdsløsheds lo ven udbetales der af en særskilt konto (finanslovens § 15.XVI.4.) et tilskud til den af afdøde kordegn Køfoed oprettede *træningsskole i St. Magleby*, der navnlig rekrutterer sine elever blandt tilpasningsvanskelige unge. Tilskudet udgjorde i 1957/58 17 kr. pr. dag pr. deltager, men er i 1958/59 forhøjet til 21 kr. Det samlede tilskud androg i 1957/58 220.000 kr.

Ungdomsarbejdsløshedsloven indeholder i § 3, stk. 2, pkt. 1 og 3 - en for tiden ikke benyttet - hjemmel til at yde tilskud såvel til etablering som til drift af foranstaltninger for unge arbejdsløse, herunder arbejdstekniske ungdomsskoler, der oprettes af kommuner, foreninger eller andre egnede organer.

2. *Finansieringsformer på tilgrænsende områder.*

a. *Ungdomsskoler, ungdomskostskoler efterskoler og landbrugsfaglige ungdomsskoler. Statslån.*

Efter loven af 11. juni 1954 om ungdomsundervisning m. v. kan der til opførelse eller køb af *bygninger* til brug for sådanne skoler ydes afdragsfri lån af statskassen med indtil halvdelen af værdien (købesummen) til en rente af 4 pct. p. v. Det er en betingelse herfor, at skolen er godkendt som tilskudsberettiget og er en selvejende institution, samt at institutionen selv skaffer mindst 16 2/3 pct. af opførelses vær dien (købesummen). Statslånene pantsikres, men kan respektere lån på indtil 1/3 af værdien. Også til en skoles overgang til selveje kan der ydes statslån efter disse regler. - Yderligere kan der, forudsat at de samlede statslån til en institution ikke derved bringes ud over halvdelen af skoleejendommens samlede værdi, ydes statslån med indtil 75 pct. af udgiften ved *større ombygninger, forbedringer eller større anskaffelser af inventar og undervisningsmateriel*.

Efter tilsvarende regler kan der ydes statslån til folkehøjskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler.

Driftstilskud.

Til *ungdoms- og aftenskoler* yder staten og skolefonden tilskud med 2/3 af lærernes timebetaling, medens kommunerne eller en stedlig kreds udreder 1/3. Ved dagungdomsskoler udreder staten og skolefonden — ved ungdoms-

kostskoler staten alene - dog 3/4 af timebetalingen, medens kommunen eller den stedlige kreds udreder 1/4. Herudover kan der fra stat og skolefond ydes et tilskud til dækning af rejseudgifter for tilrejsende lærere, dog ikke ud over det dobbelte af det beløb, der ydes af vedkommende kommune eller stedlige kreds.

Endvidere kan der af staten ydes tilskud til honorarer til fremmede foredragsholdere, til honorar for ledelse af undervisningen samt til anskaffelse af undervisningsmateriel og læremidler efter nærmere i loven fastsatte betingelser.

Til *efterskoler* ydes følgende statstilskud:

- 1) Grundtilskud på 100 kr. for hver driftsmåned i et finansår.
- 2) Forrentnings- og vedligeholdelsestilskud på 3½ pct. af værdien af skolebygningerne med inventar og undervisningsmateriel.
- 3) Tilskud til lærer- og forstanderløn med halvdelen af den faktiske udgift inden for visse nærmere grænser.
- 4) Tilskud til anskaffelse af undervisningsmateriel med 35 pct. af de årlige udgifter her til.

Herudover ydes graderet understøttelse til ubemidlede elevers ophold og undervisning, hvorhos der er hjemlet kommunerne ret til mod halv refusion af statskassen at yde understøttelser inden for det beløb, som statsunderstøttelsen ikke dækker. Undervisning og ophold kan på denne måde blive helt gratis for ubemidlede elever.

Til *ungdomskostskoler* ydes tilskud efter stort set tilsvarende regler, dog at staten som oven for nævnt her dækker 75 pct. af lærer- og forstanderlønnen, medens tilskud til elevernes udgifter ydes med halvdelen af den godkendte betaling for undervisning og ophold. Der findes ikke hjemmel for at yde kommunerne hel eller delvis refusion af deres eventuelle bidrag. Det samlede statstilskud til en ungdomskostskole kan aldrig overstige 80 pct. af bruttoudgifterne til skolens drift.

b. *Forskellige fagskoler og fagligt betonedede skoleformer uden for lærlingeområdet. Landbrugsskoler og faghøjskoler under undervisningsministeriet.*

Ifølge højskoleloven, jfr. lovbekendtgørelse nr. 209 af 15. juni 1955, ydes der støtte bl.a. til faghøjskoler, der giver et enkelt fag en frem-

trædende plads i den almindelige undervisning, f. eks. sygeplejehøj skolerne, gymnastikhøjskolerne, fiskerhøjskolen m. fl. samt til landbrugsskoler, som giver en overvejende teoretisk landbrugsfaglig undervisning.

Med hensyn til statslån til køb eller opførelse af *bygninger*, ombygningsarbejder m. v. gælder samme regler som nævnt foran under pkt. 2 a. De heromhandlede skoler oprettes oftest i form af selvejende institutioner enten af *stedlige kredse* eller af *organisationer*, som skaffer midler til dækning af den del af etableringsudgifterne, som ikke dækkes gennem lån, herunder statslåne.

Statstilskud til *driften* ydes med

- 1) grundtilskud varierende fra 2.000-4.000 kr.
- 2) $3\frac{1}{2}$ pct. af værdien af skolens bygninger og inventar.
- 3) 70 pct. af kontante udgifter til lærerlønninger.
- 4) 50 pct. af udgifterne til undervisningsmateriel.

Herudover modtager skolerne betaling fra deres *elever*. Der ydes i henhold til højskoleloven *statstilskud* til denne elevbetaling efter bestemte procentsatser, som fastsættes efter forhandling med folketingets finansudvalg i forhold til *udgifterne ved et skoleophold*.

Fagskoler under handelsministeriet.

I henhold til loven af 7. juni 1958 kan der til tekniske skoler (og fagskoler) til hjælp til opførelse af *bygninger* ydes afdragsfrit lån af statskassen på ganske samme vilkår som foran beskrevet under pkt. 2 a.

Statstilskud til *driften* af tekniske skoler og fagskoler ydes med 60 pct. af skolernes tilskudsberettigende udgifter til lokaler, lønninger og undervisningsmidler m. v. med mulighed for ekstra tilskud til udgifterne til værkstedsundervisning eller anden særlig bekostelig undervisning samt til anskaffelse af undervisningsmidler.

Som et eksempel på en fagskole, der oppebærer tilskud efter foranstående regler, kan nævnes *Tekstilfagskolen*. (Skolen oppebærer i øvrigt et fast årligt bidrag på tilsammen ca. 100.000 kr. fra Tekstilfabrikantforeningen og Tekstilarbejderforbundet (i forholdet 2:1)).

3. *Finansiering af uddannelse af ikke-faglærte i udlandet.*

En udførlig fremstilling land for land af finansieringen af uddannelse af ikke-faglærte i

udlandet findes i bilag 2, hvortil der skal henvises. Af dette fyldige materiale skal her kun fremdrages enkelte ting.

a. *Uddannelse etableret af det offentlige.*

Uddannelse af ikke-faglærte arbejdere på statsdrevne, statsfinansierede centre kendes f. eks. i *Frankrig* og *Holland* (omskolingskurser). For sådanne elever på de hollandske omskolingskurser, der efter industriens anmodning uddannes i specielle fag, afholder vedkommende industrielle virksomhed dog omkostningerne ved den specielle del af kurset. De i *Sverige* af Kungl. Overstyreisen för Yrkesutbildning etablerede centrale eller lokale omskolingskurser inden for forskellige erhvervsområder bekostes af stat og kommune. Ved kurser på offentlige skoler i *U.S.A.* afkræves der eleverne et indskrivningsgebyr. I *Østrig* gennemføres offentlige uddannelsesprogrammer for arbejdsløse, hvortil det offentlige bidrager med 80 pct. af udgifterne, arbejdsgiver- og arbejderorganisationer med resten.

b. *Uddannelse etableret af industrielle sammenslutninger m. fl.*

Ved uddannelse på centre etableret af industrielle sammenslutninger i *Frankrig* afholdes alle direkte undervisningsudgifter af sammenslutningerne, medens staten bidrager til udgifter til elevgodtgørelser og lærerløn.

I *Den tyske Forbundsrepublik* findes en af vognmandsforeningerne etableret lastvognschaufførskole (dagskole med 1 uges kurser), hvor deltagelsen er gratis for chaufførerne, der under kurset oppebærer fuld løn fra vognmanden, medens de øvrige udgifter til rejse, anskaffelser m. v. betales af vognmandsforeningen med støtte fra det offentlige. De i *Østrig* af handelskammerne etablerede kurser finansieres med $\frac{2}{3}$ bidrag fra deltagerne og $\frac{1}{3}$ fra kamrene. Ved kurser oprettet af de østrigske arbejdskamre og fagforeninger betaler eleverne $\frac{1}{3}$ - $\frac{1}{2}$ af udgifterne, arbejdsgiverorganisationerne resten.

c. *Uddannelse på virksomheder.*

Udgifter til undervisning på virksomheder afholdes almindeligvis af virksomhederne (f. eks. i *Schweiz*). I visse tilfælde ydes en vis støtte fra det offentlige (*Frankrig*); i *Holland* kan der under visse betingelser ydes statstilskud til virksomheder, der beskæftiger uøvet arbejdskraft, og som inden for driftens rammer

foretager en optræning af denne arbejdskraft. I *Sverige* kan opnås statsbidrag bl. a. på betingelse af, at kurset varer mindst $\frac{1}{2}$ år; i *Østrig* ydes der virksomhederne offentlig støtte til dækning af de med uddannelsesforanstaltningerne følgende merudgifter (tab af tid i forbindelse med oplæringen, mindre produktivitet, forbrug af materialer etc.).

B. De hidtidige finansieringsformers anvendelighed i fremtiden samt den nødvendige udbygning og supplering.

1. Ifølge kommissoriet påhviler det kommissionen at overveje spørgsmålet om finansieringen af bestående og eventuelle nye uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte. Kommissionen finder det realistisk at gå ud fra, at de *bestående institutioner* i hvert fald *foreløbig* vil komme til at løse en *væsentlig del* af de uddannelsesopgaver, der vil blive stillet af brancheudvalg og uddannelsesråd.

Af de rent beskrivende afsnit foran er det fremgået, at finansieringen af de bestående institutioner for ikke-faglærtes uddannelse på en del punkter adskiller sig fra de finansieringsformer, der på grundlag af mange års praksis er lovfæstede for sådanne tilgrænsende områder som de fagligt betonedede højskoler og landbrugsskoler under undervisningsministeriet og fagskolerne under handelsministeriet. Man har der deis forholdsvis mere differentierede regler navnlig for driftstilskud, og dels en mere begrænset støtte fra det offentlige side, end hvad der for tiden er tale om ved arbejdsmandskurserne, Arbejdsteknisk Skole etc.

Til en vis grad er disse forskelligheder måske fremkommet som følge af tilfældigheder, traditioner og manglende koordinering, men de kan dog også efter kommissionens opfattelse i nogen grad begrundes i reale betragtninger. Det forhold, at de ikke-faglærte hidtil — såvel de yngre som de ældre - kun har haft særdeles begrænsede muligheder for at kunne deltage i en erhvervmæssig dygtiggørelse, og at det drejer sig om befolkningsgrupper, der gennemsnitlig har ringere indtjeningsmuligheder end andre og for manges vedkommende en større arbejdsløshedsrisiko, taler for, at det offentlige af sociale og forebyggende hensyn i særlig grad medvirker ved finansieringen på dette område. I samme retning taler, at samfundet ud fra rent produktivitetmæssige hensyn har en særlig interesse i at fremme disse befolkningsgruppers dygtiggørelse - det er i væsentlig grad

disse synspunkter, der ligger bag ved det offentliges betydelige indsats på dette felt i udlandet, jfr. foran om Frankrig, Holland, Sverige og Tyskland. Navnlig i en årrække, hvor man opbygger og udbygger et tildels helt nyt uddannelsessystem, må det efter kommissionens opfattelse være naturligt, at det offentlige træder stærkt ind i billedet i økonomisk henseende, således at der skabes en — i forhold til andre mere traditionelle uddannelsesformer — ret gunstig finansieringsordning for uddannelsesinstitutioner for ikke-faglærte arbejdere. Det må samtidig være således, at de finansieringsmuligheder, det offentlige tilbyder erhvervslivet (brancheudvalg, uddannelsesråd), er enkle og overskuelige, idet man ellers udsætter sig for, at opbygningen af det fra et samfundsmæssigt synspunkt ønskelige og påkrævede uddannelsessystem for ikke-faglærte arbejdere sinkes unødigt og i visse tilfælde hindres.

Kommissionen finder derfor, at det offentlige bidrag til finansiering af uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte indtil videre bør være af mindst samme størrelsesorden, som det hidtil har været praktiseret, at man indtil videre bør beholde det ret enkle tilskudssystem, der gælder i forhold til Arbejdsteknisk Skole, og som efter det for kommissionen oplyste har fungeret tilfredsstillende, men at de eksisterende tilskudsordninger i løbet af en kort årrække, f. eks. 5 år, tages op til kritisk vurdering og eventuel revision i lys af de erfaringer, der da er indvundet.

2. Af den beskrivende fremstilling foran er det også fremgået, at der finansieringsmæssigt er ganske væsentlige *indbyrdes forskelligheder* mellem de bestående institutioner.

Dette har sin naturlige forklaring deri, at de arbejdstekniske ungdomsskoler udelukkende - og Statens arbejdsmandskursus i al væsentligt - har opereret i kostskoleform, medens Arbejdsteknisk Skole i det væsentlige har været drevet i aftenskoleform. De teknologiske institutter indtager i denne forbindelse en særstilling, idet de ved tilrettelæggelse af kurser for ikke-faglærte - stationært eller ambulante - optræder som »entreprenører« i forhold til arbejdsløshedsfond, fagforbund, brancheforeninger eller stat.

Fremover må man regne med muligheden af, at Arbejdsteknisk Skole inden for sine rammer måtte ønske at imødekomme behov fra branche-

udvalgene om oprettelse og drift af lokale dag-skoler. *Kommissionen ønsker at understrege*, at der finansieringsmæssigt bør gives Arbejdsteknisk Skole samme muligheder og vilkår herfor, som der gives andre selvejende institutioner, jfr. nærmere nedenfor.

I øvrigt ønsker man at påpege, at den del af finansieringen, der bæres af *kommunerne*, er meget forskellig ved de enkelte eksisterende institutioner. Ved arbejdsløshedsfondens kurser for arbejdsløse er normalt 1/3 af udgifterne afholdt kommunalt; (dette har dog sin særlige begrundelse deri, at disse kurser lokalt har kunnet ansøges som en forebyggende arbejdsløshedsforanstaltning). Kommunernes bidrag til Arbejdsteknisk Skole androg i finansåret 1957/58 ca. 1/4 af de samlede bruttoudgifter; til Statens arbejdsmandskursus ydes ingen kommunale bidrag, og til statens arbejdstekniske ungdomsskoler (der løser dels beskæftigelsesmæssige og dels uddannelsesmæssige opgaver) kun 7-10 pct. af driftsudgifterne.

Det har hidtil været således, at kommunebidraget til Arbejdsteknisk Skole har været ydet af den enkelte kommune efter ansøgning i hvert enkelt tilfælde. Denne ordning har for så vidt fungeret tilfredsstillende, som den ofte har medført en positiv interesse fra kommunens side i et samarbejde om skolens drift, men ordningen har dog også medført, at oprettelse af nye skoler eller klasser er blevet hindret eller sinket som følge af de pågældende kommuners holdning, og ordningen har navnlig medført betydeligt administrativt besvær. Når man går over til dagskoler, kan det tænkes, at sådanne oprettes for elever bosiddende i et større antal kommuner, og herved vil ulemperne ved den hidtidige ordning forøges.

Alt taget i betragtning anser *kommissionen* det for *økonomisk rimeligere og administrativt lettere* at indføre en sådan ordning med hensyn til kommunebidraget, at samtlige landets kommuner deltager i udgifterne på samme fordelingsgrundlag. Kommissionen skal derfor foreslå, at kommunebidraget til de uddannelsesforanstaltninger, som opbygges efter forslagene i nærværende betænkning, fordeles på samtlige kommuner efter reglerne i loven om arbejdsansvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v.

Under hensyn til, at kommunebidraget således foreslås gjort obligatorisk for samtlige kommuner, finder man det ikke rimeligt at ansætte kommunernes andel i udgifterne til mere end 15 pct. af statens tilskud. Dette svarer i

øvrigt til kommunernes andel i de i den nævnte lov omhandlede udgifter.

3. Selvom de eksisterende institutioner - med de udbygninger og omlægninger, der måtte følge af forslagene i nærværende betænkning — efter kommissionens opfattelse utvivlsomt vil komme til at spille en meget væsentlig rolle ved løsningen af de foreliggende uddannelsesopgaver, er man klar over, at *andre (nye) institutioner (kursusformer) kan opstå* og bør have økonomisk mulighed for at gøre sig gældende, for så vidt de i øvrigt sagligt set findes hensigtsmæssige.

Det kan tænkes, at nogle brancheudvalg ønsker dækket uddannelsesbehov af en så speciel karakter eller i en så speciel form, at de ikke passer naturligt ind i rammerne for de eksisterende institutioner, men både praktisk og økonomisk bedre kan klares på anden måde, f. eks. ved samarbejde mellem en eller flere virksomheder og en forbundsafdeling *eller* — på en mere permanent basis - ved oprettelse af en særlig skole, som kan være stationær eller ambulerende. Det kan også tænkes, at man på grund af særlige lokale forhold måtte ønske - og have praktiske forudsætninger for — at etablere dagskoleundervisning for en eller flere brancher uden direkte tilknytning til Arbejdsteknisk Skole eller et teknologisk institut.

Det er kommissionens opfattelse, at der - inden for hvad der er økonomisk rimeligt - bør være et vidt spillerum for at imødekomme sådanne særlige ønsker og behov inden for brancheudvalg eller disses lokale organer. Man *foreslår* derfor, at der i sådanne tilfælde af staten gennem uddannelsesrådet tilbydes finansiell støtte til etablering og drift i samme omfang og på samme vilkår, som hvis uddannelsen var blevet iværksat gennem Arbejdsteknisk Skole, eller ved at man entrerede med et teknologisk institut. Hvad angår støtte til etablering (nybygning, ombygning, tilbygning, materielanskaffelser i større omfang etc.) bør det efter kommissionens opfattelse normalt være en forudsætning, at der - hvor ikke en eller flere kommuner etablerer uddannelsen — oprettes en selvejende institution, hvis aktiver, såfremt virksomheden ophører, falder tilbage til staten.

I denne forbindelse ønsker kommissionen dog at fremhæve, at det er en afgørende forudsætning for de foran og i det følgende fremsatte forslag, at *statens egen indsats* — Statens arbejdsmandskursus - uafhængigt heraf udbyg-

ges i betydeligt omfang, navnlig således, at staten forudsættes at tilvejebringe dækning af behovet for kostskolepladser, herunder i givet fald til brug for Forsvarets civilundervisning. Dette betyder dog ikke, at oprettelse af kostskoler af andre end staten efter kommissionens opfattelse principielt bør være udelukket.

4. For så vidt angår de finansielle støttemuligheder til *tilvejebringelse af lokaliteter* for uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte har kommissionen været opmærksom på, om der var mulighed for finansiering efter reglerne i boligstøtteleven (lov nr. 356 af 27. december 1958 om boligbyggeri).

I denne lovs kapitel V findes regler om lån og tilskud til byggeri m. m. for ungdommen og byggeri med andet socialt og kulturelt formål. Lånene, der kun kan gives til *institutioner*, som anerkendes i henhold til loven eller anden lovgivning, kan ydes til opførelse af nye bygninger samt til forbedringer eller forandringer ved om- og tilbygning af ældre bygninger, hvori der forefindes eller tilvejebringes lokaler af en eller flere af følgende kategorier:

- a. Boliger for unge, herunder kollegier, lærlingepensioner og elevhjem.
- b. Samlingslokaler for ungdommen såvel til undervisning som til udøvelse af anden fritidsvirksomhed.
- c. Fritids- og forsamlingslokaler med almindelige formål samt soldater- og sømandshjem.
- d. Institutioner for forebyggende børneforsorg samt opdragelseshjem.
- e. Boliger og hjem for gamle, syge og svage-lige samt andre hjem med sociale formål.
- f. Andre sociale eller kulturelle institutioner end de ovenfor nævnte.

Under ganske særlige omstændigheder kan lån gives til erhvervelse af bebyggede ejendomme til indretning af de omhandlede lokaler.

Til de under pkt. a-e omhandlede byggeforetagender kan ydes statslån, som sammen med sædvanlige foranstående prioriteter højst kan udgøre 85 pct. af ejendommens værdi, eller ved lån til forandring af eksisterende bygninger, af udgifterne ved om- eller tilbygningsarbejder. Opnås der kommunegaranti efter lovens regler, forhøjes den anførte lånegrænse til 94 pct. Lånegrænsen for de under pkt. f omhandlede byggeforetagender er 80 pct., med kommunegaranti 90 pct. Herudover er der på nærmere i loven fastsatte betingelser mulighed for at opnå til-

skud til gennemførelse af de under pkt. a og b omhandlede byggeforetagender.

De nærmere retningslinier for ydelse af lån efter disse bestemmelser fastsættes ifølge loven af boligministeren efter forhandling med finansministeren, medens tilsagn om lån gives af boligministeren efter forhandling med vedkommende fagminister.

Lånene ydes til markedsrente og med en afdragstid på højst 45 år. I en kortere årrække kan der til de under pkt. a-e omhandlede lokaler ydes årlige driftstilskud, der ved nybyggeri højst kan udgøre 8,50 kr. pr. m² bruttoetageareal.

Efter de nævnte bestemmelser skulle det være muligt at opnå lån til tilvejebringelse af lokaliteter til aftenundervisning, i hvert fald af unge, medens det er mere tvivlsomt, om lån kan opnås efter de gunstigere regler til lokaler, som anvendes til voksenundervisning, herunder navnlig om dagen. Hertil - og til kostskoler for voksne ikke-faglærte - ville der muligvis kunne opnås statsstøtte efter de (mindre gunstige) regler, der gælder for de under 6 omhandlede lokaler. Disse kan dog som anført ikke opnå årlige driftstilskud, men alene normalt forrentede sekundære lån uden adgang til at opnå lempelser.

Kommissionen er dog herved opmærksom på, at en forøgelse af den offentlige investeringsvirksomhed på et relativt nyt uddannelsesområde næppe bør baseres på regler af sekundær art i en lov med et helt andet hovedformål.

Kommissionen skal derfor foreslå, at der i forbindelse med det uddannelsessystem, som opbygges, ved særlig lovhjælp etableres et system til finansiering af oprettelsen af disse institutioner, som mere konkret egner sig til anvendelse ved fremskaffelsen af netop de undervisningslokaliteter, som der her tages sigte på. Der bør således tilvejebringes en sådan finansieringsordning, at der på grundlag af uddannelsesrådets indstilling kan ydes statslån til kommuner og til selvejende institutioner til tilvejebringelse af lokaler til brug for uddannelsen af ikke-faglærte. Ordningen bør iøvrigt udformes efter retningslinier, svarende til de anførte i loven om boligbyggeri, og da det næppe vil kunne forventes, at selvejende institutioner i videre omfang end efter bestemmelserne i den nævnte lov vil kunne tilvejebringe egenkapital til etablering af de heromhandlede institutioner, foreslås det at statslånene efter denne ordning gives efter regler, der stort set svarer til

dem, som i loven om boligbyggeri gælder for de foran under pkt. a—e omhandlede lokaler.

De nærmere regler for den foreslåede finansieringsordning bør dog efter kommissionens opfattelse udformes så smidigt, at forudsætningen om normal prioritering forud for statslånet i særlige tilfælde kan fraviges, og at der bliver mulighed for at drage vedkommende kommune (kommuner) og andre lokalt interesserede kredse ind i restfinansieringen på andre måder, end ved henholdsvis garantier eller kontante tilskud; fra kommunal side kan således tænkes ydet gratis grund, afløb, vand- og strøm, installationer m. v.; lokalt erhvervsliv foretrækker muligvis at bidrage med gratis eller særligt billige leverancer af materialer eller teknisk bistand; det eller de lokale forbund kan muligvis bedst bidrage ved frivillig, gratis arbejdskraft i forbindelse med byggeri eller indretning osv. Det er efter kommissionens mening vigtigt, at uddannelsesrådet får adgang til at spille på disse forskellige muligheder, når finansieringsplanen opstilles.

Kommissionen er iøvrigt af den opfattelse, at det i en ikke ringe udstrækning vil vise sig muligt at undgå nybyggeri til fordel for ombygning og forbedring af eksisterende bygninger, f. eks. nedlagte tekniske skoler.

5. Der vil opstå *andre etableringsudgifter* end sådanne, der står i forbindelse med tilvejebringelsen af lokaliteter, nemlig udgifter til anskaffelse af almindeligt bygningsinventar, til indretning og udstyr af værksteder, til anskaffelse af større undervisningsmateriel osv.

Sådanne udgifter dækkes - som det fremgår af beskrivelsen foran - på tilgrænsende områder både i forskelligt omfang og i forskellig form; ved efterskoler, ungdomsskolestskoler og landbrugsfaglige ungdomsskoler samt højskoler, landbrugsskoler og husholdningsskoler ydes under visse betingelser statslån på indtil 75 % af udgiften - alt dog indenfor et samlet statslån på 50 % af skolens værdi. Ved efterskoler og ungdomsskoler dækkes derhos 35 % af de årlige undervisningsanskaffelser gennem stats-tilskud, ved fagskolerne under handelsministeriet kan der ydes ekstra tilskud til udgifterne til værkstedsundervisning og til anskaffelse af undervisningsmidler.

Kommissionen finder, at der må gives mulighed for støtte til montering af de omhandlede lokaliteter til formålet, idet det ellers må

befrygtes, at iværksættelsen af de fornødne uddannelsesforanstaltninger hemmes. Den omhandlede støtte bør kunne gives efter tilsvarende regler som støtte til tilvejebringelse af bygninger, og bør - hvor forholdene taler derfor - kunne ydes i form af tilskud. Der tænkes her bl. a. på anskaffelse af større maskiner o. lign. Kommissionen finder det vanskeligt på forhånd at foreslå faste retningslinier for statens støtte til de udgifter af denne art, som de selvejende institutioner kommer ud for. Man skal dog fremhæve vigtigheden af, at alle muligheder for at leje eller låne større undervisningsmateriel udnyttes, at der — eventuelt ved uddannelsesrådets bistand - med fordel må kunne arrangeres en vis »clearing« mellem institutioner (arbejdsmandskurser, teknologiske institutter, Arbejdsteknisk Skole) for så vidt angår maskiner til demonstration og andet relativt kostbart materiel, at lokale bidrag i form af gratis eller favorable leverancer bør tilskyndes, samt at statens støtte til de herefter resterende anskaffelsesudgifter bør kunne ydes såvel i form af lån som i form af tilskud alt efter udgifternes omfang og efter inventarets eller materiellets art.

Disse bemærkninger tager ikke sigte på almindelige undervisningsmidler, herunder materialer, der løbende medgår i undervisningen og mindre kostbart materiel. Udgifterne hertil forudsættes afholdt over driften, jfr. nedenfor.

Med hensyn til enkeltheder i den foran foreslåede finansieringsstøtte til tilvejebringelsen og monteringen af lokaliteter til brug for uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte henvises til kapitel III i det af kommissionen udarbejdede udkast til lovforslag og bemærkningerne hertil, jfr. kap. XVI.

6. For så vidt angår *driftsudgifterne* finder kommissionen det som anført foran rimeligt at tage udgangspunkt i det ret enkle tilskudssystem, der for tiden gælder i forhold til Arbejdsteknisk Skole og som er udformet og tiltrådt af bevillingsmyndighederne så sent som i 1953/54.

Dette system foreslår kommissionen derfor for det første opretholdt for Arbejdsteknisk Skoles vedkommende. Det bemærkes herved, at systemet er udformet med henblik på den skoleform, hvorunder Arbejdsteknisk Skole hidtil i al væsentlig har virket. Også i de tilfælde, hvor Arbejdsteknisk Skole måtte ønske at oprette og drive dagskoler, synes tilskudssystemet

imidlertid anvendeligt. Hvor dagskoleundervisningen gennemføres i lejede lokaler, fremkommer der ikke tilskudsberettigede udgifter af anden art end de for aftenskolen kendte; udgifterne til leje af lokale vil i adskillige tilfælde forøges, men der vil muligvis flere steder kunne opnås gunstige lejeforhold hos kommuner, lokale foreninger eller selvejende institutioner (f. eks. på (nedlagte) tekniske skoler). Hvor oprettelsen af en dagskole forudsætter udgift til nybygning, ombygning, udvidelser eller istandsættelser kommer den foran foreslåede støtte til etablering i anvendelse, og eventuelle udgifter til renter og afdrag på lån vil kunne anses som tilskudsberettigede.

Tilskudssystemet foreslås anvendt på ganske tilsvarende måde overfor andre institutioner (samt enkelte virksomheder) som efter godkendelse af brancheudvalg og uddannelsesråd måtte gennemføre uddannelse af ikke-faglærte i dagskole eller aftenskoleform.

Kommissionen anser det for mindre sandsynligt, at der i praksis i noget videre omfang bliver tale om uddannelsesforanstaltninger på kostskoler, som oprettes af andre end staten, men den foreslåede driftstilskudsordning bør efter kommissionens opfattelse også finde anvendelse på kostskoler, som oprettes af kommuner og selvejende institutioner med finansieringsstøtte efter kommissionens forslag herom, jfr. foran.

Den finansiering af driftsudgifterne, som kommissionen herefter går ind for, kan *resumeres* således:

Afgrænsningen af, hvilke driftsudgifter der bør anses som tilskudsberettigede, sker ved, at der på forhånd opstilles et driftsbudget (for kortvarige uddannelsesforanstaltninger en gang for alle, for mere permanente institutioner en gang om året). Dette budget forelægges for uddannelsesrådet til gennemgang og godkendelse. Budgettet må også indeholde forslag til, hvad der skal betales af *eleverne* som kursusafgift og for undervisningsmidler samt oplysning om, i hvilket omfang der foreligger tilsagn fra anden side om *tilskud til driften* enten i form af kontante tilskud eller ved at lokaler stilles gratis til rådighed eller på anden måde.

Med hensyn til omfanget af statens støtte til driften af uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte har der i kommissionen været foretaget omfattende overvejelser og drøftelser.

Efter den for Arbejdsteknisk Skole gældende tilskudsordning ydede stat og kommuner i fi-

nansåret 1957/58 et tilskud svarende til ca. 80 pct. af bruttoudgifterne ved skolens drift.

De forudsætninger, hvorunder de organisationer, som yder tilskud til driften af Arbejdsteknisk Skole, i sin tid gav tilsagn om at medvirke ved denne finansieringsordning, er som følge af prisudviklingen og skolens udvidelse bristede for så vidt angår skolens udgifter i finansåret 1958/59.

Der har fra alle sider i kommissionen været lagt den største vægt på, at der kan foretages en videre udbygning inden for rammerne af Arbejdsteknisk Skole, herunder at denne institution sættes i stand til at foretage etablering og drift også af dagskoler, der undervisningsmæssigt efter manges opfattelse rummer betydelige fordele. Efter det af de pågældende organisationers repræsentanter i kommissionen oplyste vil en sådan udbygning af Arbejdsteknisk Skoles virksomhed - og det samme må antages at gælde en udbygning af andre selvejende institutioners virksomhed - økonomisk have til forudsætning, at det samlede driftstilskud fra staten og kommunerne ansættes til 90 % af de tilskudsberettigede udgifter. Såfremt denne forudsætning opfyldes, har de pågældende repræsentanter givet udtryk for, at organisationerne kan forventes at ville yde tilskud til udgifterne til dækning af den del af de resterende 10 pct., som ikke dækkes af eleverne ved betaling af kursusafgift el. lign.

De øvrige medlemmer af kommissionen har ment at kunne tilslutte sig forslaget om under den angivne forudsætning at fastsætte statens og kommunernes andel af driftsudgifterne til 90 pct., uanset at de samlede udgifter ved kommissionens forslag bliver betydelige, jfr. foran om finansiering af etableringsudgifter og kapitel IX om vilkårene for deltagelse. Der er herved lagt vægt på, at organisationerne i forning har givet udtryk for, at de ikke ser sig i stand til at give tilsagn om at yde tilskud på mere end 10 pct. af udgifterne. På den anden side må der lægges vægt på, at organisationerne herved har afgivet afkald på den af dem i forholdet til Arbejdsteknisk Skole hidtil praktiserede beløbsmæssige begrænsning af deres tilskud, således at iværksættelsen af påkrævede uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte efter den foreslåede ordning ikke hindres af hensyn til vanskeligheder med finansiering af foranstaltningernes (etablering og) drift.

For at undgå likviditetsvanskeligheder bør der efter kommissionens opfattelse være mu-

lighed for institutionerne for at opnå forskud på statens tilskud, f. eks. på grundlag af et af uddannelsesrådet godkendt (kasse-) budget.

Med hensyn til enkeltheder i den foran forelåede tilskudsordning vedrørende uddannelsesinstitutionernes driftsudgifter henvises til kapitel III i det af kommissionen udarbejdede udkast til lovforslag og bemærkningerne hertil, jfr. kap. XVI.

C. Generelle udgifter.

For så vidt angår uddannelse og ansættelse af lærere og konsulenter (kapitel VIII) samt organisation og administration (kapitel VII) vil der opstå en række »generalomkostninger«, der må afholdes centralt.

Som det fremgår af det nedenfor i afsnit F skitserede budget forudsætter kommissionen, at staten - foruden at dække de direkte med rådets nedsættelse og virksomhed forbundne udgifter — må stille de fornødne midler til rådighed for antagelse af konsulenter, for støtte til uddannelse af lærere og konsulenter og for en vis studie- og oplysningsvirksomhed. Brancheudvalgenes eventuelle udgifter til kontorhold o. lign. har kommissionen forudsat, at de pågældende organisationer dækker, men dog således at kommissionen finder det rimeligt, om der skabes hjemmel for i særlige tilfælde at yde tilskud til brancheudvalgenes udgifter hertil, f. eks. i tilfælde, hvor en enkelt organisation er medlem af en lang række brancheudvalg, og derved kan se sig påført - i forhold til sin økonomi — ret betydelige udgifter.

Med hensyn til *oplysningsvirksomhed* bemærkes, at en betydelig indsats efter kommissionens opfattelse vil være påkrævet navnlig i de første år for at overvinde den »igangsætningsmodstand«, der altid vil være på nye uddannelsesområder. Dels må rådet selv over en bred front kunne iværksætte og bekoste oplysning om de uddannelsesmuligheder, der tilvejebringes, dels — og navnlig — må rådet kunne inspirere, støtte og koordinere brancheudvalgenes, organisationernes og institutionernes fremstød på mere begrænsede felter.

Videre bemærkes, at rådet efter kommissionens mening må have midler til bevilling af hel eller delvis dækning af udgifterne ved sådanne konkret udformede *studiebesøg i udlandet*, som måtte være hensigtsmæssige for

visse brancheudvalg og institutioner ikke mindst i begyndelsen af disses arbejde. Ved EPA-projekt nr. 359 om erhvervsrettet uddannelse af ufaglærte og tillærte er der fra ialt 11 europæiske lande tilvejebragt fyldige redegørelser for, hvorledes opgaverne er grebet an; i tilslutning hertil bliver der tilvejebragt muligheder for udveksling af erfaringer mellem de deltagende europæiske lande ved indbyrdes studiebesøg, udveksling af uddannelsesplaner osv.

D. Forholdet mellem de i nærværende betænkning indeholdte forslag og det i arbejdsløshedsloven omhandlede kursusnævn.

1. *Kursusnævnet.*

Efter § 32 i loven om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v. - jfr. socialministeriets bekendtgørelse nr. 135 af 19. maj 1958 - skal arbejdsdirektøren virke for oprettelse af kursus for arbejdsløse, såvel faglærte som ikke-faglærte. Kursusnævnet, som pr. 1. april 1959 har afløst arbejdsløshedsfonden, men hvis opgaver ikke adskiller sig fra dennes, deltager i finansieringen af kurserne, idet nævnet dækker 2/3 af udgifterne, medens resten normalt dækkes af kommunen. Nævnet har endvidere til opgave at bevilge kursusunderstøttelse til arbejdsløse deltagere, som ikke oppebærer almindelig vedtægtsmæssig understøttelse, samt at løse visse andre »velfærdsopgaver« for arbejdsløse.

Midlerne til kursusnævnets virksomhed tilvejebringes fra 1. april 1959 gennem bevillinger på de årlige finanslove. Til arbejdsløshedsfonden bidrog de efter ulykkesforsikringslovgivningen forsikringspligtige arbejdsgivere efter nærmere regler, og tilsvarende bidrag skal efter 1. april 1959 af de pågældende arbejdsgivere indbetales til statskassen til nedbringelse af dennes refusioner og tilskud. Kursusnævnets udgifter på dette område er *dels* tilskud til oprettelse af uddannelseskursus for arbejdsløse inden for områder, hvor der hersker betydelig arbejdsløshed (§ 32, stk. 1), *dels* understøttelse til arbejdsløse, der ønsker at deltage i et kursus af længere varighed, selvom det pågældende kursus ikke særligt er bestemt for arbejdsløse, f. eks. kursus på folkehøjskoler, fagskoler, handelsskoler eller tekniske skoler (§32, stk. 2). I finansåret 1957/58 androg arbejdsløshedsfondens samlede udgifter til tilskud efter disse bestemmelser ca. 2,9 mill. kr., fordelt med halvdelen på hver af de to områder.

2. Kommissionens forslag vedrørende organisation, administration og finansiering i videre forstand.

Efter de i nærværende betænkning indeholdte forslag pålægges det særlige *brancheudvalg* at virke for oprettelsen af uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte. Sådanne uddannelsesforanstaltninger skal stå åbne såvel for arbejdsløse som beskæftigede, idet foranstaltninger til uddannelse af ikke-faglærte ikke (længere) betragtes som arbejdsløshedsforanstaltninger.

De i nærværende kapitel foreslåede bevillinger til etablering og drift af uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte bør efter kommissionens opfattelse anvendes efter *uddannelsesrådets* indstilling eller godkendelse.

Til deltagere i uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte skal der efter kommissionens forslag, jfr. kapitel IX, ydes en delvis godtgørelse for tab af indtægt eller arbejdsmuligheder. Denne ordning forudsættes for de forsikredes vedkommende administreret gennem arbejdsløshedskasserne, medens den for de ikke-forsikrede forudsættes administreret af arbejdsdirektoratet, evt. gennem den offentlige arbejdsanvisning.

3. Forholdet mellem kursusnævnet og kommissionens forslag.

Kommissionen finder, at *brancheudvalgene* og *uddannelsesrådet* i fremtiden principielt bør være de instanser, som tager initiativ til oprettelse af uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte, herunder også arbejdsløse ikke-faglærte. Kursusnævnets virksomhed på dette område (ikke-faglærte) kan herefter indskrænke sig til overfor *brancheudvalgene* at fremsætte henstillinger om at iværksætte uddannelsesforanstaltninger inden for særligt ledighedsramte områder — branchemæssige eller geografiske.

Ved uddannelsesforanstaltningerne vil man ikke administrativt kunne sondre mellem udgifter, der medgår til uddannelse af ledige og udgifter, der medgår til uddannelse af beskæftigede, idet der på de fleste kurser vil være deltagere af begge kategorier. Derfor finder kommissionen, at *finansieringen* — ydelse af støtte til etablering, materiel og drift - af samtlige uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte, bør tilrettelægges efter ensartede retningslinier og administreres af *uddannelsesrådet* (i fornødent samarbejde med de styrelser, hvorunder de pågældende uddannelsesinstitutioner hører).

På den anden side må kommissionen anse det for hensigtsmæssigt at *henlægge under kursusnævnet* som øverste instans *administration og finansiering af de tidligere omhandlede godtgørelser til kursusedtagere*; ikke alene for så vidt angår deltagere, der ved kursets begyndelse var arbejdsløse, men også - af administrativt praktiske grunde - for så vidt angår deltagere, som er i arbejde på det tidspunkt, hvor kurset tiltrædes. Udbetaling af godtgørelser til forsikrede findes som anført at burde ske via arbejdsløshedskasserne, til ikke-forsikrede via den offentlige arbejdsanvisning. Der er imidlertid en nær forbindelse mellem disse instanser og kursusnævnet, hvis formand ifølge loven er arbejdsdirektøren.

Ud fra disse synspunkter *foreslår* kommissionen de fornødne ændringer foretaget i arbejdsløshedsloven. Bevilling til samtlige disse godtgørelser forudsættes optaget på særlig konto under kursusnævnet og holdt uden for den i afsnit E skitserede udgiftsoversigt.

E. Oversigt over de med uddannelsen af ikke-faglærte forbundne udgifter.

Efter de i nærværende betænkning indeholdte forslag overlades det til *brancheudvalgene* nærmere at tilrettelægge indholdet af og formen (eventuelt formerne) for uddannelsen af ikke-faglærte. Det er derfor ikke muligt for kommissionen at foretage en blot nogenlunde nøjagtig opgørelse af de med uddannelsen forbundne udgifter. Også et skønsmæssig overslag over udgifterne må være behæftet med *stor usikkerhed*, indtil der er tilvejebragt klarhed over, i hvilket omfang de enkelte *brancheudvalg* finder det nødvendigt at tilrettelægge undervisning, hvilke anskaffelser af undervisningsmateriel m.m. det vil være påkrævet at foretage, og endelig hvilken undervisningsform eller former, der vil vise sig mest hensigtsmæssige inden for de enkelte arbejdsområder.

Vanskeligheden ved at opstille et skøn over de forventede udgifter beror tillige i nogen grad på, at man intet kan vide om længden af den tid, der vil medgå til den fulde udbygning af uddannelsessystemet. Udgifterne må i denne opbygningsperiode ventes at blive forholdsvis store. Det står kommissionen klart, at selv om man i videst mulig udstrækning tilstræber at udnytte lokaliteter, udstyr m. m., som er tilvejebragt med henblik på andre skoleformer, vil det blive nødvendigt at

foretage betydelige *nyinvesteringer i lokaliteter og udstyr*. Da det her som flere gange fremhævet drejer sig om et nyt og delvist uopdyrket uddannelsesområde, hvor mulighederne for at begå fejltagelser er tilstede (men søges begrænset gennem forslagene foran om uddannelsessystemets organisation), vil man formentlig kunne regne med at opbygningsperioden bliver relativt lang, formentlig op til 5 år eller mere.

På de eksisterende uddannelsesinstitutioner for ikke-faglærte, Arbejdsteknisk Skole og Statens arbejdsmandskursus, uddannes for tiden omkring 5.000 elever fordelt med ca. halvdele på hver, hvortil kommer et antal elever på andre institutioner, f. eks. de teknologiske institutter og tekniske skoler. Det må antages, at antallet af elever efter en vis igangsættelsesperiode vil kunne fordobles, og at der til et samlet elevantal på ca. 10.000 årligt vil være brug for plads til ca. 3.000 på kostskole, ca. 7.000 på lokale dagskoler og aftenskoler.

Pladserne på kostskoler forudsættes som foran anført i almindelighed tilvejebragt af staten, og vil med det omhandlede antal elever kunne klares af de eksisterende kursus-skoler under Statens arbejdsmandskursus, eventuelt ved en udvidelse af undervisningssæsonen. Viser der sig herudover behov for udvidelse af antallet af kostskolepladser, forudsættes sådanne tilvejebragt ved en udbygning af Statens arbejdsmandskursus. Der må under hensyn hertil forudsættes et begrænset lånebehov for så vidt angår uddannelsesinstitutioner i kostskoleform, nemlig tilvejebringelse af 120 pladser for en anslået samlet investering på 3 mill. kr. og et dertil svarende låne- og tilskudsbehov på ca. 2,2 mill. kr. Grundlaget for skønnet er imidlertid så usikkert, at man ikke finder det forsvarligt på dette område at regne med et mindre *låne- og tilskudsbehov* end ca. 3,5 mill. kr., svarende til en samlet investering på omkring 4,5 mill. kr.

Til de lokale *dag- og aftenskoler* anslår man, at der i hvert fald vil være behov for tilvejebringelse af op mod 1.000 elevpladser, svarende til en samlet investering på omkring 7 mill. kr. og et låne- og tilskudsbehov på godt 5 mill. kr. Da grundlaget for skønnet også her er meget usikkert, finder man det realistisk til dag- og aftenskoler at regne med et *låne- og tilskudsbehov* på omkring 7,5 mill. kr., svarende til en samlet investering på godt 10 mill. kr.

Man må forudsætte, at den altovervejende del af dagskolerne vil blive tilvejebragt af kom-

muner og selvejende institutioner, at det i en ikke ringe udstrækning vil vise sig muligt at undgå nybyggeri ved at ombygge og forbedre eksisterende bygninger, f. eks. nedlagte tekniske skoler.

Aftenskoleundervisning vil næppe nødvendiggøre store investeringer i bygninger eller lokaliteter, idet den som hidtil vil kunne foregå i lokaliteter, der tillige benyttes til dagundervisning af forskellig art, men det kan dog ikke udelukkes, at der i et vist omfang vil være behov for støtte til istandsættelse og ombygning eller til nybyggeri.

Herudover vil der til dag- og aftenskolerne kunne forventes at opstå et betydeligt behov for statsstøtte til monteringsudgifter. Låne- og tilskudsbehovet inden for dette område kan skønsmæssigt anslås til 3-5 mill. kr. for hele 5-års perioden. Det *samlede anslåede låne- og tilskudsbehov kan derfor i en 5-års periode opgøres til ca. 15 mill. kr. eller gennemsnitlig 3 mill. kr. om året.*

Udgifterne til *driften* af uddannelsesforanstaltningerne vil — bortset fra driften af kostskoler, der som foran anført stort set forudsættes afholdt af staten - i det væsentlige omfatte så relativt variable udgiftsposter som lokaleleje, leje af undervisningsmateriel, forbrug af undervisningsmaterialer, lærerlønninger samt administrationsudgifter for uddannelsesinstitutionerne.

Arbejdsteknisk Skoles udgifter udgjorde i finansåret 1957/58 med ca. 2.500 elever godt 800.000 kr. eller ca. 320 kr. pr. elev. På grundlag heraf samt under hensyntagen til kommissionens forslag anslås det, at driftsudgiften vil andrage ca. 425 kr. pr. elev med 144 timers undervisning. Der er herved lagt vægt på, at udbygningen af undervisningen som foreslået af kommissionen vil nødvendiggøre øgede udgifter til værkstedslokaler, undervisningsmidler og maskiner. Det må påregnes, at driftsudgifterne pr. elev på lokale dagskoler vil blive af nogenlunde samme størrelsesorden, således at de samlede driftsudgifter for tilsammen 7.000 elever på lokale dag- og aftenkurser kan anslås til ca. 3 mill. kr. om året.

For så vidt angår de udgifter, der er forbundne med selve uddannelsesrådets og brancheudvalgenes nedsættelse og virksomhed har kommissionen ikke fundet grundlag for at foretage noget skøn, men skal henvise til kapitlerne VII og VIII samt bemærkningerne foran under pkt. C: Generelle udgifter.

Skematisk resumé af statens udgifter til finansiering m. v. af uddannelsen af ikke-faglærte arbejdere.

A. Støtte til etablering og montering af uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte.	3.000.000 kr.
B.	
1. Tilskud til driften af uddannelsesforanstaltninger for <i>ikke-faglærte</i>	
Driftstilskud (§ 13, stk. 2) 90 % af 3 mill. kr.	2.700.000 kr.
Kommunernes andel (§ 14) 15 % af 2,7 mill. kr.	405.000 kr.
2. Udgift til driften af statens kostskoler.	<u>2.000.000 kr.</u>
	7.295.000 kr.
C. Uddannelsesrådet og brancheudvalgene.	
1. Honorar til formand, medlemmer og tilforordnede	
2. Honorar til sekretær	
3. Medhjælp og kontorhold	
4. Konsulenter	
5. Uddannelse af lærere og konsulenter	
6. Støtte til brancheudvalgenes administrationsudgifter	
7. Studie- og oplysningsvirksomhed, herunder tilskud til disse formål til brancheudvalg og organisationer	

KAPITEL XI

Uddannelsen af unge mellem 14 og 18 år

A. Kommissionens udgangspunkt ved overvejelserne vedrørende etablering af erhvervsbetonet undervisning i større omfang end hidtil for unge i alderen 14-18 år.

Kommissionen har baseret sine overvejelser vedrørende de unges uddannelse på, at en stor del af de unge*) hverken gennem deres beskæftigelse eller gennem skoleuddannelse får sådanne kundskaber, som bør være en forudsætning for deres indtræden i de voksnes arbejde. Denne kendsgerning har givet kommissionen en stærk motivering for at overveje, om det er muligt at udfylde det »tomrum«, der findes for disse unge i uddannelsesmæssig henseende ved at give dem en erhvervspræget uddannelse, der kan stille dem mere lige med dem af deres jævnaldrende, som deltager i en eller anden af de allerede kendte former for systematisk uddannelse.

Ved løsningen af opgaven med at udfylde dette »tomrum« må man se hen til, at en erhvervspræget uddannelse for de unge til den ene side må knytte sig til folkeskolens almene uddannelse og til den anden side til de voksnes uddannelsesformer og beskæftigelsesområder. Man har også anlagt det synspunkt, at for mange unge vil det være heldigst, om overgangen fra egentlig skolegang til erhvervs­mæssig beskæftigelse sker glidende, d. v. s. gennem en vis periode, hvor de dels har skoleundervisning og dels arbejde.

Kommissionen tilsigter derfor med sine forslag at supplere og udvide folkeskolens og ungdomsskolens almene undervisning med erhvervspræget stof, således at dette kan danne en naturlig bro fra skole til erhvervsliv og samtidig stimulere elevernes interesse for de al-

mene færdigheder i dansk og regning ved på håndgribelig måde at anskueliggøre deres nødvendighed.

Når man har ønsket at sætte den øverste aldersgrænse til 18 år, hænger dette sammen med, at de unge, der ikke kommer i lære, normalt må være fyldt 18 år, før de kan få adgang til at beskæftige sig med de voksnes arbejde, jfr. nærmere nedenfor under pkt. G. 2 og bilag 14, 15 og 16. Hverken 14 års eller 18 års aldersgrænsen må imidlertid opfattes som noget absolut, idet man må erindre, at man i det 7. skoleår efter den nye folkeskolelov har pligt til at give en grundlæggende erhvervsorientering — jfr. også her den allerede etablerede erhvervsvejledning — og på den anden side vil det muligt i mange tilfælde være det rimeligste at lade de unge fortsætte en før det 18. år påbegyndt uddannelse i samme institution, uanset at aldersgrænsen 18 år overskrides.

B. Målsætning for og indhold af undervisningen for unge ikke-faglærte under 18 år.

Kommissionen har skønnet det hensigtsmæssigt at skelne mellem to former for undervisning for de unge under 18 år, nemlig mellem:

1. en erhvervsbetonet (erhvervsforberedende) undervisning og
2. en mere erhvervspræget (branchebetonet) undervisning,

idet det dog må erkendes, at de to former ikke er skarpt adskilte. Man ønsker indledningsvis at understrege betydningen af, at der igennem hele den egentlige børneskoleundervisning gives børnene dels gode arbejdsvaner, dels sådanne indtryk af erhvervslivets forskellige grene og samhørigheden mellem disse, at de får forståelse af arbejdets betydning og respekt for det - uanset form og vilkår.

*) Tilgangen af 14-17-årige drenge til arbejdsområder uden særlige krav til uddannelse, herunder landbruget, udgør knapt 50 % af den samlede tilgang til arbejdsmarkedet - for pigerne er den tilsvarende pct. godt 75, jfr. bilag 14.

Vedrørende *erhvervsorienterende undervisning* ønsker kommissionen at fremhæve betydningen af det fremskridt, der er sket ved, at det med folkeskoleloven af 7. juni 1958 er gjort obligatorisk at give børnene en erhvervsorientering fra det 7. skoleår, og man må meget kraftigt anbefale, at alle bestræbelser på at udbygge denne undervisning støttes mest muligt fra både hjemmenes, erhvervenes og myndighedernes side. Kommissionen er af den opfattelse, at udbygningen kan foretages mest tilfredsstillende i folkeskolens 8. og 9. klasser, men man må, så længe disse klasser er frivillige, lægge stor vægt på, at der også igennem en udbygning af ungdomsskolen, efterskolerne og ungdomskostskolerne skabes mulighed for, at de børn, der forlader folkeskolen ved undervisningspligtens ophør, kan modtage en videregående erhvervsorienterende undervisning.

Videre lægger kommissionen vægt på, at erhvervsorienteringen i samtlige de nævnte klasser og skoleformer følges op med og knyttes til den egentlige *individuelle erhvervsvejledning*, der i henhold til loven derom tilrettelægges i samarbejde mellem skolemyndighederne og den offentlige arbejdsanvisning.

Gennem forhandlinger med repræsentanter for undervisningsministeriet, folkeskolen og ungdomsundervisningen har kommissionen fået indtryk af, at de forskellige skoleformer vil kunne tilrettelægge en hensigtsmæssig undervisning i erhvervsbetonede emner, hvorfor kommissionen på denne baggrund skal udtale følgende om de enkelte skoleformer:

1. Folkeskolen.

Ved tilrettelæggelsen af undervisningen i erhvervsbetonede emner må man ved den nærmere udformning af undervisningsplanerne være opmærksom på de forskellige veje, som alle de unge har mulighed for at vælge, og på, at en række af de discipliner, som er vigtige for dem, der bliver ikke-faglærte, også vil være betydningsfulde for andre grupper.

For at anskueliggøre, hvorledes den erhvervsbetonede undervisning kunne tænkes tilrettelagt, skal nævnes en af statskonsulenten for folkeskolen antydet mulighed for til brug for 8. og 9. klasse at udarbejde et undervisningsmateriale indeholdende en gennemgang af alment stof fra erhvervslivet. Eksempelvis nævnes emner som arbejdsgangen på en fabrik, automatisering, rationalisering, sikkerhed under arbejdet, sam-

bejdet på arbejdspladsen etc. - spørgsmål, det kan være af betydning for alle unge at få orientering om, ganske uanset hvor de senere placeres i erhvervslivet.

Kommissionen finder tanken overordentlig hensigtsmæssig og kan anbefale dens videre udbygning og gennemførelse.

En sådan undervisning, der bør suppleres med visse praktiske øvelser og demonstrationer under værkstedslignende forhold og indbefatte udarbejdelsen af arbejdshæfter med opgaver hentet fra det praktiske erhvervsliv, må tilrettelægges og føres ud i livet gennem et intimt samarbejde mellem lærere fra skolen og fra erhvervslivet, og således, at der er mulighed for en hurtig å jour-føring.

I loven om folkeskolen er der åbnet adgang til, at man i 8. og 9. klasse for en vis del af timerne kan gennemføre en liniedeling sigtende mod erhvervslivets forskellige grene. Kommissionen er af den opfattelse, at liniedelingen for 8. klasses vedkommende i almindelighed må have en mere begrænset karakter, idet der i denne klasse må lægges stor vægt på den brede erhvervsorientering, medens man ved tilrettelæggelsen af 9. klasses undervisningsplaner kan inddrage et højere timetal til undervisning i de specielle fag inden for de forskellige linier.

I forbindelse med liniedelingen må det erindres, at undervisningen må have et så klart sigte som muligt for at kunne virke tiltrækkende og inciterende på de unge, men det må samtidig tilstræbes, at dette hensyn forenes med hensynet til undervisningens almene karakter, så den kan være af værdi for alle elever. Som eksempel på discipliner, der her kan indgå i undervisningen, kan nævnes tegningslæsning, materiale- og værktøj skendskab, regnskabsføring og maskinskrivning.

Det er ikke muligt for kommissionen at tage stilling til, hvor mange linier det vil være hensigtsmæssigt at arbejde med, allerede fordi dette må variere fra sted til sted, men for at give indtryk af, hvad man tænker sig, kan nævnes en industri- og håndværkslinie, en handels- og kontorlinie, en landbrugsbetonet linie og en husbold dningslinie som muligheder, der i et vist omfang er forsøgt, og som findes egnede til at arbejde videre med.

I forbindelse med undervisningen bør der skabes mulighed for, at skolerne i samarbejde med erhvervsvejledningen og erhvervsvirksomhederne kan gennemføre klassevisse virksom-

*hedsbesøg og erhvervspraktik**) som yderligere midler til at give de unge et indblik i forskellige erhvervsbrancher. Begge dele må - som de senere års erfaringer har vist - tilrettelægges meget omhyggeligt for at undgå, at de unge får et for ringe udbytte eller et fejlagtigt indtryk af arbejdsforholdene i de erhvervsområder, hvor de placeres. Det bør påses, at de unge får lejlighed til at komme i praktik flere forskellige steder, og det er en selvfølge, at den praktik, der etableres, ikke begrænses til de faglærtes felt. Også skolerne på landet må i videst muligt omfang tilrettelægge de nævnte former for kontakt med erhvervslivet.

Etableres der en erhvervsbetonet undervisning efter de foran skitserede retningslinier, vil man formentlig i højere grad end hidtil kunne gøre regning på de unges interesse og lærelyst, ikke mindst på grund af de erhvervmæssige perspektiver, der knyttes til undervisningen.

2. Ungdomsskolen, efterskolerne og ungdomskostskolerne.

Som allerede nævnt må kommissionen anse det for meget vigtigt, at også de unge, der af den ene eller anden grund ikke gennemgår 8. og 9. klasse, får en videregående erhvervsbetonet og almindende undervisning, og kommissionen må derfor meget anbefale, at ungdomsskolen, efterskolerne og ungdomskostskolerne også med dette formål for øje udbygges i fornødent omfang. Dette gælder ikke mindst ungdomsskolen og ungdomskostskolen, som man også ønsker at tillægge mere erhvervsprægede (branchebetonede) opgaver, jfr. nedenfor.

Ungdomsskolen har efter kommissionens mening gode muligheder for at give en erhvervsbetonet undervisning. Selv med en flerårig plan og med hel eller delvis dagundervisning vil ungdomsskolen vel ikke fuldt ud kunne erstatte folkeskolens 8. og 9. klasser. Men ungdomsskolen vil for så vidt angår den erhvervsbetonede undervisning kunne være et værdifuldt og nødvendigt supplement, dersom dens undervisningstid udvides - navnlig i forbindelse med en omlægning til hel eller delvis dagundervisning (eftermiddagsundervisning, kombineret

*) Ved erhvervspraktik forstås her, at skolen — efter forudgående forhandling i de enkelte tilfælde med erhvervsmyndigheder og med den offentlige erhvervsvejledning - placerer skoleeleverne i forskellige erhvervsmyndigheder i korte perioder - f. eks. 3 X 1 uge fordelt over skoleåret - for at give dem et direkte indblik i arbejdsforhold og -miljø på enkelte områder af erhvervslivet.

eftermiddags- og aftenundervisning, kombinationer, hvori indgår lejrskolelignende ophold eller kostskoleophold). Ungdomsskolen bør derfor udbygges mest muligt - jfr. iøvrigt nedenfor. For de unge, der af den ene eller anden grund ikke deltager i dagundervisning, bør der dog være muligheder for at få en tilsvarende undervisning på ungdomsskoler med aftenundervisning.

Ungdomsskolens erhvervsbetonede undervisning bør efter kommissionens opfattelse udbygges i nøje kontakt med 8.-9. klassernes undervisning på dette område, men man må anse det for overordentligt betydningsfuldt, at den også har en nøje forbindelse med det praktiske arbejde, som de unge er eller kan ventes at blive beskæftiget ved, ligesom der i erhvervsvejledningsloven bør skabes hjemmel for, at ungdomsskolen støtter sig til den offentlige erhvervsvejledning.

Vedrørende virksomhedsbesøg kan kommissionen i øvrigt henvise til de synspunkter, som er anført ovenfor under folkeskolen.

Kommissionen kan også anbefale, at der som led i ungdomsskolens undervisning - i det omfang undervisningsplanerne giver praktisk mulighed derfor og i det omfang de forskellige grupper af elever måtte have behov derfor - søges gennemført en eller anden form for erhvervspraktik.

Kommissionen finder, at der herudover må etableres en mere direkte erhvervspræget uddannelse for de unge i 16-17 års alderen, hvad enten disse har gennemgået folkeskolens 8. og evt. 9. klasse eller deltaget i ungdomsskoleundervisning eller ikke har modtaget undervisning siden det 7. skoleår. Denne uddannelse bør tilrettelægges således, at den tager sigte på at dygtiggøre de unge til at gå videre indenfor de forskellige erhvervsgrupper (taget i bred forstand), samtidig med, at den udgør en integrerende del af den undervisning, som kommissionen anbefaler for voksne arbejdere.

De unge vil på denne måde dels få et nyttigt indblik i deres muligheder for senere beskæftigelse som voksne, dels erhverve en viden, der kvalificerer dem til at gå ind i de voksne arbejders uddannelse uden at skulle gennemgå hele den for disse tilrettelagte undervisning fra grunden.

Undervisningen for disse unge må tilrettelægges i samarbejde med *uddannelsesrådet for ikke-faglærte*.

Det må iøvrigt erindres, at mange unge for-

mentlig også fremover vil være beskæftiget inden for arbejdsområder, som ikke giver mulighed for fortsat beskæftigelse som voksne, og at ikke mindst disse unge bør have adgang til en erhvervspræget undervisning, der sigter mod deres kommende beskæftigelse som voksne arbejdere.

Kommissionen vil navnlig pege på *ungdomsskolen* som et ganske naturligt hjemsted for denne undervisning. Det vil være ønskeligt i videst muligt omfang at gå over til dagundervisning, navnlig for den mere branchebetonede ungdomsundervisnings vedkommende, jfr. herved overgangen til dagskole for lærlingenes vedkommende. Når man indenfor ungdomsskolens rammer tilrettelægger erhvervspræget undervisning for 16-17-årige unge, må man iøvrigt tage i betragtning, at de pågældende arbejdsgivere i mange tilfælde må forventes at ville foretrække at frigøre de unge til nogle ugers *sammenhængende dagundervisning*, frem for at give dem fri f. eks. en dag om ugen i en tilsvarende længere periode. I så fald vil den sammenhængende dagundervisning kunne gives enten lokalt eller på en *ungdomskost skole*; det er f. eks. oplyst i kommissionen, at et antal store handelsvirksomheder lader ophold på en ungdomskostskole indgå som et led i deres elevuddannelse; det er også oplyst i kommissionen, at det erfaringsmæssigt er en velegnet *kombination* at afslutte (afrunde) en længere periodes aftenundervisning med et kortere kostskoleophold. Kommissionen anser det for vigtigt, at ungdomsskolen bliver så smidig, at man kan tilbyde de unge indholdsmæssigt samme undervisning i forskellige former eller kombination af former.

I kapitel VI er redegjort for, af hvilke grunde kommissionen for de voksne arbejders vedkommende har forladt tanken om en vis grunduddannelse, der kunne være fælles for samtlige ikke-faglærte eller for store grupper af disse. De anførte grunde gør sig ikke med ganske samme vægt gældende for unge: de har langt mindre rutine og praktisk erfaring at bygge på; de må hyppigt regne den nuværende beskæftigelse for noget foreløbigt; de er indstillet på eventuelt at skulle skifte job og erhvervsområde måske adskillige gange i de nærmeste år, inden de finder sig til rette. Derfor vil det for dem være hensigtsmæssigt med en ret bred praktisk-teoretisk grunduddannelse, der fører ind i flere felter (brancher) af den uddannelse, der sigtes imod for de voksne ikke-faglærte.

Den i bilag 6 givne skitse til en fælles grunduddannelse kan derfor efter kommissionens mening tjene til belysning af, hvilke emner de unges undervisning kan og som regel bør omfatte. Det samme gælder i nogen grad den i bilag 12 givne skematiske oversigt over en grundundervisning, der for tiden gennemprøves på Statens arbejdstekniske ungdomsskoler (skoler, der er beregnet for unge arbejdsløse over 18 år; men sådanne unges beskæftigelsesforhold og undervisningsbehov er til en vis grad af lignende art som anført foran for de 16-17-årige).

Vedrørende *efterskolerne*, hvis kurser efter nærmere bestemmelse i folkeskoleloven kan træde i stedet for 8. klasse, må kommissionen påpege ønskeligheden af, at disse skolars samarbejde med den offentlige erhvervsvejledning og erhvervenes repræsentanter udbygges på rimelig vis, ikke mindst af hensyn til eventuel erhvervspraktik, institutionsbesøg m. v. Endvidere skal kommissionen anbefale, at efterskolerne overvejer at tilrettelægge en undervisning med stærkere islet af erhvervsbetonede emner på linie med undervisningen i 8. og 9. klasserne — enten ved særlig holdopdeling eller ved eventuelt at etablere særlige 2-års kursus.

3. I det omfang andre *skoler* eller *institutioner* (f. eks. socialministeriets forskellige børne-, ungdoms- og særforsoresinstitutioner) ønsker at give en uddannelse, der sigter mod de ikke-faglærtes arbejdsområde, bør undervisningen efter kommissionens mening tillempes efter de foran nævnte retningslinier.

C. Sammenhæng mellem undervisningen i folkeskolen og forskellige former for ungdomsskoler.

Der må gennemføres nøje koordinering mellem folkeskolen og ungdomsskolen samt den undervisning, der nu skal gennemføres for de voksne ikke-faglærte. Dette forudsætter bl. a., at ungdomsskolerne tilrettelægger en undervisning, der betyder en videreførelse for elever, der kommer med afgangsbetegnelse fra a) 7. klasse, b) 8. klasse og c) 9. klasse. Ungdomsskolernes undervisning må tage hensyn til de på hvert af de forskellige trin opnåede resultater. Man må ved etablering af undervisningen undgå unødvendige gentagelser. Endvidere må de unges alder, modenhed og erhvervmæssige placering tages i betragtning.

D. Særlige krav til de lærere, der skal påtage sig den erhvervsbetonede undervisning.

1. *Gældende regler i folkeskoleloven og ungdomsskoleloven om lærernes kvalifikationer.*

a. I medfør af folkeskolelovens § 23 skal folkeskolens lærere have den almindelige læreruddannelse eller have gennemgået anden af undervisningsministeren i denne henseende godkendt læreruddannelse af tilsvarende kvalitet. Undervisningsministeren er dog bemyndiget til under særlige forhold at tillade afvigelser fra disse bestemmelser.

For så vidt de ved skoler på landet normerede lærerkræfter ikke kan påtage sig undervisningen i alle de fag, undervisningsplanen omfatter, og der ikke i kommunen kan skaffes et rimeligt timetal til en timelærer med lærereksamen, kan undervisningsministeren tillade, at undervisningen i de pågældende fag besørges af særlige dertil uddannede faglærere.

Ingen af de nævnte dispensationsmuligheder kan imidlertid anses for at tage sigte på ansættelse af lærere, der i det væsentlige har praktiske forudsætninger.

b. For *ungdomsskolens* vedkommende stilles der ikke noget bestemt krav om uddannelse for at overtage undervisningen, men den, der antages som lærer, skal have de fornødne forudsætninger for at meddele den pågældende undervisning.

I 1956/57 var omkring 65 % af ungdomsskolernes lærere uddannede på seminarier, herunder husholdningsseminarier, medens resten af lærerne havde en meget varierende uddannelsesmæssig baggrund.

Siden 1956/57 har Skive og Marselisborg seminarier for seminarieeleverne etableret en *linieuddannelse i ungdomsundervisning* med hovedvægt på følgende fag: Danmarks erhvervs-liv, det moderne samfund, ungdomspsykologi, litteratur og hjælpemidler, lovgivning, metoder og praktik samt for Skive seminariums vedkommende praktiske hobbyarbejder.

Danmarks Lærerhøjskole har etableret en række kortvarige ungdomsskolekurser, der må betragtes som de vigtigste uddannelseskurser på dette område. Ialt er indtil nu omkring 20 % af ungdomsskolens lærere uddannet på disse kurser.

Med hjemmel i ungdomsundervisningsloven bevilges på de årlige finanslove et beløb af p. t. 150.000 kr. til afholdelse af kurser til uddannelse af lærere og ledere til ungdomsarbejde. For denne bevilling afholdes der hvert år *et*

antal korte kurser spredt ud over landet for lærere og ledere ved det frivillige ungdomsarbejde i ungdomsskolen m. v.

2. *Lærere i de erhvervsbetonede fag.*

I det omfang, der i folkeskolen, ungdomsskolen m. v. bliver tale om erhvervsbetonet undervisning efter de under pkt. B nævnte retningslinier, vil spørgsmålet om lærernes kvalifikationer melde sig. Undervisningen vil - om end med en flydende grænse - falde i en teoretisk og en praktisk del. Det er kommissionens opfattelse, at lærere med praktisk erfaring fra erhvervslivet i reglen vil have gode forudsætninger for at meddele den praktiske undervisning (værkstedundervisning), medens den øvrige undervisning som hovedregel bør gives af seminarieuddannede lærere. Hvor seminarieuddannede lærere på tilfredsstillende måde kan give værkstedundervisning, hvilket man ved gennemførte forsøg har gode erfaringer for, vil disse lærere være at foretrække også til denne undervisning. Man finder i det hele taget, at de to lærergrupper ikke kan — og ikke bør - adskilles for skarpt. Der vil formentlig være megen berigelse at hente både for elever og lærere ved samarbejde mellem lærere af de to kategorier, og man vil finde det naturligt, at de to lærergrupper går ind i et meget intimt samarbejde, så deres undervisning kan blive nøje koordineret.

De to lærergrupper vil naturligt være repræsenteret i noget forskellige forhold inden for de forskellige skoleformer og -trin, idet man går ud fra, at omfanget af de praktiske øvelser udvikler sig jævnt fra et forholdsvis beskedent timetal i 8. folkeskoleklasse til en mere dominerende stilling i ungdomsskolens ældste klasse. Samtidig forventes undervisningens indhold at bevæge sig fra det generelle mod det mere specielle, og der vil af begge de nævnte grunde efterhånden blive øget brug for lærere med praktiske forudsætninger.

Kommissionen må overlade det til erfaringen at afgøre, i hvilket omfang de praktisk uddannede lærere med fordel kan indføres på de forskellige trin i undervisningen. Under alle omstændigheder er det dog — for at ordningen skal få blot nogen succes - nødvendigt, at der ved undervisningsplanernes tilrettelæggelse afsættes et bestemt — og ikke for ringe - antal timer til praktisk undervisning - dels fordi man anser den praktiske undervisning for særlig egnet til at fange de unges interesse og fremme deres læ-

relyst, og dels fordi man dermed vil kunne tilbyde de pågældende lærere sådanne rammer, at der efterhånden kan opbygges en kvalificeret lærerstab.

3. Lærernes uddannelse.

a. Kommissionen finder det ønskeligt, at man udbygger linieundervisningen på *seminarierne* - jfr. det foran om Skive og Marselisborg seminarier nævnte — i overensstemmelse med det indhold, det sigte og de undervisningsformer, der er foreslået i det foregående, og at man opretter tilsvarende kurser f. eks. på Danmarks Lærerhøjskole for de på seminarierne uddannede lærere, således at disse kan kvalificere sig til at påtage sig den erhvervsbetonede undervisning i de forskellige skoleformer.

b. De *praktisk uddannede lærere* behøver på deres side en pædagogisk uddannelse, og man vil mene, at den mindst må være af samme omfang som den uddannelse, der i kap. VIII er anbefalet for de voksnes lærere. Noget helt fast krav herom kan man dog næppe stille, dels fordi en del i forvejen vil have betydelige erfaringer med hensyn til at undervise, og dels fordi man - i al fald i begyndelsen - næppe kan gennemføre kravet i de tilfælde, hvor der kun er tale om meget få undervisningstimer.

c. Ved uddannelsens tilrettelæggelse må man naturligvis drage omsorg for, at *folk med praktiske erfaringer fra erhvervslivet i et passende omfang medvirker ved lærernes uddannelse*.

d. Der kan endelig være grund til at henvende opmærksomheden på, at de *konsulenter*, der er omtalt i kap. VIII, vil kunne være både de seminarieuddannede lærere og de praktisk uddannede lærere en god støtte.

e. På længere sigt må man være opmærksom på mulighederne for en læreruddannelse på særlige *tekniske seminarier*, hvor der gives en uddannelse specielt med henblik på at undervise i erhvervspræget stof.

4. Lærernes uddannelsesvilkår.

a. De *seminarieuddannede læreres* eventuelle ekstra-uddannelse til undervisningen i de erhvervsbetonede fag vil formentlig foreløbig kunne klares ved hjælp af *kurser i sommerferien*, og der vil derfor næppe opstå særlige problemer med hensyn til løn i uddannelses-tiden el. lign.

b. Derimod vil *folk fra erhvervslivet* være nødt til at påtage sig et økonomisk offer, hvis de skal uddannes på dagkursus, men kommis-

sionen henstiller, at der skabes udvej for fornødent tilskud til skadeløsholdelsen af de pågældende.

For så vidt angår lokale kurser, er det økonomiske spørgsmål mere overskueligt, og det vil, i det omfang uddannelsen gennemføres som aftenkursus, helt bortfalde.

5. Lærernes ansættelsesvilkår.

Der kan opstå særlige problemer for de praktisk uddannede lærere, men kommissionen anbefaler, at man, indtil man har bedre mulighed for at overse, hvorledes udviklingen vil blive, alene ansætter de pågældende som *timelærere* og på deltidsbasis, således at de vil kunne bevare forbindelsen med erhvervslivet.

E. Dokumentation af de unges kundskaber og færdigheder.

1. Folkeskolens og ungdomsskolens dokumentation.

Samtidig med, at de unges erhvervsbetonede undervisning udbygges, må man finde frem til, hvorledes man gennem et afgangsbævis kan give et i passende omfang nuanceret indtryk af de enkelte unge.

Forholdet inden for *folkeskolen* er i henhold til folkeskolelovens § 13, stk. 2, det, at børn, der går ud af skolen ved undervisningspligtens ophør eller senere, får afgangsbæviser, hvori gives meddelelse om, hvilke fag undervisningen efter det 5. skoleår har omfattet, og om børnenes standpunkt i skrivning, skriftlig og mundtlig dansk og regning samt i yderligere 2 af skolen for hver enkelt klasse eller gruppe i klassen valgte fag, samt evt. i et fremmed sprog. Meddelelsen gives for hvert af fagene i ord, og den kan tidligst i 8. hovedklasse være baseret på særlige afgangsprøver, og der angives ingen gennemsnitskarakter eller hovedkarakter.

Udover det forannævnte indeholder afgangsbæviserne en samlet udtalelse om elevens arbejde, standpunkt, flid og opførsel i skolen.

I *ungdomsskolen* gives for tiden et bevis for deltagelse i undervisningen med angivelse af gennemgæede fag, timetal og mødeprocent.

Kommissionen finder den for *folkeskolen* nævnte form for afgangsbævis hensigtsmæssig, idet man anser det for betydningsfuldt, at der for de enkelte fag, herunder også for eventuelle liniefag, i ord gives udtryk for, hvorledes standpunktet er opnået, d. v. s. en kort beskrivelse af den pågældende elevs evner og flid.

Herudover bør afgangsbøgerne indeholde en udtalelse om elevens evne til samarbejde, hans eller hendes ansvarsfølelse, akkuratse, håndlag etc.

Afgangsbøger fra *ungdomsskoler* m. v. bør tillempes efter de samme retningslinier.

For så vidt angår den erhvervsbetonede undervisning bør folkeskolens og ungdomsskolens afgangsbøger tilpasses de afgangsbøger, som påtænkes for de voksnes uddannelse.

Man har herved set hen til, at erhvervslivet har brug for mennesker med mange forskellige egenskaber - bl. a. de foran nævnte - der i mange tilfælde kan have en betydning, der overskygger vigtigheden af et bestemt kundskabsniveau.

For at få det fulde udbytte af de afgangsbøger, der uddeles ved 8. og 9. skoleårs eller ungdomsskolens afslutning, må der benyttes en *standardform*, der giver en vis garanti med hensyn til indholdet i den undervisning, som eleverne har fået på skolerne, og som yderligere kan tjene som bevis, hvis de pågældende senere ønsker at udbygge deres uddannelse inden for de ikke-faglærtes uddannelsessystem, jfr. herom nærmere nedenfor under punkt G. 2.

2. Afgangsprøver.

Om dokumentationen skal afgives på grundlag af en afgangsprøve, har været drøftet med repræsentanter for skolemyndighederne. På grundlag heraf finder kommissionen, at det formentlig vil være hensigtsmæssigt i al fald i en vis udstrækning at indføre egnede prøver, idet man mener, at dette vil give de unge et gavnligt incitament, og herved bidrage til at udjævne skellet mellem disse klasser og realafdelingen.

F. Spørgsmålet om obligatorisk uddannelse af unge efter folkeskolens 7. år.

Det har været naturligt for kommissionen under sine overvejelser angående tilrettelæggelsen af en forbedret uddannelse for de unge at inddrage spørgsmålet om en udvidelse af den undervisningspligtige alder, eventuelt en tvungen deltagelse i en ungdomsundervisning.

Man har til brug for disse overvejelser indhentet de som bilag nr. 10 og 11 optrykte notater fra undervisningsministeriet, hvori der er gjort nærmere rede for de i tidens løb afgivne kommissionsbetænkninger og fremsatte lovforslag angående en forlængelse af undervisningspligten eller en obligatorisk deltagelse i ungdomsundervisning.

Som det nærmere fremgår af notaterne - og som det jo er almindeligt bekendt - har der uanset de vel underbyggede ønsker om en udvidet undervisningspligt ikke hidtil kunnet opnås politisk enighed herom.

Man er således ved den nylig gennemførte ændrede folkeskolelov af 7. juni 1958 blevet stående ved en 7-årig undervisningspligt, hvortil dog kommer en forpligtelse for kommunerne til at indrette en 8. klasse med frivillig deltagelse for eleverne samt yderligere bestemmelser om oprettelse af en 9. klasse.

På tilsvarende måde blev det af undervisningsministeren i rigsdagssamlingen 1953/54 fremsatte forslag angående en — iøvrigt særdeles begrænset - pligtig deltagelse i en ungdomsundervisning ikke gennemført, medens der er pålagt kommunerne en pligt til at oprette ungdomsskole for unge mellem 14 og 18 år, når et fornødent antal deltagere melder sig.

På denne baggrund har kommissionen afholdt sig fra at gøre disse spørgsmål til genstand for en mere indgående behandling.

Kommissionen ønsker dog, efter at have gjort sig bekendt med det nævnte materiale, at udtrykke sin tilslutning til en række af de argumenter, der er fremført for en udvidet undervisningspligt. Man finder anledning til at fremhæve det forhold, at Danmark er et af de lande, der har den korteste undervisningspligt. Selv om dette måske i nogen grad opvejes af den omfattende frivillige ungdomsundervisning, herunder efterskole- og højskoleundervisning m.m., og hele det folkeoplysende arbejde, kan det næppe være holdbart i det lange løb at stå tilbage for andre lande på dette for ungdommens dygtiggørelse så vigtige område. *Det er kommissionens opfattelse, at en øget undervisningspligt i alt fald med et 8. skoleår eller eventuelt en hertil svarende pligtig deltagelse i ungdomsundervisningen er ønskelig, og at en bestemmelse herom bør gennemføres, så snart der er mulighed derfor;* dette gælder også på landet, hvorfra der årlig til byerne indvandrer op mod 10.000 i alderen 15-29 år (jfr. bilag 13), som det vil være meget ønskeligt ved en udvidet undervisning at give en forståelse af — og indførelse i - erhvervslivets forhold i byerne.

Kommissionen har herefter taget de gældende bestemmelser angående undervisningspligt som udgangspunkt for sine forslag, men således at der lægges den største vægt på at nå frem til den bedst mulige udnyttelse såvel i omfang som indhold af de muligheder, den frivillige under-

visning giver. De erfaringer, der herigennem indhøstes, vil også være af den største værdi ved en eventuel senere indførelse af en udvidet undervisningspligt.

G. Andre muligheder for at fremme ungdomsundervisningen.

1. Sikring af de unges ret til deltagelse i ungdomsskolens dagundervisning.

Hvor tiltrækkende ungdomsundervisning på frivilligt grundlag vil virke, vil i høj grad afhænge af, hvilken betydning der vil blive tilagt deltagelsen i denne undervisning, når den unge søger plads.

Det er fra arbejdsgiverside i kommissionen tilkendegivet, at man er rede til at gå ind for, at der ved antagelse af ung arbejdskraft gives en fortrinsstilling til de unge, der har fulgt en erhvervspræget undervisning i ungdomsskolen på samme måde som for dem, der har fulgt undervisningen i 8. og 9. skoleår. Samtidig er der imidlertid gjort opmærksom på, at da så mange unge ikke-faglærte skifter arbejdsplads og arbejdsområde omkring 18 års alderen, vil den enkelte arbejdsgiver kun sjældent have en direkte interesse i, at de unge under 18 år dygtiggør sig med henblik på deres beskæftigelse som voksne. Hertil kommer, at de unge ikke-faglærtes ansættelsesforhold på mange erhvervsområder er løse og kortvarige.

På baggrund heraf finder kommissionen det nødvendigt ved den forestående revision af ungdomsskoleloven at sikre de unges ret til deltagelse i ungdomsskolens dagundervisning i videre omfang, end det nu er tilfældet ved lovens § 1, stk. 4. Man finder, at denne ret bør være ubetinget (nu deklaratorisk), at retten bør tilkomme alle unge op til det fyldte 18. år (nu aldersklassen 14-16 år), at der bør gives adgang til deltagelse i dagundervisning en dag om ugen (nu en egentlig fri-eftermiddag) * eller i et omfang, der svarer hertil, f. eks. een eller flere sammenhængende perioder, *alt forudsat* at den pågældende faktisk følger en anerkendt ungdomsundervisning med det indhold, der er beskrevet foran i afsnit B, og at den unge kun har krav på fritagelse for arbejde i det omfang, det er fornødent af hensyn til skolegangen.

Først i løbet af nogle år vil man kunne be-

dømme, om ungdomsskolens indhold og form, vilkårene for deltagelsen deri og erhvervslivets vurdering af resultaterne er tilfredsstillende. Kommissionen foreslår derfor, at der i ungdomsskoleloven optages en bestemmelse om, at loven i løbet af 2 eller 3 år optages til fornyet revision, ved hvilken lejlighed også spørgsmålet om obligatorisk deltagelse vil kunne overvejes påny.

2. Lærlingelovens begrænsning af de unge ikke-faglærtes muligheder for praktisk uddannelse i virksomheder.

I forbindelse med diskussionen om placeringen af de såkaldte »store årgange« inden for erhvervslivet har man hidtil særlig koncentreret sig om at skaffe flere lærepladser. Uanset at det tilsyneladende er lykkedes at forøge antallet af lærlinge i et ikke ubetydeligt omfang, står tilbage den kendsgerning, at ca. 50 % af de unge 15-årige ikke har mulighed for at komme ind i en faglig uddannelse, jfr. bilag 14.

I lærlingelovens § 1, stk. 1, er anført følgende:

»Den, der antager en person under 18 år til arbejde i en virksomhed, i hvilken der udføres arbejde, der i henhold til denne lov er godkendt som fag, eller som henhører under et sådant fag, skal - for så vidt den pågældende ikke allerede er udlært i faget - sørge for, at der, forinden vedkommende træder i arbejde, oprettes skriftlig lærekontrakt med angivelse af, i hvilket fag lærlingen skal oplæres. . . .«

Uanset at der i paragraffens stk. 3 findes visse begrænsede undtagelsesbestemmelser, betyder den foran citerede bestemmelse i realiteten, at mange erhvervsdrivende, i hvis virksomhed der udføres fagligt arbejde, som er omfattet af lærlingeloven, er afskåret fra - uden oprettelse af lærekontrakt - at antage unge i alderen fra 14 til 18 år til beskæftigelse ved arbejde, der helt eller delvis indgår som led i et godkendt fags uddannelsesregler, selv om dette arbejde i almindelighed faktisk udføres af voksne ikke-faglærte. Det vil med andre ord sige, at loven afskærer 50 % af ungdommen fra i alderen fra 14-18 år at opnå en blot nogenlunde interessebetonet beskæftigelse inden for store dele af håndværk, industri, handel, butik og kontor, jfr. i øvrigt bilag 15 og 16 om de unges beskæftigelse.

Dersom man skal opbygge et hensigtsmæssigt

*) For så vidt angår arbejdsgivernes pligt til at betale de unge løn henvises til bemærkningerne herom i kap. IX.

uddannelsessystem, der tilgodeser erhvervslivets behov på længere sigt, forekommer det ikke rimeligt, at man afskærer store dele af erhvervene fra at beskæftige de 14—18 årige i virksomhederne, medmindre en lærekontrakt oprettes.

Den foran citerede bestemmelse i lærlinge- loven er indført for at beskytte lærlingeuddannelsen, idet man, såfremt denne bestemmelse ikke fandtes, måske kunne forvente, at mange erhvervsdrivende ville undlade at antage lærlinge, men blot beskæftige de unge ved forekommende arbejde, uden samtidig at påtage sig et ansvar for deres uddannelse.

Efter kommissionens opfattelse er det ikke rimeligt, at man har gennemført en beskyttelse for 50 % af ungdommen på de øvrige 50 %'s bekostning. *Det skal derfor foreslås, at den heromhandlede bestemmelse i lærlingeloven tages op til revision, således at der åbnes lige adgang for alle unge under 18 år til beskæftigelse i erhvervene.*

En sådan ændring af loven bør kombineres med regler, hvorefter en arbejdsgiver, der antager en ung mand eller ung pige under 18 år, samtidig forpligtes til at give den pågældende en vis grundlæggende praktisk uddannelse kombineret med en dertil knyttet obligatorisk skoleuddannelse af nærmere af uddannelsesrådet fastsat omfang.

En sådan uddannelse vil i sig selv have en meget stor betydning for de unge ikke-faglærte. Samtidig ville en del af de unge, efter at have gennemgået en sådan grundlæggende uddannelse, have mulighed for at gå ind i et egentligt læreforhold med en læretid, der kunne fastsættes under hensyntagen til den pågældendes unges hidtidige beskæftigelse og uddannelse.

Man må sikkert gøre sig klart, at en sådan ændring vil medføre en ikke ubetydelig nedgang i antallet af egentlige lærlinge, men spørgsmålet er, om ikke den ændrede teknik og de dermed ændrede produktionsmetoder vil være bedre tjent med et sådant uddannelsesapparat.

Et sådant system ville give de unge et ensartet grundlag for at kunne opbygge deres uddannelse efter evner og anlæg.

3. Organisationernes indsats.

a. Kommissionen vil pege på ønskeligheden af en *aktivisering af repræsentanterne fra Dansk Arbejdsgiverforening og Dansk Arbejdsmands Forbund i ungdomsnævnene.*

Dansk Arbejdsgiverforening og Dansk Arbejdsmands Forbund har hver et medlem i de

kommunale ungdomsnævn i købstæder og landkommuner med bymæssig bebyggelse (9-11 medlemmer) samt i København (14-16 medlemmer). I landkommunerne (5—7 medlemmer) er der derimod ikke nogen repræsentanter udpeget af organisationerne, idet nævnenes medlemmer vælges af kommunalbestyrelsen efter indstilling fra visse udvalg m. v.

I de amtskommunale nævn (15-17 medlemmer) vælger Dansk Arbejdsmands Forbund, Landboforeningerne og Husmandsforeningerne hver 1 medlem, hvortil kommer 2 medlemmer valgt af de i købstæderne i amtsråds kredsen værende organisationer af henholdsvis arbejdsgivere og arbejdere.

En forøget aktivitet forventer man til dels kan tilvejebringes gennem de medlemmer, der allerede findes i ungdomsnævnene, og man vil til supplerung heraf anbefale, at kommunalbestyrelserne på landet påser, at der blandt de af dem valgte repræsentanter findes folk fra organisationerne.

b. Kommissionen ønsker også at pege på, at arbejdsmarkedets parter i høj grad vil kunne fremme deltagelsen i ungdomsundervisningen gennem lokale aftaler om, at arbejdsgivere som en betingelse for ansættelse af unge under 18 år kræver, at de deltager i undervisning ud over den undervisningspligtige alder.

Herved ville de pågældende arbejdsgivere naturligt kunne engageres direkte i undervisningens tilrettelæggelse og det indhold, der gives den.

4. Oplysningsvirksomhed.

For at sikre at alle børn bliver gjort bekendt med uddannelsesmulighederne efter den undervisningspligtige alder, skal der i henhold til folkeskoleloven gives børn og forældre oplysninger m. v. om undervisning i det 8. og 9. skoleår, og i henhold til ungdomsundervisningsloven skal der udleveres et af undervisningsministeriet godkendt hæfte, der på let fattelig måde giver fornøden vejledning om alle de øvrige undervisningsmuligheder.

Kommissionen skal henstille, at oplysningerne om alle undervisningsmuligheder efter det 14. år samles i eet hæfte, og at dettes indhold i løbet af det 7. skoleår gøres til genstand for dels en grundig gennemgang for alle skolebørn, dels en grundig forældrevejledning. Efter kommissionens opfattelse bør fælleshæftet endvidere, efterhånden som der indføres erhvervsbetonet stof i undervisningen og efterhånden som

uddannelsen for voksne ikke-faglærte (og for teknikere, jfr. kap. XIV) sættes i system, *udbygges* dels i samråd med den offentlige erhvervsvejledning med konkrete oplysninger om perspektiverne og dels med udtalelser fra repræsentanter fra erhvervslivet - både arbejdsgivere og arbejdere — om, hvilken vægt man her tillægger fortsat undervisning.

løvrigt skulle der ved en intensiv og vel tilrettelagt oplysningsvirksomhed, også over for arbejdsgiverne, være gode muligheder for at støtte de frivillige skoleformers udvikling. Man må dog være opmærksom på, at de unge ikke i noget betydende omfang er organiseret, og at de formentlig i ikke ringe omfang beskæftiges hos uorganiserede arbejdsgivere. Oplysningsvirksomhed vil derfor næppe i fornødent omfang nå frem til rette vedkommende, hvis den udelukkende går gennem organisationerne; man må derfor gennem de lokale nævn søge at komme i forbindelse med større kredse.

H. Kontakten mellem de ikke-faglærtes særlige uddannelsesforanstaltninger og de forskellige skoleformer for unge.

1. *Standardelementer i de forskellige skoleformers erhvervsbetonede undervisning.*

Et af de resultater, der gerne skulle komme ud af den nærmere kontakt mellem erhvervslivet og skolemyndighederne, er, at undervisningen indrettes således, at eleverne ikke alene får lettere ved at udfylde en plads i erhvervslivet, men også således, *at det, de lærer, kommer dem til gode i form af en reduktion af uddannelses-tiden, hvis de på et senere tidspunkt fortsætter med den undervisning, der er skitseret i kap. VI, for de voksne ikke-faglærte* (eller ved en af de anerkendte uddannelser for faglærte).

For at nå dette resultat må undervisningen udformes på en sådan måde, at den kan anerkendes bl. a. af uddannelsesrådet. For at honorere dette krav må undervisningen i skolerne i de forskellige discipliner som minimum omfatte bestemt definerede elementer, der også findes i de voksnes undervisning. F. eks. kan en disciplin som tegningslæsning kun ventes anerkendt, hvis undervisningen i vedkommede skole har mindst samme indhold som det, der kræves i de voksnes tilsvarende kursusfag. Der kan for såvidt tales om visse standardelementer i undervisningen, uanset om denne gives i forskellige institutioner og for elever på forskellige alders-trin.

2. *Formidling af en sådan kontakt, at en vis ensartethed sikres.*

Der har i kommissionen været enighed om, at man ikke skulle tage stilling til, om administrationen af en eller anden skoleform eventuelt burde flyttes fra et ministerium til et andet eller lignende, og ud fra denne forudsætning bliver der for kommissionen alene spørgsmål om, hvorledes man bedst kan formidle kontakten mellem brancheudvalg og uddannelsesråd på den ene side og de forskellige skoleformer på den anden.

Efter den nugældende ordning godkendes undervisningsplanerne i folkeskolen på landet af skoledirektionerne i amterne. For ungdomsskolerne godkender amtsunddomsnævnene undervisningsplanerne, og det står her nævnene frit under hensyn til de lokale forhold at vælge forskelligt indhold til den erhvervsprægede del af undervisningen.

Når man ser hen til det før nævnte formål, vil en sådan ordning, hvis den fører til alt for forskelligt indhold i de forskellige emner, være uheldig. En udvikling i denne retning vil dog nok kunne imødegås, dels ved at der sikres en effektiv kontakt med uddannelsesrådet, og dels ved at undervisningsministeriet udf. ær diger vejledende cirkulærer - der i betydeligt omfang må forventes at virke bindende for de lokale myndigheder - og i tilslutning hertil pålægger de respektive myndigheder i amterne de indsendte genparter af undervisningsplanerne til efterfølgende gennemsyn i undervisningsministeriet. Ved den nærmere udformning må der - navnlig da det drejer sig om et nyt undervisningsområde - åbnes vide muligheder for *forsøgsvirksomhed*, idet undervisningsministeriets tilladelse dog bør indhentes, før forsøg igangsættes.

Kommissionen mener, at man må kunne regne med, at der på denne måde kan etableres et godt og frugtbart samarbejde mellem skolemyndighederne på den ene side og de forskellige skoleformer for ikke-faglærte på den anden side. Det synes nemlig helt selvfølgelig, at ønsket om kontakt mellem de forskellige skoler og de særlige uddannelsesforanstaltninger for voksne må være gensidigt. I praksis vil brancheudvalgene formentlig normalt fremsætte deres ønsker over for uddannelsesrådet, som videregiver dem til vedkommende centrale myndighed som råd og henstillinger. På den anden side må man regne med, at der fra skolemyndighedernes side vil være så stor interesse for den undervisningsform, man arbejder med inden for de ikke-fag-

lærtes særlige område, at man vil søge kontakt med uddannelsesrådet og derigennem med brancheudvalgene.

Med hensyn til ungdomsskolen ønsker kommissionen dog - for at lette samarbejdet og for at gøre ungdomsundervisningen så effektiv som mulig - at anbefale, at der nedsættes særlige udvalg for ungdomsundervisning under amtsundomsnævne og de kommunale ungdomsnævn i lighed med de i ungdomsskolelovens § 7 omtalte særlige udvalg for fritidsbeskæftigelse, og at en erhvervsvejleder, som er ansat ved det pågældende offentlige arbejdsansyningskontor, knyttes til amtsudvalgene og udvalgene i købstæderne.

Kommissionen finder også anledning til at fremhæve betydningen af, at der - navnlig med hensyn til den mere branchebetonede undervisning inden for ungdomsskolen - sikres en meget nær kontakt mellem de lokale nævn, undervisningsministeriet og uddannelsesrådet.

I. Ændringer i den bestående lovgivning.

Kommissionen har ikke fundet det hensigtsmæssigt at udarbejde detaljerede ændringsforslag til den bestående lovgivning for unges uddannelsesmuligheder. Man ønsker dog på grundlag af de i det foregående anførte synspunkter at henlede opmærksomheden på følgende punkter - der ikke må betragtes som et resumé af kommissionens forslag — som værende af særlig betydning:

1. *Lov nr. 219 af 11. juni 1954 om ungdomsundervisning m. v.* (forelægges til revision i folketingssamlingen 1959/60).

a. I lovens formålsparagraf - § 1 - nævnes det bl. a., at undervisningen skal give de unge en forståelse af det erhvervs- og samfundsliv, de er trådt ind i efter at have forladt folkeskolen. Denne bestemmelse anbefales suppleret med, at ungdomsskolen skal dygtiggøre de unge med henblik på deres deltagelse i erhvervslivet, således at der bliver en videre ramme for den erhvervsprægede undervisning, jfr. foran under pkt. B.

b. Den i lovens § 1, stk. 4, fastsatte bestem-

melse om, at unge i aldersklassen 14—16 år har ret til en ugentlig frieftermiddag foreslås udbygget, således at der gives alle unge i aldersgruppen 14—18 år en ubetinget ret til 1 dag om ugen - eller i et dertil svarende, helst sammenhængende tidsrum - at deltage i en anerkendt ungdomsundervisning med det i afsnit B. beskrevne indhold, jfr. pkt. G. 1. Med hensyn til spørgsmålet om i et vist omfang at yde unge i alderen 16-18 år godtgørelse for tab af arbejdsindtægt henvises til kap. IX, pkt. I.

c. Efter lovens § 1 er en kommune forpligtet til at oprette en ungdomsskole, hvis der har meldt sig mindst 15 elever. Dette minimum vil kommissionen foreslå nedsat til 10 i lighed med bestemmelsen i folkeskolelovens § 3 om kommunernes pligt til at oprette en 8. klasse.

d. Ungdomsskolens minimums-timetal i § 2 foreslås forhøjet væsentligt i konsekvens af det foran under pkt. B. foreslåede.

e. Det anbefales, at der ved en tilføjelse til § 2 åbnes mulighed for at meddele sammenhængende undervisning i kortere perioder i dag-skole, evt. kostskole.

2. *Lov nr. 138 af 29. marts 1947 om foranstaltninger til imødegåelse af ungdomsarbejdsløshed, som er ændret ved senere love, senest lov nr. 43 af 13. februar 1959.*

Denne lov, hvori findes hjemmel til oprettelse af Statens arbejdstekniske ungdomsskoler, jfr. kap. V, pkt. B. og foran under pkt. B. 2., kommer ligeledes til revision i folketingssamlingen 1959/60, og kommissionen henstiller, at de to lovrevisioner kommer til at foregå under indbyrdes koordinering.

3. *Lov nr. 86 af 31. marts 1953 om erhvervsvejledning.*

Der foreslås optaget en bestemmelse, hvorved ungdomsskolen sidestilles med folkeskolens afgangsklasser med hensyn til såvel erhvervsorienterende undervisning som den egentlige (individuelle) erhvervsrådgivning.

4. Man henviser til bemærkningerne under pkt. G. 2. vedr. *lærlingeloven*.

KAPITEL XII.

Særlige bemærkninger om aldersgruppen 18- til ca. 23 årige

A. Indledning.

Det er kommissionens principielle opfattelse, at de uddannelsesforanstaltninger af forskellig art — jfr. nærmere kapitel VI - der foreslås tilrettelagt for voksne ikke-faglærte arbejdere i almindelighed, bør være tilgængelige for alle ikke-faglærte over 18 år.

Man er dog klar over, at dette hovedsynspunkt må modificeres noget. Selvom unge i aldersgrupperne 18 til ca. 23 år gennemgående er mere »erhvervsmodne« end dem under 18 år og har adgang til større arbejdsområder, så er deres praktiske erfaringer fra arbejdslivet dog betydelig mere begrænsede end deres ældre kollegers, og navnlig gælder det, at en ikke ringe del af dem ikke har opnået en mere varig tilknytning til et bestemt erhverv.

Der er flere årsager hertil, men een af de vigtigste er det forhold, at *et ganske betydeligt antal tinge hvert år vandrer fra land til by*, jfr. bilag 13, hvoraf det fremgår, at denne vandring samler sig omkring 19-20 års alderen. Som en yderligere illustration til denne vandring kan henvises til en i Hjørring amt i 1958 foretagen undersøgelse, hvoraf det fremgår, at ca. 50 % af de drenge, der var beskæftiget ved landbrug som 14-årige, havde forladt dette erhverv igen inden 21-års alderen. Næsten hele afgangene fandt sted omkring 19-års alderen, formentlig i forbindelse med aftjening af værnepligten. Antallet af nyindmeldte under 22 år i Dansk Arbejdsmands Forbund har inden for amtet i de senere år været af omtrent samme størrelsesorden som afgangene af unge fra landbruget.

De unges vandring fra land til by betyder i sig selv et erhvervsskifte for dem, og da de ofte mangler forudsætninger for umiddelbart at gøre

sig gældende på arbejdsmarkedet, vil de hyppigt i de første år efter tilflytningen komme til at gå fra arbejdsplads til arbejdsplads.

Der kan videre henvises til, at der som bekendt *ophæves et ikke ubetydeligt antal læreforhold* inden læretidens udløb. En del af disse kontraktophævelser må antages at finde sted efter lærlingens fyldte 18. år og vil let kunne trække flere erhvervsskifter med sig.

Mange *virksomheder menes at være mindre interesserede i på mere fast basis at beskæftige unge*, der ikke har af tjent deres værnepligt, fordi disse ifølge sagens natur i løbet af kort tid må afbryde beskæftigelsen; sådanne unge vil derfor også være særlig udsat for afskedigelse ved indskrænkning, produktionsomlægning el. lign.

Der kan også være grund til at henvise til, at et betydeligt antal unge har *forpligtelser med hensyn til skatter og alimentationsbidrag*, og da disse krav — såfremt betaling ikke sker prompte — søges inddrevet ved lønindeholdelse, kan dette medføre, at de unge efterhånden som indeholdelseskravene kommer frem, går fra arbejdsplads til arbejdsplads for at unddrage sig disse byrder. Samtidig har som bekendt en del af de unge *forholdsvis mange penge til disposition*, og også dette kan i nogle tilfælde friste til et vist flakkeri eventuelt i form af nogle ekstra ferier, selvom det betyder, at de må søge nyt arbejde efter ferien.

B. Tilpasning af de voksnes uddannelsessystem til de 18- til ca. 23 åriges særlige forhold.

1. Undervisningens indhold.

For så vidt angår de unge, der endnu ikke har fundet en mere varig placering i erhvervs-

livet, bør der være mulighed for en glidende overgang fra de 14—18 åriges uddannelse til de voksnes uddannelse.

Som fremhævet i kapitlet om de unge under 18 år, bør de 16-17-årige have en erhvervspræget uddannelse, der sigter direkte mod de pågældendes dygtiggørelse - således at de unge kan gå videre inden for de forskellige erhvervsgrupper (taget i bred forstand) — og som samtidig udgør en integrerende del af den undervisning, som kommissionen anbefaler for voksne arbejdere.

Denne målsætning gælder imidlertid også for en væsentlig del af de unge ikke-faglærte over 18 år, idet også disses situation er karakteristisk ved, at de har langt mindre rutine og praktisk erfaring end deres ældre kolleger, at de hyppigt må regne deres nuværende beskæftigelse for noget foreløbigt, og at de er indstillet på at skifte job og erhvervsområde måske adskillige gange i de nærmeste år, inden de finder sig til rette.

En relativt bred, praktisk-teoretisk grundlæggende uddannelse, der fører ind i flere felter (brancher) — og som indeholder elementer fra flere af de særlige uddannelser for disse felter — vil derfor som regel være hensigtsmæssig, og der henvises til bilag 6 og 7, der kan tjene til illustration af en sådan grundundervisnings eventuelle indhold.

De unge vil på denne måde dels få et nyttigt indblik i deres muligheder for senere beskæftigelse, dels erhverve en viden, der kvalificerer dem til at gå ind i de ældre arbejders uddannelse uden at skulle gennemgå hele den for disse tilrettelagte undervisning fra grunden.

2. Kost-, dag- og aftenskoler.

Kostskoler vil for de unge have særlige fortrin: de unge er sjældnere end de ældre bundet stedligt og/eller økonomisk af forsørgerpligter, de vil ofte gerne bort fra hjemmet, i al fald for en tid, og det vil i en del tilfælde være gavnligt for dem at blive flyttet til et andet miljø.

Dagskoler vil også være velegnede, idet de unge på grund af den større stofmængde, jfr. foran, i særlig grad kan have brug for en sammenhængende undervisning, og det er i øvrigt kommissionens opfattelse, at i hvert fald for disse aldersklasser vil dagundervisning være at foretrække som den mest effektive frem for aftenundervisning.

Der vil være gode muligheder for at kom-

binere disse undervisningsformer - også med aftenskoler. Det vil f. eks. være lettere for de unge at få arbejde i umiddelbar tilknytning til undervisningen, hvis kostskolerne kan suppleres således, at de unge kan afslutte undervisningen på en lokal dagskole. Hvis eleverne opnår arbejde, medens de er på en kost- eller dagskole, vil de på tilsvarende måde eventuelt kunne afslutte undervisningen på en aftenskole. I nogle tilfælde vil det være lettere for de pågældende unge at overgå til sådan supplerende undervisning på det sted, hvor de bedste arbejdsmuligheder ligger, hvis de kan komme ind på et stedligt *ungdomspensionat*. (Der kan opnås støtte til sådanne pensionater gennem boligloven, jfr. kap. X).

3. Særlige deltagerbetingelser for de unge over 18 år.

I kapitel VI, pkt. B er det forudsat, at kursets eller institutionens ledelse kan kræve, at en elev skal begynde på et lavere trin end af ham selv ønsket, såfremt hans kvalifikationer tilsiger det. For den her omhandlede gruppe finder kommissionen yderligere, at de unge af kursets eller institutionens ledelse bør kunne henvises til først at tage den foran omtalte bredere praktisk-teoretiske grundlæggende uddannelse, for så vidt deres arbejdsmæssige erfaringer, deres fysik eller deres elementære kundskaber gør det tvivlsomt, om de med fuldt udbytte kan gå direkte ind i uddannelsen for voksne.

4. Vilkår under deltagelse i kurserne.

I kapitel IX foreslår kommissionen, at der udbetales de voksne arbejdere - og det vil i princippet sige alle voksne arbejdere over 18 år - som går på kursus, en vis godtgørelse for tab af indtægt eller arbejdsmuligheder, beregnet på grundlag af hvad de individuelt ville være berettiget til i arbejdsløshedsunderstøttelse.

For unge ledige i alderen fra 18 til 25 år kan der imidlertid med hjemmel i ungdomsarbejdsløshedsloven (jfr. nærmere kapitel V, pkt. C) på Statens arbejdstekniske ungdomsskoler tilbydes dem sådanne vilkår, at de kan bruge en del af tiden, f. eks. 30 timer ugentlig, til at opnå en arbejdsindtægt ved arbejde, der honoreres efter de for vedkommende område gældende overenskomster, medens resten af tiden anvendes til uddannelse. Det nævnte arbejde betragtes som arbejde i arbejdsløshedslovens forstand og vil erfaringsmæssigt give de pågældende en del me-

re i indtægt, end de ville opnå ved sædvanlig arbejdsledsløshedsunderstøttelse.

Denne ordning, hvorefter de unge kan arbejde jævnsides med, at de får en vis uddannelse, er etableret for at *gvve* dem, der måtte være mindre stabiliserede i økonomisk og social henseende, en håndsregning for at opnå den fornødne stabilitet.

Kommissionen *henstiller*, at man ved den i folketingssamlingen 1959/60 berammede revision af ungdomsarbejdsledsløshedsloven er opmærksom på at opnå et rimeligt forhold mellem de økonomiske vilkår for eleverne på ungdomsskolerne og eleverne på andre uddannelsesforanstaltninger, samt på spørgsmålet om i hvilken udstrækning de pågældende bør have adgang til at vælge mellem ungdomsskolerne og rene uddannelsesforanstaltninger, jfr. nedenfor under pkt. 5.

5. Henvisning til kursus.

Der kan i medfør af ungdomsarbejdsledsløshedsloven anvendes en vis pression overfor de unge, der kan henvises til Statens arbejdsledsløsheds skoler eller andre ungdomsforanstaltninger for at få dem til at komme - eller til at forblive - på foranstaltningen, nemlig fortabelse af ret til arbejdsledsløshedsunderstøttelse og af ret til kommunehjælp uden retsvirkninger.

Da det netop for de unge, der ikke er videre stabiliserede, kan få vidtrækkende følger at komme ud i større lediggang, er det derfor nærliggende at overveje, om man burde kunne henvise de pågældende til deltagelse også i rene uddannelsesforanstaltninger på samme måde, d. v. s. med samme pression og samme retsvirkninger som dem, der nu gælder for deres henvisning til de kombinerede foranstaltninger (Statens arbejdsledsløsheds skoler).

Der ville efter kommissionens opfattelse ikke være noget urimeligt i fra samfundets side at kræve, at de unge på den måde efter en vis tids ledighed tilskyndes til at udnytte foreliggende muligheder for at dygtiggøre sig til at honorere de - efterhånden ganske betydelige - krav, som erhvervslivet stiller til de ikke-faglærte. På forhånd kunne man frygte, at et sådant pressionsmoment kunne skade den frivillige søgning af undervisningen og dennes hele forløb og omdømme; det er dog for kommissionen oplyst, at erfaringerne fra de arbejdsledsløsheds skoler ikke går i den retning:

jævnsides med, at det uddannelsesmæssige har fået større vægt på disse institutioner, har - uanset henvisningsreglerne - den frivillige tilgang været stigende.

Kommissionen *henstiller*, at foranstående synspunkter tages under overvejelse i forbindelse med den kommende revision af ungdomsarbejdsledsløshedsloven; man er herved klar over, at det i givet fald vil være en forudsætning, at der oprettes de fornødne kurser på lokal dag- eller aftenskolebasis, og at der tillige foretages ændring af arbejdsledsløshedsloven og eventuelt af kassernes vedtægter.

6. Kommunernes rolle for så vidt yngre aldersgrupper.

I henhold til *ungdomsskoleloven* påhviler det kommunerne at sørge for oprettelse af ungdomsskoler for unge under 18 år i det omfang, der er et vist behov derfor, jfr. kap. V, pkt. B.

For de unge over 18 år findes der ikke nogen tilsvarende bestemmelse, men i *ungdomsarbejdsledsløshedsloven* - hvor man har anerkendt det offentlige særlige forpligtelse til at søge at afhjælpe de med ungdomsarbejdsledsløsheden forbundne sociale ulemper - er der dog åbnet adgang for kommunerne *til*, når særlige grunde taler derfor, at opnå tilskud til iværksættelse af foranstaltninger for unge arbejdsledsløse. (Herudover har kommunerne kun en vis betalingsforpligtelse - nemlig 2,- kr. pr. dag - for de unge, der har ophold på statens arbejdsledsløsheds skoler). Kommunerne har aldrig i noget betydeligt omfang udnyttet denne mulighed, ej heller, da arbejdsministeriet i begyndelsen af 40-erne som et led i bekæmpelsen af den daværende ungdomsarbejdsledsløsheds rettede en særskilt opfordring til kommunerne herom.

Der har nu i en årrække været gode beskæftigelsesmuligheder for de unge, men hvis konjunkturerne ændres, vil der påny kunne opstå behov for særlige ungdomsforanstaltninger, og på baggrund af det foran nævnte kunne det være naturligt at rejse spørgsmål om - under visse forudsætninger - at pålægge kommunerne pligt til at etablere uddannelsesforanstaltninger for de yngre.

De forudsætninger, der måtte blive tale om, ville for det første være, at behovet havde en vis nærmere bestemt størrelse, dernæst at ikke andre kredse, institutioner el. lign. havde oprettet tilsvarende uddannelsesforanstaltninger, som der var plads på og som de unge kunne deltage i, og endelig at indholdet af den af

kommunerne tilrettelagte undervisning måtte godkendes af vedkommende brancheudvalg.

Også dette spørgsmål *henstiller* kommissionen overvejet i forbindelse med revisionen af ungdomsarbejdsloshedsloven.

C. Forhold til eksisterende undervisningsinstitutioner m. v. for de yngre.

1. *Statens arbejdstekniske ungdomsskoler.* (Lovrevision i folketingssamlingen 1959/60).

Statens arbejdstekniske ungdomsskoler har været omtalt flere gange i det foregående, og kommissionen skal her yderligere med henblik på den kommende lovrevision *anbefale* følgende:

- a. *at* den påbegyndte omlægning af skolernes virksomhed fortsættes, *dels* i retning af mere erhvervsbetonet (industripræget) undervisning, og *dels* i retning af at inddrage et større antal timer til undervisning på bekostning af det lønnede arbejde.
- b. *at* samarbejdet med (overgangen til) Statens arbejdsmandskursus fortsættes, samt at der tilrettelægges et samarbejde med og en direkte overgang til andre uddannelsesformer, herunder Arbejdsteknisk Skole og hvad der måtte blive skabt af brancheudvalgene.
- c. *at* private (landsomfattende eller lokale) foreninger og institutioner samt kommuner tilskyndes til at udnytte den adgang, som loven rummer til at give støtte til ungdomsforanstaltninger, herunder til etablering af lokale dagsskoler.
- d. *at* man, når der til sin tid er nedsat brancheudvalg, optager forhandlinger med disse, *dels* om indhold og form for de kurser m.v., der tilrettelægges på disse steder, *dels* om mulighederne for en spredning af undervisningsvirksomheden over hele året.
- e. I konsekvens af kommissionens hovedsynspunkter, *dels* at både beskæftigede og ledige bør have adgang til uddannelsesforanstaltninger og *dels*, at hvad der tilrettelægges for voksne principielt skal gælde for alle over 18 år, dog for de 18-23 årige med visse modifikationer anbefales endelig, *at* der skabes hjemmel i ungdomsarbejdsloshedsloven for, at staten kan etablere kursus af enhver slags for både beskæftigede og ledige unge i disse grupper, navnlig på Statens arbejdstekniske ungdomsskoler, men også om fornuddent i særlige tilfælde lokalt (i samarbejde med interesserede lokale kredse).

2. *Arbejdsteknisk Skole.*

Arbejdsteknisk Skole har i det væsentlige hidtil kun haft elever i aldersgrupperne fra 22 år og opefter. Skolens forretningsudvalg har imidlertid overfor arbejdsmarkedskommissionen i forbindelse med dennes udarbejdelse af betænkningen om de store årgange (1956) givet tilsagn om - hvis der måtte vise sig behov for at give de unge mellem 18 og 22 år en særlig undervisning — at skolen gerne ville medvirke hertil ved at etablere en særlig for disse unge afpasset undervisning i form af kortere kurser.

På baggrund heraf opfordrer kommissionen Arbejdsteknisk Skole til at etablere en efter de foran nævnte retningslinier tilrettelagt undervisning for de unge, *dels* i de tilfælde, hvor brancheudvalg direkte retter opfordring herom til skolen, *dels* i tilfælde, hvor man fra lokal side måtte fremkomme med ønsker om kurser for særlige grupper (bude, unge piger i visse industrigræne osv.), og hvor der derefter fra pågældende brancheudvalg opnås tilslutning hertil. Arbejdsteknisk Skole vil herved få samme aldersgrupper som elever som statens arbejdsmandskursus, der er åbne for ikke-faglærte over 18 år, om end også her de fleste elever er noget ældre.

3. *Forsvaret.*

95 % af de unge mænd, der møder på session, kommer her inden det fyldte 20. år og indkaldes normalt 1/2 år senere til aftjening af deres værnepligt, der som bekendt p. t. normalt er 16 mdr. Da en del af de unge imidlertid — navnlig af uddannelsesmæssige grunde - får udsættelse med indkaldelsen og en del forretter tjeneste som befalingsmænd i nogle måneder ekstra, er det først i 23-24 års alderen, at de sidste er færdige med værnepligten.

Som det fremgår af kapitel V, pkt. D., har det været ret begrænset, hvad man under den nugældende forsvarsordning har kunnet iværksætte af erhvervsuddannelse for ikke-faglærte under Forsvarets civilundervisning. Det kan imidlertid forventes, at den kommende forsvarsordning vil ændre denne situation. Man skal i denne forbindelse henvise til bilag 17, der gengiver de betragtninger, som forsvarsministeriet som tillæg til forslag til lov om forsvarrets organisation af 5. marts 1959 har gjort gældende vedrørende civil uddannelse af frivillige i forsvaret.

Under en forsvarsordning som den i bemærkningerne til lovforslaget skitserede vil på den ene side de nuværende muligheder for iværksættelse af civile uddannelser for værnepligtige forringes på grund af nedsættelse af tjenestetiden til 12 måneder. På den anden side vil mulighederne for at gennemføre egentlige erhvervsuddannelser for det frivillige personel øges ganske væsentligt, idet det er tanken at stimulere tilgangen af frivillige og formidle den erfaringsmæssigt vanskelige tilpasning til det civile arbejdsmarked ved hjemsendelsen gennem indførelse af erhvervsuddannelse i kontraktårene. Da ordningen desuden forudsætter, at de frivillige indtjener en betydelig bonus til anvendelse ved fortsat uddannelse eller etablering af virksomhed efter hjemsendelsen, kan der blive tale om en forbedring af de erhvervmæssige fremtidsudsigter for 1000-3000 unge årligt, alt efter varigheden af deres tjeneste. Ordningen må antages at ville appellere til såvel faglærte som ikke-faglærte unge; de faglærte unge vil i tjenestetiden mest komme til at virke som håndværkere og teknikere inden for deres *eget* fagområde; de ikke-faglærte (og evt. andre kategorier) vil formentlig dels komme til at bestride specialtjenestejob og dels indgå som soldater på lang kontrakt sammen med de værnepligtige i forsvarets kampenheder; nogle vil under deres frivillige tjeneste kunne avancere til og med oversergentgraden.

Af forsvarsministeriets fremstilling i bilag 17 fremgår, at man regner med, at der — bortset fra den ca. 1-årige elevtid, hvor der gives en alment anlagt undervisning, - vil kunne afsættes indtil 60—70 undervisningsdage årligt til egentlige civile uddannelser, enten fordelt med f. eks. 2 dage ugentlig i 30-35 uger eller i tilsvarende længere sammenhængende perioder.

For så vidt angår de unge frivillige, der kommer til at bestride specialtjenestejob, bemærkes at disse - såvel som håndværkertjenesten og visse arbejdsmandsfunktioner ved forsvarret - ikke adskiller sig væsentligt fra tilsvarende civile arbejdsforhold. Der vil ikke være naturlige pauser i arbejdsugen, hvor de frivillige vil kunne undværes på deres arbejdspladser, og det forudsættes derfor, at mandskabet tages ud af gavntjenesten i længere sammenhængende perioder med civil uddannelse for øje, og at den samlede mængde frivillige forøges med et sådant antal, at posterne kan bestrides kontinuerligt, mens *en gruppe af de frivillige er taget ud til civil uddannelse.*

For så vidt angår *de frivillige, som direkte indgår i kampenheder,* mener man inden for forsvarret, at deres civile uddannelse uden væsentlige afsavn for forsvarret vil kunne indpasses i den militære øvelsesuge, således at det ikke vil være nødvendigt at antage en overtallig styrke i denne anledning. Løvrigt vil en udskiftningsordning ikke være mulig ved egentlige kampenheder. For denne gruppe må *undervisningen foregå på to faste ugedage.*

Formentlig vil det være forholdsvis let at etablere uddannelser for de styrker, som afgives til undervisning i længere samlede perioder, idet uddannelsesinstitutionerne vil blive jævnt udnyttet året igennem. Derimod vil undervisningen af de styrker, hvis uddannelse foregår på 2 ugentlige dage, volde adskillige problemer, idet hverken lærerkapaciteten, materiellet eller lokalerne vil kunne udnyttes fuldt ud. Yderligere må man regne med, at hensyntagen til den militære uddannelse vil betinge, hvilke ugedage der kan anvendes til den civile uddannelse. Der vil således næppe være mulighed for at opnå en bedre udnyttelse ved at gøre lærerkorpset eller undervisningsmateriellet ambulans. For disse styrker gælder det endvidere, at de kun i begrænset grad kan trækkes væk fra beredskabsområderne på undervisningsdagene, hvorfor benyttelse af oplandets undervisningsinstitutioner i visse tilfælde kan blive vanskeliggjort.

Fra forsvarrets side har man ifølge sagens natur ikke på indeværende tidspunkt kunnet opstille egentlige civile uddannelsesplaner. Kommissionen har imidlertid været i stadig kontakt med undervisningsinspektøren for Forsvarets civilundervisning, og det er fremgået af forhandlingerne med denne, at man fra forsvarrets side vil være stærkt interesseret i, at de nye problemer for forsvarrets civile undervisning løses i forbindelse med kommissionens bestræbelser for at forbedre de ikke-faglærtes uddannelsesniveau.

Samtidig med at man således må konstatere, at der inden for forsvarret er ganske særlige muligheder for at få en arbejdsmark, hvor kommissionens planer hurtigt kan sættes i værk og effektivt følges og gennemprøves, må man dog fra kommissionens side fremhæve, at der opstår overordentlig store vanskeligheder på grund af den uheldige spredning af uddannelsen, som tjenesten ved forsvarret fortsat i vidt omfang menes at nødvendiggøre.

Fra forsvarrets side ønsker man at undersøge

følgende muligheder for uddannelse af de ikke-faglærte, som slutter kontrakt med forsvaret:

- a. *Håndværksmæssige uddannelser, som er identiske med den tekniske uddannelse ved forsvaret.*

Der kan her blive tale om flyvevåbnets radio-radar-tjeneste, som allerede er godkendt som grundlag til erhvervelse af svendebrev. For tiden undersøges det, om lignende retigheder kan erhverves for andre uddannelser. Det vil imidlertid være et meget begrænset antal unge, som får denne mulighed.

- b. *Håndværksmæssige uddannelser, hvor den militære tjeneste giver en praksis, som sammen med en med henblik på soldatens civile erhvervsituation iværksat supplerende praktisk og/eller teoretisk uddannelse kan godkendes som baggrund for erhvervelse af svendebrev.*

Der kan her være tale om mekanikeruddannelse ved forsvarets motorværksteder, radioteknikeruddannelse samt telegrafistuddannelse, ligesom man vil undersøge mulighederne inden for andre militære arbejdsgrøner, som har tilknytning til civile arbejdsfunktioner.

- c. *Boglige uddannelser* til f. eks. teknisk forprøve, realeksamen, teknisk assistent eller handelseksamen.

- d. *Specialuddannelser* inden for f. eks. bygningsarbejde, motor- og maskinpasning, industri- og transporterhverv.

Det er ganske særlig i forbindelse med den sidste uddannelsesgruppe, at et samarbejde imellem forsvaret og et kommende uddannelsesråd og brancheudvalg vil få interesse. *Fra forsvarets side understreges det i denne forbindelse, at undervisningen i alle tilfælde, hvor det er muligt, bør henlægges til civile undervisningsinstitutioner, at den civile undervisning tænkes fulgt op af erhvervsvejledning og arbejdsanvisning, at man vil foretrække, om al civil uddannelse kunne påbegyndes med en så vidt mulig ensartet grundskoling i elementære fag i elevtiden (1 år), samt at man ved de enkelte tjenestesteder kun tænker sig at tilbyde én uddannelsesstype (således at differentieringen på de forskellige uddannelser udskydes længst muligt af hensyn til eventuelle militære omplaceringer i den første kontrakttid).*

løvrigt har man fra Forsvarets civilundervisning under forhandlingerne med kommissionen

rent foreløbigt givet udtryk for følgende ønsker:

- a. Nedsættelse af uddannelsesråd og brancheudvalg på et så tidligt tidspunkt som muligt, således at forsvaret i størst muligt omfang må kunne drage nytte af det konkrete planlægningsarbejde.
- b. Tidligst mulig fastlæggelse af eventuelle grunduddannelser, således at uddannelsen af ikke-faglærte ved forsvaret eventuelt kan påbegyndes samtidig med, at uddannelsesråd og brancheudvalg arbejder videre med de senere led af uddannelsen.
- c. Den størst mulige ensartethed over grunduddannelserne inden for de uddannelsesbrancher, hvor forsvaret kan tænkes at tage arbejdet op. Det kan i denne forbindelse oplyses, at forsvaret næppe i særlig høj grad vil være i stand til at differentiere undervisningen inden for de første 2-300 timer, og at man ud fra de hidtidige erfaringer må finde et betydeligt større timetal i elementære skolefag nødvendigt, end det som er foreslået i bilag 17 til kommissionsbetænkningen.
- d. Fastholdelse af den i betænkningen foreslåede trindeling inden for den branchevise uddannelse. Da kontraktperioderne kan variere væsentligt i længde, vil det være hensigtsmæssigt, at f. eks. hvert uddannelsesår kan danne et afsluttet hele, som enten i sig selv kan forbedre den hjemsendte unges chancer på arbejdsmarkedet, eller kan danne en naturlig forudsætning for videre uddannelser efter hjemsendelsen. Det kan i denne forbindelse nævnes, at forsvaret inden for sit uddannelsesområde udfra ønskerne om senest mulig differentiering på branchespecialer og om elasticitet med hensyn til kontraktlængde må finde det rimeligst i undervisningen at gå fra det elementære til det specielle.
- e. Så faste aftaler som muligt om »autorisering« på arbejdsmarkedet af de nye uddannelser inden for de forskellige brancher. Forsvaret må ønske, at hele uddannelsen eller dele af uddannelsen så vidt muligt kan afsluttes med tildeling af kursusbeviser, som respekteres på arbejdsmarkedet. Netop under hensyntagen til den store spredning af uddannelsen ved forsvaret finder man det af pædagogisk værdi, at målet fastholdes, f.

eks. gennem afsluttende eksaminer eller andre former for afgangsprøver.

Kommissionen kan for sit vedkommende anbefale, at disse ønsker søges imødekommet i forbindelse med gennemførelsen af forslagene i nærværende betænkning. Videre ønsker kommissionen at fremhæve betydningen af, at de muligheder, der åbner sig ved forsvaret under en kommende forsvarsordning, udnyttes bedst muligt til fordel for de ikke-faglærtes uddannelse. Man skal i denne henseende *henstille*,

at man inden for forsvaret i så vid udstrækning som overhovedet muligt tilrettelægger den civile erhvervsundervisning i sammenhængende perioder på mindst 18 undervisningsdage (og undgår den spredning, der opstår ved at undervise i 2 dage ugentlig),

at det undersøges, i hvilket omfang tomgangskapaciteten på de bestående arbejdsmandsskoler og arbejdstekniske ungdomsskoler vil kunne udnyttes til de nævnte samlede uddannelsesperioder for forsvarets frivillige,

at det overvejes, om opgaverne ved forsvaret kan gøre det forsvarligt, at man opretter nye skoler, som i de første år væsentligst er baseret på en fast tilgang af unge fra forsvaret, og

at det undersøges, om der i et samarbejde med forsvaret kan tilvejebringes instruktører f. eks. fra fænrikgruppen, som efter en faglig opskoling på f. eks. arbejdsmandskurserne kan virke som lærere for frivillige ikke-faglærte under forsvaret.

4. Børne- og ungdomsforsorg, ungdomsfængsler m. fl.

I kap. XI, pkt. B, er der fremsat nogle bemærkninger vedrørende de 15-18 årige under børne- og ungdomsforsorg. De nævnte institutioner har imidlertid også unge i alderen 18—21 år. Kommissionen kan *anbefale*, at uddannelsesmulighederne på disse institutioner og i ungdomsfængslerne, hvor der findes unge indtil 25 års-alderen, udbygges i overensstemmelse med bemærkningerne i nærværende kapitel.

KAPITEL XIII.

Kvindens beskæftigelses- og uddannelsesforhold

Med hensyn til de kommissionen i henhold til kommissoriet påhvilende opgaver vedrørende problemet om de ikke-faglærte kvinders uddannelse henvises til forordet.

A. Statistisk materiale.

1. Med hensyn til *antallet af arbejdsløshedsforsikrede ikke-faglærte kvinder og deres fordeling på arbejdsområder* henvises til den i kap. II anførte oversigt (pr. ultimo marts 1958), jfr. bilag 1. Det fremgår af oversigten, at de industriområder, hvor der beskæftiges flest arbejdsløshedsforsikrede ikke-faglærte kvinder er nærings- og nydelsesmiddelindustrien (18.400), beklædningsindustrien (15.700), tekstilindustrien (13.400) og jern- og metalindustrien (12.200), og at antallet af beskæftigede ikke-faglærte kvinder i forhold til beskæftigede ikke-faglærte mandlige arbejdere er størst i beklædningsindustrien (15.700 mod 1.900).

2. *Den kvindelige arbejdsstyrke* (omfattende selvstændige og medhjælpende hustruer, funktionærer og arbejdere) indenfor samtlige erhverv (incl. husgerning) steg fra 1948 til 1957 fra ca. 688.000 til ca. 719.000, medens antallet af kvindelige arbejdere inden for håndværk og industri i samme tidsrum steg fra ca. 113.000 til 120.000. Antallet af ledige kvindelige arbejdere inden for industri og håndværk steg fra 1948 til 1957 fra godt 5.000 til ca. 10.000, svarende til en stigning i ledighedsprocenten fra 4,5 til 8,2 pct.

3. Med hensyn til *udviklingen inden for de vigtigste »kvindeindustrier«* skal henvises til nedenstående oversigt. Det fremgår, at antallet af beskæftigede kvinder var stigende fra 1948 til 1956 - bortset fra tekstilindustrien og tobaksindustrien, der begge viser en nogenlunde ens-

artet nedgang for mandlige og kvindelige arbejdere. For fodtøjs- og beklædningsindustrien er der i den omhandlede periode sket en ret kraftig nedgang i antal beskæftigede mænd, medens antal beskæftigede kvinder er steget noget.

Ved fremstillingen af el-maskiner m. v. er der sket en stærk stigning i kvindebeskæftigelsen, der dog modsvares af en endnu kraftigere stigning i beskæftigelsen af mænd, medens noget tilsvarende (dog med en forholdsvis endnu større stigning for mændenes vedkommende) er tilfældet for papirindustrien. Endelig er der i næringsmiddelindustrien, kemisk industri og gummiindustri samt fremstilling af jern- og metalvarer sket en vis stigning såvel i antallet af beskæftigede mænd som kvinder.

Index for beskæftigelsesudviklingen i de vigtigste kvindeindustrier fra 1948—1956. (1948 = 100).

	Index for 1956 (1948 = 100)		
	Mænd	Kvinder	Ialt
Fodtøjs- og beklædningsindustri82	104	98
Tekstilindustri82	78	79
Næringsmiddelindustri	107	112	109
Tobaksindustri78	80	79
Kemisk- og gummiindustri	108	110	109
Papirindustri135	110	122
Fremstilling af el-maskiner m. v.148	129	141
Fremstilling af jern og metalvarer109	105	108

4. Ved *folketællingen i 1955* androg antallet af *gifte* i erhvervene beskæftigede kvinder ialt 300.000, der fordelte sig med ca. 2.000 i aldersklasserne under 20 år, ca. 95.000 fra 20-34 år, ca. 90.000 fra 35-44 år og resten fra 45 år og opefter. Antallet af *ugifte* (incl. separerede, fraskilte og enker) i erhvervene beskæf-

tigede androg i 1955 415.000, hvoraf ca. 130.000 under 20 år, ca. 120.000 fra 20-34 år, knap 50.000 fra 35-44 år og resten fra 45 år og opefter.

5. Endelig kan bemærkes, at den *årlige nytillgang af enker* for tiden udgør ca. 11.000. Knap 10 pct. af nytillkomne enker kommer til inden det fyldte 40. år, og ialt godt 20 pct. af tilgangen finder sted inden det fyldte 50. år (ialt ca. 2.400).

En tilsvarende oversigt over tilkomne fraseparerede og fraskilte kvinder findes ikke tilgængelig-

B. Bestående uddannelsesmuligheder.

Med hensyn til de bestående uddannelsesmuligheder inden for forskellige brancher henvises til kap. III. Af særlig interesse i denne forbindelse er kapitlets afsnit F »Beklædningsindustrien«, der er en udpræget »kvindeindustri«, hvor der er etableret grundige, systematiske uddannelsesforanstaltninger.

Af bestående uddannelsesmuligheder for ikke-faglærte kvinder skal iøvrigt nævnes, at der siden efteråret 1956 under Arbejdsteknisk Skole har været etableret særlige klasser for kvinder på Philips A/S. Undervisningen, der påbegyndes 1/2 time efter arbejdstidens ophør, fandt i de to første sæsoner sted 2 dage ugentlig å 3 timer (144 timer pr. år), men grundet på vanskeligheder for en række af deltagerne med at fuldføre kurserne som følge af problemer med at få børnene passet, ændredes undervisningsplanen til 1 gang ugentlig å 4 timer i 30 uger (ialt 120 timer), hvilket forårsagede en mærkbar stigning i antallet af tilmeldte til 1. klasse. Der undervises i Arbejdsteknisk Skoles sædvanlige emner med elektroteknik som speciale.

I Kolding etablerede Arbejdsteknisk Skole i 1957/58 2 klasser for kvindelige arbejdere - en omfattende kvindelige arbejdere fra forskellige virksomheder og en omfattende kvindelige arbejdere fra en enkelt virksomhed (F. D. B.'s chokoladefabrik). Disse klasser måtte dog senere standse på grund af manglende tilslutning. Det kan tilføjes, at man i 1958/59 har gennemført en klasse med god mødeprocent for kvindelige fabrikarbejdere på Vitrohm A/S i Glostrup. Også her viste det sig at være en fordel at arbejde 1 gang ugentlig å 4 timer, ialt 120 timer.

Som helhed må det fastslås, at der findes relativt få uddannelsesforanstaltninger, der direkte tager sigte på kvindelige arbejdere, og at

disse kun i forholdsvis mindre omfang tager del i eksisterende uddannelsesforanstaltninger.

C. Andre uddannelsesforanstaltninger.

Af områder uden for nærværende kommissions direkte opgaver, hvor spørgsmålet om uddannelse af kvinder er under overvejelse eller nye uddannelser er tilrettelagt, skal nævnes følgende:

I en række byer har der i 1958/59 været afholdt *husholdningskurser* under ungdoms- og aftenskoleloven, tilrettelagt efter principperne i den af Fællesudvalget for unge pigers huslige uddannelse i 1957 afgivne betænkning. I Horsens var undervisningen tilrettelagt af Husligt Arbejderforbund i samarbejde med A. O. F. og foregik som dagundervisning to eftermiddage om ugen; de unge piger, der deltog, havde alle plads i huset samtidig med deltagelse i undervisningen.

På Teknologisk Institut er i februar 1959 påbegyndt et kursus for *ledere af rengøringsarbejder* på offentlige kontorer, i stormagasiner, rengøringskompagnier o. lign. større virksomheder. Det overvejes at udvide denne kursusvirksomhed til køkkenledere og arbejdsledere i mad- og konserverindustrien m. v. samt i tøjrenserier, vaskerier o. lign.

Med hensyn til andre uddannelser henvises til kap. XIV.

D. Forslag m. v. fra udvalgene.

1. *Udvalget for kemisk industri* konstaterede, at de inden for industrien beskæftigede kvindelige arbejdere overvejende beskæftiges ved arbejde, der kun delvis eller slet ikke er typisk for den kemiske industri — jfr. kapitel III, pkt. H, idet kun en enkelt af de undersøgte virksomheder (Gosch tændstikfabrik) oplyste at beskæftige næsten samtlige dér ansatte kvinder ved produktionsmaskiner.

Ifølge oplysninger fra *Kvindeligt Arbejderforbund* oplæres inden for kemisk industri nyantagne kvindelige arbejdere af en kvindelig kollega — med oplæringsstider varierende efter arbejdets art fra 2-14 dage til 1/2 år. Der findes ikke specialuddannelser, men en sådan bør efter forbundets mening etableres for de kvindelige arbejdere, der betjener maskiner.

2. I *udvalget for jern- og metalindustrien* forelagdes et forslag, der på foranledning af Arbejdsmarkedskommissionen var udarbejdet af medlem af bestyrelsen for *Danske Kvinders*

Nationalråd, fabrikinspektør fru I. Wilfred Jensen. Forslaget omhandlede følgende:

a. *Uddannelse af unge ikke-faglærte piger i tilslutning til afsluttende skoleeksamen.*

For de unge piger kunne uddannelsen tænkes iværksat enten som en 1-årig dagskole eller som en egentlig oplæring på en læreplads med tvunget teknisk aftenskole - i begge tilfælde omfattende undervisning i brugen af de i de pågældende virksomheder almindelig anvendte arbejdsmaskiner og i de hyppigst forekommende arbejdsprocesser, materialelære, maskinernes specialbeskyttelser, hensigtsmæssige arbejdsstillinger samt almindelig fag.

b. *Videregående uddannelse af voksne i arbejde varende kvinder.*

Forslagstilleren tænker sig etableret en undervisning over 1-2-3 år efter tilsvarende principper som for de unge — men med de almindelige fag i en form, der er bedre egnet for voksne og erfarne. En sådan undervisning vil dog efter forslagsstilleren mening for de voksne kvinder kunne foregå efter arbejdstidsophør, og da mange af kvinderne har børn og hjem, kan kurser formentlig kun holdes 1 allerhøjest 2 eftermiddage om ugen i tilslutning til den normale arbejdstid.

Kvindeligt Arbejderforbund har henvist til de vanskeligheder, der kan foreligge med hensyn til at få kvinder, der i en årrække har været beskæftiget i industrien, til at afse fornøden tid til at deltage i kurser, når de udover deres erhvervsarbejde har børn og hjem at passe. Forbundet har endvidere påpeget, at der indenfor erhvervslivet er brug for en stadig større stab af kvindelige arbejdere, at man tidligere i alt for høj grad har skelnet mellem decideret mandlige og kvindelige erhverv, og at kvindelig arbejdskraft især efter en vis uddannelse kan udføre det inden for de fleste industrier forekommende arbejde. Inden for forskellige industrier, som for tiden er inde i en ekspansionsperiode (f. eks. fremstilling af fjernsynsapparater, elektrisk udstyr m. v.), hvor der kræves kontrolarbejde, eftersyn, måling og tilpasning, kan der efter forbundets mening etableres kurser og uddannelsesmuligheder for den kvindelige arbejdskraft. Endelig peger forbundet på betydningen af en alsidig og grundig erhvervsorientering for de unge piger.

Udvalget for jern- og metalindustrien mener ikke, at der for kvinder kræves andre uddannel-

sesforanstaltninger end for mænd, men peger på nødvendigheden af, at kurserne for kvinder bliver kortvarige på grund af de særlige forhold, der gør sig gældende for dem (dobbelt beskæftigelse, fluktuation m. v.).

E. Kommissionens forslag.

Kommissionen har fra *Fagbevægelsens Kvindesekretariat* udbedt sig en udtalelse om, hvor der gør sig særlige forhold gældende, som kræver en særlig hensyntagen, når det drejer sig om kvinders deltagelse i de almindelige uddannelsesforanstaltninger for ikke-faglærte - herunder om der eventuelt for de forskellige kategorier (unge, voksne, selverhvervende, gifte eller fraskilte) må stilles særlige krav med hensyn til kursernes varighed, former og indhold. *Fagbevægelsens Kvindesekretariat* har i sin besvarelse henvist til et medsendt statistisk materiale — jfr. pkt. A foran, hvoraf det fremgår, at der år for år kommer flere kvinder på arbejdsmarkedet, hvorfor kvindesekretariatet skønner, at der er et stort behov for uddannelse. *Kvindesekretariatet* finder ikke, at der kræves en særlig hensyntagen til kvinderne, men udtaler, at disse blot må have *adgang til deltagelse i undervisningsforanstaltningerne på lige fod med de mandlige arbejdere.*

Herefter finder kommissionen ikke grundlag for at fastslå, at der på forhånd bør træffes særlige foranstaltninger med hensyn til uddannelsen af ikke-faglærte kvinder, men må mene, at den nærmere tilrettelæggelse af de kvindelige arbejders uddannelse må overlades til brancheudvalg og uddannelsesråd på samme måde som de mandlige arbejders. Kommissionen vil for sit vedkommende finde det hensigtsmæssigt, om de kvindelige arbejders interesser repræsenteres dels i de brancheudvalg, der måtte blive nedsat for områder, hvor særlig mange kvinder beskæftiges, og dels i uddannelsesrådet. Endvidere vil kommissionen påpege det ønskelige i, at disse organer har opmærksomheden henvendt også på eventuelle områder, hvor kun kvinder beskæftiges, for at der også for disse træffes de fornødne foranstaltninger til iværksættelse af en påkrævet undervisning.

Endelig finder kommissionen, at brancheudvalgene bør være opmærksomme på, om uddannelsen inden for visse områder, hvor kvinder beskæftiges, bør iværksettes enten på dagskoler eller i form af korte kurser, jfr. pkt. D, sidste stykke.

KAPITEL XIV

Forholdet til visse andre uddannelser

Som nævnt i indledningen (kap. I, pkt. H) bør der efter kommissionens opfattelse tilstræbes en koordinering mellem den uddannelse, som er foreslået i nærværende betænkning for de ikke-faglærte og en række andre - fortrinsvis tekniske - uddannelser.

Det vil navnlig være undervisningen til teknisk forberedelseksamen, kursus for tekniske assistenter, laboranter m. v. og uddannelsen på teknika, der i denne forbindelse har interesse.

Teknisk forberedelseksamen, der giver adgang til uddannelse som teknisk assistent, tekstiltekniker, laboratoriemedhjælper og -tekniker m. v., kan tages dels i folkeskolens 8. og 9. skoleår, dels på 2-årige kurser i aftenkoler og ungdomsskoler. I sidstnævnte skoler omfatter undervisningen ialt 865 timer (dansk 120 timer, regning og matematik 400 timer, naturlære 200 timer og engelsk eller tysk 145 timer). Endvidere er Forsvarets civilundervisning ved at gennemprøve en ordning, hvorefter eksamen kan tages fag for fag, og uden at det er nødvendigt straks efter afslutningen af ét fag at gå videre til det næste.

Kommissionen kan anbefale, at de sidstnævnte forsøg videreføres og udbygges og skal herudover henstille, at der åbnes andre muligheder for unge over 18 år for at forberede sig til teknisk forberedelseksamen. / *denne henseende skal man henstille til overvejelse*, at der ved dagskole for unge ikke-faglærte i alderen fra 18 til 24 år, herunder for elever på Statens arbejdstekniske ungdomsskoler, åbnes mulighed for sammenhængende og afsluttet undervisning i de enkelte faggrupper, hvoraf teknisk forberedelseksamen er sammensat, således at uddannelsen kan tages i overskuelige enheder, der hver kan afsluttes med prøve og bevis samtidig med, at de forskellige enheder er bestemt afgrænsede, så eleverne kan sammensætte deres uddannelse

også derved, at de enkelte dele kan tages på forskellige institutioner.

Når uddannelsesrådet og brancheudvalgene til sin tid er nedsat, bør der endvidere optages forhandlinger mellem disse organer, undervisningsministeriet og handelsministeriet med henblik på at få klarlagt, om og i bekræftende fald i hvilket omfang de ikke-faglærtes særlige kurser kan give eleverne de fornødne forudsætninger for at indstille sig til teknisk forberedelseksamen.

Uddannelsen til *tekniske assistenter* er, såfremt den gennemføres ved dagundervisning, tilrettelagt som 1/2 års teori + 1 års elevpraksis + 1/2 års teori. Den teoretiske undervisning gennemføres på tekniske skoler. Der er endvidere mulighed for at gennemføre uddannelsen på 2 års aftenkursus og i så tilfælde må eleven i forvejen enten have haft arbejde i 3 år ved industrielt arbejde eller have gennemgået den fornævnte 1-årige elevpraksis.

Som betingelse for at gå ind i denne uddannelse kræves blot en alder på mindst 16 år - for aftenkursernes vedkommende mindst 20 år - samt at aspiranten har bestået teknisk forberedelseksamen eller realeksamen med regning og matematik eller en tilsvarende eller højere eksamen.

Den teoretiske undervisning omfatter en række forskellige discipliner f. eks. teknisk tegning, teknisk naturlære, produktionsteknik, måleteknik etc.

Kommissionen henstiller, at man overvejer dels mulighederne for en yderligere opdeling af den teoretiske uddannelse, jfr. foran om teknisk forberedelseksamen, således at uddannelsen kan tages stykkevis og derved blive lettere tilgængelig for ikke-faglærte, der ikke er i stand til at undvære deres sædvanlige indtægt 1/2 år i træk, dels at der også her optages forhandling

om i hvilket omfang de ikke-faglærtes praktiske erfaring og eventuelle kursusuddannelse kan træde i stedet for den normalt krævede praktiske og teoretiske uddannelse.

Uddannelsen til *tekstiltekniker* (bekendtgørelsen foreligger endnu ikke) er tænkt som 3-årig, nemlig to års praktisk uddannelse i egnede virksomheder, hvorunder eleverne skal gennemgå et grundkursus på tekstilfagskolen, samt en 1-årig undervisning på Danmarks Tekstilfagskole i København.

Om uddannelsen til tekstiltekniker *finder kommissionen*, at den må kunne være et eksempel på, hvorledes en forudgående grundlæggende uddannelse for ikke-faglærte kan indpasses som en del af en teknikeruddannelse.

Uddannelsen til industrilaborant omfatter dels *laboratoriemedhjælper* og dels *laboratorietechnikere*. Uddannelsen er i begge tilfælde delt i en biologi- og kemilinie, idet den første del af uddannelsen dog er fælles.

Uddannelsen til laboratiemedhjælper foregår på et 24 ugers kursus på de teknologiske institutter i København og Århus. Uddannelsen til laboratorietechniker kræver yderligere et års praksis og en afsluttende teoretisk uddannelse på et 21 ugers fortsættelseskursus.

Uddannelsens formål er at meddele eleverne en teoretisk og praktisk laboratiemæssig uddannelse, som vil kvalificere de pågældende til at virke som biologi- eller kemilaboranter inden for industri og forskning.

For laborantuddannelsens vedkommende kan *kommissionen anbefale*, at uddannelsen søges tilrettelagt i mindre, afsluttede helheder og koordineres således med de ikke-faglærtes særlige kurser, at de ikke-faglærte, der måtte ønske at uddanne sig som laboratiemedhjælper eller -teknikere, kan få passende lempelser ved,

at den uddannelse, de måtte have i forvejen, i et vist omfang kan indgå som en del af de her nævnte uddannelser.

Uddannelsen på *teknika* — bygnings-, maskin-, elektro-teknikum m. v. - forudsætter efter den nugældende ordning, at eleverne dels er faglærte i lærlingelovens forstand og dels har en vis kundskabsmæssig standard i teoretiske fag (særlig adgangseksamen, realeksamen).

Kommissionen finder, at også denne uddannelse bør være tilgængelig for egnede ikke-faglærte, der efter et antal års praktisk arbejde inden for vedkommende felt suppleret med et antal praktisk-teoretiske kurser, som foreslået i nærværende betænkning, og yderligere suppleret med tekniske kundskaber i særlige fag har opnået de fornødne kvalifikationer.

Kommissionen henstiller, at de foran anførte synspunkter og anbefalinger tages op til nærmere overvejelse i teknikerkommissionen, også med henblik på andre uddannelser end de nævnte, hvor tilsvarende synspunkter kan anlægges.

Økonomisk støtte under den videregående uddannelse.

Med hensyn til de videregående uddannelser, der ikke vil være omfattede af de i kapitel IX foreslåede særlige økonomiske vilkår, er der anden mulighed for støtte, idet ungdommens uddannelsesfond, der yder støtte til studerende af alle slags (ingeniører, tekniske assistenter, laboratiemedhjælper og -teknikere samt tekstilteknikere m. fl.), kan give lån og/eller stipendier op til for tiden højst 4.200 kr. årligt - i praksis dog i reglen omkring 2.000-2.500 kr. pr. elev.

KAPITEL XV.

Resumé

A. Kommissoriet.

Kommissionen blev nedsat i marts 1957 med den hovedopgave at overveje, hvorledes den hidtidige ret uensartede og tilfældige uddannelse af ikke-faglærte arbejdere bedst kunne udbygges eller omlægges, så de stigende krav, som den tekniske udvikling stiller til den ikke-faglærte arbejdskrafts dygtighed, kan honoreres.

B. Kommissionens **udgangspunkt** (kap. I).

Ikke mindst i de senere år er mesterlæren blevet moderniseret med koncentration af den hidtidige aftenundervisning på de tekniske skoler i *jagtklasser*, øget overgang til *dagskoler*, å jourføring af de for de enkelte fag fastsatte *uddannelsesregler*, indførelse af *forskoler* etc.

Med industrialiseringen er der imidlertid som bekendt vokset en meget talstærk gruppe *ikke-faglærte* arbejdere op ved siden af de faglærte - ca. 400.000 ikke-faglærte mod ca. 200.000 faglærte og ca. 120.000 funktionærer i de anerkendte arbejdsløshedskasser.

Der findes naturligvis også uddannelsesmuligheder for de ikke-faglærte, men de er af langt mere spredt og tilfældig karakter end de faglærtes faste uddannelsessystem.

Ved løsningen af den opgave, der er stillet kommissionen, har man *for de voksne arbejderes vedkommende* baseret sine overvejelser på, at man først måtte gøre sig klart, hvad de ikke-faglærte var beskæftiget med, at den uddannelse, der etableres med henblik på dette arbejdsområde, må have et overvejende praktisk præg i nær tilknytning til de enkelte grupper ikke-faglærtes daglige arbejde, at uddannelsen må kunne gennemføres uden for store økonomiske og tidsmæssige ofre for den enkelte arbejder.

C. Beskrivelse af de ikke-faglærtes beskæftigelses- og uddannelses-forhold (kap. II, III, IV, V).

Kommissionen har skaffet sig et indtryk af, hvorledes de ikke-faglærte er beskæftigede, og i hvilket omfang - og da på hvilken måde - uddannelse er tilrettelagt inden for de vigtigste brancher.

1. *Arbejdsprocesser, som udføres af ikke-faglærte.*

Beskæftigelsesforholdene har - som venteligt - vist store variationer, idet ikke-faglærte kan være dominerende inden for alle arbejdsprocesser i nogle områder, men alene gå til hånde i andre. Det er dog et gennemgående indtryk, at ikke-faglærte i betydeligt og stadigt stigende omfang bliver anvendt i produktionens mere eller mindre krævende arbejdsprocesser, og ikke mindst finder anvendelse i ekspanderende virksomheder, f. eks. inden for metalindustrien, og ved stærkt mekaniserede produktionsprocesser.

2. *Bestående uddannelsesmuligheder.*

Arbejdsteknisk Skole er en 3-årig, frivillig aftenskole, og undervisningen omfatter 144 timer årligt. Der oprettes afdelinger af skolen, hvor der er behov for det. I en årrække har der været omkring 100 afdelinger af skolen, der har 3 hovedretninger, *jord og beton*, *kemisk industri* og *mekanisk industri*. Hertil kommer specialklasser med elever fra samme virksomhed eller branche. Endelig har skolen nogle såkaldte »4. årskurser« - i reglen på 24 eller 48 timer - med specielle emner.

Statens arbejdsmandskursus tilbyder i vinter-sæsonen på 5 kostskoler ledige arbejdsmænd praktisk-tekniske kurser å 3 uger (126 timer + frivillig undervisning - navnlig i dansk og reg-

ning - i aftentimerne). Undervisningen er baseret på praktisk instruktion i så arbejdsplads-lignende former som muligt, suppleret med fornøden teori i umiddelbar tilknytning til de under arbejdet opstående problemer.

For tiden er der kurser i *motor- og maskin-pasning* dækkende såvel entreprenør- som landbrugsområdet, *bygningsarbejde* (forskalling, jernbinding m. v.) og *kloak- og dræningsarbejde*. Inden for hver af disse retninger er der flere kurser af stigende sværhedsgrad, hver dækkende 3 ugers undervisning. Endelig er der i november 1958 påbegyndt et kursus for arbejdsmænd i *betonvareindustrien*.

Også de *teknologiske institutter*, der ellers som bekendt navnlig varetager de faglærtes uddannelse, har en vis undervisning for ikke-faglærte, f. eks. for vejformænd, vejmande, kloakmestre, visse grupper af jord- og betonarbejdere, chauffører, motorpassere, arbejdere fra træindustrien m. fl.

Inden for de enkelte brancher er der yderligere - om end i et ret beskedent omfang - etableret kurser af forskellige organisationer, firmaer m. v., men *langt de fleste ikke-faglærte uddannes ved, at en mester (arbejdsleder) eller kolleger giver de pågældende en vejledning under arbejdets udførelse*.

Beklædningsindustrien, træindustrien og til en vis grad tekstilindustrien har dog hver inden for sit område opbygget et system af kurser, der giver disse branchers arbejdere et godt uddannelsesmæssigt grundlag.

For de 14—18-årige er der visse muligheder for erhvervsbetonet uddannelse:

I *folkeskolens* 7. klasse gives der erhvervsvejledning og en grundlæggende erhvervsorientering; i det 8. og 9. skoleår, der er frivilligt for eleverne, kan der foretages en deling i linier, der tager sigte på elevernes fremtidige virksomhed inden for erhvervslivets forskellige grene, som f. eks. en landbrugslinie, en industri- og håndværkslinie m. fl.

Ungdomsskolen for de 14—18-årige har bl. a. til formål at bibringe de unge forståelse af erhvervs- og samfundslivet, og den tilbyder en undervisning - hvoraf en trediedel skal være erhvervs- og samfundsbetonet — på almindeligvis 90-150 timer pr. sæson.

Statens arbejdstekniske ungdomsskoler er oprettet for 18-2½-årige ugifte ikke-faglærte

mænd, der har en vis ledighed. Eleverne udfører lønnet arbejde i 30-36 timer ugentlig og får sideløbende hermed en arbejdsteknisk undervisning med en vis tilknytning til det praktiske arbejde i den resterende del af ugens timer, eller en særlig kursuspræget undervisning i forskellige emner inden for de ikke-faglærtes arbejdsområde, således *motorkursus, beton- og forskallingskursus, dræningskursus* samt *jern- og metalkursus*.

Forsvarets civilundervisning har — foreløbig i beskedent omfang og på forsøgsmæssig basis - gennemført erhvervspræget undervisning for ikke-faglærte.

D. Indhold, opbygning m. v. af uddannelsen for voksne ikke-faglærte (kap. VI).

Man har gennem kommissionens arbejde søgt at finde frem til et uddannelsessystem for de ikke-faglærte, der kunne være fælles for alle arbejdere af denne kategori, men samtidig så smidigt, at det kan passe til de forskellige krav, der stilles - og fremtidig vil blive stillet - til arbejdskraftens effektivitet. Dette medfører imidlertid, at man kun kan fastlægge rammerne for undervisningen og må overlade udfyldningen af disse rammer til arbejdsmarkedets parter.

Kommissionen har først overvejet, om det skulle være muligt at etablere en *grunduddannelse fælles for alle ikke-faglærte*, men man har opgivet dette.

I stedet foreslås, at der branche for branche etableres en særlig undervisning indeholdende en række trindelte kurser med indhold, opbygning og form afpasset efter forholdene i hver enkelt branche.

Opbygningen af de enkelte led i uddannelsessystemet overlades til snævre, permanente, paritetisk sammensatte *brancheudvalg*. Disse udvalg må tage stilling til, hvor mange kurser der bør etableres, og til indholdet og omfanget af (trinene på) disse kurser.

Kommissionen ønsker at understrege, at *uddannelsesvirksomheden for de voksne arbejdere ikke kan betragtes som et overgangsfænomen, dels* fordi navnlig de yngre går fra det ene arbejdsområde til det andet, *dels* fordi den tekniske udvikling må ventes at ville stille stadig ændrede krav til arbejderne, og *dels* fordi der altid vil være et vist behov for genopfriskningskurser.

E. Organisation og administration (kap. VII).

Som foran nævnt foreslår kommissionen, at der inden for de forskellige brancher (dækkende hele landet) nedsættes permanente *brancheudvalg* til at varetage en række opgaver i forbindelse med det foreslåede uddannelsessystem.

Det bør være brancherne - organisationerne - selv, der udpeger udvalgenes medlemmer med lige mange fra arbejder- og arbejdsgiverside, og udvalgene skal navnlig sørge for at udarbejde uddannelsesregler for de områder, hvor der er behov for det, at skaffe egnede lærere, at tage initiativet, hvor der er brug for det, med henblik på, at uddannelsesplaner m. v. bliver ført ud i livet på rette måde samt at knytte de fornødne kontakter til andre undervisningsformer (folkeskole, ungdomsskole, videregående tekniske uddannelser m. fl.) og til organisationer og virksomheder.

Bl. a. for at sikre en passende koordinering mellem brancheudvalgene og en hensigtsmæssig udveksling af erfaringer bør der som overbygning til brancheudvalgene oprettes et centralt *uddannelsesråd*. Også dette organ bør bestå af medlemmer, der er udpeget af arbejdsmarkedets organisationer, men herudover bør det også tilforordnes repræsentanter for centraladministrationen m. m.

Det må være rådets opgave over for centraladministrationen og over for offentligheden at stå som garant for, at de ikke-faglærtes uddannelse bliver varetaget på bedste måde - dog at ungdomsskolen må have et selvstændigt ansvar for de 14-18-årige - og i det hele at virke som et permanent kontaktpunkt mellem brancheudvalgene, arbejdsmarkedets hovedorganisationer, ministerierne og de herunder hørende uddannelsesinstitutioner.

F. Konsulenter og lærere (kap. VIII).

Der bør knyttes et antal *konsulenter* til uddannelsesrådet, navnlig for at bistå dette ved godkendelsen af uddannelsesregler, og for på rådets vegne at hjælpe de brancheudvalg, der har behov derfor, med at udarbejde uddannelsesprogrammer for hele branchen og undervisningsplaner for de enkelte kursus m. v. samt bistå de forskellige uddannelsesinstitutioner med at føre uddannelsesplanerne ud i livet.

Det er efter kommissionens opfattelse helt nødvendigt, at der gives de *lærere*, der skal stå for uddannelsen af de ikke-faglærte, en vis ensartet uddannelse, selv om udvælgelse af lærer-

emnerne må overlades til brancheudvalgene i samarbejde med den eller de uddannelsesinstitutioner, der skal forestå den pågældende undervisning.

G. Vilkårene for deltagelse i uddannelsesprogrammer for ikke-faglærte (kap. IX).

Det er kommissionens principielle udgangspunkt, at *alle ikke-faglærte* - ledige og ikke-ledige, organiserede og ikke-organiserede - skal have adgang til de i nærværende betænkning foreslåede uddannelsesforanstaltninger.

Undervisningen bør kun være betinget af betaling af i almindelighed beskedne *kursusafgifter*.

I de tilfælde, hvor det bliver nødvendigt for de ikke-faglærte at benytte kurser udenfor deres hjemstedskommune, bør der ydes dem *hel- eller delvis dækning for afholdte rejseudgifter*.

I det omfang undervisningen udelukker, at eleverne kan have sædvanligt arbejde - d. v. s. deltagelse i dag- og kostskoleundervisning - foreslår man, at der ydes dem en delvis *godtgørelse for tab af indtægt eller arbejdsmuligheder*. Denne godtgørelse bør for alle elever omfatte et beløb, svarende til, hvad de i givet fald kunne have oppebåret i arbejdsløshedsunderstøttelse. Ikke-forsikredes godtgørelse berregnes som om de var forsikrede.

For de, der ved uddannelsens påbegyndelse er i *arbejde, og som har forsørgerbyrder*, foreslår man yderligere, at arbejdsministeren bemyndiges til at fastsætte størrelsen af en vis *ekstra godtgørelse*.

H. Finansiering (kap. X).

Kommissionen finder, at staten for de i nærværende betænkning foreslåede foranstaltningers vedkommende bør bære hovedbyrden, specielt i den tid, hvor man opbygger uddannelsessystemet. Man bør efter kommissionens opfattelse yderligere lægge vægt på at bevare det ret enkle tilskudssystem, der gælder i forhold til Arbejdsteknisk Skole, og som efter det for kommissionen oplyste i princippet har fungeret tilfredsstillende.

Den uddannelse, der skal etableres, vil for en væsentlig del kunne formidles gennem de allerede eksisterende institutioner, men der bør også åbnes mulighed for oprettelse af helt nye institutioner (kursusformer), f. eks. institutioner med mulighed for at dække mere specielle uddannelsesbehov, end de eksisterende institu-

tioner er indstillet på. *Kommissionen foreslår*, at der i alle tilfælde tilbydes de samme økonomiske vilkår til nyoprettede som til allerede eksisterende institutioner. Bliver der tale om støtte til etablering (nybygning el. lign.), bør der — med mindre en eller flere kommuner etablerer uddannelsen - oprettes *selvejende institutioner*, hvis aktiver, såfremt virksomheden ophører, falder tilbage til staten.

Fremskaffelse af egnede undervisningslokaler m. v. vil - selvom eksisterende bygninger (f. eks. nedlagte tekniske og andre skoler) søges udnyttet mest muligt — selvsagt kunne kræve både ombygninger og nybygninger, og *kommissionen foreslår*, at der oprettes et selvstændigt system til finansiering i sådanne tilfælde, således at der kan ydes statslån til kommuner og selvejende institutioner, såsom Arbejdsteknisk Skole, til tilvejebringelse af undervisningslokaler.

For så vidt angår andre udgifter til *etablering*, f. eks. udgifter til anskaffelse af almindeligt bygningsinventar og større undervisningsmateriel, til indretning og udstyr af værksteder OS.V., anbefaler kommissionen, at der ydes støtte efter samme regler som foran omtalt for bygningernes vedkommende, dog at støtten i visse tilfælde, f. eks. til anskaffelse af større maskiner, kan ydes som tilskud.

Med hensyn til dækning af *driftsudgifterne foreslår kommissionen*, at det for Arbejdsteknisk Skole gældende tilskudssystem udbygges og forbedres, således at det også kommer til at omfatte andre selvejende institutioner (og undtagelsesvis enkelte virksomheder), uanset om undervisningen gennemføres på aften- eller dag-skolebasis.

Den del af driftsudgifterne, som *staten* herefter skal bære, foreslås ansat til 90 % af driftsudgifterne, dog således, at *kommunerne* via den mellemkommunale refusion refunderer staten 15 % af statstilskudet til driftsudgifterne.

Kommissionen forudsætter, at *staten dækker de med uddannelsesrådets nedsættelse og virksomhed forbundne udgifter*, herunder udgifter til ansættelse af konsulenter, støtte til uddannelse af lærere og konsulenter og til en vis studie- og oplysningsvirksomhed. *Brancheudvalgenes evt. udgifter til kontorhold o. lign. har kommissionen derimod forudsat normalt dækkes af de pågældende organisationer.*

Det i loven om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring omhandlede *kursusnavn* (tidligere arbejdsløshedsfond) har bl. a. til opgave

at virke for oprettelse af kurser for arbejdsløse, deltage i kommunernes finansiering af sådanne kurser og at bevilge kursusunderstøttelse til arbejdsløse deltagere, som ikke oppebærer alm. vedtægtsmæssig understøttelse.

Midlerne til nævnets virksomhed udredes af staten, og de bidrag, som arbejdsgiverne tidligere indbetalte til arbejdsløshedsfonden, går nu ind i statskassen.

Efter de i nærværende betænkning fremsatte forslag bør der ikke ved ydelsen af den tidligere omtalte godtgørelse i forbindelse med uddannelse af ikke-faglærte sondres mellem arbejdsløse og ikke-arbejdsløse, og man anser det for hensigtsmæssigt, at administration og finansiering af de nævnte godtgørelser til kursusdeltagerne henlægges til kursusnævnet, både f.s.v. angår de arbejdsløse og de ikke-arbejdsløse.

I. Uddannelse af **unge** mellem 14 og 18 år (**kap. XI**).

Tilgangen af 14-17-årige unge mænd til ikke-faglærtes arbejdsområder, herunder landbruget, udgør knapt 50 pct. af den samlede tilgang til arbejdsmarkedet, medens den tilsvarende pct. for de unge kvinder er 75.

Der er ikke større muligheder for disse unge for at skaffe sig en teoretisk uddannelse, der sigter mod de ikke-faglærte arbejdsområder — altså de arbejdsområder, hvor det store flertal af dem må søge deres fremtid - idet hverken folkeskolen eller ungdomsskolen eller andre af de eksisterende skoleformer for tiden giver dem et fyldestgørende grundlag for at gå ind i de voksnes arbejdsområder.

Hertil kommer, at de unge, indtil de er fyldt 18 år, *i vidt omfang er afskåret fra at beskæftige sig med kvalificeret arbejde*, navnlig fordi de gældende regler om lærlingeuddannelse i realiteten forhindrer mange erhvervsdrivende, i hvis virksomhed der udføres fagligt arbejde, som er omfattet af lærlingeloven, i at antage unge i 14-17 års alderen til beskæftigelse ved arbejde, der helt eller delvis indgår som led i et godkendt fags uddannelsesregler, selv om det pågældende arbejde i en vis udstrækning faktisk udføres af voksne ikke-faglærte.

Det er *kommissionens opfattelse*, at den erhvervsundervisning, der bør tilbydes disse aldersklasser, må *bevæge sig fra det erhvervsbetonede (erhvervsforberedende) — herunder erhvervsvej ledende — gradvis over i den mere erhvervsprægede (branchebetonede) undervisning.*

For folkeskolens vedkommende vil der navnlig være mulighed for at indlægge en sådan undervisning i 8. og 9. klasse.

I folkeskoleloven er der åbnet mulighed for at opdele undervisningen i 8. og 9. klasse i linier, og kommissionen finder, at en udnyttelse af denne mulighed vil være meget ønskelig. Undervisningen bør suppleres med praktiske øvelser og demonstrationer samt med virksomhedsbesøg og erhvervspraktik.

Ungdomsskolen har efter kommissionens opfattelse gode muligheder for at give de 14-18-årige en erhvervsbetonet undervisning - navnlig hvis timetallet øges, og hvis undervisningen helt eller delvis omlægges til dagundervisning. Kommissionen kan derfor anbefale, at ungdomsskolen udbygges bl. a. på de nævnte punkter.

Der bør gennemføres en nøje koordinering af uddannelsessystemet for de ikke-faglærte arbejdere med folkeskolens undervisning i de erhvervsbetonede fag, så ungdomsskolen kan bygge umiddelbart videre på folkeskolen, hvad enten eleverne er gået ud af 7., 8. eller 9. klasse.

Herudover bør der for 16-17-årige - uanset fra hvilken klasse de er gået ud af folkeskolen — tilrettelægges en direkte erhvervspræget (praktisk-teoretisk) undervisning, der sigter mod at dygtiggøre de unge til at gå videre inden for de forskellige erhvervsområder (taget i bred forstand), samtidig med, at den udgør en integrerende del af den undervisning, som kommissionen anbefaler for voksne arbejdere. Denne uddannelse bør dog i alle tilfælde udformes med sigte på ret brede felter (flere brancher), så de unge får bedre forudsætninger for at vælge.

I forbindelse med, at der indføres mere erhvervspræget stof i folkeskolen og ungdomsskolen, har kommissionen overvejet, og undervisningspligten i folkeskolen burde udvides, og om de unges deltagelse i ungdomsskolen burde gøres tvungen.

Under hensyn til den nylig afsluttede debat om det obligatoriske 8. skoleår og de tilsvarende overvejelser i 1953/54 om en pligtig deltagelse i ungdomsundervisningen har kommissionen dog ikke fundet grundlag for at gøre spørgsmålet til genstand for en mere indgående behandling eller for at stille noget konkret forslag. Man ønsker dog at udtale, at kommissionen kan tilslutte sig en række af de argumenter, der er fremført for en udvidet undervisningspligt, og man henviser specielt til, at

Danmark efterhånden er et af de lande i Europa, der har kortest undervisningspligt, og til, at navnlig de op mod 10.000 unge, der årligt vandrer fra land til by, kan have god brug for allerede i skolen at få en forståelse af - og indførelse i — erhvervslivets forhold i byerne.

Kommissionen anbefaler, at der træffes effektive foranstaltninger for at opmuntre den frivillige deltagelse i undervisningen bl. a. ved, at arbejdsgiverne gøres interesserede i, at de unge, de beskæftiger, har gennemgået eller gennemgår en erhvervspræget undervisning i folkeskolen eller ungdomsskolen, og ved, at den hidtidige deklaratoriske adgang for unge i alderen 14—16 år til een eftermiddag ugentlig at deltage i ungdomsundervisningen, udbygges til at omfatte hele aldersgruppen 14-18-årige, samtidig med at undervisningstimetallet udvides. Yderligere bør denne adgang ikke kunne fraviges ved aftale.

Som foran nævnt er de gældende regler om lærlingeuddannelse i mange tilfælde til hinder for, at de unge under 18 år beskæftiges med kvalificeret arbejde.

Man finder dette forhold urimeligt og anbefaler, at lærlingeloven tages op til revision, således at der åbnes adgang for alle unge til beskæftigelse i erhvervene.

En sådan adgang bør kombineres med regler om, at den arbejdsgiver, der beskæftiger unge i de nævnte aldersklasser, er forpligtet til at give de pågældende — eller give dem adgang til — en vis grundlæggende praktisk og teoretisk uddannelse.

K. Aldersgruppen 18 til ca. 23-årige (kap. XII).

Det er kommissionens principielle opfattelse, at der ikke bør være forskel på de uddannelsesmuligheder, der tilbydes de forskellige aldersklasser af ikke-faglærte arbejdere over 18 år.

Man finder det dog hensigtsmæssigt, at der - udover de kurser, der har sigte på voksne ikke-faglærte i almindelighed - for de unge, der måtte have brug for det, tilrettelægges nogle relativt brede praktisk-teoretiske kurser, der fører ind i flere felter (brancher), og som indeholder elementer fra disse felters specielle kurser.

Det bør efter kommissionens mening overvejes, om den pression, der for tiden kan bringes i anvendelse over for unge, der ønskes henvist til statens arbejdstekniske ungdomsskoler (fortabelse af ret til arbejdsløshedsunderstøt-

telse og ret til kommunehjælp uden retsvirkning), også skal kunne anvendes over for unge, der findes egnede til henvisning til rene uddannelsesforanstaltninger, og om der er mulighed for at åbne skolerne også for ikke-arbejdsløse, samt om der kan oprettes lokale dagskoler af tilsvarende karakter.

For at skabe så mange muligheder som muligt bør *Arbejdsteknisk Skole* tilskyndes til at etablere undervisning for disse aldersklasser, således at denne skoles elevklientel ikke som hidtil alene kommer fra de mere erfarne arbejders rækker.

Langt de fleste unge mænd bliver *soldater*, og for de frivilliges - *mathernes* — vedkommende vil der efter kommissionens opfattelse være gode muligheder for at tilbyde dem en ganske omfattende uddannelse, idet forsvaret efter det i folkettinget i marts 1959 fremsatte forslag til en ny forsvarsordning vil kunne give de unge 60-70 dages undervisning årligt i størstedelen af tjenestetiden.

På den anden side vil samtidig den foreslåede tjenestetidsforkortelse for de *værnepligtige* naturligvis i væsentlig grad nedsætte mulighederne for at give disse en civiluddannelse.

Også for andre grupper - unge under *ung-*

domsforsorg eller i *ungdomsfængsler* — der er samlede på institutioner i længere tid, vil der være mulighed for at udbygge den uddannelse, der allerede gives, ved samarbejde med uddannelsesråd og brancheudvalg.

L. Kvinders beskæftigelses- og uddannelsesforhold (kap. XIII).

De *erhvervsområder*, hvor der beskæftiges flest kvinder, er nærings- og nydelsesmiddelindustrien, beklædningsindustrien, tekstilindustrien og jern- og metalindustrien. Navnlig beklædningsindustrien er domineret af den kvindelige arbejdskraft.

Bortset fra beklædningsindustrien, hvor der findes en udbygget uddannelse, er der *relativt få uddannelsesforanstaltninger for kvinder*.

Kommissionen har ikke fundet grundlag for at foreslå, at der træffes særlige foranstaltninger med hensyn til uddannelse af ikke-faglærte kvinder, men må mene, at den nærmere tilrettelæggelse af de kvindelige arbejders uddannelse bør overlades til brancheudvalg og uddannelsesråd. Man skal alene anbefale, at de kvindelige arbejders interesser får en passende repræsentation i disse organer.

KAPITEL XVI

Forslag til lov om erhvervsmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere

Kapitel I. Organisation.

Lovens formål er at tilvejebringe faste rammer og økonomisk grundlag for en sådan erhvervsmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere, som til enhver tid svarer til den tekniske udvikling og forholdene på arbejdsmarkedet.

§ 2.

Stk. 1. Til fremme af det i § 1 omhandlede formål opretter arbejdsministeren et råd på 15 medlemmer — uddannelsesrådet for ikke-faglærte arbejdere — bestående af en af kongen udnævnt formand samt af 7 arbejdsgiver- og 7 arbejderrepræsentanter. Disse repræsentanter udpeges for 3 år ad gangen af henholdsvis Dansk Arbejdsgiverforening og De samvirkende Fagforbund i Danmark. Arbejdsgiverrepræsentanterne udpeges inden for områder, som i væsentlig grad beskæftiger ikke-faglært arbejdskraft. Arbejderrepræsentanterne udpeges som hovedregel blandt ikke-faglærte. Der tilforordnes rådet 1 repræsentant for arbejdsministeriet, 1 repræsentant for handelsministeriet, 1 repræsentant for undervisningsministeriet og 1 repræsentant for forsvarsministeriet samt formanden for det i § 32 i loven om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v. omhandlede kursusnævn. Kun formanden for rådet og de af organisationerne valgte medlemmer har stemmeret ved rådets afgørelser. Arbejdsministeren fastsætter efter forhandling med handelsministeren og undervisningsministeren rådets forretningsorden.

Stk. 2. Til varetagelse af det daglige arbejde i forbindelse med rådet ansætter arbejdsministeren efter indstilling fra rådet en sekretær.

Stk. 3. Rådet antager det fornødne kontorpersonale og kan desuden antage konsulenter, som skal bistå rådet samt af dette efter anmodning fra brancheudvalgene, jfr. § 4, uden udgift for disse stilles til rådighed for udvalgene i et omfang, der fastsættes af rådet i hvert enkelt tilfælde. Konsulenterne må have praktisk kendskab til arbejdsforholdene og til undervisningsmæssige spørgsmål.

Stk. 4. Ved de årlige finanslove fastsættes den fornødne bevilling til rådet, herunder honorarer til formand, medlemmer og tilforordnede, til rådets medarbejdere, jfr. stk. 2 og stk. 3, samt til løsning af de i § 3, stk. 4 og stk. 5, omhandlede opgaver.

Stk. 1. Det påhviler uddannelsesrådet i enhver henseende at udfolde bestræbelser for at tilvejebringe og å jourføre uddannelsesforanstaltninger i overensstemmelse med det i § 1 angivne formål. Rådet skal herved tage stilling til, hvorvidt de uddannelsesprogrammer og undervisningsplaner, som udarbejdes af brancheudvalgene, jfr. § 4, kan godkendes til finansiering efter bestemmelserne i nærværende lov, jfr. kapitel III, og til stadighed i fornødent omfang have indseende med, at undervisningen i form og indhold svarer til det af rådet godkendte. Rådet har endvidere til opgave at virke som kontaktorgan mellem de nævnte udvalg, arbejdsmarkedets hovedorganisationer, de respektive ministerier og de derunder hørende uddannelsesinstitutioner. Rådet skal herved medvirke til, at uddannelse af ikke-faglærte, som måtte blive gennemført på andet grundlag end nærværende lov - herunder bl. a. folkeskoleloven, loven om ungdomsundervisning m. v., loven om foranstaltninger til imødegåelse af ungdomsarbejdsløshed - i videst muligt om-

fang tilpasses det uddannelsessystem, der ved nærværende lov opbygges for ikke-faglærte arbejdere.

Stk. 2. Uddannelse af unge under 18 år iværksættes i folkeskolens 8. og 9. klasse og efter reglerne i lov om ungdomsundervisning m. v. Hvor et brancheudvalg ønsker at iværksætte en særlig branchebetonet uddannelse for 16-18-årige, og det viser sig, at uddannelsen ikke kan gennemføres inden for rammerne af loven om ungdomsundervisning m. v., kan uddannelsesrådet dog godkende, at uddannelsesforanstaltninger iværksættes efter reglerne i nærværende lov.

Stk. 3. Uddannelsesrådet kan ved forhandling med arbejdsmarkedets parter undersøge, om der bør tages initiativ til oprettelse af et brancheudvalg, jfr. § 4. Endvidere kan rådet om fornødent rette henstilling til et sådant udvalg om at tage konkret foreliggende opgaver op.

Stk. 4. Det påhviler uddannelsesrådet at udarbejde planer for og at iværksætte en uddannelse af lærere til den af nærværende lov omfattede uddannelse. Det påhviler endvidere rådet at udarbejde retningslinier for lærernes aflønnings- og øvrige antagelsesvilkår.

Stk. 5. Det påhviler i øvrigt uddannelsesrådet at varetage alle opgaver, som er fælles for hele uddannelsesområdet, herunder samarbejde med brancheudvalgene, jfr. § 4, og med arbejdsmarkedets organisationer med henblik på gennem formålstjenlig oplysningsvirksomhed at sikre, at de etablerede uddannelser får størst mulig søgning og anerkendelse af arbejdsgivere og arbejdere. Rådet skal — om fornødent — i særlige tilfælde kunne yde brancheudvalgene økonomisk støtte i dette arbejde samt til afholdelsen af de i § 4, stk. 4, omhandlede udgifter.

Stk. 6. Uddannelsesrådet skal endelig mindst én gang om året afgive indstilling til de pågældende ministerier om bevillingsmæssige og dermed sammenhængende spørgsmål vedrørende uddannelse af ikke-faglærte arbejdere.

§ 4.

Stk. 1. Inden for hvert arbejdsområde (branche), hvor det af en af det pågældende områdes faglige organisationer med tilslutning af uddannelsesrådet findes ønskeligt - eller hvor uddannelsesrådet skønner det ønskeligt, jfr. § 3, stk. 3 - påhviler det branchens centrale arbejdsgiver- og arbejderorganisationer at nedsætte et udvalg bestående af mindst 4 - og højst 8 -

medlemmer, hvoraf henholdsvis arbejdsgiver- og arbejderorganisationerne i branchen for 3 år ad gangen vælger lige mange. Arbejdsgiverrepræsentanterne udpeges inden for områder, som i væsentlig grad beskæftiger ikke-faglært arbejdskraft. Arbejderrepræsentanterne udpeges som hovedregel blandt ikke-faglærte. Udvalget vælger i eller uden for sin midte selv sin formand.

Stk. 2. Uddannelsesrådet afgør efter forhandling med de pågældende organisationer, hvilket arbejdsområde der i forhold til denne bestemmelse skal anses for at udgøre en branche, ligesom rådet inden for arbejdsområder, hvor der findes flere organisationer, træffer bestemmelse om, hvilke organisationer der er berettiget til at vælge medlemmer til brancheudvalget.

Stk. 3. Brancheudvalget kan — om fornødent — nedsætte underudvalg for mindre områder — arbejdsmæssige eller geografiske. Hvor det skønnes hensigtsmæssigt, kan et sådant underudvalg helt eller delvis bestå af repræsentanter uden for brancheudvalget.

Stk. 4. Udgifterne til brancheudvalgets arbejde, herunder til eventuelt kontorhold og til medhjælp, afholdes af de i udvalget repræsenterede organisationer i forening, jfr. dog § 2, stk. 3, og § 3, stk. 5, sidste punktum.

Stk. 1. Det påhviler brancheudvalgene ved forhandling med de interesserede parter at klarlægge, hvor der inden for branchen findes behov for uddannelse af ikke-faglærte arbejdere, og i hvilke former dette behov bedst kan imødekommes. På grundlag heraf påhviler det udvalgene at udarbejde uddannelsesprogrammer for branchen og undervisningsplaner for de enkelte kurser m. m. Efter forelæggelse for uddannelsesrådet, jfr. § 3, stk. 1, 2. punktum, påhviler det udvalgene at sørge for uddannelsens tilrettelæggelse og gennemførelse.

Stk. 2. Udvalgene må påse, at de uddannelsesforanstaltninger, der gennemføres af uddannelsesinstitutioner for ikke-faglærte arbejdere, får nogenlunde samme indhold og omfang, hvad enten de foregår som aften- eller som dagundervisning, på virksomheder, på kostskoler eller ambulante. Hvor sådan uddannelse gennemføres på andet grundlag end nærværende lov, påhviler det udvalgene - eventuelt gennem uddannelsesrådet, jfr. § 3, stk. 1, 3. og 4. punktum - at medvirke til en tilsvarende ensartet udformning af uddannelsens sigte og indhold.

Stk. 3. Udvalgene bør være opmærksomme på, om der, bl. a. med henblik på bevægeligheden inden for hele branchens område, bør og med fordel kan tilrettelægges en grunduddannelse.

Stk. 4. Udvalgene skal drage omsorg for, at der i overensstemmelse med en af uddannelsesrådet udarbejdet formular udfærdiges kursusbeviser, hvorved der gives dækkende udtryk for den uddannelse, der er gennemgået i den ene eller anden form, jfr. stk. 2.

Kapitel II.

Vilkår for deltagelse.

§ 6.

Deltagelse i de uddannelsesforanstaltninger, som godkendes af uddannelsesrådet efter indstilling fra brancheudvalgene, skal stå åben for alle, som har beskæftigelse inden for det pågældende arbejdsområde, eller som søger beskæftigelse inden for området.

§ 7.

Stk. 1. Efter indstilling fra brancheudvalgene fastsætter uddannelsesrådet den kursusafgift, som af eleverne skal ydes for deltagelse i de af nærværende lov omfattede uddannelsesforanstaltninger. Efter indstilling fra brancheudvalgene kan uddannelsesrådet godkende, at der afkræves deltagerne hel eller delvis betaling for undervisningsmidler, som efter deltagelsen bliver den pågældendes ejendom.

Stk. 2. Hvor forholdene taler derfor, kan uddannelsesrådet godkende, at elever, der i et af rådet nærmere fastsat omfang har gennemført uddannelsen, helt eller delvis får tilbagebetalt den erlagte kursusafgift.

§ 8.

Stk. 1. Når uddannelsen finder sted uden for deltagerens bopælskommune, ydes der dækning for afholdte rejseudgifter efter nærmere af uddannelsesrådet fastsatte regler.

Stk. 2. Hvor der i forbindelse med uddannelsen ydes deltagerne kost og/eller logi, afkræves der normalt sådanne deltagere, som må betragtes som ikke-forsørgere, betaling for disse ydelser efter nærmere af uddannelsesrådet fastsatte regler.

Stk. 3. Retningslinier for rådets fastsættelse i de enkelte tilfælde af regler om rejsegodtgørelse efter stk. 1 samt betaling for kost og

logi efter stk. 2 udfærdiges af arbejdsministeren efter forhandling med finansministeren.

Stk. 4. De fornødne bevillinger til afholdelse af de i nærværende paragraf omhandlede udgifter optages på de årlige finanslove.

§ 9.

Stk. 1. Deltagerne i de af nærværende lov omfattede uddannelsesforanstaltninger, som finder sted i dagskoleform, har, for så vidt de ved kursusdeltagelsen er fyldt 18 år, ret til en godtgørelse for tab af indtægt eller arbejdsmuligheder efter de neden for angivne regler.

Stk. 2. Deltagere, som ved uddannelsens påbegyndelse er i beskæftigelse og har været dette i mindst 5 uger inden for de sidste 2 måneder, modtager i uddannelsesperioden en godtgørelse, der svarer til den understøttelse, som de pågældende kunne have oppebåret, såfremt de på det omhandlede tidspunkt havde været ledige og medlemmer af en statsanerkendt arbejdsløshedskasse samt tillige havde opfyldt betingelserne for at oppebære arbejdsløshedsunderstøttelse. Herudover kan der til sådanne forsørgere - efter nærmere af arbejdsministeren fastsatte regler - ydes et tilskud, således at kursusdeltagelsen ikke kommer til at volde væsentligt afbræk i deltagerens og hans families økonomi. Det er dog en forudsætning for retten til godtgørelse efter 1. og 2. punktum, at kursusdeltagerens arbejdsgiver skriftligt anbefaler den pågældendes deltagelse i uddannelsen, jfr. dog stk. 6, og at ledelsen af vedkommende uddannelsesforanstaltning har anerkendt tilmeldingen.

Stk. 3. Deltagere, som ikke falder ind under reglerne i stk. 2, modtager i uddannelsesperioden en godtgørelse, som svarer til den understøttelse, som de pågældende kunne have oppebåret, såfremt de i det omhandlede tidsrum havde været arbejdsledige og medlemmer af en statsanerkendt arbejdsløshedskasse samt tillige havde opfyldt betingelserne for at oppebære understøttelse. Det er dog en forudsætning for retten til denne godtgørelse, at deltagerens arbejdsløshedskasse - for ikke-forsikrede deltagere vedkommende offentlige arbejdsanvisningskontor - skriftligt anbefaler den pågældendes deltagelse i uddannelsen, jfr. dog stk. 6, og at ledelsen af vedkommende uddannelsesforanstaltning har anerkendt tilmeldingen.

Stk. 4. Hvor en deltager afbryder en påbegyndt uddannelse, bortfalder retten til godtgørelse efter stk. 2 eller stk. 3 for den resterende løbende uddannelsesperiode. Hvis afbrydel-

sen er sket uden fyldestgørende grund, jfr. stk. 6, vil sådanne deltagere ikke i almindelighed påny med ret til godtgørelse efter stk. 2 eller stk. 3 kunne deltage i uddannelsesforanstaltninger efter denne lov, før den for den afbrudte uddannelsesperiode udbetalte godtgørelse er tilbagebetalt.

Stk. 5. Efter indstilling af et brancheudvalg kan uddannelsesrådet i særlige tilfælde godkende, at der ydes deltagere under 18 år i en af nærværende lov omfattet uddannelsesforanstaltning en efter reglerne i stk. 2 afpasset godtgørelse for tab af indtægt.

Stk. 6. Nægtelse af anbefaling efter stk. 2 kan af den pågældende eller den organisation, han tilhører, begæres optaget til forhandling mellem parterne under medvirken af deres respektive faglige organisationer. Såfremt der ikke ved en sådan forhandling opnås enighed, kan spørgsmålet forelægges for det i § 32 i loven om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v. omhandlede kursusnavn, der træffer endelig afgørelse af, om den pågældende kan oppebære godtgørelse. Tilsvarende afgørelse træffer kursusnavnet i sådanne tilfælde, hvor en af parterne ikke er medlem af nogen faglig organisation, samt hvor anbefaling nægtes en af de af stk. 3 omfattede deltagere. Afgørelse af, om en deltager har afbrudt en uddannelse uden fyldestgørende grund, jfr. stk. 4, 2. punktum, træffes ligeledes af kursusnavnet.

Stk. 7. Efter indstilling fra uddannelsesrådet træffer arbejdsministeren afgørelse af, hvilke uddannelsesforanstaltninger der i forhold til stk. 1 anses for omfattede af nærværende lov. Efter indstilling fra kursusnavnet og efter forhandling med socialministeren og uddannelsesrådet fastsætter arbejdsministeren endvidere de nærmere regler om beregningen og udbetalingen af de i nærværende paragraf omhandlede godtgørelser.

Stk. 8. De fornødne midler til udredelse af de i nærværende paragraf omhandlede udgifter stilles til rådighed for kursusnavnet ved særskilt bevilling på de årlige finanslove.

Kapitel III.

Finansiering.

10.

Stk. 1. Inden for et beløb af 3 mill. kr. i lavert af finansårene 1960/61-1964/65 kan arbejdsministeren efter indstilling fra uddannel-

sesrådet yde statslån til kommuner og selvejende institutioner, der anerkendes i medfør af nærværende lov, til opførelse af nye bygninger samt til forbedringer eller forandring ved om- eller tilbygning af ældre bygninger, hvorved der tilvejebringes lokaliteter, som væsentligst anvendes til brug ved den af nærværende lov omfattede undervisning. Lån kan endvidere gives til erhvervelse af ejendomme, der agtes anvendt til nævnte undervisning.

Stk. 2. Statslån efter reglerne i nærværende kapitel kan inden for de i stk. 1 fastsatte finansielle rammer endvidere gives til udgifterne til montering af de omhandlede lokaliteter til de nævnte formål, herunder udgifter til inventar, større undervisningsmateriel og lign. Hvor forholdene taler derfor, kan statsstøtten til disse udgifter ydes i form af tilskud.

Stk. 3. I det omfang, der inden for et af de i stk. 1 omhandlede finansår ikke måtte blive disponeret over det i samme stykke nævnte beløb, kan arbejdsministeren efter forhandling med finansudvalget bestemme, at det ikke forbrugte beløb overføres til det følgende finansår.

§ 11.

Stk. 1. Lån i henhold til § 10, stk. 1, skal sikres ved pant i ejendommen og må sammen med foranstående prioriteter højst udgøre 85 pct. af ejendomsværdien eller, ved lån til forandringer, af udgifterne ved om- eller tilbygningsarbejderne. Lån i henhold til § 10, stk. 2, må højst ydes med 85 pct. af de dér omhandlede udgifter. Lånegrænsen forhøjes dog i begge tilfælde til 95 pct., hvis låntageren er en kommune eller en flerhed af kommuner. Det samme gælder for lån til selvejende institutioner, hvis kommunegaranti tilbydes for 10 pct. af den til enhver tid værende restgæld på statslånet.

Stk. 2. Ydelse af lån i henhold til § 10, stk. 1, forudsætter normalt, at der optages størst mulige lån mod 1. og 2. prioritets panteret i ejendommen. Arbejdsministeren skal godkende vilkårene for sådanne lån og kan, hvor særlige forhold taler derfor, indrømme hel eller delvis fritagelse for optagelse af foranstående lån.

§ 12.

Stk. 1. De i medfør af § 10, jfr. § 11, ydede statslån forrentes med 4 pct. p. a. af den til enhver tid værende restgæld. Statslånene er afdragsfri, men nedskrives med lige store årlige

beløb over en periode, som fastsættes af arbejdsministeren i hvert enkelt tilfælde efter indstilling fra uddannelsesrådet. Nedskrivningsperioden for fast ejendom kan i intet tilfælde fastsættes højere end til 45 år.

Stk. 2. De nærmere retningslinier for ydelse af statslån i medfør af nærværende kapitel fastsættes af arbejdsministeren efter forhandling med finansministeren.

Stk. 3. Vedtægterne for selvejende institutioner, som opnår statslån og -tilskud efter de i nærværende kapitel indeholdte regler, skal godkendes af arbejdsministeren, med mindre vedtægterne i forvejen er godkendt i henhold til anden lovgivning.

§ 13.

Stk. 1. Til driften af de af nærværende lov omfattede uddannelsesforanstaltninger, som iværksættes af kommuner, selvejende institutioner, organisationer samt undtagelsesvis af enkelte virksomheder, kan der efter indstilling fra uddannelsesrådet ydes statstilskud efter de neden for angivne regler.

Stk. 2. Driftstilskud efter stk. 1 kan ydes med 90 pct. af udgifterne ved foranstaltningens drift, jfr. stk. 3, på betingelse af, at de resterende 10 pct. af udgifterne ydes som tilskud fra anden side, herunder eventuelt ved bidrag fra eleverne, jfr. § 7.

Stk. 3. Afgørelsen af, hvilke driftsudgifter der kan anses som tilskudsberettigede efter stk. 2, foretages på grundlag af budgetter og finansieringsplaner for de enkelte uddannelsesforan-

staltninger og institutioner. Afgørelsen træffes af uddannelsesrådet efter retningslinier, som fastsættes og offentliggøres af arbejdsministeren efter forhandling med finansministeren.

Stk. 4. Arbejdsministeren kan bemyndige rådet til efter nærmere af ham fastsatte retningslinier at give tilsagn om og foretage udbetaling af de i stk. 2 omhandlede tilskud, herunder, hvor det skønnes påkrævet, at yde forskud på statstilskuddet i overensstemmelse med det af rådet godkendte budget.

Stk. 5. Den fornødne bevilling til afholdelse af de i nærværende paragraf omhandlede udgifter optages på de årlige finanslove.

§ 14.

15 pct. af de i § 13 omhandlede driftstilskud refunderes statskassen ved fordeling på landets kommuner efter reglerne i afsnit V i lov om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v.

Kapitel IV.

Ikkrafttrædelsesbestemmelse m.v.

§ 15.

Stk. 1. Denne lov træder i kraft den 1. april 1960.

Stk. 2. Forslag til revision af loven vil være at fremsætte i folketingsåret 1964/65.

Stk. 3. Loven gælder ikke for Grønland.

Bemærkninger til lovforslaget

Til Kapitel I.

Organisation.

Til § 1.

Da der ikke tidligere har været gennemført en almindelig lovgivning vedrørende erhvervmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere, har man fundet det rigtigst i lovens § 1 at søge formålet med loven nærmere defineret. Der tilsigtes ved loven tilvejebragt faste rammer og økonomisk grundlag for den erhvervmæssige uddannelse af ikke-faglærte arbejdere.

Formålet er således at skabe et tidssvarende uddannelsessystem til fordel for de erhvervsområder, hvor der i produktionen beskæftiges arbejdere, som ikke har gennemgået en oplæring i lærlingelovens forstand.

Inden for rammerne af et sådant uddannelsessystem overlades det ifølge forslaget til erhvervslivets parter at udforme målsætning og planer for selve uddannelsens indhold. Der vil herved blive tilvejebragt et uddannelsessystem på erhvervsområder, hvor der hidtil kun i begrænset omfang har fundet systematisk uddannelse sted. Det foreslåede system skal ikke erstatte den uddannelse, som f. eks. finder sted på grundlag af folkeskoleloven, loven om ungdomsundervisning m. v., loven om forsvarets organisation m. v., men der forudsættes etableret et samarbejde mellem de organer, som står for disse uddannelser, og uddannelsesrådet, jfr. § 3, stk. 1, sidste punktum.

Kommissionen har været opmærksom på - og har i sit arbejde følt ulemperne ved - at de organer og institutioner, der har med erhvervsuddannelse at gøre, i øjeblikket administrativt og bevillingsmæssigt hører under forskellige ministerier. Kommissionen finder en samling eller nærmere koordinering på dette område meget ønskelig, men har ikke set det som sin opgave at stille forslag herom, idet kommissionen finder, at afgørelsen af dette spørgsmål bør overlades til regeringen.

I kommissionens udkast til lovforslag er anvendt udtrykket »arbejdsministeren«, fordi de to eksisterende uddannelsesinstitutioner, Arbejdsteknisk Skole og Statens arbejdsmandskursus, som hidtil udelukkende har beskæftiget sig med erhvervmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere, henhører under denne minister.

Såfremt der ikke gennemføres en samling, administrativt og bevillingsmæssigt, af spørgsmålene om erhvervsuddannelse, forudsætter man, at der i de enkelte lovbestemmelser indføres bemærkninger om, hvornår ministeren skal forhandle med de respektive resortministre.

Til § 2.

Som et betydningsfuldt led i opbygningen af uddannelsessystemet finder man det påkrævet at oprette et råd — uddannelsesrådet. Dette råds opgaver skal navnlig være at skabe sikkerhed for, at der inden for rammerne af det foreslåede selvstyre, jfr. § 4 og bemærkningerne hertil, bliver taget fornødent initiativ til, at uddannelsesplaner bliver udarbejdede, at egnede lærere bliver fundet frem og får en kortere eller længere uddannelse, at de nødvendige lokaler, maskiner, redskaber og andet undervisningsmateriel tilvejebringes og udnyttes så rationelt som muligt, og at der er en fortløbende kontakt mellem på den ene side det erhvervsliv, hvis behov søges tilgodeset i uddannelsesplanerne, og på den anden side de grupper af arbejdere, hvis interesse i deltagelse selvsagt vil afhænge af, om uddannelsen harmonerer med deres praktiske forudsætninger, deres arbejdstid og økonomiske vilkår m. v. Endelig må der foregå en samlende og koordinerende virksomhed til sikring af dels en vis indbyrdes overensstemmelse mellem de forskellige uddannelsesplaner, dels en udveksling af praktiske erfaringer i uddannelsesmetoder, tilrettelæggelse af kurser og lign.

Uddannelsesrådet foreslås under hensyn her-

til sammensat af 7 arbejdsgiver- og 7 arbejderrepræsentanter samt en af kongen udnævnt formand. Til rådet foreslås endvidere udpeget et antal tilforordnede fra de ministerier, som vil få tilknytning til rådets arbejde, ligesom formanden for det i § 32 i loven om arbejdsansvining og arbejdsløshedsforsikring m. v., jfr. socialministeriets bekendtgørelse nr. 135 af 19. maj 1958, omhandlende kursusnævn foreslås tilforordnet rådet, jfr. § 9 og bemærkningerne hertil.

For at sikre rådets sagkundskab er det foreslået fastsat, at arbejdsgiverrepræsentanterne skal udpeges inden for områder, som i væsentlig grad beskæftiger ikke-faglært arbejdskraft, ligesom arbejderrepræsentanterne som hovedregel skal udpeges blandt ikke-faglærte. Dette betyder, at arbejderrepræsentanterne skal udpeges inden for organisationer, som repræsenterer ikke-faglærte arbejdere, eller, hvis organisationen omfatter såvel faglærte som ikke-faglærte medlemmer, blandt de ikke-faglærte medlemmer af organisationen.

Stk. 2 og stk. 3 omhandler de medarbejdere, som vil være nødvendige som bistand for rådet — og dermed for brancheudvalgene — i det mangeartede arbejde, som forudsættes udført. De krav, man må stille til konsulenternes kvalifikationer, er anført i *stk. 3*. Med hensyn til sekretæren er det en selvfølge, at han må have kendskab til erhvervslivets forhold og til erhvervsmæssig uddannelse samt have administrativ erfaring.

Reglerne i denne paragraf er i øvrigt i videst muligt omfang opbyggede som de tilsvarende bestemmelser i lærlingeloven.

Til § 3.

I denne paragraf foretages en nærmere præcisering af uddannelsesrådets opgaver. Det fremhæves herunder, at det påhviler rådet i enhver henseende at udfolde bestræbelser for at tilvejebringe og å jourføre uddannelsesforanstaltninger i overensstemmelse med lovens § 1, jfr. denne og bemærkningerne hertil samt bemærkningerne til § 2.

Det er endvidere fremhævet, at rådet skal virke som kontaktpunkt mellem brancheudvalgene, arbejdsmarkedets hovedorganisationer, de respektive ministerier og de derunder hørende uddannelsesinstitutioner. I denne egenskab påhviler det rådet at medvirke til, at uddannelse af ikke-faglærte, som måtte blive gennemført på andet grundlag end nærværende lov, f.

eks. inden for folkeskolen, ungdoms- og aftenskolen, de arbejdstekniske ungdomsskoler og forswarets civilundervisning, i videst muligt omfang tilpasses det uddannelsessystem, som efter lovforslaget opbygges for de ikke-faglærte. Der er herved taget hensyn til de ønsker, som dels fra erhvervslivet, dels fra skoleside er fremkommet om en udbygning af undervisningen, især i folkeskolens 8. og 9. klasser samt i ungdomsskolen, hvorved undervisningen her gøres mere erhvervsbetonet.

I *stk. 2* er forholdet mellem lovforslaget og loven om ungdomsundervisning søgt nærmere præciseret, idet det bestemmes, at uddannelse af unge under 18 år skal iværksættes i folkeskolens 8. og 9. klasse og efter reglerne i lov om ungdomsundervisning m. v. Da der efter disse regler ikke kan iværksættes branchebetonet undervisning af mere speciel karakter, er der dog åbnet mulighed for uddannelsesrådet for at godkende sådan uddannelse for 16—18-årige til iværksættelse efter reglerne i lovforslaget i tilfælde, hvor et brancheudvalg ønsker det, og det viser sig, at uddannelsen ikke kan gennemføres efter loven om ungdomsundervisning m. v. For så vidt det måtte vise sig ønskeligt at fastsætte almindelige retningslinier for afgrænsningen mellem de tilfælde, hvor uddannelsen kan ske efter loven om ungdomsundervisning, og de tilfælde, hvor uddannelse bør finde sted efter lovforslaget, forudsættes disse retningslinier fastsat af arbejdsministeren efter forhandling med undervisningsministeren.

Det forudsættes som det normale, at arbejdsmarkedets parter selv tager initiativ til at oprette de fornødne brancheudvalg, jfr. forslaget § 4. Undtagelsesvis kan der imidlertid være brug for en indsats fra rådets side. Denne er der skabt hjemmel for i *stk. 3*, der tillige giver rådet mulighed for at henstille til et brancheudvalg at tage konkret foreliggende opgaver op. I begge tilfælde vil det være naturligt, at rådets indsats formidles af en af de i § 2, *stk. 3*, nævnte konsulenter.

Ved *stk. 4* pålægges det rådet at tage spørgsmålet op om uddannelsen af lærere til det af loven omfattede uddannelsessystem, idet der i dag her i landet kun findes et begrænset antal personer, som er i besiddelse af såvel de arbejdsmæssige som de pædagogiske forudsætninger for at gå ind i dette arbejde. Der er ved formuleringen taget hensyn til såvel den mulighed, at uddannelsesrådet selv iværksætter en sådan uddannelse af lærere, som til den mulighed, at

læreruddannelsen vil kunne finde sted inden for allerede foreliggende rammer, f. eks. på de teknologiske institutter eller eventuelt på sådanne »tekniske lærerseminarier«, som måtte blive tilvejebragt med henblik på lærere ved uddannelsen af lærlinge på de tekniske skoler og fagskoler.

Blandt de i *stk. 5* omhandlede fællesopgaver for hele uddannelsesområdet er særligt fremhævet, at der påhviler rådet et betydningsfuldt arbejde med at sikre uddannelsesinstitutionerne størst mulig søgning af ikke-faglærte arbejdere, ligesom rådet må sikre uddannelsens anerkendelse i øvrigt på arbejdsmarkedet, således at arbejdsgiverne ved ansættelse af ikke-faglærte arbejdere lægger vægt på, om disse har gennemgået en uddannelse i overensstemmelse med det system, som opbygges efter lovforslaget. Det står efter bestemmelsens formulering åbent, om den fornødne oplysningsvirksomhed i de enkelte tilfælde mest praktisk kan iværksættes af rådet selv, af de interesserede organisationer eller af brancheudvalgene, der i så fald - om fornødent - vil kunne få en vis økonomisk støtte hertil fra rådets side.

Som en anden fællesopgave for rådet kan nævnes udarbejdelse af formular til sådanne kursusbeviser, som i enkeltheder vil være at udfærdige af brancheudvalgene, jfr. § 5, *stk. 4*.

Indstillingerne fra rådet til de pågældende ministerier om bevillingsmæssige spørgsmål m. v., jfr. *stk. 6*, forudsættes at danne grundlag for de pågældende ministeriers udarbejdelse af forslag til de årlige bevillingslove.

Til § 4.

Kravene til de ikke-faglærte arbejderes kvalifikationer veksler fra arbejdsområde til arbejdsområde og skifter i øvrigt i takt med den tekniske udvikling. Det anses derfor ikke for realistisk på forhånd at fastlægge uddannelsesplaner, der med hensyn til omfang, opbygning og form dækker de forskellige branchers behov. Under hensyn hertil foreslås det at lade indholdet af de ikke-faglærte arbejderes uddannelse fremgå af drøftelser branche for branche mellem arbejdsmarkedets parter. Sådanne drøftelser findes at burde henlægges til ret snævre, paritetisk sammensatte organer. I overensstemmelse hermed foreslås det i *stk. 1*, at der inden for hvert enkelt arbejdsområde (branche), hvor ikke-faglærte arbejdere be-

skæftiges i et vist betydende omfang, og hvor uddannelsesbehovet fremtræder med en vis ensartethed, træffes foranstaltning til nedsættelse af et permanent udvalg — brancheudvalget. De centrale arbejdsgiver- og arbejderorganisationer inden for branchen, som det efter lovforslaget påhviler at tage skridt til udvalgets nedsættelse, er sådanne, som i det væsentlige henholdsvis beskæftiger og repræsenterer de ikke-faglærte arbejdere inden for branchen.

Oprettelse af brancheudvalg forudsætter normalt enighed mellem parterne herom og uddannelsesrådets godkendelse. Efter bestemmelsens formulering skal brancheudvalg dog også oprettes efter ønske fra den ene part, for så vidt uddannelsesrådet finder tilstrækkelig begrundelse herfor.

I *stk. 2* gives der uddannelsesrådet bemyndigelse til efter forhandling med de pågældende organisationer at afgøre, hvilke arbejdsområder der i forhold til denne bestemmelse skal anses for at udgøre en branche, ligesom der er tillagt rådet beføjelse til at træffe bestemmelse om, hvilke organisationer der er berettiget til at vælge repræsentanter til brancheudvalget.

Et brancheudvalg forudsættes at dække hele landet og at dække samtlige uddannelsesfelter inden for branchen. I mange tilfælde kan det imidlertid vise sig praktisk for et brancheudvalg at delegerer sine opgaver til underudvalg til løsning enten af lokale opgaver eller af specielle uddannelsesspørgsmål inden for branchens område. *Stk. 3* indeholder den fornødne hjemmel hertil.

De udgifter, brancheudvalgene vil få til kontorhold, medhjælp, rejser etc. kan ikke forud beregnes og vil utvivlsomt variere meget fra branche til branche. Det er i *stk. 4* fastsat, at den slags udgifter ved brancheudvalgenes arbejde afholdes af de i udvalget repræsenterede organisationer i forening. Herved må dog erindres bestemmelsen i § 3, *stk. 5*, hvorefter uddannelsesrådet - om fornødent - i særlige tilfælde kan yde brancheudvalgene økonomisk støtte til afholdelsen af disse udgifter. Der er herved navnlig tænkt på de tilfælde, hvor en enkelt organisation deltager i en lang række brancheudvalgs arbejde og derved kan se sig påført - i forhold til sin økonomi - ret betydelige udgifter af den heromhandlede art.

Til § 5.

I *stk. 1* er det nærmere præciseret, hvilke opgaver der kommer til at påhvile brancheudval-

gene. Det pålægges først og fremmest disse ved forhandling med de interesserede parter — virksomheder, organisationer, arbejdsledere og andre — at klarlægge, hvor der inden for branchen findes behov for uddannelse af ikke-faglærte arbejdere, og i hvilke former dette behov bedst kan imødekommes. På grundlag heraf skal udvalgene udarbejde dels uddannelsesprogrammer for branchen som helhed, dels undervisningsplaner for de enkelte kurser eller lignende. Når uddannelsesrådet i medfør af § 3, stk. 1, har taget stilling hertil, påhviler det endelig udvalgene at sørge for uddannelsens tilrettelæggelse og gennemførelse. I denne forbindelse pålægges det i *stk. 2* udvalgene at påse, at de uddannelsesforanstaltninger, der gennemføres af uddannelsesinstitutioner for ikke-faglærte, får nogenlunde samme indhold og omfang, hvad enten de foregår som aften- eller som dagundervisning, på virksomhederne, på kostskoler eller ambulante. Gennemføres uddannelse af ikke-faglærte på andre institutioner f. eks. inden for ungdomsskolens eller forsvarrets rammer, - og det er forudsat, at det som hovedregel er ungdomsskolen, der tager sig at uddannelsen af de unge under 18 år — påhviler det efter bestemmelsen udvalgene at medvirke til en tilsvarende ensartet udformning af uddannelsens sigte og indhold. Der henvises herved til bemærkningerne oven for til § 3.

For så vidt angår den i *stk. 3* nævnte grunduddannelse er der i kommissionens betænkning redegjort for de indgående overvejelser, der herom er foretaget under kommissionens arbejde, samt for de forsøg, der derved er gjort på at definere og afgrænse de elementer af praktisk og teoretisk art, der i givet fald burde indgå i en bredere grundlæggende uddannelse.

Det fremgår heraf, at der inden for kommissionen har været enighed om, at det nødvendigvis måtte overlades til hver enkelt branche at tage stilling til, hvilken udformning den i så fald burde have. Samtidig har der imidlertid i kommissionen været enighed om, at en grunduddannelse principielt måtte anses for ønskelig, dels med henblik på bevægeligheden på arbejdsmarkedet og dels med sigte på at gøre branchens uddannelsesprogram tilgængeligt for sådanne unge, der endnu ikke har nogen fastere tilknytning til et snævrere arbejdsfelt.

Med hensyn til *stk. 4* henvises til bemærkningerne foran til § 3.

Til kapitel II.

Vilkår for deltagelse.

Til § 6.

Det tilsigtes med denne bestemmelse at understrege, at uddannelse i medfør af nærværende lovforslag ikke betragtes som en foranstaltning kun til fordel for arbejdsløse, men at deltagelsen skal stå åben for både beskæftigede og arbejdssøgende. Samtidig fremgår det af bestemmelsen, at selv om uddannelsens udformning og tilrettelæggelse efter lovforslagets kapitel I er henlagt til organer - brancheudvalg og uddannelsesråd —, hvori erhvervslivets parter har den afgørende indflydelse, må deltagelse i de uddannelsesforanstaltninger, der godkendes til finansiering i henhold til lovforslaget, ikke være afhængig af den pågældendes organisationsmæssige forhold.

Til § 7.

Det foreslås i *stk. 1*, at der hos deltageren efter uddannelsesrådets nærmere bestemmelse skal opkræves en kursusafgift, som indgår til uddannelsesforanstaltningen til nedbringelse af udgifterne ved undervisningens gennemførelse, jfr. dog nedenfor. Det er herved forudsat, at kursusafgiften i almindelighed bør være af en beskeden størrelsesorden, således at den ikke er en afgørende hindring for deltagelse. Bestemmelsen må i øvrigt ses i sammenhæng med reglerne i lovforslagets § 13, jfr. denne paragraf og bemærkningerne hertil.

Bag forslaget om at fastsætte en afgift, som eleven skal betale for deltagelse i undervisningen, ligger dels et pædagogisk synspunkt og dels hensynet til at opnå en vis rimelig sikkerhed for det fornødne antal deltagere til et kursus el. lign., som måske er ret bekosteligt at tilrettelægge. Dette sidste hensyn kan for så vidt også tilgodeses, selv om eleverne efter uddannelsens afslutning helt eller delvis får tilbagebetalt det af dem erlagte beløb. Der er i *stk. 2* åbnet adgang for uddannelsesrådet til, hvor forholdene taler derfor, at godkende en sådan ordning. Hvor dette sker, må der ved opstilling af driftsbudgettet for den pågældende foranstaltning tages hensyn til, at kursusafgiften i et forud beregnet omfang optræder dels som driftsindtægt, dels som depositum.

Til § 8.

Selv om lovforslaget tager sigte på en omfattende udbygning af uddannelsesforanstalt-

ninger for ikke-faglærte arbejdere i forskellige former, kan det dog ikke forventes, at den enkelte uddannelsessøgende arbejder i alle tilfælde vil have mulighed for at få den uddannelse, han i den givne situation har brug for, inden for den kommune, hvor han bor. Hvor det bliver nødvendigt med investering i ret specielt eller kostbart undervisningsmateriel, eller hvor der kræves særlige lokaler eller pladsforhold, vil det ofte være hensigtsmæssigt at oprette uddannelsesforanstaltninger, hvor man tager elever ind fra hele landet - eller dog fra et vist større område — og derved får udnyttet materiellet og/eller lokalerne i størst muligt omfang.

Efter de gældende regler for deltagelse i statens arbejdsmandskursus refunderes deltagerens rejseudgifter fra bopæl til kursus samt - efter gennemført kursus — ved tilbagerejsen.

For lærlinge er der ligeledes gennemført særlige regler om statstilskud til dækning af befordringsudgifter i tilfælde, hvor deres uddannelse finder sted i en vis større afstand fra bopælen.

Ved deltagelse i de af statens arbejdsmandskursus, der foregår i kostskoleform, har der hidtil været ydet forsørgere gratis kost og logi under opholdet på skolen, medens der har været af krævet ikke-forsørgere en af arbejdsministeriet fastsat betaling for kost og logi.

Denne praksis på de nævnte områder er lagt til grund for den i nærværende paragraf foreslåede ordning. Retningslinierne er foreslået udfærdiget af arbejdsministeren efter forhandling med finansministeren, medens de nærmere regler, der skal gælde for de enkelte uddannelsesforanstaltninger, er foreslået fastsat af uddannelsesrådet.

Til § 9.

Hvor uddannelse af voksne arbejdere finder sted i dagskoleform, herunder på kostskoler, vil deltagerne i uddannelsesperioden været afskåret fra beskæftigelse, således at de i denne periode ingen indtjening har. For ledige vil deltagelse i uddannelsesforanstaltninger i de nævnte former betyde, at de i uddannelsesperioden giver afkald på eventuelle arbejdsmuligheder. Hertil kommer, at voksne deltagere som oftest vil have stiftet familie og hjem og derfor i mange tilfælde vil have ikke ubetydelige faste økonomiske forpligtelser.

For at sikre, at den enkeltes økonomiske situation ikke skal være en afgørende hindring for deltagelse i de fra et samfundsmæssigt syns-

punkt ønskelige uddannelsesforanstaltninger, foreslås der i bestemmelsens stk. 1-3 — for voksne ikke-faglærte arbejdere på dagskole - fastsat en i forhold til de hidtidige regler principielt ny ret til godtgørelse for tab af indtægt eller arbejdsmuligheder under uddannelsen.

Hvad enten det drejer sig om beskæftigede eller ledige, forsikrede eller ikke-forsikrede, foreslås godtgørelsen beregnet som svarende til - men i øvrigt uafhængig af - den arbejdsløshedsunderstøttelse, den pågældende i givet fald kunne have oppebåret, jfr. *stk. 2-3*. Adgang til en godtgørelse af denne størrelsesorden vil selvsagt - selv om understøttelsessatserne i et vist omfang tager hensyn til forsørgerforhold - som hovedregel ikke gøre det økonomisk muligt for en arbejder med forsørgerpligt at forlade sin beskæftigelse for at dygtiggøre sig; selv om det findes rimeligt, at han selv yder en vis økonomisk indsats derved, at der ikke ydes ham fuld dækning for indtægtstab, må der på den anden side ud over arbejdsløshedsunderstøttelsen kunne ydes et sådant tilskud, at der ikke som følge af hans deltagelse i uddannelsen sker en væsentlig forringelse af familiens økonomi. *Stk. 2* indeholder hjemmel for arbejdsministeren til at fastsætte nærmere regler for ydelse af sådant tilskud.

For at opnå godtgørelse efter de omhandlede regler er det en forudsætning, at den beskæftigede med mere end 5 ugers beskæftigelse indenfor de sidste 2 måneder opnår arbejdsgiverens skriftlige anbefaling af kursusdeltagelsen, og at beskæftigede med under 5 ugers beskæftigelse indenfor de sidste 2 måneder samt ikke-beskæftigede får anbefaling af vedkommende arbejdsløshedskasse — for ikke-forsikrede af det pågældende offentlige arbejdsanvisningskontor. I begge tilfælde er det yderligere en forudsætning, at ledelsen af vedkommende uddannelsesforanstaltning har anerkendt tilmeldingen og derved givet udtryk for, dels at der er plads på det pågældende kursus el. lign., og dels at ansøgeren efter de foreliggende oplysninger har de fornødne forudsætninger for med udbytte at kunne deltage i det ansøgte kursus.

Bestemmelsen i *stk. 5* tager sigte på den situation, at et brancheudvalg finder det ønskeligt til fordel for ikke-faglærte under 18 år at iværksætte særlige uddannelsesforanstaltninger, men ikke har fundet praktiske muligheder for at få dem gennemført inden for ungdomsskolens rammer. Den godtgørelse for tab af ar-

bejdsindtægt, uddannelsesrådet i så tilfælde kan godkende for deltagerne, forudsættes beregnet under hensyntagen til forholdet mellem deltagerens gennemsnitlige arbejdsindtægt og den gennemsnitlige indtægt for voksne ikke-faglærte inden for den pågældende branche.

Stk. 6 indeholder reglerne om fremgangsmåden i tilfælde, hvor de oven for omtalte anbefalinger nægttes den pågældende kursusøgende enten af hans arbejdsgiver eller hans arbejdsløshedskasse (anvisningskontor). Når den endelige afgørelse på dette område er henlagt til det i arbejdsløshedsloven omhandlede kursusnævn, hænger dette sammen med, at administrationen af ordningen i det hele, jfr. *stk. 7* og forslaget til lov om ændring i arbejdsløshedsloven, forudsættes henlagt til kursusnævnet, og at de fornødne midler til udredelse af udgifterne ved ordningen, jfr. *stk. 8*, foreslås stillet til rådighed for kursusnævnet på de årlige finanslove.

Såfremt en sag om nægtelse af anbefaling indbringes for kursusnævnet, bør afgørelsen så vidt muligt træffes, inden det pågældende kursus påbegyndes.

Til kapitel III.

Finansiering.

Til § 10.

Under hensyn til, at uddannelsessystemet for de ikke-faglærte arbejdere ved forslagene i de foregående kapitler i det væsentlige baseres på de interesserede parters eget initiativ og selvstyre, kan man ikke på forhånd bedømme, i hvilket omfang og i hvilket tempo uddannelsen vil blive udbygget i sine nye former og med de foran foreslåede nye forudsætninger. Man er imidlertid klar over, at skal en sådan udbygning lykkes på en både for samfundet og for den store gruppe ikke-faglærte arbejdere tilfredsstillende måde, vil det være nødvendigt at skabe lovhyggemåder for en - i forhold til andre mere traditionelle uddannelsesformer - ret gunstig finansieringsordning.

Med hensyn til *etableringen af uddannelsesinstitutioner* har man været opmærksom på, om denne vil kunne ske med støtte efter reglerne i kapitel V i lov nr. 356 af 27. december 1958 om boligbyggeri. Disse bestemmelser anvendelsesmuligheder på dette område må imidlertid - som det er fremhævet af kommissionen i dens

betænkning kapitel X - skønnes begrænsede, og det foreslås derfor, at der - i øvrigt efter mønstret i den nævnte lov - opbygges et selvstændigt system til anvendelse ved fremskaffelsen af netop de undervisningslokaliteter, som loven tager sigte på.

I *stk. 1* er der foreslået en rammebevilling på 3 mill. kr. om året i fem år - eller ialt 15 mill. kr. - til udlån til *kommuner og selvvejende institutioner*, der til de heromhandlede formål foretager ejendomserhvervelse, nybygning eller bygningsforandringer.

Efter *stk. 2* kan udlån inden for den angivne ramme tillige finde sted til montering af lokaliteterne, herunder med inventar, større undervisningsmateriel og lign. Når der tages hensyn til, at der ved ydelse af statslån til bygningsforanstaltninger normalt vil være at optage størst mulige foranstående lån, jfr. lovforslagets § 11, *stk. 2*, og til, at statsstøtten til montering efter forslagets § 10, *stk. 2*, hvor forholdene taler derfor, kan ydes som tilskud i stedet for som lån (herved er bl. a. tænkt på anskaffelse af større maskiner og lign.), vil de foran omtalte rammebevillinger skønsmæssigt svare til en samlet investering i bygningsforanstaltninger og montering på ialt ca. 18-20 mill. kr.

Det anses for realistisk at regne med, at der vil gå nogle år, inden opbygningen af uddannelsesapparatet kommer rigtig igang. Den samlede investering kan derfor ikke påregnes at ville fordele sig jævnt over den anførte 5-års periode, hvorfor der i *stk. 3* er hjemlet arbejdsministeren adgang til efter forhandling med finansudvalget at overføre ikke-forbrugte beløb fra et af de omhandlede finansår til det følgende.

Rammebevillingens størrelsesorden er baseret på følgende skøn:

På de eksisterende uddannelsesinstitutioner for ikke-faglærte, Arbejdsteknisk Skole og Statens arbejdsmandskursus, uddannes for tiden omkring 5.000 elever fordelt med ca. halvdelen på hver, hvortil kommer et antal elever på andre institutioner, f. eks. de teknologiske institutter og tekniske skoler. Det må antages, at antallet af elever efter en vis igangsættelsesperiode vil kunne fordobles, og at der til et samlet elevantal på ca. 10.000 årligt vil være brug for plads til ca. 3.000 på kostskole og ca. 7.000 på lokale dagskoler og aftenskoler.

Bestemmelserne i lovforslagets § 10 - og dermed den foreslåede rammebevilling - vedrører som anført alene statens støtte til kommu-

ner og selvejende institutioner og ikke rent statslig investering til tilsvarende formål. Kommissionen har i sin betænkning fremhævet, at det har været en afgørende forudsætning for kommissionens forslag, at statens egen indsats - Statens arbejdsmandskursus - uafhængigt af de foreslåede nye bestemmelser og bevillingsrammer udbygges i betydeligt omfang, navnlig således, at staten må forudsættes at tilvejebringe dækning af behovet for kostskolepladser, i givet fald også til brug for forsvarets civilundervisning, jfr. herved kommissionsbetænkningens kapitel X. Der er under hensyn hertil forudsat et begrænset lånebehov for så vidt angår *uddannelsesinstitutioner i kostskoleform*, nemlig tilvejebringelse af 120 pladser for en anslået samlet investering på 3 mill. kr. og et dertil svarende låne- og tilskudsbehov på ca. 2,2 mill. kr. Grundlaget for skønnet er imidlertid så usikkert, at man ikke finder det forsvarligt på dette område at regne med et mindre *låne- og tilskudsbehov* end ca. 3,5 mill. kr., svarende til en samlet investering på omkring 4,5 mill. kr.

Til de lokale *dag- og aftenskoler* anslår man, at der i hvert fald vil være behov for tilvejebringelse af op mod 1.000 elevpladser, svarende til en samlet investering på omkring 7 mill. kr. og et låne- og tilskudsbehov på godt

5 mill. kr. Da grundlaget for skønnet også her er meget usikkert finder man det realistisk til *dag- og aftenskoler* at regne med et *låne- og tilskudsbehov* på omkring 7,5 mill. kr., svarende til en samlet investering på godt 10 mill. kr.

Man må forudsætte, at den altovervejende del af *dagskolerne* vil blive tilvejebragt af kommuner og selvejende institutioner, og at det i en ikke ringe udstrækning vil vise sig muligt at undgå nybyggeri ved at ombygge og forbedre eksisterende bygninger, f. eks. nedlagte tekniske skoler.

Aftenskoleundervisning vil næppe nødvendiggøre store investeringer i bygninger eller lokaliteter, idet den som hidtil vil kunne foregå i lokaler, der tillige benyttes til dagundervisning af forskellig art, men det kan dog ikke udelukkes, at der i et vist omfang vil være behov for støtte til istandsættelse og ombygning eller til nybyggeri.

Herudover vil der til *dag- og aftenskolerne* kunne forventes at opstå et betydeligt behov for statsstøtte til *monteringsudgifter*. Låne- og tilskudsbehovet inden for dette område er skønsmæssigt anslået til 3-5 mill. kr. for hele 5-års perioden. Det samlede anslåede låne- og tilskudsbehov på ca. 15 mill. kr. for en 5-års periode kan herefter sammenfattes således:

Til etablering og montering af kostskoler (bortset fra Statens arbejdsmandskursus)	ca. 3,5 mill. kr.
Til etablering af lokale dag- og aftenskoler	7,5 - -
Til montering af dag- og aftenskoler	4,0 - -
Samlet anslået behov for statsstøtte	ca. 15,0 mill. kr.

Til § 11.

Da det næppe vil kunne forventes, at selvejende institutioner i videre omfang end efter bestemmelserne i loven om boligbyggeri vil kunne tilvejebringe egenkapital til etablering af de heromhandlede institutioner, foreslås lånegrænsen fastsat til 85 pct. af ejendomsværdien eller, ved lån til forandringer, af udgifterne til om- og tilbygningsarbejderne. Den samme grænse foreslås fastsat for så vidt angår støtten til monteringsudgifterne. Hvor låntageren er en kommune eller en flerhed af kommuner, eller den selvejende institution opnår kommunegaranti i et nærmere fastsat omfang, skønnes det ubetænkeligt at forhøje grænserne til 95 pct.

Med hensyn til forståelsen af begrebet »ejendomsværdi« henvises til bestemmelsen i § 52 i

loven om boligbyggeri, hvorefter der ved fastsættelsen af den for størrelsen af et lån eller et tilskud afgørende værdi af ministeren træffes bestemmelse om, hvorvidt vurderingen skal foretages på grundlag af en bedømmelse af forelagte oplysninger om ejendommens anskaffelsessum eller efter reglerne om vurdering af landets faste ejendomme, jfr. bekendtgørelse af 9- juli 1958 af lov om vurdering og beskatning til staten af fast ejendom. Den pågældende kommune eller selvejende institution vil i almindelighed på dette grundlag ved opstilling af etableringsbudgettet - inden man engagerer sig økonomisk — kunne opnå en forhåndsorientering om det konkrete grundlag for statsstøttens beregning. I tilfælde, hvor støtten ydes på grundlag af ejendommens anskaffelsessum, vil et eventuelt kurstab kunne medregnes i denne.

Til § 12.

Ved opførelsen af uddannelsesinstitutioner med støtte efter bestemmelserne i nærværende lovforslags kapitel III forudsættes det, at vedkommende kommune eller institution tilvejebringer dels en vis egenkapital, jfr. bemærkningerne til § 11, dels en sædvanlig prioritering af ejendommen med kredit- og hypotekforeningsmidler og lign. Der opstår herved en belastning af institutionens driftsøkonomi, som må formodes i sig selv at kunne bevirke en vis tilbageholdenhed hos kommunerne eller selvejende institutioner, uanset de foreslåede regler om driftstilskud, jfr. § 13 og bemærkningerne hertil.

Man har derfor ment at burde foreslå, at de statslån, der ydes efter disse bestemmelser, gøres afdragsfri på samme måde som tilsvarende lån til lignende institutioner inden for andre områder, f. eks. under handelsministeriet. Herudover vil det imidlertid efter kommissionens opfattelse være påkrævet at foretage særlige foranstaltninger til lettelse af institutionernes driftsøkonomi. Dette kan ske ved at åbne mulighed for afskrivning af lånene i takt med forringelsen af pantets værdi, således at rentebyrden falder, ligesom det bliver muligt for vedkommende institution - ved passende omprioriteringer - at foretage fornyelse af anlægget - og navnlig det undervisningsmæssige udstyr - efterhånden som dette viser sig påkrævet.

Det foreslås derfor fastsat, at statslåne skal nedskrives med lige store årlige beløb over en periode, som fastsættes i hvert enkelt tilfælde efter indstilling fra uddannelsesrådet.

For at sikre, at pantet kommer uddannelsesvirksomheden til gode såvel inden for afskrivningsperioden som efter denne, hvis det skulle være anvendeligt, er der i *stk. 3* foreslået optaget en bestemmelse, hvorefter vedtægterne for institutionen skal godkendes, med mindre institutionen i forvejen har vedtægter, som er godkendt i henhold til anden lovgivning. Man kan da ved godkendelsen påse, at vedtægterne indeholder en tilfredsstillende udformning af bestemmelser om, hvorledes der skal forholdes med institutionens aktiver i tilfælde af dens ophør.

Rentefoden foreslås fastsat til 4 pct. p. a., svarende til de gældende rentesatser for ungdomskostskoler under undervisningsministeriet og fagskoler under handelsministeriet.

Til § 13.

Med hensyn til finansieringen af institutionernes *driftsudgifter* har man ment at burde tage den tilskudsordning, som siden 1952 har været gældende for Arbejdsteknisk Skole, til udgangspunkt, jfr. rigsdagstidende 1952-53, tillæg B., sp. 639-42. Det havde dengang vist sig økonomisk umuligt at drive denne skoleform på samme basis som de tekniske skoler og lign.

Efter den for Arbejdsteknisk Skole gældende tilskudsordning ydede stat og kommuner i finansåret 1957/58 et tilskud svarende til ca. 80 pct. af bruttoudgifterne ved skolens drift.

De forudsætninger, hvorunder de organisationer, som yder tilskud til driften af Arbejdsteknisk Skole, i sin tid gav tilsagn om at medvirke ved denne finansieringsordning, er som følge af prisudviklingen og skolens udvidelse bristede for så vidt angår skolens udgifter i finansåret 1958/59.

Der har fra alle sider i kommissionen været lagt den største vægt på, at der kan foretages en videre udbygning inden for rammerne af Arbejdsteknisk Skole, herunder at denne institution sættes i stand til at foretage etablering og drift også af dagskoler, der undervisningsmæssigt efter manges opfattelse rummer betydelige fordele. Efter det af de pågældende organisationers repræsentanter i kommissionen oplyste vil en sådan udbygning af Arbejdsteknisk Skoles virksomhed — og det samme må antages at gælde en udbygning af andre selvejende institutioners virksomhed - økonomisk have til forudsætning, at det samlede driftstilskud fra staten og kommunerne ansættes til 90 pct. af de tilskudsberettigede udgifter.

I *stk. 2* foreslås statstilskud til driften af de af lovforslaget omfattede uddannelsesforanstaltninger fastsat til 90 pct., idet det er anført, at ydelsen af statstilskud er betinget af, at de resterende 10 pct. af udgifterne ydes som tilskud fra anden side, herunder eventuelt ved bidrag fra eleverne, jfr. § 7 og bemærkningerne hertil. Det er således en forudsætning for ydelsen af statstilskud, at der - inden tilsagn herom gives - foreligger tilsagn fra anden side, organisationer eller virksomheder, om dækning af den del af udgifterne, hvortil der ikke kan opnås statstilskud. I tilfælde, hvor deltagerne i den pågældende uddannelsesforanstaltning også vil komme fra andre forbund end det eller de forbund, som har givet tilsagn om at yde til-

skud til foranstaltningens gennemførelse, vil det efter bestemmelsen ikke være udelukket, at uddannelsesrådet gør tilsagnet om statstilskud afhængigt af, at det eller de forbund, som ikke deltager i tilskudsbetalingen, refunderer det eller de deltagende forbund en forholdsmæssig andel af tilskuddet. Uddannelsesrådet må endvidere for hver enkelt kursusforanstaltning efter forslag fra de tilskudsydende organisationer kunne fastsætte dels en kursusafgift for deltagere, som er medlemmer af en af organisationerne, og dels en særlig kursusafgift for sådanne deltagere, der ikke er medlemmer af nogen af de forbund, som deltager i betalingen af tilskud efter den heromhandlede bestemmelse.

Det har hidtil været således, at kommunebidraget til Arbejdsteknisk Skole har været ydet af den enkelte kommune efter ansøgning i hvert enkelt tilfælde. Denne ordning har for så vidt fungeret tilfredsstillende, som den ofte har medført en positiv interesse fra kommunens side i et samarbejde om skolens drift, men ordningen har dog også medført, at oprettelsen af nye skoler eller klasser er blevet hindret eller sinket som følge af de pågældende kommuners holdning, og ordningen har navnlig medført betydeligt administrativt besvær. Når man går over til dagskoler, kan det tænkes, at sådanne oprettes for elever bosiddende i et større antal kommuner, og herved vil ulemperne ved den hidtidige ordning forøges.

Alt taget i betragtning anses det for økonomisk rimeligere og administrativt lettere at indføre en sådan ordning med hensyn til kommunebidraget, at samtlige landets kommuner deltager i udgifterne på samme fordelingsgrundlag, som anvendes i loven om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v., således at kommunerne kommer til at deltage i driftsudgifterne ved såvel Arbejdsteknisk Skole som de uddannelsesforanstaltninger, der i øvrigt måtte blive iværksat af selvejende institutioner eller andre, hvad enten dette sker på lokal eller landsomfattende basis.

Bestemmelserne i *stk. 1* og *stk. 2* berører ikke statens udgifter til driften af sådanne uddannelsesforanstaltninger som Statens arbejdsmands-

kursus, Statens arbejdstekniske ungdomsskoler, Forsvarets civilundervisning og lign.

I overensstemmelse med det for Arbejdsteknisk Skole gældende tilskudssystem forudsættes i almindelighed samtlige driftsudgifter ved foranstaltningerne at være tilskudsberettigede, men der er i *stk. 3* givet uddannelsesrådet grundlag for - efter retningslinier fastsat af arbejdsministeren efter forhandling med finansministeren - at udøve en vis kritik af posterne på de forelagte driftsbudgetter, f. eks. af administrationsomkostningerne.

For at undgå likviditetsvanskeligheder foreslås ministeren i *stk. 4* bemyndiget til at overlade til rådet efter nærmere af ham fastsatte retningslinier at give tilsagn om og foretage udbetaling af tilskud og herunder, hvor det skønnes påkrævet, at yde forskud på statens tilskud i overensstemmelse med det godkendte budget.

Til § 14.

Der henvises herved til bemærkningerne til § 13.

I finansåret 1957/58 androg kommunernes frivillige bidrag til driften af Arbejdsteknisk Skole ca. 25 pct. af skolens driftsudgifter. Når kommunernes deltagelse i driftsudgifterne ved såvel Arbejdsteknisk Skole som andre institutioners uddannelsesvirksomheder gøres obligatorisk, findes kommunernes andel ikke at burde ansættes højere end til 15 pct. af statens driftstilskud, jfr. herved også loven om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v., § 13, *stk. 7*.

Til kaphel IV.

Ikrafttrædelsesbestemmelse m. v.

Til § 15.

På dette hidtil ulovbestemte område anses det for rimeligt at fastsætte, at lovens udformning - og i forbindelse dermed de bevillingsmæssige rammer, jfr. § 10 - efter 5 års forløb gøres til genstand for fornyet overvejelse på baggrund af de praktiske erfaringer, der da kan være indhøstede.

Kommentarer til omstående tabeller vedrørende arbejdsløshedskassernes medlemmer fordelt på erhvervs- grupper og arbejdskraftskategorier ultimo marts 1958

Erhvervsgruppefordelingen er foretaget af Det statistiske Departement.

Til *funktionærer* er henregnet medlemmer af følgende arbejdsløshedskasser:

Dagspressens redaktionelle medarbejdere
Arbejdsledere
Danske teknikere
Handels- og kontorfunktionærer
Telefonstanden, for så vidt angår kvinder
Musikere
Danske kommunale arbejdere
Statens autoriserede sygeplejersker.

Fordelingen af faglærte og ikke-faglærte i de blandede arbejdsløshedskasser er foretaget på grundlag af oplysninger fra arbejdsløsheds-

kasserne. Til faglærte er medregnet udlærte mejerister, riggere, søkokke og sømænd samt en del af de kvindelige medlemmer af den keramiske industri og en del af de mandlige medlemmer af telefonstandens arbejdsløshedskasse, da de pågældende grupperes oplæring svarer til en normal faglig oplæring, selv om disse oplæring ikke henhører under lærlingeoplæringen.

NB! *Specifikationerne af de enkelte arbejdsløshedskassers faglærte og ikke-faglærte medlemmer på erhvervsgrupper er behæftet med en vis usikkerhed, både for så vidt angår det samlede medlemstals fordeling og ikke mindst den yderligere fordeling på faglærte og ikke-faglærte.*

De arbejdsløshedsforsikrede funktionærer, faglærte, arbejdsmænd og andre ikke-faglærte fordelt på erhvervsgrupper ultimo marts 1958. (Jfr. kommentarerne side 127).

Erhvervsgrupper	Samtlige medlemmer			Funktionærer			Faglærte			Medlemmer af DAF og kv. arbejderforb.			Andre ikke-faglærte		
	M.	Kv.	Ialt	M.	Kv.	Ialt	M.	Kv.	Ialt	M.	Kv.	Ialt	M.	Kv.	Ialt
	Bageri- og konditorarbejdere	6.400	900	7.300				6.300	-	6.300				100	900
Bryggeriarbejdere	5.800	1.800	7.600				-	-	-				5.800	1.800	7.600
Landmejerister	3.600	0	3.600				3.600	-	3.600				-	0	0
Mejerifaget	1.900	200	2.100				1.000	-	1.000				900	200	1.100
Mølleriarbejdere	1.000	100	1.100				500	-	500				500	100	600
Slakteriarbejdere	12.300	2.800	15.100				4.900	-	4.900				7.400	2.800	10.200
Sukkerarearbejdere	400	1.300	1.700				100	-	100				300	1.300	1.600
Tobaksarbejdere	2.200	5.700	7.900				1.500	600	2.100				700	5.100	5.800
Arbejds mænd	7.700	-	7.700				-	-	-				7.700	-	-
Kvindelige arbejdere	-	6.200	6.200				-	-	-				-	-	-
Ialt nærings- og nydelsesmiddelind.	41.300	19.000	60.300				17.900	600	18.500				7.700	6.200	13.900
Rebblageriarbejdere	300	300	600				0	-	0				300	300	600
Tekstilarbejdere	7.000	12.000	19.000				200	-	200				6.800	12.000	18.800
Kvindelige arbejdere	-	1.000	1.000				-	-	-				-	-	-
Ialt tekstilindustrien	7.300	13.300	20.600				200	-	200				7.100	12.300	19.400
Handskemagere	100	200	300				100	-	100				0	200	200
Hatte- og buntmagere	300	700	1.000				200	200	400				100	500	600
Riggere og sejlmagere	300	-	300				300	-	300				-	-	-
Skotøjsarbejdere	2.500	2.600	5.100				700	1.300	2.000				1.800	1.300	3.100
Skræderfaget	3.000	13.000	16.000				3.000	200	3.200				0	12.800	12.800
Kvindelige arbejdere	-	900	900				-	-	-				-	-	-
Ialt beklædningsindustrien	6.200	17.400	23.600				4.300	1.700	6.000				-	900	6.900
Bødkere	200	-	200				200	-	200				0	-	0
Børstenbindere	300	300	600				100	-	100				200	300	500
Forgyldefaget	100	0	100				100	-	100				0	0	0
Træindustriarbejdere	10.300	700	11.000				3.700	-	3.700				6.600	700	7.300
Sadelmagere og tapetserere	2.800	300	3.100				1.900	-	1.900				900	300	1.200
Snedkere	6.600	100	6.700				6.500	0	6.500				100	100	200
Arbejds mænd	1.900	-	1.900				-	-	-				1.900	-	-
Ialt træ- og møbelindustrien	22.200	1.400	23.600				12.500	0	12.500				1.900	1.400	9.200

Bogbinder- og papirvarearbejdere	2.100	4.700	6.800	1.200	-	1.200	-	1.200	-	4.100	5.900	10.000	900	4.700	5.600
Bogtryktaget	8.500	700	9.200	7.200	-	7.200	-	7.200	-	1.300	700	2.000	1.300	700	2.000
Dagspressens redakt. medarbejdere	1.200	100	1.300	1.300	100	1.300	100	1.300	100	-	-	-	-	-	-
Papirindustriarbejdere	1.900	500	2.400	-	-	-	-	-	-	1.900	500	2.400	-	-	-
Ialt papir- og grafisk industri	13.700	6.000	19.700	8.400	100	1.300	100	8.400	-	4.100	5.900	10.000	4.100	5.900	10.000
Garvere	700	100	800	100	-	-	-	100	-	600	100	700	600	100	700
Sadelmagere	400	400	800	300	-	-	-	300	-	100	400	500	100	400	500
Arbejdsmand	600	-	600	-	-	-	-	600	-	-	-	-	-	-	-
Ialt læder- og lædervareindustrien	1.700	500	2.200	400	-	-	-	400	-	600	500	1.200	700	500	1.200
Arbejdsmand	9.000	-	9.000	-	-	-	-	9.000	-	-	-	-	-	-	-
Kvindelige arbejdere	-	3.900	3.900	-	-	-	-	-	3.900	-	-	-	-	-	-
Ialt kemisk industri	9.000	3.900	12.900	-	-	-	-	9.000	3.900	12.900	-	-	-	-	-
Den keramiske industri	1.600	1.200	2.800	600	700	1.300	1.300	600	700	1.000	500	1.500	1.000	500	1.500
Glasarbejdere	300	-	300	300	-	300	300	300	-	0	-	0	0	-	0
Stenindustriarbejdere	600	-	600	400	-	400	400	400	-	200	-	200	200	-	200
Arbejdsmand	12.600	-	12.600	-	-	-	-	12.600	-	12.600	-	-	12.600	-	-
Kvindelige arbejdere	-	400	400	-	-	-	-	-	400	-	-	-	-	-	-
Ialt sten-, ler- og glasindustrien	15.100	1.600	16.700	1.300	700	2.000	2.000	1.300	700	12.600	400	13.000	1.200	500	1.700
Gørtlere- og metalarbejdere	500	-	500	500	-	-	-	500	-	-	-	-	-	-	-
Køretmagere	1.300	-	1.300	1.300	-	-	-	1.300	-	-	-	-	-	-	-
Kobbetsmede	300	-	300	300	-	-	-	300	-	-	-	-	-	-	-
Metalarbejdere	69.400	0	69.400	67.800	0	67.800	0	67.800	0	1.600	-	1.600	1.600	-	1.600
Skibstømrere	1.600	0	1.600	1.600	0	1.600	0	1.600	0	-	-	-	-	-	-
Blikkenslagere	500	-	500	500	-	-	-	500	-	-	-	-	-	-	-
Elektrikere	1.500	-	1.500	1.500	-	-	-	1.500	-	-	-	-	-	-	-
Malere	1.100	-	1.100	1.100	-	-	-	1.100	-	0	-	0	0	-	0
Snedkere	1.600	-	1.600	1.600	-	-	-	1.600	-	0	-	0	0	-	0
Arbejdsmand	37.900	-	37.900	-	-	-	-	37.900	-	37.900	-	-	-	-	-
Kvindelige arbejdere	-	12.200	12.200	-	-	-	-	-	12.200	-	-	-	-	-	-
Ialt jern- og metalindustien og fremstilling af transportmidler	115.700	12.200	127.900	76.200	0	76.200	0	76.200	37.900	12.200	50.100	1.600	1.600	-	1.600
Arbejdsledere	6.900	400	7.300	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Guld- og sølvarbejdere	1.500	300	1.800	1.000	0	1.000	0	1.000	0	500	300	800	500	300	800
Kedel- og maskinpassere	2.500	-	2.500	-	-	-	-	-	-	2.500	-	2.500	2.500	-	2.500

**De arbejdsløshedsforsikrede funktionærer, faglærte, arbejdsmand og andre ikke-faglærte
fordelt på erhvervsgrupper ultimo marts 1958. (jfr. kommentarerne s. 127).**

Erhvervsgrupper	Samtlige medlemmer		Funktionærer		Faglærte			Medlemmer af DAF og kv. arbejderforb.			Andre ikke-faglærte		
	M.	Kv.	M.	Kv.	M.	Kv.	Ialt	M.	Kv.	Ialt	M.	Kv.	Ialt
Urmagere	800	0			800	0	800						
Arbejdsmand	2.300	-			-	-	-	2.300	-	2.300			
De kvindelige arbejdere	-	600			-	-	-	-	600	600			
Ialt anden og uspecificeret industri	14.000	1.300	6.900	400	7.300	0	1.800	2.300	600	2.900	3.000	300	3.300
<i>Ialt håndværk og industri</i>	<i>246.200</i>	<i>76.600</i>	<i>322.800</i>	<i>8.100</i>	<i>8.600</i>	<i>123.000</i>	<i>3.000</i>	<i>72.000</i>	<i>25.200</i>	<i>97.200</i>	<i>43.100</i>	<i>47.900</i>	<i>91.000</i>
Gartneriarbejdere	4.200	600											
Arbejdsmand	33.100	-						33.100	-	33.100			
Ialt land- og skovbrug, gartneri og fiskeri	37.300	600						2.800	0	2.800	1.400	600	2.000
Arbejdsmand	4.900	-						4.900	-	4.900			
Ialt mine- og grube drift	4.900	-						4.900	-	4.900			
Brølløgere	200	-						200	-	200			
Kristelig arbejdsløshedskasse	500	100						-	-	-	500	100	600
Arbejdsmand	57.700	-						-	-	-	57.700	-	
Ialt anlægsvirksomhed	58.400	100						200	-	200	500	100	600
Danske teknikere	2.700	0	2.700	0	2.700								
Glarmestersvende	500	-						500	-	500			
Murmfaget	11.400	-						11.400	-	11.400			
Tømrerfaget	12.700	-						12.700	-	12.700			
Blikkenslagere	3.000	-						3.000	-	3.000			
Elektrikere	6.400	-						6.400	-	6.400			
Malere	9.000	0						8.900	0	8.900	100	-	100
Snedkere	5.100	-						5.100	-	5.100	0	-	0
Arbejdsmand	13.000	-						-	-	-	13.000	-	
Ialt bygningsindustrien	63.800	0	63.800	2.700	2.700	0	48.000	13.000	-	13.000	100	-	100
Elektrikere	900	-						900	-	900			

Ialt offentlige værker	6.200	-	6.200				900	-	900	5.300	-	5.300
Handels- og kontorfunkt.	34.100	23.400	57.500	34.100	23.400	57.500						
Arbejdsmænd	20.200	-	20.200						20.200	-	20.200	
Kvindelige arbejdere	-	300	300						-	300	300	
Ialt handel m. m.	54.300	23.700	78.000	34.100	23.400	57.500			20.200	300	20.500	
Telefonstanden	3.100	3.900	7.000	-	3.900	3.900	800	-	800		2.300	2.300
Arbejdsmænd	38.600	-	38.600						38.600	-	38.600	
De kvindelige arbejdere	-	500	500						-	500	500	
Ialt landtransport	41.700	4.400	46.100	-	3.900	3.900	800	-	800	500	39.100	2.300
Søfrybødere	1.700	-	1.700				-	-	-		1.700	1.700
Søkokke	900	-	900				900	-	900			
Sømænd	5.200	-	5.200				5.200	-	5.200			
Ialt søtransport	7.800	-	7.800				6.100	-	6.100		1.700	1.700
Faglært køkkenpersonale	1.000	1.100	2.100				1.000	0	1.000		-	1.100
Musikere	1.500	100	1.600	1.500	100	1.600	-	-	-			
Tjenere	4.200	2.600	6.800				3.600	0	3.600		600	2.600
Hotel- og restaurationspersonale ..	700	700	1.400				200	100	300		500	600
Ialt hotel- og restaurations- virksomhed	7.400	4.500	11.900	1.500	100	1.600	4.800	100	4.900		1.100	4.300
Danske artister	10.400	8.000	18.400	10.400	8.000	18.400	-	-	-			
Frisørfaget	1.000	700	1.700				1.000	700	1.700			
Funktionærer	6.600	700	7.300								6.600	700
Huslige arbejdere	0	4.700	4.700								0	4.700
Skorstensfejere	300	-	300				300	-	300			4.700
Statsaut. sygeplejersker	0	15.700	15.700	0	15.700	15.700						
Handels- og kontormedhjælpere ..	6.200	5.800	12.000	6.200	5.800	12.000					2.500	2.500
Arbejdsmænd	2.500	-	2.500						2.500	-	8.000	8.000
De kvindelige arbejdere	-	8.000	8.000						-	8.000		
Ialt forskellige servicefag iøvrigt.	27.000	43.600	70.600	16.600	29.500	46.100	1.300	700	2.000	2.500	6.600	5.400
Ialt 12.000												
Tilsammen	555.000	153.500	708.500	63.000	57.400	120.400	187.900	3.800	191.700	247.300	56.800	58.300
Ialt 115.100												

Uddannelse af ikke-faglærte i udlandet

FRANKRIG.

Faglærte - ikke-faglærte.

Ved begrebet *faglærte arbejdere* forstås i Frankrig enhver arbejder, der i sin læretid har fået en metodisk og fuldstændig undervisning, ved afslutningen af hvilken der normalt udleveres et svendebrev.

Ved betegnelsen *ikke-faglært* forstås derimod den del af arbejdskraften, der ikke i læretiden har modtaget en metodisk eller fuldstændig undervisning og følgelig ej heller modtager noget svendebrev.

Som eksempler på fordelingen faglært/ikke-faglært kan oplyses, at i *jern- og metalindustrien* kan man regne med, at ca. 40 pct. er faglærte og ca. 60 pct. ikke-faglærte. Af den sidste gruppe har igen ca. 80 pct. fået nogen oplæring, medens resten slet ingen oplæring har modtaget.

I den *kemiske industri* er omkring halvdelen af arbejderstyrken ikke-faglærte.

Tekstilindustriens arbejdere er for største partens vedkommende ikke-faglærte.

Uddannelsesmuligheder for ikke-faglærte.

Kurser m. v. for ikke-faglærte.

Statskurser:

Der er etableret en række statsdrevne kurser, hvor de ikke-faglærte på eget eller deres arbejdsgivers initiativ kan få en praktisk og teoretisk uddannelse.

Kurserne blev i sin tid indført som et led i bekæmpelsen af kriser, hvor der var såvel arbejdsløshed som mangel på kvalificeret arbejdskraft. Efter 1945 har disse uddannelsesformer fået et stadigt voksende omfang og betegnes nu som »Formation Professionnelle des Adultes«, (F.P.A.). Denne betegnelse bruges også om de uddannelsescentre, der er spredt over hele Frankrig, og hvor den pågældende undervisning meddeles.

Gennem F.P.A. varetages *økonomiske* hensyn ved gennem hurtig uddannelse at formindske antallet og omfanget af »flaskehalsproblemer« på arbejdsmarkedet, og ved etablering af den i forbindelse med de tekniske og økonomiske fremskridt nødvendige nyuddannelse. Men også *sociale* hensyn tilgodeses, idet man tilbyder de personer, der i deres ungdom ikke har haft mulighed for at gennemgå en normal lære, en uddannelse, eller man tilbyder dem, der uden egen skyld er blevet berøvet deres arbejde, at få forøget deres beskæftigelsesmuligheder gennem undervisning, f. eks. ved nyuddannelse i fag, som de ikke tidligere har haft tilknytning til.

Der drives en vis propaganda — bl. a. af rejsehold, der sendes til områder, hvor der er et særligt uddannelsesbehov - undertiden med så godt resultat, at kurserne overtegnes. I så fald henvises de overskydende ansøgere til centre i andre dele af landet, så man opnår en effektiv udnyttelse af uddannelsesapparatet.

Optagelsesbetingelser:

Personer, der ønsker at deltage i den pågældende undervisning, skal være i aldersklassen 17—35 år, men der kan dog dispenseres med arbejdsministeriets tilladelse. Kurserne er iøvrigt beregnet for personer såvel med som uden tidligere opøvelse såsom arbejdsløse, fysisk erhvervshæmmede og i det hele taget for personer, der ønsker en eller anden form for anerkendt oplæring.

Ansøgeren bliver, før status som elev opnås, underkastet en helbredsundersøgelse og visse psykotekniske prøver, men skal derudover ved prøver bevise at være i besiddelse af et vist generelt kendskab til en eller flere grene indenfor de ikke-faglærtes arbejdsområde.

Den psykotekniske prøve er opdelt i to dele.

Den ene del består i en undersøgelse af, på hvilket niveau - kulturelt som intelligensmæssigt - ansøgeren står. Der aflægges herunder prøver i fransk, regning, mekanisk forståelse etc.

Den anden del af undersøgelsen består i samtaler med den enkelte ansøger for herudfra at kunne danne sig et skøn over ansøgerens egnethed til den af ham valgte uddannelse.

Etableringen af uddannelse samt uddannelsesplan:

Når det er besluttet at påbegynde en uddannelse inden for en eller anden erhvervsgren i et eller flere af centrene, sammenkaldes repræsentanter fra såvel arbejdere som arbejdsgivere, for at man kan få fuld klarhed over, hvilket indhold undervisningen skal have.

Efter at uddannelsesområdet er udpeget, bliver det analyseret og gennemarbejdet, således at der til sidst foreligger en lang række separate øvelser, der tilsammen svarer til de af erhvervsfolkene ønskede færdigheder. Man påser herved, at de første øvelser kun indeholder få og små vanskeligheder, og at hver ny øvelse ikke har mere end eet arbejdsproblem mere end den foregående.

Under dette arbejde går man oftest ud fra, at de faglærtes arbejde omfatter det totale antal arbejdsproblemer i det pågældende arbejdsområde.

De praktiske øvelser suppleres med den nødvendige teori, der meddeles eleven i forbindelse med praktikken, så man får en gavnlig vekselvirkning.

Hele programmet er tilrettelagt i et tidskema, der er afpasset efter tidligere erfaringer om gennemsnitselevens tilegneshastighed.

Undervisningsprincipper:

Før den egentlige uddannelse tager sin begyndelse, er der afsat en periode på ca. 3 uger, hvor eleverne skal vænne sig til de nødvendige redskaber og indleve sig i fagets forhold.

Den herefter følgende undervisningsprincipper er i korte træk følgende:

1. Ethvert håndværk består af forskellige elementære bevægelser, i hvilke det bør opdeles og analyseres. På dette grundlag vil eleven gradvist kunne gøres bekendt med fagets vanskeligheder og lære at overvinde disse.

2. Undervisningen bør kun omfatte een operation ad gangen, idet der stadig går fra det lettere til det vanskeligere.
3. Der må aldrig udføres et arbejde, der indeholder momenter, som eleverne ingen forhåndskendskab har til. Herved undgås mismod og tilegnelse af dårlige arbejdsvaner.
4. Man må vække elevernes interesse uden at trætte dem. Dette gøres ved en vekselvirkning mellem teori og praktik, ved udnyttelse i så stort et omfang som muligt af den »visuelle hukommelse« og endelig ved en konkret og praktisk undervisning.
5. Læreren bør altid have en i enkeltheder udarbejdet undervisningsplan ved hånden, således at intet overlades til hans improvisation, idet denne aldrig vil være så rationel som den systematisk udarbejdede undervisning.
6. Eleven bør altid undervises af den samme lærer, idet man herved undgår gentagne forsinkende tilvænningsprocesser.

Undervisningsvarighed og fagfordeling:

Undervisningen strækker sig over 26 uger å 40 timer, og hver uges program fordeler sig således:

Praktisk arbejde.....	33	timer
Tegningsforståelse.....	5	-
Overhøring af hver elev.....	2	-
Ialt.....	40	timer

Under kurset vurderes hver elevs arbejde, og før kursets afslutning afholdes en eksamen, der omfatter dels en praktisk prøve i lighed med en svendep prøve og dels en mundtlig opgave vedrørende materialelære m. v. Ved elevens afgang får han et foreløbigt certifikat (jfr. nedenfor), der i generelle former oplyser, at indehaveren har modtaget en grundlæggende håndværksmæssig uddannelse, der er tilstrækkelig til, at han efter kort tids indøvelse hos sin første arbejdsgiver vil kunne anvendes til fagarbejde.

I hvor høj grad benyttes uddannelsen?

For at holde kontrol med i hvilket omfang uddannelsen benyttes, udleveres til de afgående elever kun et foreløbigt bevis, medens det endelige diplom med arbejdsministeriets påtegning først udleveres, når dimittenten under sin første beskæftigelse afgiver visse til statistiske formål ønskede oplysninger.

Det har ved disse undersøgelser vist sig, at af de ca. 40.000 elever, der årligt uddannes i centrene, får ca. 80-100 pct. alt efter erhverv beskæftigelse i de fag, som de er uddannet i.

Private kurser:

Visse industrielle sammenslutninger har for den ikke-faglærte arbejdskraft etableret centre i lighed med de af det offentlige oprettede, hvor undervisningsområdet naturligt afgrænses af den pågældende sammenslutnings industrielle egenart.

På *tekstilindustriens* initiativ er der eksempel vist for den ikke-faglærte arbejdskraft truffet uddannelsesforanstaltninger, hvis indhold tager specielt sigte på, dels de for den nyttilkomne arbejder hyppigst forekommende problemer, dels de problemer, der opstår på grund af den udbredte anvendelse af kvindelig arbejdskraft.

I almindelighed begrænser arbejdskraftens uddannelse sig til håndelagsøvelser. Varigheden af opøvelsesperioden varierer fra nogle få uger til få måneder og gennemføres på arbejdspladsen. Tidligere blev undervisningen i det store og hele formidlet af arbejdskammerater, men i de sidste år har virksomhederne imidlertid erkendt denne fremgangsmådes utilstrækkelighed, især under hensyn til det moderne udstyr, der kræver en arbejdskraft, der er fuldt fortrolig med dets betjening.

Derfor er man i de områder, hvor tekstilindustrien er mest koncentreret, gået over til at anvende mere rationelle uddannelsesformer, hvis indhold består dels af arbejdsøvelser, opbygget på grundlag af en videnskabelig analyse af de på arbejdsstederne forekommende arbejdsprocesser og dels en undervisning supplerende de i folkeskolen erhvervede kundskaber, men givet i en i det væsentlige praktisk form. Eksempelvist undervises der således i fag som modersmål, matematik, geografi og tekstilkundskab.

Den pågældende undervisning strækker sig almindeligvis over 1 år og er organiseret alt efter de muligheder, de forskellige geografiske lokaliteter frembyder. I visse områder undervises der i centre på dagskolebasis på samme tid i de faglige og i de almindelige elementer af uddannelsen. I andre områder med stor geografisk spredning af virksomhederne gives den praktiske del af undervisningen i specielle

lokaler på disse, medens den teoretiske del een gang om ugen foregår på læringskoler i byer, der ligger centralt i forhold til virksomhederne.

Uddannelsen giver særdeles tilfredsstillende resultater, da den letter overgangen fra skole til erhverv og højner produktionens effektivitet og kvalitet, samtidig med at hensynet til arbejdskraftens mobilitet tilgodeses.

Oplæring på virksomhederne.

Jern- og metalindustrien.

For voksne ikke-faglærte arbejdere i denne industrigren bliver der inden for de enkelte virksomheder eller af flere af disse i fællesskab etableret en begrænset faglig uddannelse bestående af udførelse af specielle arbejder af stigende sværhedsgrad. Deltagerne i denne undervisning bliver udpeget ved hjælp af psykotekniske prøver og undervises af lærere, der er særligt uddannede i det pågældende fagområde. Eleverne samles i grupper på 3-10 mand og undervises på særlige afdelinger inden for fabrikken.

Udover den praktiske undervisning gives også en mindre omfattende teoretisk orientering bl. a. vedrørende det pågældende begrænsede områdes teknologi.

Uddannelsens varighed varierer fra 1 uge til 2 mdr.

Efter afsluttet kursusdeltagelse kan arbejderen evt. få arbejde af en sådan karakter, at han kan dygtiggøre sig yderligere og aflægge fagprøve, og dermed overgå til de faglærtes rækker.

Endvidere har adskillige virksomheder inden for jern- og metalindustrien etableret kortvarige uddannelser med afsluttende prøver, hvis heldige aflæggelse giver den pågældende arbejder ret til inden for virksomheden at få tildelt lederfunktioner på bestemte produktionsområder.

For unge arbejdere inden for jern- og metalindustrien, der ikke i mesterlærerens forstand står i noget lærerforhold, men har udvist en vis egnethed, foranstalter virksomhederne systematisk, praktisk og teoretisk oplæring, således at den pågældende hurtigt opnår status som tillært.

Endelig gives der den arbejdsmand, hvis arbejde ikke forudsætter særlige færdigheder eller evner, en kortvarig undervisning i sikkerhedsforanstaltninger.

Kemisk industri.

Inden for den franske kemiske industri har der efter krigen fundet en voldsom udvikling sted med heraf følgende dybtgående ændringer i produktionsformerne hvilket har nødvendiggjort en uddannelse af den del af arbejdskraften, hvis funktioner er direkte forbundet med betjeningen af det nye maskinelle udstyr, idet den rette udførelse af dette arbejde stiller krav om færdighed i aflæsning af måleinstrumenter, kendskab til fysik-kemiske processer og teknologi. En tilegnelse heraf stiller atter krav om en undervisning af videregående karakter end den, der opnås gennem erfaringer på arbejdspladsen.

På denne baggrund har arbejdsgiverne iværksat en betydelig undervisningsvirksomhed for ikke-faglærte - almindeligvis omkring aldersgruppen 30-35-årige.

På grund af den mangfoldighed af funktioner, der findes inden for den kemiske industri, har man måttet give afkald på en undervisning i almindelige fag og udelukkende koncentreret sig om en uddannelse inden for de enkelte arbejderes funktionsområder.

Før en uddannelse af en given afdelings arbejdere påbegyndes, kortlægges afdelingens arbejdsgang i reglen af en uden for virksomheden stående person. Kortlægningen baseres på oplysninger fra virksomheds- og afdelingsledere, højere værkstedsfunktionærer og ikke mindst ud fra samtaler med arbejderne selv.

På dette grundlag udarbejdes en undervisningsplan for hver funktion.

Undervisningen gennemføres efter de af professor Carrard udviklede principper, således som disse tidligere er omtalt under beskrivelsen af de på statens initiativ oprettede uddannelsescentre.

Uddannelsen består af 3 dele af en samlet varighed på 4 mdr. Der indledes med ca. 2 mdr.s kursus i grundlaget for elevernes praktiske arbejde, hvor man begynder med en redegørelse for fabrikationen og derpå går over til undervisning i fysik og kemi. Uddannelsen tilrettelægges som praktisk laboratoriearbejde bestående af øvelser af stigende sværhedsgrad. Anden del - der foregår i arbejdslokaler - omfatter justering, montering og demontering af apparaturet. Kursus afsluttes ved, at hver af eleverne opøves i betjening af alle de maskintyper, hvori undervisning er blevet givet, så-

ledes at deltagernes mobilitet mellem virksomhedens afdelinger sikres.

Lærere.

Ved ansættelse af *de statslige centres lærere* underkastes disse dels en faglig, dels en psykoteknisk prøve. Består disse prøver, følger et 6 ugers kursus i pædagogik, der afsluttes med en eksamen.

Læreren bliver herefter knyttet til et center, men er i den første periode - i reglen 1-3 mdr. - kun ansat på prøve og kan inden for dette tidsrum frit opsiges.

Lønnen for lærere sættes således, at den svarer til hvad andre med tilsvarende uddannelse får på højeste løntrin i kraft af kollektive overenskomster.

De af det offentlige oprettede kurser til oplæring af voksne støttes i deres virksomhed af specielt uddannede beskæftigelsespsykologer, d. v. s. psykologer, hvis opgave er at finde den for eleven mest velegnede beskæftigelse. De pågældende psykologer er samlet i 11 centre, fordelt over hele Frankrig, således at hvert center påtager sig de opgaver, der opstår inden for dets geografiske område. Hvert centers stab består af en direktør, der er ansvarlig for det psykologiske og administrative arbejde, idet den daglige psykologiske virksomhed varetages af et af arbejdsministeriet nærmere bestemt antal beskæftigelsespsykologer.

Som ledere af centrene og assisterende beskæftigelsespsykologer ansættes kun personer med et indgående kendskab til beskæftigelsespsykologi, idet der forlanges en afgangseksamen i psykologi fra en af de højere læreanstalter.

De nyansatte assistenter gennemgår umiddelbart efter ansættelsen et praktisk specialiseringskursus af 2 mdr.s varighed med undervisning i industriel psykologi, praktiske erfaringer i beskæftigelsespsykologi m. v.

Nogle af assistentens vigtigste opgaver er at medvirke ved arbejdet i kurserne for oplæring af voksne, jfr. det tidligere anførte om de psykotekniske prøver, og at vejlede eleverne ved valget af uddannelsesområde, herunder - hvis der er særlig stor tilgang til visse fagområder, så man må forudse arbejdsmangel - at gøre eleverne opmærksom på, hvilke andre områder, de evt. måtte være (bedre) egnede til.

På de førømtalte kurser på virksomhederne inden for *tekstilindustrien* og *jern- og metalindustrien*, lægger man ved siden af deres fag-

lige indsigt særlig vægt på de pgl.s pædagogiske evner, idet de ikke — som lærerne ved de statslige centre - får nogen pædagogisk uddannelse.

Administration.

For at kunne bedømme den fremtidige udvikling i beskæftigelsessituationen foranlediger *arbejdsministeriet* periodisk visse tællinger afholdt inden for de vigtigste industrier. På grundlag heraf skønner man over de nærmeste 6 måneders behov for arbejdere af forskellig uddannelse, således at centrene kan tage de nødvendige forholdsregler.

Endvidere afgives årligt fra »*det økonomiske sekretariat*« på længere sigt (1 år) skøn over den fremtidige beskæftigelsessituation.

Endelig afgiver sidstnævnte institution i samarbejde med *arbejdsmarkedets organisationer* på meget lang sigt skøn over den fremtidige udvikling i beskæftigelsessituationen. Der tages herved bl. a. hensyn til den af regeringen fulgte økonomiske politik.

Da uddannelsen skal være organiseret således, at den smidigt kan tilpasse sig ændringer i den tekniske udvikling, men alligevel skal være i overensstemmelse med den af det offentlige iøvrigt førte beskæftigelsespolitik, er der etableret en selvstændig institution (*l'Association National Interprofessionnelle pour la Formation Rationnelle de la Main d'Oeuvre, A.N.I.F.R.M.O.*) under hvilken undervisningen sorteres og administreres. Denne organisation er underlagt arbejdsministeriet.

Organisationen består af et administrativt råd bestående af 18 medlemmer med 6 repræsentanter fra arbejdsministeriet, 6 fra arbejdsgiverne, udpeget af arbejdsgiverforeningen og 6 fra arbejderne, udpeget af fagforeningerne. Endelig har bevillingsmyndighederne udpeget et overtalligt medlem, udstyret med veto-ret.

Rådet gennemfører sine beslutninger gennem en administrativ direktør og to tekniske direktører, hvoraf den ene er specialist i psykoteknik, og den anden i de tekniske direktiver, der kommer fra en række faglige kommissioner, der har til opgave at undersøge alle uddannelsesproblemer inden for de af kommissionerne repræsenterede industrigræne.

Arbejdsministeriets opgaver er, udover de foran nævnte, navnlig at fastlægge undervisningens omfang i samarbejde med det økono-

miske sekretariat, at budgettere undervisningsudgifterne og at fastlægge reglerne for elevernes adgang til centrene.

A.N.I.F.R.M.O.'s opgaver bliver at overvåge anvendelsen af de tekniske og pædagogiske direktiver udarbejdet af fornævnte kommissioner, at organisere og gennemføre lærenes uddannelse og at kontrollere centrene's virksomhed gennem inspektioner.

Skønt ansat af A.N.I.F.R.M.O. er psykologerne dog meget nært knyttet til arbejdsministeriet, idet de fornævnte 11 centre er ansvarlige for hele den psykologiske virksomhed overfor et organ »*Centre d'Etudes et des Recherches Psychotechniques*« (*C.E.R.P.*), hvis direktør bliver udpeget direkte af arbejdsministeriet.

Uddannelsescentrenes personale, der er kontraktansat, består af 1 direktør og 1 vice-direktør, hvoraf den ene har administrativ, den anden teknisk indsigt, 1 regnskabsfører, 1 regnskabsassistent og 1 kontordame.

Endvidere findes der en lærer pr. 15 elever.

Endelig findes køkkenpersonale, portnere, chauffører m. v.

Ved kursernes afslutning søger vedkommende departements arbejdsanvisningskontorer at skaffe eleverne arbejde, dels ved at holde sig i kontakt med arbejdsgiverne og dels ved at propagandere for at skabe nye arbejdsområder for de afgåede elever.

Finansiering.

A.N.I.F.R.M.O.'s uddannelsescentre bliver finansieret over statsbudgettet med en samlet bevilling og den nærmere udgiftsfordeling mellem centrene varetages af A.N.I.F.R.M.O. selv.

Elevernes ophold i centrene er gratis, idet de ikke betaler noget af undervisningsomkostningerne, men tværtimod modtager en aflønning, der holder dem skadesløse for den på grund af undervisningen tabte arbejdsfortjeneste. Godtgørelsens størrelse er afhængig af den tid, eleven har deltaget i undervisningen, samt af lønniveauet inden for vedkommende fag.

Herudover modtager eleven godtgørelse for sine rejseomkostninger, hvis hans bopæl ligger så langt fra centret, at han må rejse mere end 20 km om dagen fra sit hjem til centret og tilbage.

Bor eleven så langt borte, at han må tage fast ophold i centret under uddannelsen, får han kost og logi gratis samt fri frem- og tilbagerejse ved kursets begyndelse og afslutning. Er

eleven yderligere gift, har han ret til hver anden måned omkostningsfrit at besøge sin familie.

Bor eleven hjemme, betaler han en ringe pris for de måltider, han får i centret.

Elevernes arbejdstøj indkøbes af A.N.I.F.R. M.O., der uden avance videresælger det til eleverne.

De industrielle sammenslutningers centre finansieres af sammenslutningerne selv for så vidt angår alle direkte undervisningsudgifter,

medens arbejdsministeriet og sammenslutningerne deler udgifterne til elevgodtgørelserne og lærerlønningerne. Eksempelvist er de enkelte tekstilindustrielle virksomheder pålagt en afgift på 0,5-1 pct. af deres lønudgifter.

Udgifterne i forbindelse med *undervisningen inden for virksomhederne* afholdes for størstedelen af virksomhederne selv, men der kan dog i visse tilfælde ydes støtte hertil fra arbejdsministeriet.

HOLLAND.

Uddannelsesmuligheder for ikke-faglærte.

Kurser m. v. for ikke-faglærte.

Efter krigen har den hollandske regering for at udligne den stærke mangel på faglært arbejdskraft etableret en lang række kortvarige omskolingskurser (Rijksscholing voor Volwassenen) for ufaglærte arbejdere til fuldt kvalificerede specialarbejdere. Indtil 1955 var der ialt omskoleet over 30.000 ufaglærte. For metalfagenes vedkommende uddannes der nu 2.000 til 2.500, og for byggefagenes vedkommende 1.500 til 2.000 årligt. I andre fag uddannes kun enkelte arbejdere.

Omskolingen foregår på omkring 35 træningscentre med et deltagerantal pr. center på op til ca. 200. Hvert uddannelsescenter har en stab bestående af en leder og en kontorist samt 3 til 24 lærere.

Uddannelsesperioderne varierer for de forskellige fag fra 12 til 58 uger med en ugentlig arbejdstid på 45 timer.

Optagelse på træningscentrene indledes med en lægeundersøgelse og en standpunktsprøve (psykoteknisk prøve), der er begrænset til at konstatere elevens standpunkt i almindelighed, således at ikke kendskabet til et enkelt arbejdsområde men til et bredere arbejdsfelt undersøges.

Gruppe 1 omfatter de såkaldt højt kvalificerede fag f. eks. bænkarbejde, drejning, elektriske maskiner, jernbeton, alle slags belægninger, murerarbejde og arbejde med kunststen.

Gruppe 2 omfatter de mindre kvalificerede fag som brolægning, pudsning, maling, svejsning m. fl.

En ansøger, der ved standpunktsprøven placerer sig under gruppe 1, kan selv vælge, hvil-

ken optræning han vil gennemgå, medens den, der placerer sig under gruppe 2, kun kan vælge optræning indenfor de områder, der er nævnt under denne gruppe.

Adskillige håndværk indeholder de samme grundbestanddele (f. eks. bænkarbejde, drejning og montering), og de arbejdsområder, som flere fag har fælles, sammensættes til et praktisk kursus. Efter grundkurset fortsættes på specialkurser for de enkelte fag.

Hvis det evt. skulle vise sig - selv efter overførsel til et andet kursus - at eleven ikke er i stand til at opnå rimelige resultater, må han afgå.

Undervisningen på træningscentrene tilrettelægges under hensyntagen til, at gennemsnits-eleven er psykisk voksen. Man tager endvidere hensyn til, at deltagerne i almindelighed ikke har modtaget nogen form for undervisning, siden de forlod folkeskolen, og at de fleste i 10 år eller mere har været beskæftiget ved praktisk arbejde, hvor problemerne altid har været af konkret art, hvorfor eleverne nu har vanskeligt ved at tænke teoretisk. Ved kursernes planlægning undgår man derfor undervisning ved hjælp af foredrag. I stedet foretages indlæringen gennem praktiske arbejdsøvelser.

Man følger den systematik, at man først viser nybegynderen de praktiske problemer i forbindelse med den faglige dygtiggørelse og senere rejser problemerne igen med henblik på forståelsen. Denne rækkefølge fastholdes, fordi eleven erfaringsmæssigt har lettest ved at sætte sig ind i de problemer, der direkte er knyttet til den manuelle dygtiggørelse, medens den egentlige forståelse af problemerne opnås efterhånden under udførelsen af de praktiske arbejdsøvelser.

Metoden kan kun anvendes med held, hvor der finder individuel undervisning sted, således at eleverne kan gennemgå undervisningsstoffet i deres eget tempo.

Ved siden af de praktiske kurser er der såkaldte »teorikurser«, hvor der undervises i de emner, der ikke helt kan læres på et praktisk kursus og samtidig repeteres det, der er lært på det praktiske kursus.

Teorikurset består af et grundkursus på 44 lektioner, der skal gennemgås af alle på bygnings- og metalkurserne, efterfulgt af en speciel del for hvert enkelt kursus. Grundkurset tager sigte på at lære eleverne forståelse af arbejdstegninger og at genopfriske de almindelige skolekundskaber.

Lektionerne følges af alle elever 1 time daglig.

For så vidt angår den undervisningsmæssige teknik er der ikke megen forskel på de metoder, der anvendes på de hollandske træningscentre og på de danske arbejdsmandskurser, idet man begge steder lægger afgørende vægt på, at undervisningen er så praktisk betonet og foregår under så arbejdspladslignende forhold som muligt.

Den praktiske og den teoretiske undervisning udgør henholdsvis ca. 80 til 85 og 15 til 20 pct. af det samlede timetal.

Omkring 3 mdr. efter, at eleven har forladt uddannelsescentret, søger vedkommende arbejdsanvisningskontor at opnå kontakt med ham for at få klarhed over, under hvilke betingelser han arbejder, hvordan hans tekniske indsigt har udviklet sig, hvad han tjener etc. I givet fald søger man også kontakt med vedkommende arbejdsgiver, ligesom man om fornødent fornyer den personlige kontakt nu og da. Efter 1 års praktisk arbejde kan den tidligere elev underkaste sig en eksamination og herved opnå et diplom.

Rammerne for undervisningens emnevalg og indhold er meget faste i Holland, hvor socialministeriets sagkyndige i samarbejde med erhvervslivets organer tilrettelægger undervisningsstoffet i alle detaljer og sørger for udarbejdelsen af alt skriftligt undervisningsmateriale. Undervisningen er derfor nøjagtig ens fra skole til skole.

I Rotterdam havn har man for *voksne havnearbejdere* siden 1949 haft en særlig uddannelse, som er delt i følgende tre trin af hver 13 ugers varighed: 1, grundlæggende uddan-

nelse, 2. specialistuddannelse og 3. uddannelse til formand.

Grunduddannelsen er opdelt således:

9 uger benyttes til uddannelse i den alm. ladningsbranche, 3 uger i stykgodsbranchen og 1 uge i kornbranchen. En dag om ugen er der teoretisk og praktisk skoling på et øvelsesskib. De øvrige dage arbejdes med opgaver, der er afsat til eleverne således, at oplæringen tilknyttes produktivt arbejde under tilsyn af en lærer. Et uddannelseshold er på 12 personer, og i løbet af 13 uger oplæres samtidig fem hold. Der gives et certifikat for gennemført uddannelse.

Efter at have taget grunduddannelsen kan man uddanne sig til specialist: 1) beregnere, der benyttes som vejere, målere og tællere og 2) »dæksmænd«, der arbejder som »lugmænd« eller winchpassere. Uddannelsen afsluttes med en teoretisk og praktisk prøve, som bestået giver eleven et certifikat.

Formandsuddannelsen tager sigte på at oplære velegnede tilsynsførende.

Uddannelserne er frivillige og gratis, og deltagerne oppebærer normal løn. Til varetagelse af uddannelserne er der nedsat en rådgivende komité med repræsentanter for arbejdere og arbejdsgivere.

Siden nov. 1955 har der også i Amsterdam fundet en kursusvirksomhed sted svarende til den ovenfor omtalte for voksne. Denne uddannelse blev iværksat som følge af en stærk mangel på havnearbejdere, og den 1. juni 1958 var 321 blevet fuldt uddannede.

Oplæring på virksomhederne.

Indenfor *de enkelte virksomheder* foregår der en betydelig uddannelse af ufaglærte og halvfaglærte arbejdere til fag- og specialarbejdere. Der anvendes i vid udstrækning særlige koncentrerede uddannelsesmetoder under specielt kvalificerede lærere. De samme metoder anvendes iøvrigt i et vist omfang også inden for de af staten etablerede kurser, jfr. foran.

Denne særlige form for uddannelse tilrettelægges af nogle få rådgivende bureauer, hvoraf *Berenschot's* var det første til at introducere disse metoder, og dette firma har stadig langt den største erfaring inden for dette område. Grundideen i metoderne er, at uddannelsen af voksne arbejdere ikke først og fremmest skal sigte mod en bred grunduddannelse, men skal give en direkte forberedelse til en bestemt funktion i en given virksomhed.

Det er indlysende, at dette forhold fører til principielle forskelligheder mellem de private virksomheder og de af staten etablerede uddannelsescentre, der sigter mod en bredere uddannelse.

Berenschot har hentet sine forbilleder i Schweiz (Carrard, Silberer m. fl.) og U.S.A. (TWI-systemet) og har siden 1945 arbejdet videre på dette grundlag.

Således som dette »Berenschot-system« nu er udformet, er det en praktisk, tilbunds gående analyse, der kortlægger den uddannede arbejders erfaring - reducerer den til de elementer, der skal læres - og på grundlag af denne analyse udarbejdes et simpelt indlæringskema for arbejderne. I uddannelsestiden er arbejderne beskæftiget i produktionen eller i alt fald så tæt op ad produktionsforhold som praktisk muligt. Det er af stor vigtighed, at eleverne gennem kontakt med lærerne »følges op« i mindst $\frac{1}{2}$ år efter kurssets afslutning, så tilpasningen til produktionsforhold kan ske på bedste måde. Systemet blev i sin tid lanceret under betegnelsen »Accelerated Training«.

Efter disse retningslinier har Berenschot i over 300 tilfælde oplyst at have opnået samme resultat på få måneder, som det gennem andre alment anerkendte metoder tager mange måneder eller flere år at lære.

Berenschot beskæftiger en betragtelig stab af ingeniører, psykologer, sociologer, økonomer, regnskabssekspertter og andre specialister - ialt mere end 175. Staben er organiseret i specielle grupper for de enkelte industriområder, så den kan betjene de forskellige kategorier af klienter (metalindustri, anlægsvirksomhed, tekstil-, beklædnings-, kemisk-, næringsmiddelindustri etc.). Firmaet er derfor i stand til at yde sine klienter bistand på en række andre punkter end det uddannelsesmæssige, f. eks. almindelig organisation, funktionsanalyser, fabrikationsmetoder, kvalitetskontrol, planlægning og produktionskontrol, omkostningsberegning, budgettering, salgsorganisation etc., og firmaets service vil naturligvis ofte i de konkrete tilfælde omfatte flere af disse felter på en gang.

Specielt indenfor området vedr. arbejdskraft har firmaet ved siden af uddannelsesprogrammerne beskæftiget sig med rekruttering, udvælgelse, placering, arbejdsvurdering, uddannelse af ledere m. v.

Firmaet anvender sine metoder i selve klienternes virksomheder efter en analyse af hele arbejdsituationen og forsyner virksomhederne

med et fuldt udformet uddannelsessystem og sætter dem herved i stand til selv at fortsætte i det omfang, de måtte ønske det.

Nedenfor gives nogle eksempler på kurser indenfor en række fagområder med oplysning om det antal måneder, uddannelsen har varet. De elever, der har gået på de nævnte kurser, er startet uden kendskab til arbejdet og er i løbet af de angivne tidsrum nået op på et produktionsniveau på 60 til 70 pct. af det normale med hensyn til kvantitet og 90 pct. med hensyn til kvalitet.

væghed i måneder

Metalindustrien:

Drejere	3
Fræsere	3
Borere	2
Pladearbejdere	2
Nittere	1½
Svejsere	1½
Slibere	1
Smede	3
Håndformere	3½
Maskinformere	2½
Viklere	2
Gravører	3
Galvanisører	2
Skibsmontører	3
Tegnere	4

Tekstil- og beklædningsindustrien:

Spindere	1
Vævere	1-2
Syersker	1
Tilskærere	2½

Forskelligt:

Asfaltarbejdere	3
Produktionsarbejdere i kemisk industri	½
Dokarbejdere	2
Betonstøbere	2½
Kranførere	1
Traktorførere	2
Dræningsarbejdere	2
Avistrykkere	2
Truckførere	1
Vaskeriarbejdere	2
Kemi-laboratorieassistenter	4

Indenfor *Philips* har man et lidt andet syn på uddannelsen, idet man finder det mest hensigtsmæssigt, at oplæringen sker over et længere tidsrum, fordi man mener, at det ikke blot gælder om at lære visse færdigheder, men også om at lære arbejderne at gennemtænke arbejdet. I visse tilfælde har man dog også indenfor dette firma måttet gennemføre koncentrerede kurser og har til dette formål i et vist omfang engageret sig med et lokalt rationaliseringsfirma.

Philips fabriker i Eindhoven beskæftiger ca. 30.000 arbejdere, og i hele Holland har virksomheden ialt ca. 56.000 arbejdere; af denne stab er mange ikke-faglærte, og for dem arrangerer firmaet 2-årige kurser indenfor specielle områder (elektricitetens grundbegreber, tegning, kemi m. v.). Kurserne er teoretiske, men suppleres med en række praktiske demonstrationer. Der arbejdes i grupper på 15 til 18 deltagere.

Der findes også genopfriskningskurser for ikke-faglærte arbejdere mellem 22 og 25 år, hvor kursusemnerne er hollandsk og regning. Kurserne varer fra 1/2 til 2 år, og efter afslutningen kan de, der ønsker det, gå videre med et teoretisk kursus i almene tekniske fag.

Ikke-faglærte arbejdere uddannes til mestre og formænd på specielle 3-årige formandskurser. Det første år opfriskes skolekundskaberne (Hollandsk, regning, fysik og kemi). Undervisningen omfatter 4 ugentlige timer fordelt på 2 aftener 10 måneder om året. 2. år omfatter ligeledes 2 ugentlige aftener, 1 til almindelige skolefag og 1, hvor eleverne opdeles efter deres tekniske speciale. Desuden undervises der i fabriksorganisation, personalespørgsmål, lønspørgsmål o. lign. Efter disse 2 år har arbejderen mulighed for at blive formand, og hvis han bliver det, gennemgår han det 3. års undervisning, der foregår i arbejdstiden og specielt omfatter arbejdslederens problemer: arbejdsledelse, disciplin o. lign.

Endvidere kan dygtige ikke-faglærte arbejdere oplæres til faglærte gennem en 2-årig lærlingeuddannelse. Der er sædvanligvis ca. 20 om året, der får adgang til dette kursus.

Alle de foranævnte kurser er frivillige aftenkurser, (bortset fra det nævnte formandskursus' 3. år, der foregår i arbejdstiden), og initiativet til at frekventere dem kan komme fra såvel arbejderne som fra fabrikkens ledelse.

Sammenligner man Philips kurser med den Arbejdstekniske Skole, er forskellen navnlig den, at Arbejdsteknisk Skole arbejder med flere parallelle fag samtidig, medens Philips koncentrerer sig om et eller to fag ad gangen.

Philips har endelig etableret nogle kurser for kvinder, bl. a. i *montering* og *fejlfinding*.

Oplæring i *montering* omfatter 3 dele, 1 teoretisk og 1 praktisk samt 1 belæring om en mængde fagudtryk og navne på smådele. Kurset varer 1 uge og afsluttes med en eksamination, før eleverne går ud i produktionen.

Uddannelsen i *fejlfinding* er praktisk og teo-

retisk og gennemføres bl. a. på den måde, at eleverne på plancher og diagrammer skal finde frem til fejl. Kurserne varer gennemsnitlig fra 8 til 11 uger, men man stiller ikke krav om, at den enkelte elev skal være færdig inden et bestemt tidspunkt, idet eleverne får lov til at fortsætte, indtil de kan stoffet.

Lærere.

Lærerne er i de fleste tilfælde folk, der er særligt uddannede - omend ikke i pædagogisk henseende - og som har en betydelig praktisk erfaring. Til sammenligning kan oplyses, at der er etableret en særlig uddannelse for faglærere og andre lærere for *lær linge*. Uddannelsen forudsætter en faguddannelse og består først af et 2-årigt aftenkursus med 10 ugentlige lektioner og derefter et fortsættelseskursus (1 år for faglærere og 2 år for andre lærere), der ligeledes foregår om aftenen. Endelig gennemgås den afsluttende uddannelse, der tager 1 år på dagskole for både faglærere og andre lærere.

De interesserede parters medvirken.

Antallet af ledige faglærte og tillærte holdes under observation af de lokale *arbejdsanvisningskontorer*, der får de nødvendige informationer fra de lokale industrielle virksomheder, som arbejdsanvisningskontorerne opretholder en meget nær kontakt med. Man søger også at skønne over det kommende års knaphed på arbejdskraft af forskellige kategorier og tager herved selvsagt hensyn til den årlige tilvækst i den arbejdende befolkning og til den forventede ekspansion i beskæftigelsesmulighederne, ligesom man i størst muligt omfang tager hensyn til den forventede langtidsudvikling indenfor de forskellige brancher.

Kontorerne for faglig uddannelse, der er underlagt de lokale arbejdsanvisningskontorer, opretholder en tilsvarende løbende kontakt med industrien, fagforeninger, faglige organisationer m. fl. ved hjælp af en rådgivende komité, der giver råd og indstilling til kontoret og iøvrigt også til uddannelsescentrene. Kontorets opgave er bl. a. i samarbejde med industrien at iværksætte specielle kurser i regeringens uddannelsescentre for industrigrene, der ikke selv har nogen uddannelse på de pågældende områder. Industrien må på sin side forpligte sig til at beskæftige alle de elever, der gennemfører kurserne med tilfredsstillende resultat. Det samlede antal elever, der

samtidig er under uddannelse på denne måde, er normalt op imod 150.

Herudover etablerer kontoret kurser i selve industrien, hvis tilmeldingen er ringe, eller hvis uddannelse i regeringens uddannelsescentre ikke er teknisk mulig. Ca. 1.000 arbejdere er normalt under uddannelse på disse kurser.

I visse tilfælde har *de interesserede virksomheder* stillet lærere til rådighed.

Administration.

Kontoret for faglig uddannelse under arbejdsanvisningskontorerne gennemfører en analyse for hvert fag, hvor der er behov for faglig uddannelse i et træningscenter og udarbejder en fuldstændig uddannelsesplan for hvert enkelt fag.

Uddannelsescentrene administreres af arbejdsanvisningskontorerne efter socialministeriets retningslinier. Henvisning af elever foretages gennem arbejdsanvisningskontorerne, og enhver ubeskæftiget ufaglært arbejder mellem 18 og 55 år kan henvende sig til et af statens arbejdsanvisningskontorer med ønske om at få en særlig uddannelse.

De lokale *arbejdsanvisningskontorer* har i forbindelse med uddannelsesforanstaltningerne bl. a. til opgave at regulere tilgangen af deltagere og at fungere som mellemlid ved placering i industrien af de, der er uddannede.

Finansiering.

Omkostningerne ved uddannelsen i de statslige uddannelsescentre betales af staten. Omkring 5 pct. af centrenes elever uddannes dog i specielle fag efter industriens anmodning og for så vidt angår denne gruppe betaler staten kun den del af omkostningerne, som svarer til de almindelige kurser indenfor samme fag.

Vedkommende industrielle virksomhed betaler så alle omkostninger vedr. den specielle del af kurset.

Kontoret for faglig uddannelse, der som foran nævnt er underlagt arbejdsanvisningen, betaler den »uproduktive« del af lønningerne til de arbejdere, der uddannes på kurser i industrien i stedet for i regeringens centre i de foran nævnte tilfælde, hvor deltagerantallet er for lavt, eller hvor det er teknisk umuligt at benytte statens centre.

For så vidt angår videregående oplæring eller lærlingeuddannelse i industrien, betaler vedkommende arbejdsgiver de med uddannelsen forbundne udgifter.

Eleverne på statens uddannelsescentre får et vederlag (svarende til 60-70 pct. af den normale løn), varierende i forhold til alder og forsørgerforhold.

De med kurset forbundne udgifter betales af det offentlige, men arbejdstøj stilles dog ikke til disposition. Eleverne har på sædvanlig måde ret til ferie. 90 pct. af udgifterne til sygekasse refunderes eleverne. Der er ikke på træningscentrene mulighed for at give eleverne kost og logi udover at der på hvert center findes en kantine.

Kvindernes særlige problemer.

Der er ikke hidtil på statens træningscentre tilvejebragt uddannelsesmuligheder for kvinder.

Unge og ældre.

Adgangsberettigede til regeringens kurser er *arbejdsløse mænd mellem 19 og 55 år*. Kun undtagelsesvis er det muligt at placere mænd mellem 15 og 18 år på centrene.

Det må antages, at et flertal af eleverne er i den yngste halvdel af den adgangsberettigede aldersgruppe.

SCHWEIZ.

Faglærte - ikke-faglærte.

Begrebet *faglært* i Schweiz indebærer ligesom i Danmark en fuldstændig oplæring gennem en årrække inden for et vist fagområde med tildeling af svendebrev efter afsluttet læretid.

Tillærte arbejdere vil sige arbejdere, der er beskæftiget inden for områder, der af arbejderen kræver en vis faglig indsigt, som bi-

bringes ham ved særlige kurser afholdt inden og udenfor virksomheden, eller ved praktisk arbejde i selve virksomheden.

Ved *ufaglærte* forstås sådanne arbejdere, som ikke har *behov* for nogen lærlingeuddannelse, men i løbet af få dage eller uger lærer at beherske deres funktioner ved at arbejde direkte i produktionsprocessen. Man har hidtil været

tilfreds med denne rent praktiske uddannelsesform.

Uddannelsesmuligheder for ikke-faglærte.

Det er i første række overladt virksomhederne selv at oplære de tillærte arbejdere på den mest formålstjenlige måde. Tilrettelæggelsen af den pågældende uddannelse, der i de senere år er blevet stærkt forbedret, sker oftest i forbindelse med de af professor Biäsch til dette brug udarbejdede metoder, hvis grundlag er de af professor Carrard udarbejdede principper for psykoteknisk undervisning.

Princippernes nærmere indhold kan meget summarisk gengives således:

Man lærer bedst gennem praktisk undervisning.

Man bør tilegne sig et emne skridt for skridt. Kravet om nøjagtighed ved udførelsen bør være opfyldt før hastigheden ved udførelsen øges.

Man bør tilegne sig færdighederne på den rigtige måde.

Man bør vække elevernes interesse gennem variation i undervisningen og ved løsning af opgaver af stigende sværhedsgrad.

Man bør udnytte den almindelige lyst til at lære og glæden ved at beherske et arbejde.

En anvendelse af disse oplæringsprincipper forudsætter, at der forud for undervisningen må foretages en kortlægning af det arbejde, hvori der skal undervises. Kortlægningen bør tage sigte på en analyse af, hvad eleverne skal kunne udføre og hvilke kvalitetskrav der stilles til det udførte arbejde. Oplysningerne herom fremskaffes ved interviews med arbejdsledere, dygtige arbejdere og andre personer, der har indgående kendskab til den produktion, for hvilken oplæringen er bestemt.

Under oplæringen fastsætter kursuslederen for hver uge et program, således at hver uges oplæring har sit bestemt afgrænsede mål. For at stimulere interessen kan hver oplæringsuge være kendetegnet af et slagord, ligesom undervisningen kan ikklædes underholdningsform f. eks. øvelse i regning ved hjælp af terningsspil eller undervisning i benævnelser i form af kortspil.

Endelig er det meget vigtigt, at eleverne i undervisningen støder på alle de mulige fejl og fortrædeligheder, der kan forekomme under arbejdet, således at eleverne på få måneder stilles overfor flere vanskeligheder end de nor-

malt ville komme ud for i løbet af en flerårig uddannelsestid.

Efter afsluttet uddannelse har kursuslederen et stykke tid fremover under den praktiske indlæring af de erhvervede kundskaber kontakt med eleverne.

For videreuddannelsen af et *hvilket som helst personale*, således også funktionærer, faglærte, tillærte og ufaglærte, er der på foranledning af virksomheder, af fag-, erhvervs- og private organisationer eller af offentlige tekniske skoler oprettet en række meget forskelligartede ikke-obligatoriske kurser, hvoraf nogle giver en faglig undervisning. Denne er af forskellig varighed og gives først og fremmest om aftenen, men dog også f. eks. i week-enden.

Der er intet til hinder for, at *ufaglærte* ved hjælp af de foran beskrevne kurser avancerer til tillærte, og et sådant avancement finder faktisk ofte sted.

Lærere.

For 10 år siden åbnedes i Winterthur i Schweiz en værkførerskole etableret af den schweiziske arbejdsgiverforening inden for jern- og metalindustrien. Formålet med den pågældende skole var og er at undervise lederne på de enkelte arbejdspladser i virksomhederne i at kombinere den organisatoriske sammenhæng med en hensigtsmæssig personaleledelse, herunder undervisning i instruktion af nye arbejdere. Disse kurser varer 13 uger.

På samme skole er foranstaltet et to-ugers kursus ligeledes for værkførere, hvor undervisningen omhandler emner af personaleteknisk karakter, herunder nye oplæringsmetoder. Kurset er først og fremmest beregnet for ældre værkførere og personer, hvis stilling ikke er betinget af dybtgående teknisk viden.

Administration.

I overensstemmelse med den uensartethed, der hersker mellem undervisningens initiativtagere, findes intet koordinerende organ for undervisningen eller ensartede undervisningsplaner.

Finansiering.

Udgifterne ved den videreuddannelse, der finder sted inden for virksomhederne, afholdes af disse, medens der for de uden for virksomhederne etablerede kurser for det meste opkræves et omkostningsbidrag af deltagerne, men

undertiden bæres alle omkostningerne dog af arrangørerne.

Forbindelse mellem skole og erhvervsliv.

I visse schweiziske kantoner er der for de unge arbejdere under 18 år, der har forladt

skolen uden at være kommet i lære, etableret en obligatorisk fortsættelsesskole af en mindre faglig og mere samfundsborgerlig karakter. I andre kantoner kan den pågældende undervisning være frivillig eller endog slet ikke være etableret.

SVERIGE.

Faglærte - ikke-faglærte.

Sverige har væsentlig andre traditioner inden for erhvervsuddannelsen, end vi kender her i landet. Således er uddannelsen af lærlinge ikke lovbunden, men hviler alene på aftaler parterne og organisationerne imellem, ligesom værkstedsskoleoplæringen spiller en ikke uvæsentlig rolle ved siden af virksomhedsoplæringen.

Endvidere er forholdet mellem de forskellige grupper af arbejdere præget af mere ro i Sverige end i Danmark. Der er f. eks. ikke nogen nævneværdig strid eller interesse modsætning mellem arbejdere på forskellige uddannelsestrin. Dette må ses i sammenhæng med, at de svenske arbejdere er organiseret i industriforbund, og at man ikke i Sverige kender den skarpe opdeling mellem de forskellige kategorier af arbejdere - faglærte og ikke-faglærte - som vi har. De kollektive aftaler for Sveriges Værkstadsforening (mekanisk industri) og de hertil svarende arbejderorganisationer indeholder således følgende definition på en yrkesarbejder:

»Yrkesarbejder er den, som efter en lærlinge- eller anden uddannelsestid udfører et arbejde, for hvilket der fordres en uddannelsestid på 3 år.«

Denne definition fortolkes på den måde, at en arbejder kan blive yrkesarbejder uden at have 3 års uddannelse, såfremt han er i stand til at udføre en yrkesarbejders funktioner.

De fleste arbejdere bliver yrkesarbejdere efter senest 10 års arbejde. Der er dog intet i vejen for, at en arbejder udfører funktioner, der er så lidt krævende, at han aldrig bliver yrkesarbejder, f. eks. hvis han alene er beskæftiget med ensformigt arbejde ved en boremaskine eller ved sprøjtetakering. På den anden side vil en værktøj smager altid være yrkesarbejder. En sliber bliver normalt yrkesarbejder, hvis han har beskæftiget sig med slibearbejde i 7 år uden at have modtaget systematisk uddannelse.

Inden for værkstedsindustrien får en yrkes-

arbejder noget mere i løn end en ikke-yrkesarbejder. Lønspørgsmålet ordnes i princippet på grundlag af det arbejde, der udføres og ikke på grundlag af den uddannelse, som en arbejder har.

Man sonderer iøvrigt mellem tre kategorier af arbejdere: tempoarbejdere - forarbejdere (specialarbejdere) - yrkesarbejdere.

Tempoarbejderne er ikke-faglærte arbejdere, der er beskæftiget i industriens produktionsafdelinger.

Forarbejderne (specialarbejderne) har arbejdsopgaver, der ligger mellem tempoarbejdernes og de all-round uddannede yrkesarbejders domæne, men der har ikke hidtil været gjort tilstrækkeligt ved denne gruppes uddannelse. Man arbejder imidlertid nu med spørgsmålet, se nedenfor under »Områder, hvor der er behov for en bedre uddannelse.«

Uddannelsesmuligheder for ikke-faglærte.

Kurser m. v. for ikke-faglærte.

Kun gl. Överstyrelse för Yrkesutbildning opretter centrale eller lokale omskolingskurser inden for forskellige erhvervsområder. Disse kurser er oprettet dels som et våben i kampen mod arbejdsløsheden og dels for at kunne omskole arbejdere, der af en eller anden grund ikke har kunnet fortsætte i deres hidtidige erhverv.

For unge arbejdsløse uden forudgående faglig uddannelse blev der i sin tid ved kursernes påbegyndelse tilrettelagt begynderkursus for at give eleverne en grunduddannelse. For de arbejdsløse, der havde nogen erfaring, blev der etableret fortsættelseskurser, og for arbejdsløse, der på grund af ændrede forhold måtte skifte beskæftigelse, omskolingskurser. Disse kurser var i princippet tænkt at skulle omfatte alle former for beskæftigelse og være åbne både for mænd og kvinder.

På grund af de gode beskæftigelsesmuligheder i de senere år, har behovet for kurserne

for så vidt angår bekæmpelsen af ungdomsarbejdsløsheden været temmelig begrænset. Derimod er uddannelseskurserne blevet et vigtigt middel til at bringe ældre arbejdsløse, der er blevet arbejdsløse som følge af strukturelle ændringer i det økonomiske liv eller som følge af regeringens indgreb i erhvervsforholdene, tilbage til erhvervslivet. Man har f. eks. etableret kurser for ufaglærte bygningsarbejdere under investeringsrestriktioner og omskolingskurser for metalarbejdere til mekanikere under en beskæftigelseskrise i metalindustrien, der indtrådte samtidig med, at der var en vis knaphed på mekanikere.

Der har også været behov for kurser i forbindelse med visse sæsonsvingninger i beskæftigelsen.

I de senere år har kurserne inkluderet ikke alene arbejdsløse, men også andre grupper af arbejdere.

Permanent uddannelse findes kun i de 2 største byer, Stockholm og Göteborg, hvor kommunale kurser (navnlig inden for metalindustrien) har været gennemført siden tredive-

Undervisningsaktiviteten er iøvrigt meget varierende og smidig, idet kurser påbegyndes, annulleres og ændres svarende til de aktuelle uddannelses- og arbejdskraftbehov.

Kurserne etableres først og fremmest i ledige lokaler i yrkesskolerne (udtrykket »yrkesskole« anvendes i almindelighed som en kollektiv betegnelse for en række forskellige typer af kommunale skoler for faglig eller erhvervsmæssig uddannelse, hvor undervisningen er såvel teoretisk som praktisk) og under disses tilsyn. Eventuelt benyttes lokaler på industrielle virksomheder, autoværksteder m. v.

De almindelige betingelser for at få adgang til de faglige uddannelseskurser for arbejdsløse er:

1. at ansøgeren har ladet sig indtegne som arbejdssøgende i vedkommende arbejdsanvisningskontor,
2. at vedkommende uddannelsesråd (lokale organer, udnævnt af Överstyrelsen) har fundet ham/hende egnet til uddannelsen,
3. at ansøgeren ikke lider af nogen sygdom eller lignende, der gør ham uegnet til den påtænkte beskæftigelse.
4. Der er yderligere visse aldersbegrænsninger, idet begynderkurserne omfatter de, der er mindst 15 og i reglen 25 år; fortsættelseskurserne og genoptræningskurserne kræver

en begyndelsesal der på mindst 16 år. Uddannelsesrådet kan dog dispensere.

Der er sjældent værelser m. v. til disposition for eleverne og i alt fald kun for så vidt angår kurser, der arrangeres i institutioner, der i forvejen råder over værelser. Normalt må eleverne selv skaffe sig kost og logi, idet dog vedkommende arbejdsanvisningskontor i almindelighed kan henvise eleverne til restauranter og møble-rede værelser.

Det ugentlige antal arbejdstimer, ferier og andre rettigheder med hensyn til frihed, er stort set de samme som i industrien. Kurserne varer fra 1 til 12 mdr. og løber i almindelighed kontinuert hele året. Størsteparten af tiden anvendes til praktisk uddannelse. Som regel gives der ingen undervisning i almindelige kundskaber, og der gives kun teoretisk uddannelse i det omfang, det er nødvendigt for at opnå den fulde forståelse af det praktiske arbejde. 40 til 45 timer af de sædvanlige 48 ugentlige timer bruges til praktisk arbejde og resten til teori.

Der anvendes samme slags maskiner, redskaber, instrumenter etc. som i de tilsvarende industrielle områder, og illustrationer, modeller etc. svarer til dem, der benyttes i den ordinære yrkesskole. Kursusarbejdet udføres i det hele i videst muligt omfang under de samme betingelser, som i et tilsvarende værksted i industrien, men dog hovedsagelig således, at de omfatter en bredere grundlæggende uddannelse end den, industrien ville være indstillet på at give.

Eksempelvis kan oplyses, at metalarbejderne den første uge hovedsagelig udfører ukvalificeret arbejde, men så snart som muligt begynder at producere varer, som dels kan sælges, og dels er hensigtsmæssige set fra et uddannelsessynspunkt. Almindelig grunduddannelse gives i den første del af uddannelsen, hvorefter den enkelte arbejder kan fortsætte med det kursus, der svarer til hans evner og ønsker (drejning, fræsning, bænkarbejde etc.).

I de tilfælde hvor en elev — efter den faglige uddannelseskomité's mening (i nedenstående afsnit om »administration« er der givet nærmere oplysning om denne komité's sammensætning og opgaver) - ikke kan anses for egnet til den uddannelse, som han er tilmeldt, men derimod til en anden, bestemmer Överstyrelsen, hvorvidt vedkommende skal overføres til et andet kursus.

Uddannelsesperioden på kurset er begrænset, men deltagerne får - efter at have opnået ar-

bejde - ofte i et vist tidsrum yderligere vejledning på arbejdspladsen af deres tidligere lærer.

Såfremt de offentlige arbejdsanvisningskontorer tilbyder eleverne passende arbejde inden for det fagområde, i hvilket de er under uddannelse, må de, der går på fortsættelseskursus, normalt fuldføre disse. Efter kursernes afslutning har arbejdsanvisningskontorerne til opgave at skaffe beskæftigelse til eleverne.

Som eksempler på kurser kan nævnes følgende:

1. *Metalarbejderkursus* med varighed 6 mdr. gennemsnitlig 48 timer ugentlig. Timeplanen indeholder følgende:

Praktisk arbejde.....	42	timer
Arbejdsteknik.....	3	-
Redskabsinstruktion.....	1/2	~
Materialeinstruktion.....	1/2	-
Fagtegning.....	2	-
Ialt.....	48	timer pr. uge

2. *Kursus for betonarbejdere*: a) Hovedkursus, varighed 10 arbejdsuger med gennemsnitlig 48 timer om ugen (ialt 480 timer). Efter kursets afslutning følger lærerne gennem nogle måneder eleven på arbejdspladsen. Det er en fordel, hvis eleven tidligere har været beskæftiget som uflaglært bygningsarbejder.

Timeplanen indeholder følgende:

Praktisk arbejde og arbejdsteknik.....	335	timer
Materialelære.....	40	-
Værktøjs- og maskinlære.....	10	-
Bygningslære.....	10	-
Arbejdstegning.....	30	-
Arbejdsregning.....	50	-
Erhvervs- og arbejdsret.....	5	-
Ialt.....	480	timer

b) Herudover kortere specialkurser for f.eks. fliseopsættere, maskinpassere og forskallingsarbejdere af en varighed på henholdsvis 5, 2 og 4 arbejdsuger å 48 undervisningstimer.

3. Under Stockholms stads yrkesskole findes en *speciel svejseskole*. Unge på 15-16 år går først 1 år på skolen og derefter i 2 år dels på skolen og dels på industrielle arbejdspladser, idet eleverne tager 2 1/2 måned pr. gang skiftevis i skolen og i industrien. I den tid, hvor eleverne er ude i virksomhederne, har de tre timer om ugen på skolen, for at man stadig kan have kontakt med dem.

Ældre arbejdere kan gå om aftenen, og de behøver ikke at opfylde andre betingelser for at kunne deltage, end at de har berøring med svejsearbejde. Det er for så vidt ikke en omskoling, der finder sted, men snarere en opskoling. Aftenkurser på 200 timer i acetylen- eller elektrosvejsning er de mest efterspurte.

Svejskursus er iøvrigt ganske almindelige på aftenskoler.

Oplæring på virksomhederne.

Den svenske *metalindustris* arbejdsgiverforening kan stille næsten komplette instruktioner til disposition inden for de sædvanlige fagområder i metalindustrien (bænkarbejde, drejning, fræsning etc.). Instruktionsmaterialet består af pjecer (udarbejdet efter T.W.I.-metoden) til lærerne og kompendier til eleverne. Instruktionerne er i hovedsagen beregnet til brug ved lærlingeuddannelse, men deres opbygning gør dem brugbare som grundlag for korte intensive kurser («accelerated vocational training») for ikke-faglærte, idet de enkelte arbejdsoperationer kan udskilles til brug ved uddannelse af arbejdere i specielle arbejdsområder.

Materialet tilsendes interesserede virksomheder til fremstillingsprisen på vilkår, at virksomhederne sender deres lærere på kurser for at lære at benytte materialet.

Nogle virksomheder - fortrinsvis større - giver visse kategorier tempo- og specialarbejdere den uddannelse, som anses for nødvendig, for at arbejderne kan udføre deres opgaver. Uddannelsen gives dels i forbindelse med nyan sættelser, dels i forbindelse med omskoling. Der kan yderligere være tale om videreuddannelse af dygtige arbejdere til mere kvalificerede opgaver.

Enkelte virksomheder benytter det hollandske »Berenschot-System«, hvorefter uddannelsen normalt planlægges og udføres i direkte tilslutning til den løbende produktion. Eleverne samles i mindre grupper, og undervisningen gives i praktisk arbejde. Ved siden heraf gives der den fornødne undervisning i erhvervsteori. Kurserne varer fra nogle uger til 1 eller flere måneder, alt efter arbejdets nærmere karakter.

Som eksempler på virksomheder, der har etableret en sådan uddannelse kan nævnes: ASEA, Västerås, Kockums Mekaniske Verkstads AB, Malmö, Öresundsvarvet AB, Landskrona, Telefon AB L. M. Ericsson, Stockholm, Eriksberg Mek. Verkstads AB, Göteborg. Navn-

lig inden for *skibsbygning* anvendes »Berenschot-systemet«, og der er her uddannet en række kategorier af pladearbejdere, nittere og svejsere, men der findes ikke nogen koordinering mellem de forskellige virksomheder.

I forbindelse med lærlingskolen på *Bojors* gives der en vis uddannelse til ældre ikke-faglærte arbejdere. Man benytter sig her af de af den schweiziske professor Carrard lancerede synspunkter med hensyn til undervisningens tilrettelæggelse og af det amerikanske T.W.I.-system.

Ved *Svenska Kullagerfabrikken* (SKF) i Göteborg placeres en nyansat tempoarbejder i en særlig afdeling, før han kommer til automatdrejebænkene. I afdelingen læres han op, indtil han kan arbejde på normal akkord, i reglen i løbet af ca. 6 uger. I forbindelse med fabrikens yrkesskole drives yderligere en teoretisk og praktisk kursusvirksomhed om aftenen for arbejdere med tempobetonet arbejde, og flere af eleverne bliver ofte efter kursets afslutning placeret som forarbejdere i mere fagbetonet arbejde. Undervisningen, der er frivillig, strækker sig over 4 halvår, og det samlede program dækker følgende:

1. Praktisk værkstedsundervisning	120	timer
2. SKF's produktionsmaskiner	30	-
3. Yrkesteknik	20	-
4. Matematik	60	-
5. Læsning af arbejdstegninger	20	-
6. Almindelige emner som sikkerhed m. v.	5	—
Ialt	255	timer

Siden 1949 har uddannelsesafdelingen inden for den svenske *tekstilindustriunion* (Svertex) planlagt og introduceret »accelerated training« i tekstilfirmaer. I det nævnte år konstaterede man, at kun 4 til 5 pct. af arbejderne, hovedsagelig kvinder, havde fået nogen uddannelse. Nu har omkring 40 pct. af Sveriges 30.000 tekstilarbejdere frekventeret sådanne kurser.

Uddannelsens varighed har været mellem 3 uger og 2 mdr., og resultaterne har været særdeles gode. Den tid, der har været nødvendig for en arbejder for at nå et normalt tempo, er blevet reduceret gennemsnitlig til $\frac{1}{3}$.

Uddannelsesafdelingen har gennemgående haft 3 heltidsansatte uddannelsesspecialister beskæftiget med at planlægge kurser og introducere disse i de forskellige firmaer inden for branchen.

Den svenske *beklædningsindustriunion* har ligesom tekstilindustrien en uddannelsesafde-

ling med 3 uddannelsesspecialister, som har været beskæftiget siden 1955. »Accelerated training« benyttes inden for de forskellige firmaer, undertiden - hvis større eller mindre grupper af arbejdsområder inden for beklædningsindustrien skal dækkes - i samarbejde med kommunale yrkesskoler. Uddannelsen varer mellem 4 uger og 3 år. I modsætning til tekstilindustrien, hvor der i vidt omfang er blevet udarbejdet centrale uddannelsesprogrammer, er oplæringen inden for beklædningsindustrien blevet tilpasset de forskellige firmaer, idet arbejdsområder og arbejdsmetoder varierer betydeligt.

For *havnearbejdere* viser man i et vist omfang instruktive billedbånd i arbejderens mønstre- og mødelokaler.

Områder, hvor der er behov for en bedre uddannelse.

Fra den svenske Værkstadsforenings side har man givet udtryk for den opfattelse, at den tekniske udvikling i Sverige som i Danmark har medført ændrede krav med hensyn til uddannelsen af arbejdere inden for forskellige virksomhedsområder, og at man formentlig kan sige, at der nu behøves forholdsvis flere arbejdere uddannede i mere begrænsede arbejdsopgaver (specialarbejdere) end for nogle år siden, og at behovet for all-round uddannet personale er tilsvarende mindre. Værkstadsforeningen har derfor for sit områdes vedkommende taget uddannelsesspørgsmålene op til overvejelse, og i foreningens uddannelseskomité arbejdes der med kursusplaner for såvel arbejdsmænd som specialarbejdere.

Arbetsmarknadens Yrkesråd — et råd, der er oprettet af arbejdere og arbejdsgivere i forening — har til dels ud fra samme grundsynspunkt ladet udarbejde en indstilling til arbejdsmarkedets parter om den fremtidige yrkesuddannelse i Sverige, og har anbefalet, at man ikke ser separat på hver enkelt arbejderkategori, faglærte - ikke-faglærte, men anlægger det principielle grundsyn, at opgaven ikke er hvilke kategorier af arbejdere, der skal have uddannelse, men hvilken uddannelse hver enkelt kategori skal have. I konsekvens heraf foreslås de bestående »läringsnämnder« (organer sammensat fagvis af repræsentanter fra arbejdere og arbejdsgivere og med opgaver vedr. uddannelse) fremtidig betegnet »yrkesnämnder« for at understrege, at også de mere kortvarige uddannelser falder ind under nævnenes arbejdsområde. Også i fagområder, hvor der over-

hovedet ikke er lærlingeuddannelse ønskes der nedsat yrkesnämnder.

I det omfang det gælder ungdommen finder yrkesrådet, at en specialuddannelse dog bør foregå på grundlag af en all-round-betonet grunduddannelse. I 9ende skoleklasse, yrkesretningen, eller i en tilsvarende uddannelsesetid, bør således de unge, der ikke allerede har valgt en flerårig lærlingeuddannelse, gennemgå en grunduddannelse, der er afpasset således, at den dels giver elementære færdigheder vedrørende det yrkesområde, der i det givne tilfælde er tale om, dels giver elever og lærere muligheder for bedre at bedømme arten af den fornødne fortsatte uddannelse.

Specielt inden for *transportområdet* arbejder man med uddannelsesplaner i forskellige discipliner og for de forskellige kategorier af arbejdere. Man er bl. a. inde på, at den væsentligste del af uddannelsen bør foregå på de respektive virksomheder, evt. dog således, at flere virksomheder, der ligger nær ved hinanden, deler uddannelsesfunktionerne imellem sig på den måde, at een virksomhed har kursus for kræftere, en anden for truckførere etc.

Lærere.

Lærerne ved de af det offentlige etablerede kurser er i reglen - for så vidt angår den praktiske del af uddannelsen — uddannede håndværkere (faglærte), med adskillige års erfaring vedrørende det pågældende arbejde, og de er endvidere ofte i besiddelse af teoretiske kundskaber. Lærerne har normalt også erfaringer som undervisere, eventuelt ved at de har frekventeret et særligt lærerkursus, der er oprettet af den kgl. Överstyrelse för Yrkesutbildning. Den faguddannede lærer må undervise i den foreskrevne teori, hvis han er i stand til det, men ellers vil man ansætte en lærer, der er uddannet i dette område.

Lærerne er ikke fast ansatte, men får dog en løn, der på det nærmeste svarer til den, der udbetales lærerne ved de ordinære yrkesskoler.

Administration.

Det kgl. arbejdsråd (den centrale myndighed for almindelige arbejdsmarkedsspørgsmål under regeringen) foretager løbende undersøgelser i det korte og lange løb vedrørende behovet for uddannelse af arbejdere. Forskellige *brancheargumentationer* foretager periodisk tilsvarende

undersøgelser inden for deres respektive brancher.

Den kgl. Överstyrelse för Yrkesutbildning drager for så vidt angår de af det offentlige ledede kurser omsorg for udarbejdelse af de nødvendige regulativer, udnævner lærere, køber maskiner, redskaber, lærebøger, leder administrationen med hensyn til undervisning og økonomi etc. Ved planlægningen af kurserne samarbejder Överstyrelsen med det kgl. arbejdsråd og opretholder iøvrigt kontakt med andre myndigheder og organisationer, der har med arbejdsmarkedet at gøre.

For hvert kursus udnævner Överstyrelsen normalt et lokalt *uddannelsesråd*, der bl. a. er ansvarlig for tilsynet med vedkommende kursus.

Endvidere udpeges en *faglig uddannelseskomité* for hvert kursus. I denne komité sidder som det offentliges repræsentanter 2 personer, der er kendt med arbejdsanvisnings- og arbejdsløshedsforhold. Komitéen består endvidere af repræsentanter for arbejdere og arbejdsgivere. Den har til opgave at kontrollere, hvorvidt den enkelte elev er i stand til at følge kurserne samt ved kursernes afslutning tage stilling til, om eleven kan få et certifikat, der giver udtryk for, at han er fuldt uddannet.

Der bliver sædvanligvis udpeget en *tilsynsførende* — normalt forstanderen på vedkommende yrkesskole — som er ansvarlig for kursets daglige administration og økonomi. Han udbetaler i reglen løn til lærerne og det øvrige personale samt til eleverne, tager bestemmelse med hensyn til arbejdsplaner etc. og ansætter eventuelt personalet.

Undervisningsplaner og varighed for begynderkurserne svarer til forholdene på kurser for unge i de ordinære yrkesskoler. Uddannelsesplaner for genoptrænings- og fortsættelseskurser udarbejdes af Överstyrelsen og er enten baseret på uddannelsesplaner, der anvendes inden for yrkesskolen eller som anbefales af en fagekspert. I forbindelse med udarbejdelsen sendes planerne til fagforeningerne og andre interesserede til udtalelse.

Finansiering.

Erhvervsuddannelsen inden for *barneskolen* (9 y) - se nedenstående afsnit om »forbindelse mellem skole og erhvervsliv« - kan foregå på visse virksomheder i den tid, eleven er skolepligtig. Der udbetales ikke løn til eleverne, men i overensstemmelse med overenskomst mellem arbejdsgiverne og skolemyndig-

hederne får de en præmie på 2 kr. pr. dag af den arbejdsgiver, i hvis virksomhed uddannelsen foregår, men naturligvis kun for den tid, eleverne faktisk uddannes i erhvervsarbejde.

De foran nævnte *offentlige kurser* bekostes alene af stat og kommune. Undervisningen her er i reglen beregnet for *voksne*, og der udbetales understøttelse til eleverne efter ensartede regler og på grundlag af trang.

Understøttelserne omfatter grundbeløb (højest 343 sv. kr. om måneden, heri indbefattet en timeløn på 1 sv. kr. eller ca. 200 sv. kr. om måneden), huslejhjælp, evt. forsørgertillæg og evt. speciel tillægsunderstøttelse.

Når uddannelsen er afsluttet, kan der i form af et mindre lån ydes eleven *økonomisk bistand til at påbegynde arbejde*.

Understøttelse kan bevilges arbejdsløse under følgende betingelser:

1. At den arbejdsløse er fyldt 16 år og har søgt, men ikke fået passende arbejde gennem de offentlige arbejdsanvisningskontorer.
2. At der ikke i en overskuelig fremtid er muligheder for at få beskæftigelse indenfor vedkommendes tidligere arbejdsområde, medens arbejdsmarkedets forhold kunne tillade placering inden for et andet område, eller
3. At den arbejdsløse, der har en vis faglig erfaring, kan forøge sin dygtighed gennem uddannelse og derved få bedre mulighed for beskæftigelse inden for vedkommende fagområde, eller
4. At ansøgeren er ikke-faglært og ikke hører til et bestemt fagområde, men at faglig uddannelse må forventes at gøre det lettere for ham at opnå beskæftigelse, eller
5. At situationen på arbejdsmarkedet gør det særlig vigtigt, at der tages øjeblikkelige forholdsregler for at forøge antallet af faglærte.

Enlige kvinder og midaldrende og ældre mænd og kvinder kan opnå understøttelse under følgende betingelser:

- 1) at der ikke længere findes beskæftigelsesmuligheder for vedkommende inden for hans/hendes hidtidige arbejdsområde.
- 2) at vedkommende - uden at være kvalificeret som erhvervshæmmet - er meget vanskelig at placere i det åbne arbejdsmarked.

De *virksomheder*, der på egen hånd etablerer en uddannelse, betaler i reglen selv de hermed forbundne udgifter, herunder løn (evt. reduceret) til eleverne.

Statsbidrag kan under visse omstændigheder opnås til virksomhedernes kurser, men så foruds det bl. a., at kurset varer mindst $1/2$ år.

Kvindernes særlige problemer.

Siden 1949 har man haft uddannelsesmuligheder for *kvinder uden forsørgere*, f. eks. enker og fraskilte, der har vanskeligheder ved at finde arbejde uden at være egentlig erhvervshæmmede. Siden juni 1955 er disse kurser endvidere blevet åbnet for *midaldrende og ældre* ansøgere, både mænd og kvinder.

Forbindelse mellem skole og erhvervsliv.

Inden for den 9-årige enhedsskoles forsøgs- virksomheds rammer kan eleverne vælge en yrkesuddannelseslinie (forsøgene omfatter ca. 10 pct. af samtlige elever i de pågældende aldersklasser og godt halvdelen har valgt yrkeslinien), hvor de får teoretisk erhvervsorientering i det 7. og 8. år samt forberedende (påbegyndt) erhvervsuddannelse i det 9. år (9y).

For tiden findes følgende grene af yrkeslinien: Jord- og skovbrug, skov- og jordbrug, husligt arbejde (husmoderkursus), almenpraktisk gren (husligt), husligt arbejde (landhusholdning), metal, træteknik, trækemi, andre vigtige fagområder, detailhandel og kontor, almenpraktisk gren (teknisk), teknisk gren (vekselundervisning med industriskole) og teknisk gren (undervisning hovedsagelig i enhedsskolen).

De elever, der vælger en uddannelse inden for metalområdet, kan enten tilbringe det 9. skoleår i *første klasse på en yrkesskole* (fagskole for unge) eller *jævnside med skolegang i enhedsskolen udføre praktisk arbejde i en virksomhed*.

I sidste tilfælde fordeles undervisningen med 14 ugentlige timer til almendannende fag, 2 timer til fagtegning (projektionslærens grundsatninger, forskellige skalaer og sædvanligt forekommende tegningsbenævnelser), 5 timer til teknologi med fagregning (materialelære, værktøjslære, maskinlære og fagregning) og endelig 18 til 21 timer ved yrkesarbejde (bænkarbejde, boring, pladearbejde, drejearbejde og fræsning). Undervisningen indbefatter endvidere brancheforhold: produktionsteknik i jernværker, støberier etc., organisationsforhold,

arbejdsforhold, lokale virksomheder, arbejdsfordeling m. v.

Inden for metalindustriens område har undervisningen til formål at give eleverne kendskab til og grundlæggende færdigheder i sædvanligt forekommende arbejder inden for metalindustrien. Den skal udvikle deres håndlag og bibringe dem kendskab til fagets milieu og arbejdsforhold.

I yrkesarbejde skal eleverne gøres fortrolige med almindeligt forekommende værktøj, maskiner og arbejdsmetoder ved bænkarbejde, maskinarbejde og pladearbejde.

De fageoretiske emner skal give eleverne teoretiske kundskaber som støtte for det praktiske arbejde.

Inden for yrkesliniens andre grene findes tilsvarende uddannelsesplaner.

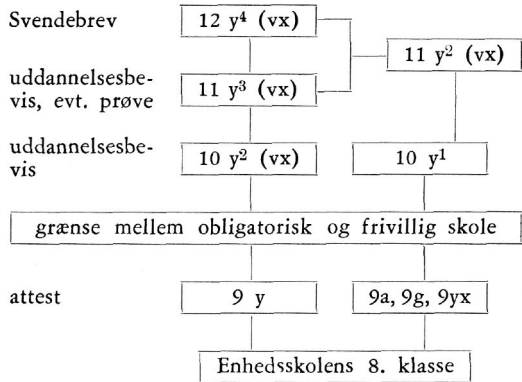
Som tidligere nævnt giver den *kommunale yrkesskole* en faglig eller erhvervsmæssig undervisning i såvel teoretisk som praktisk retning. Skolen omfatter både uddannelse for lærlinge og for andre.

Inden for handel og husligt arbejde findes kursustyper, som giver en relativ kort grundlæggende yrkesuddannelse på heltid. Den er tilrettelagt således, at den alternativt med andre linier kan ækvivalere det sidste skoleår i enhedsskolen, jvf. foran.

Inden for industri og håndværk er der 2 kursustyper, dels en speciel grunduddannelse med sigte på bestemte arbejdsopgaver inden for en bestemt industri (system I), dels en almindelig grunduddannelse, der sigter mod en senere mere specialiseret uddannelse inden for en valgfri gren og i større arbejdsområder (system II). Undervisningen efter system I forudsætter værksteder med et righoldigt og differentieret maskinudstyr, medens værksteder og ma-

skinudrustning for kurser efter system II kan være noget enklere.

Den erhvervsmæssige uddannelse på heltidsbasis inden for 9 y og yrkesskolen kan skematisk fremstilles således:

Tallene efter bogstav y henviser til 1., 2. o. s. v. år af yrkesuddannelsen.

yx = ikke systematisk uddannelse i erhvervslivet.

vx = vekselundervisning mellem skole og erhvervslivet.

a = den alment teoretiske linie.

g = gymnasielinien.

Eleverne får en *attest* efter at have gennemgået 9 y, et *uddannelsesbevis* (der oplyser, at eleven har gennemgået den grundlæggende uddannelse) efter 2 å 3 år og *svendebrev* efter 4 år.

I reglen regner man ikke med mere end 2 års uddannelse i yrkesskolen til industriens arbejdsområder, medens der kræves 4 år til den fuldstændige håndværkeruddannelse.

DEN TYSKE FORBUNDSREPUBLIK.

Faglærte - ikke-faglærte.

I Tyskland uddannes for tiden langt over halvdelen af de unge, der forlader skolen ved 14 års alderen, i *anerkendte lær efag*. Læretiden er 3-3½ år, og de unge kan vælge mellem over 500 anerkendte fag (over 300 i industri, ca. 150 i håndværk og ca. 60 i handel og landbrug). Efter læretidens udløb skal lærlingen underkaste sig en svendep prøve. Der er rigeligt af lærepladser, idet efterspørgslen efter lærlinge normalt overstiger udbudet.

Af mindre betydning er en række — ca. 160 - *tillærings jag*, for størstepartens vedkommende industrielle, hvor unge mennesker - mest kvinder i tekstilindustrien m. v., men dog også unge mænd inden for andre grene af erhvervslivet, herunder metalindustrien - i løbet af 1-2 år uddannes systematisk. Talmæssigt er der næsten 9 gange så mange lærlinge, som der er unge, der gennemgår en anerkendt tillæring. Som eksempler på disse tillæringsområder kan fra metalindustriens områder nævnes følgende 2-

årige uddannelser: Fræsere, hærdere, automatdrejere, høvlere, motorvklere, værktøjsslidere, borere og 1½-årige uddannelser: Forskellige slags montører, autosaddelmagere og lysbuesvejsere.

Langt over 50 pct. af arbejdskraften inden for industrien har imidlertid ikke nogen systematisk uddannelse eller i alt fald kun uddannelser på mindre end 1 år. I nogle virksomheder udgør antallet af disse *ikke-faglærte* op til 80 pct.

Uddannelsesmuligheder for ikke-faglærte.

Obligatorisk uddannelse.

Den tyske arbejdsadministration, det vil sige i første række arbejdsanvisningskontorerne, forestår en række uddannelses- og omskolingsforanstaltninger (kurser), der på sin vis må anses for obligatoriske. Arbejdsadministrationen støtter sig her på loven om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring af 16. juli 1927, således som den senest er affattet pr. 1. april 1956.

Disse kurser er forbundet med tvang på den måde, at en arbejdsløs, som uden tilstrækkelig begrundelse vægrer sig ved at deltage i en sådan oplærings-, videreuddannelses- eller omskolingsforanstaltning, kan fratages arbejdsløshedsunderstøttelsen.

Under de øjeblikkelige forhold med fuld beskæftigelse har disse bestemmelser ikke så stor betydning, men arbejdsadministrationen har dog i en årelang praksis udviklet metoder til planmæssig uddannelse af ufaglærte arbejdere og til omskoling og videreuddannelse for faglærte og ufaglærte arbejdere, og i tidens løb er titusinder af arbejdsløse enten blevet videreuddannet i deres gamle fag eller oplært i et andet fag og derved atter indtrullet i erhvervslevet.

De nævnte kurser gennemføres med 20 til 30 deltagere pr. hold og med en gennemsnitlig varighed på ca. 20 uger. I 1956 omfattede sådanne kurser ca. 50.000 arbejdere, der blev skolet ved praktisk og teoretisk undervisning.

Den praktiske gennemførelse af disse kurser, der i reglen afholdes som dagkurser, foregår gennem de enkelte arbejdsanvisningskontorer i nært samarbejde med de lokale virksomheder for at kurserne kan komme det praktiske arbejde så nær som muligt. Den sædvanlige arbejdsgang er den, at virksomheder, der er egnet for sådanne uddannelseskurser, stiller lo-

kalerne for den teoretiske undervisning og værkstederne for den praktiske undervisning til rådighed med alle nødvendige uddannelsesmidler, såsom maskiner, apparater, værktøjer o. s. v. incl. det materiale, der skal bearbejdes, medens anvisningskontorerne påtager sig de med kurserne iøvrigt forbundne opgaver.

Også på købmandsskoler og tekniske fagskoler gennemføres sådanne kurser.

Der er to slags kurser af denne art, for det første åbne kurser, hvor deltagerne bor hjemme og kommer dagligt til undervisningstimerne, og for det andet lukkede internatskursus, hvor deltagerne bor og spiser på kurset. Den sidste form benyttes så vidt muligt.

Udover de her nævnte obligatoriske kurser, er der hverken ved lov eller under nogen anden form etableret en faglig betonet uddannelse for ufaglærte arbejdere på ikke-frivilligt grundlag.

Kurser m. v. for ikke-faglærte.

På et enkelt område inden for metalindustrien har industrien som sådan etableret en systematisk uddannelse af ikke faglærte, nemlig med hensyn til *svejsning*. I hele landet findes 6 lære- og forsøgsanstalter og 95 uddannelsescentre. Kurserne varer fra 24 til 180 timer, og i 1954 var der ialt ca. 29.000 elever, heraf dog et antal faglærte og lærere.

Vognmandsforeningerne har på et gods i nærheden af Würzburg fornylig etableret en *lastvogns-chaufførskole* som dagskole med 1 uges kurser. Undervisningen er teoretisk og behandler foruden forholdet til offentligheden en lang række emner i forbindelse med vedligeholdelse, kundebetjening, nødhjælp, færdsels- og motorlov m. v.

Chaufførerne deltager gratis i kurserne og med fuld løn fra vognmanden. De øvrige udgifter til rejse, anskaffelser m. v. betales af vognmandsforeningerne med støtte fra det offentlige.

I Hamburg har man påbegyndt en elementær uddannelse af *spil- og dæks folk* (havnearbejdere). Kurset varer 3 uger, er frivilligt og foregår i lokaliteter i forbindelse med arbejdernes mønstrings- og opholdslokaler. Efter oplæring får en arbejder 1 DM ekstra pr. skift. Kurset arrangeres og betales af »Hafenbetriebsverein«, som alle havnearbejdere betaler bidrag til.

For *kranførere* har man i Hamburg og i Tyskland iøvrigt særlige øvelseskraner og mate-

riel til indøvelse af vanskelige operationsopgaver, vedligeholdelse m. v.

Oplåring på virksomhederne.

Undervisningstedet:

Langt størsteparten af oplæringerne af ikke-faglærte arbejdere ligger på *arbejdspladsen i produktionen*.

Kun i et forholdsvis ringe omfang foregår indarbejdningen i særlige »*oplæringshjørner*«. Som årsag til at den praktisk betonedede indarbejdning af ny arbejdskraft foretrækkes, har en række ledere og fagfolk oplyst, at man bl. a. regner med på denne måde at opnå en hurtigere indleven i arbejdet og arbejdsmilieuet (og hermed følgende kortere indlæringsstid) samt hurtigere erkendelse af subjektiv eller objektiv uegnethed til vedkommende arbejde.

Kun i få tilfælde foregår indlæringen i særlige værksteder adskilt fra produktionsprocessen. Det drejer sig her navnlig om fagområder inden for tekstil- og beklædningsindustrien samt visse specielle arbejdsområder inden for andre industrier. En sådan speciel undervisning findes f. eks. på *Phoenix-Rheinrohr A.G. Werk* (højovn og stålværk), hvor man bl. a. har etableret et 14-dages praktisk kursus i arbejdstiden for kranførere.

Som et eksempel på en mere teoretisk præget undervisning inden for en enkelt virksomhed kan nævnes *Mannesmann-Hüttenwerke* (højovn og stålværk), der har en 2-årig, frivillig, teoretisk undervisning for ikke-faglærte. Kurset er tilrettelagt for skifteholdsarbejdere og omfatter 216 timer. Udenfor virksomheden er der en frivillig 2-årig aftenskoleundervisning for unge arbejdere, der ønsker at kende mere til almene tekniske emner eller blot ønsker at erhverve sig flere kundskaber i almindelighed. Baggrunden for disse kurser er, at man fra virksomhedens side finder det nødvendigt at få opbygget en systematisk undervisning af den ufaglærte produktionsarbejder parallelt med uddannelsen af håndværkere.

Som et eksempel fra transportområdet kan endvidere nævnes, at uddannelse af *lastvognschauffører* i vidt omfang foregår på den måde, at chaufføren har en medhjælper (Beifahrer) som i realiteten er i »*chaufførlære*«. Til at begynde med hjælper han alene til ved læsning, aflæsning o. lign., og først efterhånden får han overladt føringen af vognen under gunstige forhold og sluttelig under de vanskeligste for-

hold (bjergkørsel o. lign.). I Schweiz og Østtyskland finder uddannelse af lastvognschauffører sted efter tilsvarende retningslinier.

Forkærligheden for den *praktiske indlæring* og en vis skepsis overfor undervisning i særlige oplæringsafdelinger er i flere tilfælde oplyst at bero på »at produktionstekniske fremskridt ikke hurtigt nok kunne følges i tillæringsværkstederne« og at »en arbejder, der er uddannet i et tillæringsværksted i reglen skal indarbejdes endnu en gang på arbejdspladsen«. Af disse grunde har flere virksomheder opgivet allerede etablerede tillæringsværksteder og påny lagt undervisningen tilbage på arbejdspladsen i produktionen.

Undervisningsplaner:

Undervisning kan gives enten efter lærerens skøn eller efter faste forskrifter. De fleste virksomheder har valgt en middelvej, idet de har fastlagt visse retningslinier for såvel den praktiske som den teoretiske del af undervisningen, men dog givet lærerne et betydeligt spillerum, når disse retningslinier skal omsætte til konkret undervisning.

De fleste planer findes på arbejdsområder, hvor undervisningen gives af en forarbejder eller mester, der har sin hovedbeskæftigelse i praktisk arbejde, og hvor oplæringen finder sted i produktionen (i modsætning til »*tillæringshjørner*«).

Det er navnlig inden for arbejdsområder, der enten er særlig vanskelige eller som er afgørende for produktionens gnidningsløse forløb, kvalitet eller lignende, at man finder detaljerede undervisningsplaner. Endvidere finder man dem inden for produktionsgrene, der arbejder med dyre råstoffer eller halvfabrikata, eller hvor det færdige produkt helt må kasseres, hvis det er dårligt udført.

Inden for arbejdsområder, hvor undervisning gives af kollegerne, er der få eller ingen faste planer. Virksomhederne forlader sig i stedet på medarbejdernes mangeårige erfaring og pædagogiske evner.

Virksomhederne synes i almindelighed at vurdere de planmæssige oplæringer positivt, om end noget tilbageholdende. Denne tilbageholdenhed kan måske skyldes, at landet først i de seneste år har overvundet krigens følger og derfor ikke har særlig lang erfaring med hensyn til planmæssig indarbejdning af voksne arbejdere.

Individuel eller gruppevis undervisning:

I de fleste tilfælde bliver nyansatte indført i arbejdet *individuel*. Denne form anses for at være mest intensiv, mere fri for forstyrrelser, samtidig med at den kan indrettes efter hver enkelt arbejders behov.

Gruppeundervisning finder man navnlig, hvor det drejer sig om uddannelse af samlebandsarbejdere, eller hvor de pågældende skal arbejde i »team-work« samt endelig undtagelsesvis ved relativt simpelt arbejde, der let lader sig indøve.

Uddannelsestiden:

Uddannelsestiden varierer fra nogle timer eller dage op til nogle uger eller mere, evt. endog op til et år eller derover, vel at mærke i det omfang, det drejer sig om uddannelse med henblik på at opnå en normal arbejdsydelse. Ved de særlig i tekstil-, papir- og kemisk industri hyppigt forekomme »erfaringsarbejder« er det i mange tilfælde nødvendigt for at opnå den fornødne perfektion at regne med en tillæringsperiode på langt over 1 år.

løvrigt afhænger tillæringsstiden i almindelighed navnlig af følgende faktorer:

1. Arbejdets *specialisering*.
2. Produktionens mere eller mindre *komplerede karakter*.
3. *Tillæringsmetoden*.
4. Variationer mellem de *forskellige virksomheders* maskinelle udstyr.

Faktorer, der påvirker den planmæssige, kortfristede oplæring:

Tilsyneladende er det ikke først og fremmest inden for de største virksomheder, man finder den planmæssige oplæring. Snarere synes fabrikationsmetoden, arten af de produkter, der fremstilles, ledelsens interesse etc. at være afgørende.

Hvad specielt angår de store virksomheder har disse i mange tilfælde gode sociale foranstaltninger knyttet til ansættelsen og er herved i stand til at trække arbejdskraft til sig, i et vist omfang faglærte, der anvendes som ikke-faglærte, men som selvsagt har særlige forudsætninger for hurtigt at finde sig til rette i produktionen. I denne forbindelse kan oplyses, at der er en vis overproduktion af faglærte arbejdere i en række håndværksfag, f. eks. skomagere, bagere m. fl. Omvendt søger andre, navnlig middelstore virksomheder, at tiltrække

sig arbejdskraft ved at etablere en planmæssig uddannelse af ny arbejdskraft, og derved binde den stærkere til virksomheden.

Områder, hvor der er behov for en bedre uddannelse.

Fra visse sider inden for tysk industri har man peget på, at den planløse uddannelse af ikke-faglært arbejdskraft har til forudsætning, at der er rigelig arbejdskraft at tage af. I takt med, at den foreliggende reserve svinder, er det nødvendigt at udnytte den mere økonomisk, bl. a. ved at etablere mere planmæssig undervisning end tidligere.

Fra et produktivitetssynspunkt er en bedre - mere metodisk - uddannelse af ufaglært arbejdskraft hensigtsmæssig af bl. a. følgende grunde: Arbejderne kommer hurtigere til at beherske arbejdsområdet, og kvaliteten af produktionen bliver bedre, samtidig med at der opstår visse besparelser, f. eks. mindre fejlproduktion og mindre forbrug af øvelsesmateriale. Endvidere er der visse beskæftigelsespsykologiske fordele, idet arbejderne selvbevidsthed og personlige tilfredshed bliver forstærket, og deres indstilling til deres arbejde og til »deres« virksomhed i gunstige tilfælde kan påvirkes.

Med den hurtige teknologiske udvikling følger endelig en stadig forskydning til nye arbejdsopgaver, og med denne bevægelighed i arbejdsopgavernes karakter følger nødvendigheden af en tilsvarende bevægelighed i uddannelsesmuligheder, omfattende såvel ikke-faglærte som faglærte og andre grupper inden for erhvervslivet.

Lærere.

For så vidt angår de af det *offentlige* i medfør af foranævnte lov om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring etablerede kurser er lærerne i almindelighed ældre, erfarne personer, der enten er kontraktansatte ved arbejdsanvisningskontorerne eller som er ansat i interesserede virksomheder og af disse stillet til disposition mod overtagelse af lønningsandele.

Inden for virksomhedernes *interne undervisning* bliver nye arbejdere i mange tilfælde »undervist« af *kollegerne* — i reglen erfarne arbejdere med pædagogiske anlæg.

Den for tysk industri typiske undervisning finder imidlertid sted ved hjælp af særlige *forarbejdere eller mestre*.

De fleste steder varetager underviserne deres eget praktiske arbejde ved siden af instruktionsvirksomheden. I nogle tilfælde beskæftiger de sig udelukkende med undervisning, og undertiden finder man en mellemløsning gående ud på, at de en kortere periode frigøres helt fra deres normale arbejde for alene at koncentrere sig om undervisningen af nyansat arbejdskraft.

Jern- og metalindustrien har siden 1952 gennemført 39 kurser for arbejdsledere og lærere med ca. 900 deltagere, heraf mange ufaglærte. Kurserne varer 4 uger og er organiseret som dagkursus, og det forudsættes, at de enkelte som dagkursus, og det forudsættes, at de enkelte deltagere forud har gennemgået et såkaldt »grundkursus« (40 uger med 6 ugentlige lektioner) på deres virksomhed - en forudsætning, der dog har vist sig ikke altid at holde stik. Fagene er regning, tysk, fysik, materiallære, geometri, aritmetik og industriel organisation, for lærerne tillige pædagogisk og praktisk undervisning.

Højere uddannede teknikere kan ved at gennemgå et 8 ugers centralt kursus for jernindustrien uddanne sig til lærere for voksne.

Finansiering.

Deltagerne i de foran nævnte kurser, der arrangeres for arbejdsløse af *arbejdsadministrationen*, betaler ikke selv noget som helst af omkostningerne. De modtager arbejdsløshedsunderstøttelse som sædvanligt samt i reglen gratis middagsmad, lidt daglige lomme penge og arbejdstøj samt nyder endelig godt af den sædvanlige socialforsikringsretlige beskyttelse (syge- og invalidforsikring). Ved de lukkede internatskurser sørges der for kost og logi.

Midlerne til kurserne tilvejebringes fra forbundsintitutttet for arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring i Nürnberg.

De unge, der ikke kommer i lære, men som beskæftiges med ikke-fagligt arbejde skal gå på de såkaldte »*Berufsschulen*«, jvf. nedenstående afsnit om »Forbindelse mellem skole og erhvervsliv«, og arbejdsgiveren er ved lov forpligtet til at yde dem fuld lønkompenstation i skoletiden.

De foran omtalte kurser for *lastbilchauffører*

finansieres af arbejdsgiverne på den måde, at den enkelte vognmand betaler chaufføren sædvanlig løn i kursustiden og arbejdsgiverorganisationerne - der dog modtager en vis statsstøtte - betaler de øvrige med kurset forbundne udgifter.

Unge og ældre.

Ved den foran omtalte uddannelse for arbejdere i virksomhedernes produktionsafdelinger lægges hovedvægten på undervisningen af voksne, men virksomhederne foretrækker tilsyneladende i et vist omfang forholdsvis unge arbejdere. Årsagen hertil er dels, at de yngre lærer hurtigere, dels hensynet til virksomhedspsykologi, socialpolitiske eller arbejdsmarkedspolitiske hensyn (f. eks. højere løn til ældre).

Forbindelse mellem skole og erhvervsliv.

Man har i en årrække haft obligatorisk ungdomsundervisning for alle unge indtil det 18. år. Denne ungdomsskolepligt lægges oven på den pligtige almene skoleundervisning (i 8 eller 9 år). Ungdomsundervisningen foregår på erhvervsskoler (*Berufsschulen*), og omfatter i reglen 6-12 timer (1 å 2 dage) ugentlig. Pligten til at deltage i denne ungdomsundervisning omfatter alle unge, der er udskrevet af børneskolen, hvad enten de er i lære eller ej.

Alle elever undervises bl. a. i tysk, regning, samfundslære og kulturlære. De unge, der er under *faglig uddannelse*, undervises tillige i faglære svarende til det fag, som den pågældende uddannes i. Der undervises så vidt muligt i rene fagklasser. I større byer findes der egentlige fagskoler for de enkelte fag med klasseinddeling efter elevernes skoleuddannelse og andre forkundskaber.

De unge, som ikke *befinder sig under faglig uddannelse*, får ingen egentlig faglig undervisning, men undervises i behandlingen af forskellige materialer, og undervisningen sigter på at gøre de unge til en slags altnuligmand. Derudover får disse unge en almindelig undervisning svarende til deres uddannelsesniveau.

U. S. A.

Faglærte - tillærte - ikke-faglærte.

Den europæiske lærlingeuddannelse har på mange måder været forbillede for uddannelse af *lærlinge* i Amerika, men i sammenligning med europæiske forhold uddannes der dog relativt få lærlinge i USA. Læretiden er normalt 4 år, og i løbet af denne tid gives der supplerende teoretisk uddannelse på ialt ca. 600 timer. Tidligere uddannelse eller særlig dygtighed kan give mulighed for kortere læretid. Normalt påbegyndes læreforholdet i 18-års alderen og gennemføres efter faste regler, bl. a. indeholdende maksimum og minimum for det antal timer, lærlingene skal være beskæftiget ved de forskellige arbejder og maskiner.

Grunden til, at der uddannes forholdsvis få lærlinge, er bl. a., at man er omhyggelig med ikke at anvende overkvalificeret arbejdskraft, samtidig med, at man — navnlig inden for den store industri - har opdelt produktionsprocesserne i så mange forholdsvis simple enheder, at hver enkelt kan udføres af en arbejder uden særlig stor uddannelse, hvorved *specialarbejdere* kan anvendes i overordentlig stor udstrækning. Oplæringen af disse specialarbejdere foregår i reglen på virksomhederne, og den enkelte arbejder kan ved at gennemgå en vis uddannelse, jfr. nærmere nedenfor, efterhånden arbejde sig op til mere kvalificeret arbejde og højere løn.

Gruppen af *helt ufaglært* arbejdskraft er i de senere år blevet mindre og er nu i forhold til den samlede befolkning mindre end nogensinde tidligere samtidig med, at produktionen er højere. Gruppen af tillært arbejdskraft har samtidig været voksende, og man regner med, at den vil fortsætte med at vokse på bekostning af de ufaglærte. Med denne tendens følger et stigende behov for uddannelse.

Uddannelsesmuligheder for ikke-faglærte.*Kurser m. v. for ikke-faglærte.*

Der findes en lang og meget differentieret række kurser, der gennemføres af *offentlige* og *private* skoler og i nogle tilfælde af *industri-koncerner eller -brancher*.

De private skoler - der arbejder både som dag- og aftenskoler - specialiserer sig sædvanligvis i et snævrere område inden for industrien, f. eks. dieselmotorer eller hjælpeapparat. Det offentlige kurser er lagt noget bredere an.

Det er karakteristisk for samtlige skoleformer, at uddannelsen inden for de enkelte fagområder løbende tilpasses de lokale virksomheders behov, og at der i det hele taget er en meget nær kontakt skolerne og erhvervslivet imellem.

De fleste skoler har et veludstyret maskinværksted, hvor eleverne undervises i almindeligt forekommende maskinarbejde, og da mange af skolerne udfører tilbudsarbejde for lokale firmaer, kan opgaverne, som eleverne kommer ud for, udmærket være afvekslende og krævende.

Der må iøvrigt sondres mellem faglige kurser forud for beskæftigelse og kurser for de, der allerede er i arbejde.

Den førstnævnte type forbereder unge til indtræden i faglært eller tillært beskæftigelse og gennemføres i forskellige former for high-schools. Kurserne varer fra 1-4 år (normalt 3 år) og står åbne for drenge og piger, der har gennemført deres 9. skoleår (i reglen 15 år gamle). I de tilfælde, hvor der optages elever, der kun har gennemgået 8. skoleår, udvides kurserne til 4 år, og det første år er da af mere orienterende karakter.

Kurserne for de, der allerede er i arbejde, gennemføres normalt om aftenen. Kurserne er godt besøgt, da de i høj grad kan hjælpe med til at forbedre den enkelte arbejders avancementsmuligheder.

Der kan også være grund til at nævne, at *korrespondancekurser* har en ganske betragtelig udbredelse og er af temmelig stor betydning med hensyn til faglig og teknisk uddannelse. Det er private institutioner, universiteter, colleges etc., der organiserer denne undervisningsform.

Som foran nævnt uddannes der ikke så mange lærlinge i USA, og de forskellige skoler m. v. opfylder derfor en vigtig mission ved at forsyne erhvervslivet med unge mennesker, der straks eller alt fald relativt hurtigt kan sættes ind i produktionen.

Oplæring på virksomhederne.

De fleste tillærte arbejdere oplæres på de enkelte virksomheder. For at understøtte den praktiske indlæring gennemføres der inden for industrien i meget stor udstrækning kortvarige uddannelser for nyansatte, i reglen fra 2 til

4 uger på heltidsbasis (f. eks. 6 timers uddannelse i produktionen og 2 timers teoretisk uddannelse daglig) med yderligere uddannelse under værkførerens vejledning, når eleverne er overført til det egentlige produktionsarbejde.

Formen for de enkelte programmer tilpasses det særlige behov inden for den enkelte industri eller virksomhed. Undervisningen gennemføres ofte kun, når der er et aktuelt behov for en bestemt form for arbejdskraft, men kan selvsagt genoptages, hver gang der opstår et nyt behov.

Undervisningsplanerne fastlægges efter nøje analyse, som danner grundlag for en klassificering af arbejdets enkelte elementer efter en stigende sværhedsskala. Ved hjælp af denne metode bliver man i stand til at beskæftige arbejderne i produktionen fra den første dag, således at de i uddannelsesperioden kan arbejde sig frem fra lettere til vanskeligere arbejdsopgaver.

I de tilfælde, hvor det ikke er muligt at give undervisningen i produktionen, søger man i videst muligt omfang at gøre forholdene så lig arbejdspladsens som muligt, og man tilstræber navnlig at benytte hjælpemidler og udstyr, der ikke er ringere end det, der findes i produktionen.

Under den uddannelse, der gennemføres inden for virksomhedens rammer, bliver eleven opmuntret til at besøge aftenkurser, der korresponderer med virksomhedens oplæring. Disse kurser kan være ledet af vedkommende virksomhed selv eller af en offentlig eller privat skole efter anmodning fra selskabet.

Lærere.

Selve undervisnings- eller træningsarbejdet for den tillærte arbejdskraft udføres normalt af folk, der er specielt uddannede til at varetage denne opgave. Det er ofte en dygtig arbejder eller en værkfører, der har gennemgået et eller flere træningskurser i undervisning.

Hver lærer skal have et certifikat som bevis for sine kvalifikationer. Har han ikke de nødvendige kvalifikationer, når han bliver ansat, får han en foreløbig licens og må så inden for en nærmere bestemt tid bringe sin standard op på den nødvendige højde. Lærerne skal alle have en betydelig industriel erfaring bag sig, i nogle tilfælde fra 6-10 år incl. en lang uddannelse. Alle lærere skal endvidere bl. a. gennemgå et anerkendt kursus i pædagogik.

De kvalifikationer, der kræves af de lærere, der underviser på aftenhold, er knap så store som for dagholdslærere.

Finansiering.

De elever, der gennemgår *industriens forberedende kurser*, jfr. foran, får løn fra den dato, de påbegynder uddannelsesprogrammet, og bliver betragtet som arbejdere med alle de fordele, som følger med en normal ansættelse.

Som et eksempel på lønforhold for arbejdere, der gennemgår en uddannelse, kan nævnes et typisk kursus for fræsere: Arbejderne aflønnes efter en lønskala med 3 trin, således at de arbejdere, der går på det forberedende kursus, aflønnes efter det nederste trin, men rykker op på 2. trin, når de bliver overført til produktionsafdelingen. Efterhånden som eleven bliver dygtigere under udførelse af sit arbejde og under yderligere supplerende undervisning af værkføreren, når han sluttelig op på det øverste, 3. trin.

Offentlige skoler afkræver eleverne et nominelt indskrivningsgebyr, hvortil i nogle tilfælde kommer et gebyr for anvendelse af uddannelsesmateriel. Undertiden betaler arbejdsgiverne dog omkostningerne for deres arbejdere.

Elever på *private skoler* må betale en kursusafgift. Også her vil der dog naturligvis i en række tilfælde blive tale om, at arbejdsgiveren helt eller delvist betaler udgifterne for sine arbejdere, navnlig hvis kurset har en nærmere forbindelse med arbejdsgiverens virksomhed.

Unge og ældre.

Der sondres normalt ikke mellem unge og ældre ved de forskellige kurser m. v., som er nævnt foran.

Kurserne benyttes dog fortrinsvis af unge, men i forbindelse med hjemsendelserne fra de væbnede styrker efter verdenskrig II og Koreakrigen har der været gennemført et meget omfattende undervisningsprogram for de demobiliserede soldater, og herunder har et betydeligt antal voksne gennemgået alle mulige forskellige former for uddannelse, herunder også de foran omtalte kurser m. v.

Til fordel for dem, der aktivt gør tjeneste i de væbnede styrker, tilbydes i et ikke ringe omfang klasseundervisning, som gennemføres i samarbejde med de lokale undervisningsanstalter m. v.

De forskellige våbengrene har iøvrigt etab-

leret et selvstændigt og omfattende system af korrespondance- og selvstudiekurser.

Forbindelse mellem skole og erhvervsliv.

De offentlige skoler har, som et led i de *almindelige »high-schools«* løbende undervisningsplaner, industriklasser, hvor der undervises i en lang række emner lige fra træarbejde til hjælpeapparat. Der findes yderligere en række *tekniske high-schools*, der underviser i industrifag. Nogle af eleverne her specialiserer sig i færdigheder, der fører direkte til beskæftigelse inden for industrien.

Alle kurser kan gennemføres både som dag- og aftenkurser.

Et fremtrædende træk i de seneste år har været udviklingen af *vekselundervisningen* mellem *high-schools* og den lokale industri. Disse programmer gennemføres i mange skoler over hele landet på den måde, at skolerne kører

med dobbelte hold, således at undervisningen med periodiske mellemrum (1/2 dag, 1 uge, 2 uger etc.) veksler mellem skole og industri, idet 2 unge fra hver sit hold skiftes til at holde en plads i en virksomhed besat. Vedkommende arbejdsgiver vil herigennem i løbet af skoleåret kun have med to forskellige elever at gøre for hver plads, han stiller til disposition for skolen, og man har indtryk af, at denne undervisningsform er blevet mødt med betydelig velvilje fra arbejdsgivernes side.

Efterhånden som det antal år, børnene går i skole, er blevet udvidet - skolepligten varer nu efter et groft gennemsnit ca. 10 år, men der er en meget kraftig udvikling i gang mod en yderligere forlængelse - går en stadig mindre procentdel af afgangseleverne videre til colleges etc., men går i stedet ind i erhvervslivet, der herigennem får et stadig bedre grundlag at bygge på.

U. S. S. R.

Uddannelsesmuligheder for **ikke-faglærte**.

Oplåring på virksomhederne.

Langt den vigtigste form for arbejderuddannelse i USSR er *uddannelse på de enkelte virksomheder gennem individuel oplåring*. Man kan vistnok regne med, at 83 pct. af alle nytilkomne arbejdere under krigen er blevet uddannet på denne måde, men efter krigen er procenten dog faldet noget. Oplåringen praktiseres i reglen på den måde, at den nytilkomne bliver tilknyttet en erfaren arbejder, som er ansvarlig for hans oplåring.

Et vigtigt supplement til denne individuelle uddannelse er det såkaldte *»tekniske minimum«*, et kort, standardiseret teorikursus, der anvendes i vidt omfang og som giver eleverne et teknisk-teoretisk grundlag.

Man anvender i et vist - ret ringe - omfang *gruppeinstruktion* for i reglen højst 4 personer. Denne uddannelsesform giver mulighed for et mere logisk opbygget uddannelsesprogram, idet man selvsagt langt lettere kan indrette forholdene med henblik på uddannelse, når flere skal uddannes samtidigt, end når kun en enkelt produktionsarbejder skal undervises. Når man ikke anvender denne form i ret stor udstrækning, beror det på, at man finder den forholdsvis dyr sammenlignet med den individuelle oplåring samtidig med at den er

mindre effektiv end de egentlige uddannelseskurser, jfr. nedenfor. Det område, hvor man mest finder gruppeoplåring, er i byggeindustrien.

Der tilrettelægges *egentlige arbejderkurser* på fabrikkerne, hvis arbejdsforholdene gør det vanskeligt eller umuligt at gennemføre den sædvanlige uddannelse i selve arbejdet. Kurset gives enten om dagen eller om aftenen, afhængig af, hvorvidt arbejderen er anvendelig i produktionen, inden han er færdiguddannet.

Nogle få store virksomheder har en egentlig *uddannelsesafdeling*, men da denne form forudsætter, at en vis del af produktionsapparatet trækkes ud af den ordinære drift, betragtes den ikke med særlig velvilje.

De foran nævnte uddannelsesformer kommer i anvendelse overfor *nytilkomne arbejdere*. Man lægger imidlertid i Sovjet overordentlig stor vægt på, at også *de arbejdere, der allerede er i produktionen*, fortsat kan supplere deres uddannelse. De første kurser for denne gruppe blev startet allerede før krigen og blev dengang gennemført på den måde, at en dygtig fagarbejder fik overdraget det hvert af virke som lærer for en gruppe på op til 10 arbejdere. Kurserne varede normalt ikke mere end 1-1½ måned med ialt højst 30 timer og havde form af demonstrationer og arbejde under tilsyn.

Efterhånden har man imidlertid arbejdet sig frem til en mere gennemorganiseret kursusform med større grupper af elever, flere lærere og studieplaner, der ofte forberedes i industriministerierne. De fleste kurser foregår efter arbejdstid, i reglen 2 gange 3 timer ugentlig.

I den senere tid er man kommet ind på at *sende arbejderhold til andre virksomheder* for der under en arbejdsperiode af passende varighed at lære mere fremskredne former for teknik at kende. I andre tilfælde lader man arbejderhold besøge en række virksomheder, så de kan orientere sig om de her anvendte eventuelt bedre arbejdsmetoder m. v.

Når der installeres nyt udstyr eller der kommer nye arbejdsmetoder frem, etableres der *kurser udelukkende med det formål at føre arbejderens uddannelse å jour*. Disse kurser varer normalt fra 10-40 timer og gennemføres uden for arbejdstiden.

Siden krigen har der været en stærk udvikling i uddannelseskurserne for tillærte og faglærte. Industrien har f. eks. oprettet *produktionstekniske kurser* med langt videregående mål end de foran nævnte, idet arbejderne ved hjælp af disse kurser kan avancere fra 3. eller 4. til 5. eller 6. grad. (Sovjetarbejderne klassificeres i løngrupper tilrettelagt for hver industri eller branche for sig. Inden for metalindustrien benyttes f. eks. en skala med 8 grader. De første 4 omfatter ufaglærte og tillærte kategorier, medens resten er faglærte på forskellige niveauer. Den enkelte arbejder kan avancere til en højere grad ved at gennemgå en slags eksamen.) Uddannelsesperioden varer fra 4-6 måneder og omfatter både praksis og teori. Teorien gives 2 eller 3 ugentlige aftener med ialt omkring 150 timer.

Man har også kurser gennem hvilke arbejderne kan nå helt frem til 7. og 8. grad. Her kan uddannelsesperioden være så lang som 10 måneder og inkluderer 120-150 timers teori.

Inden for det sovjetiske uddannelsessystem lægger man betydelig vægt på at forøge arbejdskraftens bevægelighed ved at *give arbejderne systematisk undervisning inden for arbejdsområder, som de ikke aktuelt er beskæftiget i*. Det kan godt dreje sig om arbejdsområder, der ligger ret fjernt fra de pågældendes hidtidige virke.

Korrespondancekurser benyttes i meget vidt omfang, og en lang række tekniske institutioner på forskellige niveauer tilbyder et stærkt varieret undervisningsprogram.

Unge.

I 1940 blev *statens arbejdsre serve system* oprettet, og hermed skete der en afgørende ændring i sovjets uddannelsespolitik. På arbejdsreserveskolerne uddannes på tvungen basis (om end man søger at få flest muligt til at melde sig frivilligt) unge mænd og kvinder mellem 14 og 18 år. Alle i den nævnte aldersgruppe kan indkaldes, men man søger at undgå de, der er egnede til videregående uddannelsesformer - det vil med andre ord sige, at statens arbejdsreserver rekrutteres blandt dem, der normalt ville blive industri- eller landbrugsarbejdere.

Der er 2 hovedtyper inden for arbejdsreserveskolesystemet, dels skoler der uddanner *tillærte arbejdere* til masseproduktion i industrien, dels dem, der uddanner *faglærte* til anvendelse inden for fabriksvirksomhed, transport og anlægsvirksomhed. Den første type skoler varer 6 mdr. og har elever i aldersklassen 16-18 år. Sidstnævnte type varer 2 år og tager mandlige elever fra 14-17 og kvindelige fra 14-16 år. Herudover findes andre skoler af mere midlertidig karakter, f. eks. mineskoler.

De unge mennesker uddannes - selvom uddannelsen som sådan ofte foregår i industrielle virksomheder - ikke med henblik på arbejde i nogen bestemt virksomhed, men med et noget bredere sigte.

Arbejdsugen varer 50 timer, mest praktisk arbejde. Inden for fagområder, hvor uddannelse i produktionen kan være vanskelig, benytter man særlige uddannelsesafdelinger.

Det har vist sig, at dette skolesystem har den ulempe, at undervisningen vanskeligt kan holde trit med den hastige industrielle udvikling, således at de elever, der kommer fra skolerne, ofte har en uddannelse, der ikke er helt »up to date«.

Statens arbejdsreserveskoler er dog uanset denne ulempe efterhånden blevet et vigtigt apparat til uddannelse af industriens arbejdskraft. Fra 1946 til 1954 begge år incl. blev der således uddannet ialt 5,1 mill. nye arbejdere på denne måde.

Den nuværende politik synes at gå ud på en forlængelse af skolerne for tillærte fra 6 til 10 eller endog til 12 mdr. Man søger endvidere at gennemføre noget mere teoretisk undervisning i den 2-årige uddannelse for faglærte, således at eleverne fra disse institutioner kan nærme sig teknikerniveaut.

Forbindelse mellem skole og erhvervsliv.

I de senere år har der været en tendens til at lægge øget vægt på den fagmæssige uddannelse inden for skolens rammer. Dette må ses i sammenhæng med, at skolerne efterhånden er blevet bedre udstyret, og at skolepligten gradvis er blevet forlænget fra 7 til 10 år. Dette sidste betyder, at flertallet af afgangseleverne med 10 års skolegang bag sig fremtidig ikke vil fortsætte studierne i de højere uddannelsesinstitutioner, og skolerne må derfor forberede ungdommen til praktisk arbejde ved siden af den traditionelle forberedelse til en videregående teoretisk uddannelse.

Man har dog hele tiden lagt stor vægt på den manuelle træning både i grundskolen og i de højere klasser. I de første 4 år beskæftiges børnene med papir, pap, træ, etc., men derefter går de over til en mere polyteknisk uddan-

nelse, idet de begynder at arbejde med redskaber, maskineri, radio etc. i så nær tilknytning til erhvervslivets produktionsprocesser som muligt. Man er også inde på den tanke at placere de ældste elever i arbejde i industrielle foretagender under et specielt tilrettelagt program. I forbindelse hermed tænker man sig, at eleverne inden for skolens rammer skal lære at arbejde med el-håndværktøj o. lign. i de år, der går forud for de nævnte arbejdsperioder i industrien.

Disse nye ideer indeholder også krav om, at fabrikkerne skal stille demonstrationsmateriale, lærere m. v. til disposition. Herved kommer virksomhederne til at overtage et egentligt ansvar for den tekniske forberedelse af disse unge, hvis alder ligger forud for den arbejdsdygtige alder.

ØSTRIG.

Faglærte - ikke-faglærte.

Ved *faglærte arbejdere* forstås arbejdere, der har opnået fornøden dygtighed gennem lærlinguddannelse (normalt 3 år) i en virksomhed eller gennem en faglig skole.

Der findes en »liste« over anerkendte faglærte og halvfaglærte (tillærte) arbejdsområder. For de *tillærte* arbejdsområder - der særlig har praktisk betydning i læder-, tekstil- og kemisk industri - er en 2-årig uddannelse i almindelighed normen.

Udover de anerkendte halvfaglærte arbejdsområder er der mange erhvervsgrene, hvor ikke-faglærte arbejdere uddannes efter behov enten i form af uddannelseskurser eller i en kortvarig uddannelse på arbejdspladsen.

Blandt de unge er forholdet mellem ikke-faglærte og lærlinge som 2 til 3, medens forholdet mellem voksne ikke-faglærte og faglærte er som 2 til 1.

Uddannelsesmuligheder for ikke-faglærte.

Kurser m. v. for ikke-faglærte.

Det offentlige tilrettelægger uddannelsesprogrammer for arbejdsløse, og programmerne bliver ført ud i livet af arbejdsgrupper eller uddannelseskomiteer, der er tilknyttet arbejdsanvisningskontorerne og i hvis ledelse arbejds-giverne og arbejderne samt visse andre interes-

serede er repræsenteret. Udvælgelse og fordeling af elever samt tilsyn med træningsprogrammerne påhviler de lokale arbejdsanvisningskontorer.

Kurserne gennemføres i form af gruppevis eller individuel uddannelse i værksteder eller virksomheder. De afholdes normalt i lokaler, der stilles til rådighed af arbejdsgiverne eller arbejderne eller i private skoler, hvor der er lærere til disposition. Undtagelsesvis (f. eks. visse korte kurser for metalarbejdere) benyttes offentlige tekniske skoler.

Uddannelsens varighed — i reglen fra 4 til 13 uger - afhænger dels af kvalifikationerne hos de indregistrerede arbejdsløse, der skal uddannes, dels af målsætningen.

Kurserne løber normalt i de perioder, hvor arbejdsløsheden er størst, det vil sige i reglen vintermånederne. Antallet af elever afhænger af erhvervslivets behov på de pågældende fagområder og af antallet af arbejdsløse, der er egnet til uddannelse, samt endelig af de disponible offentlige pengemidler. Det er som foran nævnt arbejdsanvisningskontorerne, der udvælger eleverne, og man sigter ved denne udvælgelse bl. a. mod at overflytte arbejdsløse fra overfyldte fagområder til områder, hvor der råder knaphed.

Den arbejdsløses adgang er - foruden af de for det specielle kursus fastsatte betingelser -

afhængig af vedkommendes økonomiske forhold, varighed af arbejdsløshedsperioden og beredvillighed til at blive opskolet. Der tages også hensyn til ønsker hos de faglige organisationer. Såfremt et større antal arbejdere skal rekrutteres til et bestemt uddannelsesprogram, kan arbejdsanvisningskontorerne evt. benytte sig af avertering eller af radioudsendelser for at skaffe fornøden tilgang.

Kurserne organiseres delvis som dagskole og delvis — navnlig for elever fra landet — som kostskoler. Der undervises normalt 24 til 36 timer om ugen (mandag til fredag), og undervisningen er i almindelighed delt i en teoretisk ($\frac{1}{5}$ til $\frac{1}{3}$ af tiden) og en praktisk del (resten).

Lektionerne består af en teoretisk forklaring efterfulgt af praktiske øvelser. Undervisningsmateriel m. v. svarer til det, der senere skal anvendes af eleverne i praktisk arbejde.

Efter kursets afslutning modtager eleven et certifikat, der enten blot er en bekræftelse på, at han har frekventeret et bestemt kursus eller som yderligere viser, hvilke resultater han har opnået. Disse certifikater er anerkendt både af arbejdsgivernes og arbejdernes organisationer som et vigtigt middel til at opnå en hensigtsmæssig placering af arbejderne i erhvervslivet.

Arbejdsanvisningskontorerne forsøger efter afsluttet uddannelse af skaffe stillinger til eleverne - i reglen med godt resultat.

Medens det offentlige kun gennemfører kurser for arbejdsløse, etableres der ved *arbejdernes og arbejdsgivernes* foranstaltning en lang række kurser, der i princippet alene omfatter arbejdere, der allerede er i arbejde. I praksis går et antal arbejdsløse dog også på disse kurser. Det er de såkaldte »Wirtschaftsförderungsinstitutter« (institutter til erhvervenes fremme), der forestår disse kurser. De nævnte institutter — et for hvert forbundsland - er underlagt vedkommende forbundslands »Kammer der Gewerblichen Wirtschaft«, der ledes af staten og arbejdernes og arbejdsgivernes »kamre«, d.v.s. organisationer, der tager sig af medlemmernes (fagets) interesser, men uden at have med fagforenings- eller lønpolitik at gøre. (Disse spørgsmål ordnes af fagforeningerne og de modsvarende arbejdsgiverorganisationer). Som overbygning til (men ikke overordnet) landenes kamre findes et »Bundeskammer der Gewerblichen Wirtschaft« med visse beføjelser for hele Østrig.

Wirtschaft tsf ör derungsinstitutterne gennem-

fører løbende kurser til videreuddannelse af arbejdere af en lang række forskellige kategorier. Kurserne igangsættes efter forslag eller behov og kan endog eventuelt oprettes på foranledning af en enkelt virksomhed, der har et specielt ønske. De fleste kurser ved de nævnte institutioner har tilknytning først og fremmest til faglærtes områder, men der er dog også visse muligheder for opskoling af ikke-faglærte.

Kurserne gennemføres enten som dag- eller aftenkurser, hyppigst det sidstnævnte, og er tilrettelagt med et timetal, der er afpasset efter det enkelte kursus' karakter.

Denne form for videreuddannelse, som har vist sig, at være velegnet, gennemføres dels ved arbejdernes frivillige ønske, dels ved, at arbejdsgiveren foranlediger, at vedkommende arbejder frekventerer et videreuddannelseskursus.

Der er i Østrig tilvejebragt et antal specielle uddannelsescentre for *svejsere*. Elever kan enten komme på disse kurser på arbejdsgivernes eller i visse tilfælde på eget initiativ. Kursernes undervisningsplaner m. v. udarbejdes normalt af vedkommende fabrik og Wiens svejseinstitut i samarbejde med det østrigske selskab for svejseteknik. Kursernes lærere holder den fabrik, hvor eleven er ansat, underrettet om elevens fremskridt.

Om de fornævnte kursers omfang kan oplyses, at de i perioden 1/1 til 31/3-56 blev frekventeret af følgende antal arbejdere:

A. Uddannelsescentre ledet af *arbejdsgiverne og arbejderne* på regional basis, henholdsvis ca. 2.700 og ca. 1.100 arbejdere.

B. Uddannelsesforanstaltninger ledet af *arbejdsgiverorganisationer* (handelskamre): kurser m. v. 13.000 arbejdere og korte undervisningsprogrammer på op til 4 lektioner 12.500 arbejdere.

C. Uddannelsescentre ledet af *arbejdernes organisationer*: ca. 5.000.

D. *Centralinstituttet for svejseteknik*: ca. 1.000 arbejdere.

Vigtigheden af det offentlige programmer må ikke overvurderes. I princippet søger *virksomhederne* selv for uddannelse af den nødvendige arbejdskraft, og i almindelighed er forholdet det, at de unge enten uddannes i et traditionelt læreforhold i forbindelse med de respektive faglige skoler eller i tekniske og faglige skoler. Industrigrene, der tidligere rekrutterede unge faglærte arbejdere fra håndværksfagene, har nu selv tilvejebragt uddannelsesmuligheder.

De aftenkurser, der ledes af *arbejdsgiverne* og *arbejderne*, må derimod siges at have en ikke ringe betydning.

Oplåring på virksomhederne.

Der stilles kun *sjældent* uddannelsesmuligheder inden for den enkelte virksomhed til rådighed for de ikke-faglærte. Virksomhederne søger som oftest i stedet at skaffe egnet arbejdskraft ved at trække på arbejdsanvisningskontorerne. De forannævnte »*Wirtschaftsförderungsinstitutter*« afholder dog efter ønske kurser i virksomhedernes lokaler.

Det *offentlige* arrangerer endvidere uddannelse på virksomhederne på grundlag af overenskomster med egnede foretagender, og søger herved bl. a. at flytte arbejdskraft fra overfyldte fag til knaphedsfag.

Lærere.

Man forsøger at ansætte de dygtigste fagfolk som lærere under forudsætning af, at de er i besiddelse af pædagogiske evner.

Administration.

Østrig har ingen lovgivning vedrørende etablering af de foran nævnte kurser. Arbejdsgivernes og arbejderne organisationer arrangerer uddannelsesprogrammer inden for rammerne af deres normale virksomhed og i overensstemmelse med behovet i den gruppe, de repræsenterer, medens de af det offentlige organiserede kurser må betragtes som et led i kampen mod arbejdsløsheden. Det offentlige kurser gennemføres i overensstemmelse med socialministeriets direktiver.

Derimod er der i Wien et *arbejdsråd* for faglig videreuddannelse (Die Arbeitsgemeinschaft für fachliche Weiterbildung), og heri deltager 3 ministerier (ministeriet for handel og genopbygning, undervisningsministeriet og socialministeriet), arbejdsgivernes og arbejderne organisationer, Wiens arbejdsanvisning, provinskontoret for erhvervshæmmede, statskolerådet (den højeste undervisningsautoritet) i Wien, nogle tekniske og faglige skoler og det østrigske institut for økonomisk forskning og Wiens Wirtschaftsförderungsinstitut. Dette arbejdsråds opgave er alene at koordinere de forskellige bestræbelser med hensyn til opskoling for at undgå overlappning. Alle de nævnte organer m. v. organiserer og finansierer deres egne programmer. Arbejdsrådets virksomhed ad-

ministreres og finansieres næsten udelukkende af det forannævnte »Wirtschaftsförderungsinstitut«.

Forinden et uddannelsesprogram etableres, forsøger man at skaffe sig et overblik **over** arbejdsmarkedet, eventuelt ved hjælp af en markedsanalyse. Programmerne dækker de kurser, man anser for nødvendige indenfor en vis tid, $\frac{1}{2}$ eller et helt år.

Finansiering.

De uddannelsesprogrammer, der gennemføres af det *offentlige for arbejdsløse*, får ca. 80 pct. af de nødvendige midler betalt af det offentlige. Resten udredes af arbejdsgivernes og arbejderne organisationer, navnlig i form af lokaler, maskineri, redskaber etc.

De arbejdsløse betaler intet for uddannelsen, og kurserne er tilrettelagt således, at de ikke skulle pådrage eleverne nogen udgifter; det vil bl. a. sige, at rejseudgifter refunderes af det offentlige, og at de af eleverne, der er berettigede dertil, oppebærer sædvanlig arbejdsløshedsunderstøttelse i uddannelsesperioden. Der udleveres dog i reglen ikke arbejdstøj. De elever, der ikke får nogen arbejdsløshedsunderstøttelse, men som måtte være i økonomisk vanskelige forhold, får en vis støtte, svarende **til** de med uddannelsen forbundne ekstraudgifter. Eleverne er på normal vis forsikrede mod sygdom og ulykke. Omkostninger til lærerløn, undervisningsmateriel - og for så vidt angår kostskolerne, udgifter til kost og logi — bliver for størstepartens vedkommende afholdt af vedkommende arbejdsanvisningskontor med støtte af de interesserede arbejdsmarkedsorganisationer.

I de tilfælde, hvor uddannelsen foregår i *virksomhederne*, får arbejderne under uddannelsen i reglen løn i overensstemmelse med de kollektive overenskomster, medens virksomheden modtager offentlig støtte til dækning af de med uddannelsesforanstaltningerne følgende merudgifter (tab af tid i forbindelse med oplæringen, mindre produktivitet, forbrug af materialer etc.).

De kurser, der organiseres af *handelskammerne* (hvis medlemmer navnlig er firmaerne i de forskellige forbundslande), finansieres for omkring $\frac{2}{3}$ vedkommende af deltagerne afgifter, medens den sidste trediedel betales af kamrene.

Derimod betaler eleverne på de kurser, der

er oprettet af de østrigske *arbejdskamre og jageforeninger* kun $\frac{1}{3}$ – $\frac{1}{2}$ af de med kursernes drift forbundne udgifter, medens resten betales af arbejdsgivernes organisationer.

Kvindernes særlige problemer.

I de seneste år, hvor der har været fuld beskæftigelse, har man lagt særlig vægt på at løse problemerne i forbindelse med kvindernes arbejdsløshed, og man har prøvet at flytte dem fra overfyldte fagområder til områder med mangel på arbejdskraft. Herved er man imidlertid stødt på den vanskelighed, at de fleste kvinder ikke kan forlade deres hjemsteder for at gå på kursus.

Uddannelse af kvinderne med henblik på at udfylde ledige pladser for faglærte mænd har i almindelighed kun kunnet gennemføres i begrænset omfang.

Unge og ældre.

»Wirtschaftsförderungsanstalten« kurser sonderer ikke mellem forskellige alderstrin, men tilbyder alle grupper den samme undervisning. Elevernes gennemgående alder er fra 18 til 45 år.

Bortset fra sæsonbevægelserne er arbejdsløsheden kun et problem for ældre og erhvervs-hæmmede.

Redegørelse vedrørende overgangen fra skole til erhvervsliv i nogle vesteuropæiske lande

udarbejdet på grundlag af et af *statskonsulenten for undervisningsministeriet, hr. F. C. Kålund-Jørgensen*, afgivet responsum af 28. marts 1958, samt materiale specielt vedrørende skoleordninger i Berlin, udlånt af statskonsulenten.

Det skal indledningsvis anføres, at forholdet i de romanske lande kun er berørt i ringe omfang, da den skolepolitiske udvikling her, i henhold til statskonsulenten, er fremmed for os. Således påhviler - i modsætning til her i landet — skolepolitikens planlægning og systematisering skoleembedsmænd, mens de kommunale myndigheder er rådgivende, altså modsat det nordiske og engelske system, hvor de skolekyndige embedsmænd er rådgivende (konsulenter eller inspektører og direktører), mens det er de kommunale råd, der har decisionsretten, medens realiseringen heraf er pålagt de lokale skolemyndigheder.

Belysningen af de nedenfor anførte punkter (1—5) i forbindelse med de udenlandske offentlige foranstaltninger til erhvervstilpasning af den ikke-faglærte ungdom uden for barneskolen er foretaget ud fra engelske, svenske, tyske og norske lovkomplekser fra årene 1918-1920, idet disse love angives at kendetegne status quo.

Behandlingen af de forskellige nationale bestemmelse er i et vist omfang foretaget under ét, da de alle har et udspring i en fælles vesteuropæisk pædagogisk-skolepolitisk tænkning og derfor bærer et ensartet præg.

A. ERHVERVSTILPASNING UDEN FOR BARNESKOLEN

1. Frivillig eller obligatorisk undervisning og varigheden heraf:

England:

Ungdomsskolen omfatter i henhold til skoleloven af 1918 aldersklasserne fra 14-16 år med mulighed for senere også at omfatte personer på indtil 18 år.

Undervisningen beslaglægger 320 timer år-

lig eller 8 timer ugentlig i 40 skoleuger årligt. Disse 8 timer kan fordeles på to halve dage eller 1 dag ugentlig.

Ved lovens gennemførelse søgte man at gøre undervisningen obligatorisk i forbindelse med en kontraktmæssig ordning med arbejdsgiverne, hvilket kun lykkedes delvist.

En ubetinget skolepligt viste sig derpå politisk uigennemførlig.

Herefter blev det overladt de lokale skolemyndigheder at træffe valget mellem obligatorisk eller frivillig deltagelse i undervisningen. Da den obligatoriske ungdomsskole i de lokaliteter, hvor den blev gennemført, medførte en udvandring fra de pågældende områder af vedkommende aldersklasser, blev resultatet, at undervisningen så godt som overalt i England er frivillig. Ved Education Act af 1944 er en ny pligtmæssig ungdomsskole principielt vedtaget til gennemførelse, så snart forholdene tillader det.

Sverige:

Ungdomsskoleloven ifølge skoleloven af 1918 gjorde undervisningen obligatorisk for alle, der efter at have forladt folkeskolen ikke søger anden undervisning, idet den omfatter elever fra (13) 14—(16) 17 år og fastsætter et timetal på 360, fordelt på to eller tre år. Med enhedsskoleloven af 1950, der indføres gradvis, vil skolepligten blive 9-årig (7-16).

Tyskland:

Ungdomsskolen, der er treårig, omfatter aldersklasserne 14—18 år. Der undervises 40 uger årlig å 8 timer, lagt i arbejdstiden med fuld lønkompensation. Loven gør undervisningen obligatorisk for alle, der i de pågældende al-

dersklasser i øvrigt ikke søger anden undervisning.

Norge:

Ungdomsskolen af 1947 omfatter unge fra 14—17 år. Undervisningen skal ialt mindst være af en varighed på 432 timer og højst 1.254 timer.

Timekravene kan opfyldes dels gennem en hverdagsskole på 36 timer ugentlig gennem 2 år i visse korte terminer, dels gennem aftenskoler, hvor undervisningen strækker sig over 2—3 år. Der er i loven åbnet adgang for de enkelte kommuner til at gøre det første år obligatorisk. 189 af Norges 744 kommuner har benyttet sig heraf. Det skal anføres, at Oslo ikke er blandt disse.

2. Erhvervsundervisningens placering og emner.

For de anførte ungdomsskoleordninger gælder det, at undervisningen både er faglig og almindelig i modsætning til lærlingskolerens rent faglige karakter.

Denne sammenblanding betyder, at undervisningen får et skær af gentagelse af den i grundskolen praktiserede undervisning, idet fagene i et vist omfang bliver de samme i de to skoler.

De faglige elementer, der skulle befordre interessen for ungdomsskolen, er ofte bestemt til at beslaglægge fra 1/3—2/3 af undervisningstiden, men formålet, der tilsigtes med denne del af undervisningen, er kun angivet i vage og flertydige vendinger.

Man er således i ungdomsundervisningen endnu ikke nået udover forsøgsstadiet.

3. Administrative, finansielle og lovgivningsmæssige forhold.

I de nævnte nationale lovkomplekser vedrørende ungdomsundervisningen af de ikke-faglærte, er det et fællestræk, at statsmagten har gjort etableringen af denne skoleform obligatorisk for de lokale skolemyndigheder i modsætning til den med eller uden statsstøtte privat organiserede undervisning af den faglærte ungdom.

Administrationen af de unge ikke-faglærtes undervisning er således henlagt til de almindelige skolemyndigheder.

Finanserne tilvejebringes ved lokale skole-skatter med delvis refusion fra statskassen. *Lovgivningen* fastsætter den obligatoriske eller frivillige deltagelse i undervisningen.

4. Lærerkæfterne og deres erhvervmæssige placering.

Ved etableringen af de ikke-faglærte unges undervisning blev og bliver lærerkæfterne først og fremmest hentet fra folkeskolen. Her ved dækkes den almindelig del af skolerens undervisning, medens det tekniske undervisningsområde, der i reduceret omfang skal svare til de faglærtes lærlingeuddannelse, ingen mulighed har for at blive effektivt behandlet, da den hertil nødvendige læreruddannelse ikke findes.

Problemet er blevet taget op i England i 1944, og et program for den pågældende uddannelse er blevet udarbejdet. Dette består af følgende 4 hovedpunkter:

- a) *Pædagogik*: organisation og administration af undervisningen, forholdet mellem almen og teknisk uddannelse.
- b) *Praktik*: klasseundervisningens teknik contra gruppeundervisningen, emneundervisning contra fagundervisning.
- c) *Elevanalyse*: elevernes interesser, deres evne til at lære, deres sociale miljø, deres arbejdsbetingelser, deres livsopfattelse.
- d) *Kontakt med erhvervslivet*.

Endelig konkluderede man, at hvert fagområde skulle have en organisator af den pågældende undervisning.

Man må herefter være af den opfattelse, at såvel lærere hentet fra folkeskolen som lærere hentet fra erhvervslivet til den omhandlede undervisning må have en speciel pædagogisk uddannelse.

5. Samarbejde mellem skolerne og erhvervene.

Her er det dominerende spørgsmål, hvorvidt det er muligt at få arbejdsgiverne til at gå med til at lade undervisningen foregå i arbejdstiden i forbindelse med lønkomensation til eleverne. I dette spørgsmål er man især i England nået vidt ad frivillighedens vej. En generel løsning af problemet findes i Tyskland, hvor princippet er fastslået ved lov, således i Hamburg, Bremen og Vestberlin.

Nærmere om Berlins ungdomsskoleordning.

Den vordende ikke-faglærte i Vest-Berlin er som iøvrigt også i Vest-Tyskland efter afsluttet skolegang forpligtet til i arbejdstiden med lønkomensation på deltidsbasis at frekventere en ungdomsskole indtil sit fyldte 18. år.

Her modtager han ved siden af en almen-

dannende også en udpræget erhvervsbetonet undervisning.

Fordeling af timeantallet på de erhvervsbetonede og på de almen dannede fag varierer med elevantallets køn og beskæftigelse. Kvindelige ikke-faglærte beskæftiget ved husgerning modtager således en 12 timers undervisning ugentlig i hver af de to faggrupper, medens unge mænd beskæftigede i jern- og metalindustrien i samme tidsrum undervises 18 timer i erhvervsbetonede fag og 6 timer i almen dannede fag.

Den daglige undervisning, der klassevist differentieres efter elevernes erhverv, er opdelt i en praktisk og en teoretisk del, idet undervisningen for begge retningers vedkommende starter med at omhandle de grundlæggende kundskaber og færdigheder og for derefter at gå over til de mere komplicerede processer, der indeholder de grundlæggende elementer.

Eksempel (hentet fra uddannelsesplan for jern- og metalindustrien):

	<i>Teori</i> (fysik og kemi)	<i>Praktik</i>
1. skoleår.....	Grundlæggende kendskab til matematiske og værktøj.	Øvelser i bearbejdning af metaller.
2. skoleår.....	Udvinning af jern og stål, legeringer.	Øvelser i specielle smedearbejder.
3. skoleår.....	Ståls varmebehandling. Beskyttelse mod korrosion af overflader.	Øvelser i hærkning.

For praktikken gælder det i øvrigt, at denne udføres i forbindelse med elevernes tilegnelse af de teoretiske kundskaber og udføres som umiddelbart produktivt arbejde ved pasning af maskiner og kun i så ringe omfang som muligt rent håndværksmæssigt.

Formålet med den almindelige del af undervisningen er bl. a. at tilføre eleven viden af samfundsmæssig karakter, dog således at erhvervet forbliver centrum for denne kundskabstilegnelse. Dette gøres ved at systematisere de forskellige sociale forhold ud fra den synsvinkel, eleven må se dem efter sin egen plads i helheden.

Herved opnås udvidelse af elevens kundskaber, opøvelse af evnen til at bedømme en situation og iagttagelse af hensigtsmæssige adfærdformer.

Undervisningen omfatter i øvrigt i alle 3 år følgende områder:

- a) *Introduktion til lærlingens verden:* Ungdomsskole virksomheden, arbejdsorden, syge- og ulykkesforsikring etc. Tyngdepunktet for undervisningen i 1. skoleår.
- b) *Økonomi- og retslære:* Løn, kapital, håndværk, industri. Offentlig og privat ret, retsvæsenets organisation. Tyngdepunktet for undervisningen i 2. skoleår.
- c) *Stat og politik:* Lovgivning, forfatning, statsformer, internationale blokdannelser. Tyngdepunktet for undervisningen i 3. skoleår.

d) *Kultur:* Teater, musik, litteratur, billedkunst. Ligeligt fordelt over alle 3 år.

e) *Aktuelt:* Samtaler og diskussioner over aktuelle hændelser. Ligeligt fordelt over alle 3 skoleår.

Endvidere undervises i tysk og sundhedslære (gymnastik).

Undervisningen i modersmålet er lagt an på at bibringe eleverne evnen til at udtrykke sig klart skriftligt og mundtligt. Man tilstræber dog ligeledes i dette fag at give dem en vis kulturel baggrund, hvilket søges opnået ved at tage hensyn dels til erhvervslivets krav og dels til elevernes interesser og ønsker.

B. ERHVERVSTILPASNINGEN PÅBEGYNDT INDEN FOR BARNESKOLEN.

I de mest progressive lande har den opfattelse banet sig vej, at erhvervstilpasningen skal påbegyndes inden for barneskolen. Som årsagen til denne opfattelse anfører statskonsulenten:

at den skoleskuffelse, der er almindelig i folkeskolens aldersklasser fra 12-14 år, kan elimineres ved at påbegynde en erhvervstilpasning allerede på disse alderstrin.

at samfundets stigende behov for teknisk kyndige almindelige lønarbejdere, der skal betjene kostbare tekniske anlæg, medfører, at der ikke på dette område kan begyndes for tidligt.

at de ikke-faglærtes mangeartede beskæftigelser ved at blive gjort til skolefag vil få en helt anden placering i samfundet, og navnlig hvis de anerkendes som en ny form for højere undervisning.

Typiske eksempler på disse skoleformer er den engelske »Secondary modern school«, den svenske Yrkeslinie, den belgiske præ-industrielle mellemskole, den hamburgske, bremenske og berlinske praktiske Oberschule - og som et første forsøg den danske eksamensfri mellemskole.

En hovedbetingelse for, at der kan komme noget effektivt ud af sådanne fortsættelsesskoler for vordende ikke-faglærte, er, at undervisningspligten udstrækkes i samme omfang, således at der tages hensyn til den fristelse, det er for børn og forældre at modtage lønnet arbejde efter undervisningspligtens ophør.

Nærmere om erhvervstilpasningen inden for Berlins grundskoleordning.

Berlins skoleordning er sammensat af en 6-årig grundskole, bestående af 6 ét-årige klasser fælles for alle skolepligtige og en derpå følgende 3-delt højere uddannelse bestående af en teoretisk, en teknisk (mellemskole), og en praktisk retning.

Sidstnævnte retning fra hvilken flertallet af de fremtidige ikke-faglærte rekrutteres er opdelt i 3 på hinanden følgende 1-årige klasser, dog således at der er oprettet specielle afslutningsklasser efter det 7.ende og 8.ende skoleår.

Den antydede opbygning, der er baseret på bestemmelser af 3. aug. 1957, fastsætter formålet med den praktiske undervisning til at være af almen dannende karakter. I de officielle fremstillinger anføres således, at man søger at fremme elevernes personlighedsdannelse og -udfoldelse indenfor samfundets rammer. Men under henvisning til denne målsætning bibringes eleverne gennem denne 3-årige i sig selv hvilende dannelsesproces de fundamentale kundskaber og færdigheder, der gør dem egnede til indtræden på arbejdspladserne og til deltagelse i videre faglig undervisning.

Dette søger man at opnå først og fremmest gennem undervisningsformen i højere grad end gennem emnevalget, der i det store hele minder meget om grundskolens. Man søger således ikke egentlig at bibringe eleverne en vis sum viden, men derimod at lade dem selv finde frem til denne gennem praktiske øvelser, i hvilke ar-

bejdsgangen er søgt bragt i overensstemmelse med det praktiske livs krav.

Der undervises således i kemi, såvidt muligt udelukkende ved gruppevist at stille eleverne overfor praktiske opgaver, ved hvis løsning der erhverves et grundlæggende kendskab til faget. Også undervisningen i fysik praktiseres først og fremmest ved beskrivelse og anvendelse af værktøj, hvorved erhverves kendskab til fundamentale fysiske love.

Endelig pålægges det eleverne som afslutning på de 3 års undervisning enkeltvis eller i grupper at planlægge og udføre et vist større afrundet arbejde, der stiller krav både til deres praktiske og åndelige færdigheder, som disse har udviklet sig gennem undervisningsperioden.

Undervisningen er iøvrigt tilrettelagt på en sådan måde, at de 2 første år gennem undervisning i fag af almen dannende karakter danner basis for det sidste års mere socialt orienterende undervisning, idet man her sammenfatter og indpasser de foregående års erhvervede færdigheder og kundskaber ved at kombinere disse i nye faggrupper af mere erhvervspræget karakter, der gør det lettere for eleven at træffe et beskæftigelses valg ved skolens afslutning.

Man har endvidere gennemført et frivilligt 10.ende skoleår på en enkelt skole. Dette skoleårs undervisning er opdelt i 4 områder, hvert bestående af flere med hinanden beslægtede fag.

- a) *Det tekniske område:* Teknisk tegning, opbygning af tekniske (mekaniske) modeller, fysik.
- b) *Fritidens område:* Der gives impulser til samfundsgavnlig udnyttelse af fritiden.
- c) *Det samfundsøkonomiske område:* Samfundslære, socialpolitik, bogføring, stenografi og maskinskrivning.
- d) *Samarbejdsområder:* Samarbejdets betydning og udvikling inden for forskellige erhvervsområder, ægteskab, arbejdsplads, stat o. s. v.

Hensigten med indførelse af dette skoleår er at gøre eleverne bedre egnede til overgangen fra skole til erhvervsliv.

C. LÆNGDEN AF UNDERVISNINGSPLIGTEN M. V. I NOGLE VESTEUEPÆISKE LANDE.

Undervisningspligtens længde (1) og varigheden af den frivillige undervisning for elever, der ikke i den egentlige skole søger videre teoretisk uddannelse efter grundskolen (2) i:

		(1)	(2)
Danmark	7.-14. år	7 år	1-2
Sverige	7.-16. »	9 »	-
Norge	7.-14. »	7 »	-
Holland	6.-14. »	7 »	1
Belgien	6.-15. »	8 »	1-2
Frankrig	6.-14. »	8 »	-
Vestberlin	} 6.-15. »	8 »	1-2 deltidig skolepligt
Hamborg			
Bremen			
Øvrige Tyskland	6.-14. »	7 »	1-2
England	5.-15. »	10 »	1-2

Forslag til branchefag

Anlægs- og byggevirksomhed:

Måleteknik, afsætning og kontrol
 Tegningslæsning
 Materialekendskab
 Betonteknologi
 Motorlære
 Elmotorlære
 Maskinlære
 Værktøj slære
 Smøring og vedligeholdelse
 Miring, nivellering
 Vejbygning og overfladebelægning
 Kloakering i veje o. lign.
 Kloakering i og ved bygninger
 Markdræning
 Jordafstivning

Forskalling
 Jernarbejde
 Fremstilling af betonelementer
 Fremstilling af betonvarer
 Montage af elementer
 Stilladsopstilling
 Betjening af entreprenørmateriel, herunder
 buldozers, gravemaskiner m. v.
 Betjening af byggekraner, hejsetårne
 m. v.
 Isolering
 Gulvbelægning, terrazzo m. v.
 Mosaik
 Tagpapdækning

Jern- og metalindustri:

Måleteknik, kontrol m. v.
 Tegningslæsning
 Materialekendskab
 Motorlære
 Elmotorlære
 Maskinlære
 Værktøj slære
 Smøring og vedligeholdelse
 Arbejde ved sakse og save
 Boring
 Høvling
 Drejning
 Stansning
 Opstilling
 Arbejde ved automatbænke
 Fræsning
 Skibsværftsarbejde
 Arbejde ved specialmaskiner
 Hærdning

Nitning
 Lodning
 Svejsning
 Valsning
 Gørtlerarbejde
 Slibning
 Maskinformning
 Rensning af støbegods
 Hjælpearbejde
 Montagearbejde
 Kærnemagerarbejde
 Vikling
 Montagearbejde
 kontrol, prøvning
 Reparation af knallerter
 Reparation af cykler
 Kedelpasning og -rensning
 Galvanisering
 Ovnpasning og -sætning

Landtransport (og omsætning):

Motorlære
Elmotorlære
Spil

Ekspedition m. v.
Klarering

Chauffører:

Motorlære
Autolære
Fejlfinding m. v.
Færdselslære
Motorloven
Førstehjælp
Eliære

Tysk
Engelsk
Turistspørgsmål
Billettering m. v.
Stort kørekort m. v.
Droskekort

Lager- og pakhusarbejdere:

Mekaniske hjælpemidler, trucks m. v.
Arbejde ved servicestationer
Materialekendskab
Kundebetjening

Stilladsarbejde
Kontor maskinearbejde
Kaffebrønderi
Filmfremføringsapparater m. v.

Havnearbejdere:

Skibe, deres indretning
Mekaniske hjælpemidler, spil m. v.
Lastning, losning og stuvning
Af- og tildækning af luger
Sikkerhedsforskrifter

Nødhjælp
Holdarbejde
Beregning
Vejning og måling

Kemisk industri:

Maskinlære
Apparatlære
Instrumentlære

Materialekendskab
Kemisk-teknisk erhvervslære
Arbejdshygiejne

KOMMISSIONEN OM UDDANNELSE AF IKKE-FAGLÆRTE
Bredgade 32, K.

København, d. 30. sept. 1958.

Til formanden!

Umiddelbart efter kommissionens møde onsdag den 24. september, hvor undertegnede var blevet anmodet om i en indstilling ud fra vore pædagogiske erfaringer nærmere at belyse indholdet i og omfanget af en fælles grundlæggende uddannelse, havde vi en forberedende konference, hvor vi aftalte en fælles arbejdsplan.

Efter denne udarbejdede vi hver for sig et forslag, og dette materiale gennemgik vi punkt for punkt ved møder den 29. og 30. september

og var enige om, at en grundlæggende uddannelse fælles for alle brancher kan etableres.

Under dette møde blev det os imidlertid klart, at vore synspunkter for en grundlæggende uddannelse var væsensforskellige, både indholdsmæssigt og pædagogisk. Vi blev derfor enige om, at vi kan belyse problemerne bedst over for kommissionen derved, at vi hver især fremsender sin detaljerede indstilling.

Med venlig hilsen

Jens Jensen.

P. Waidtløw.

Indstilling fra Jens Jensen vedrørende den grundlæggende uddannelse for arbejdere i ældste aldersklasse

Ved tilrettelægningsen af en grunduddannelse for gruppen fra 23 år og opefter er der sigtet på at dække alle områder uden at være speciel for nogen.

Såfremt det skønnes, at denne undervisning er for kortvarig eller ikke udtømmende nok, vil den kunne udvides, men kommer derved sikkert til at berøre brancher specielt.

Alle, der ikke har modtaget undervisning eller på anden måde udbygget den almindelige folkeskoleuddannelse i retning af den foreslåede grunduddannelse, bør gennemgå denne, men der må være mulighed for at dispensere.

Det opførte antal timer for de enkelte emner vil kunne anvendes til almindelig teori, praktisk demonstration, forsøg, illustration, foredrag m. v., og eksempler må udvælges af tilfældige brancher for at vise emnets aktualitet.

Formålet må være at udbygge og omstille sine kundskaber til praktisk og erhvervsmæssigt brug.

Emnet *dansk* er begrænset til et minimum, idet der jo findes andre muligheder for at få dette gennemgået - aftenkurser, brevschooler m. v., og ud fra vurderingen: hvor nødvendigt er dette? — Har folkeskolen gennem 7 år ikke givet tilstrækkeligt, vil det da være muligt ad denne vej at påvirke i ret stor udstrækning indenfor en overskuelig tid? For mange vil dette stof virke kedeligt.

Emnet *regning* indøves grundigt og vil udover de herunder anførte timer forekomme momentvis i andre emner som geometri, målestoksforhold, areal og rumfang m. fl.

Som vist i den grafiske opstilling af ikke-

faglærtes uddannelse kan grunduddannelsen kun nå et vist omfang, hvorefter den går ind i en branche, dækkende denne branches væsentligste områder, men de fleste brancher vil af føde flere specialer (specialkurser), og her er eksempelvis fremdraget branchen »Bygge- og anlægsvirksomhed«.

Med branchen »Bygge- og anlægsvirksomhed« som udgangspunkt vil undervisningen her få retning af f. eks.: forskalling, jernbinding, betonlære, kloak m. v. og specialerne vil være f. eks. terrazzo, mosaikarb. eller betonvareindustri evt. isoleringsarbejde.

Undervisningen for andre brancher vil sikkert kunne tilrettelægges efter samme retningslinier.

Enhver branche vil sikkert tilføres nye specialer, og denne undervisning må etableres efter behov.

Varigheden af den grundlæggende uddannelse vil efter det foreslåede kunne afvikles i et kursus å 3 uger på Statens arbejdsmandskursus eller 1 års aften-skole på Arbejdsteknisk Skole eller et tilsvarende antal timer i dagskoleform.

Brancheuddannelsen kan sikkert afvikles for de store områder i 3-4 kurser af samme varighed (ca. 144 pr. kursus), og for de mindre i 1-2 kurser å 144 timer, medens flere specialer kan være af kortere varighed eller 2-3 specialer i samme kursus.

Statens arbejdsmandskursus Snepsgård,
den 1. oktober 1958.

Jens Jensen,
Forstander

FORSLAG TIL EMNER OG TIMER VEDRØRENDE GRUNDUDDANNELSE
FOR VOKSNE IKKE-FAGLÆRTE ARBEJDERE

Emnet og hvad det omfatter.	Hvor er emnet aktuelt?	Omfg. i timer	Bemærkninger.
<p><i>Dansk.</i> Skriftlig redegørelse, beskrivelse i rapporter, ugesedler, blanketter, køresedler og notat af enkeltheder i en ordre.</p>	Alle brancher, både specielt og mere alment.	8	Flere timer vil i nogle tilfælde være ønskeligt, men må af hensyn til tiden udgå af grundudd.
<p><i>Regning.</i> De 4 regningsarter, lidt brøk, meget decimalbrøk, forholdsregning og procent. - Alt anvendt på arbejdslivets regneopgaver.</p>	Alle brancher, både specielt og mere alment.	20	For de fleste vil en gennemgang med eksempler og lidt træning være tilstrækkeligt til at opnå nogenlunde sikkerhed og selvstændighed.
<p><i>Geometri.</i> Opdeling af cirkler og vinkler m. v.</p>	Almen betydning. Ikke nødvendigt i alle brancher.	8	Evt. suppleret som frivillig aftenundervisning.
<p><i>Areal og rumfang.</i> Indøvning og anvendelse af formler, delvis differentieret.</p>	Ikke nødvendigt i alle brancher, men af almenbetydning.	12	At kunne opdele og udregne et areal eller rum - en plade eller beholder - bør være et elementært grundlag.
<p><i>Målestoksforhold.</i> Indøvning og anvendelse af standardiserede mål.</p>	Nødvendigt i alle brancher og af almen betydning.	8	Forudsætning for tegningsforståelse.
<p><i>Arbejdstegning.</i> I 3 billeder. - Beg. projektion. - Signaturer. - Målsætning på tegning i målestok-diagrammer af rør og andre ledninger.</p>	Alle brancher, alment behov.	16	Enhver branche anvender tegning eller skitse med varierende billeder og signaturer.
<p><i>Erhvervsfysik.</i> Hejs, taljer, løfteanord., kæder, tovværk, transmissioner, trykluft, HK., vakuum, hastighed. Mekaniske hjælpemidler.</p>	Alle brancher. Alment behov.	16	Materiel af denne art kræver godt kendskab såvel ved anvendelse som ved vedligeholdelse.
<p><i>Hjælpemaskiner.</i> Gaffeltruck, vibrator, rundsav, båndsav m. fl. uden motorlære.</p>	Så mange brancher som muligt bør være repræsenteret.	12	En omtale af, hvor maskiner af den ene eller anden art vil kunne forbedre produktionen eller kvalitet og lette arbejdet. - Motorlære vedr. brændstof og elmotorer er for omfattende at medtage i grunduddannelsen.
<p><i>Kemiske forhold.</i> Frost- og tætningsmidler, brandfarlige- og selvantændelige vædsker, brug af syre-impregnering m. v.</p>	Alle brancher.	8	Unøjagtighed og dårlig forståelse på dette område kan medføre skader af stort omfang.

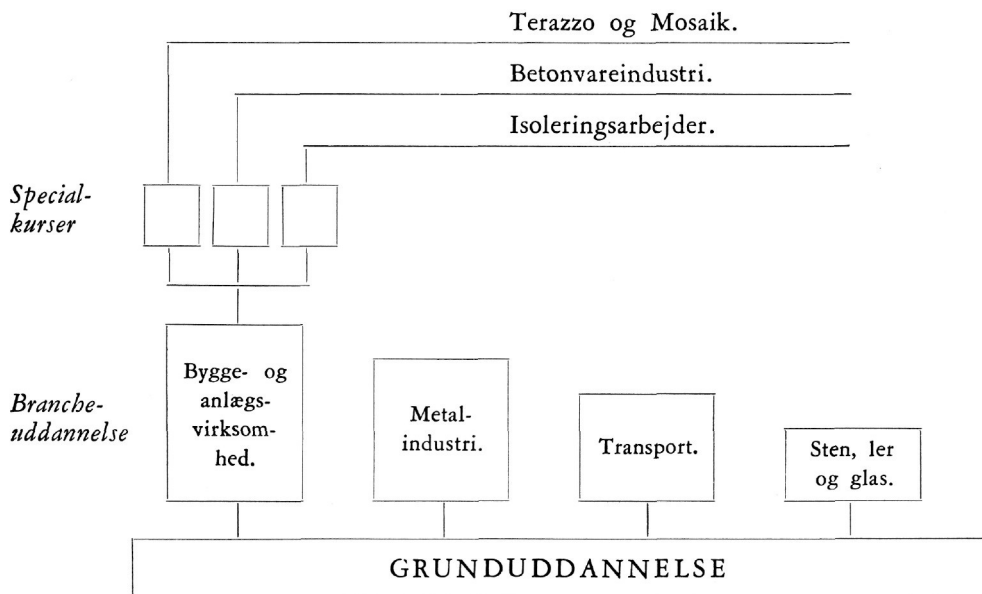
Emnet og hvad det omfatter.	Hvor er emnet aktuelt?	Omfg. i timer	Bemærkninger.
<i>Materialelære.</i> Egenskaber, gængse mål og anvendelse.	Træ, metal, jern, ler, beton, plastic, glas, isolationsstoffer m. fl.	10	Foredrag, lysbilleder, forsøg og demonstrationer vil indgå som naturligt led i denne undervisning.
<i>Sammenblanding</i> af stoffer efter recept med margin - herunder vægt og mål.	Spredte eks., formentl. ikke alle. Aktuelt: beton, mørtel, procesindustri, brændstof for specielle motorer, keramik og farver. Alle.	8	Forståelse af nøjagtighed og overholdelse af opgivne blandingsforhold indøves grundigt.
<i>Afsætning og afmærkning.</i> Fra mm til m. - Skydelære, mikrometer, tommestok, båndmål og landmålerstok. (Snor, stålinkel, dansemester, krumpasser).	Alle brancher.	12	Fortrolighed med de nævnte måleredskaber er en forudsætning for nøjagtighed i en produktion.
<i>Prisdannelse.</i> En produktion udregnet i arbejdsløn, materialer, reparationer, salgsmkostninger, generalomkostninger.	Eksempler fra forskellige brancher, hvor der produceres. Almen betydning.	8	Foredrag og lysbilleder vil være brugbare hjælpemidler, og det vil være en fordel, om den enkelte arbejder lærer at forstå at foretage vurdering.
<i>Sikkerhed og arbejderbeskyttelse.</i> Hjelme, hansker, briller, sko, hår o. s. v. Sikkerhedskomiteer, lovgivning og en udvikling af sikkerhedsmentalitet. Hygiejne, erhvervssygdomme.	For alle.	8	Selv om dette emne er en del bekendt, og oplysning sker gennem de fleste brancher, bør det medtages i grunduddannelsen.

Ialt 154 timer.

Ved en grafisk opstilling vil grunduddannelsen tegne sig som udgangspunktet for den senere brancheuddannelse.

Brancheuddannelsen vil indeholde de emner og kurser, som dækker branchens store område.

Specialkurser vil skille sig ud fra brancheuddannelsen, hvor der er tale om et specielt kendskab, og hvor kun et begrænset antal arbejdere vil kunne placeres.

Indstilling fra P. Waidtløw vedrørende den grundlæggende uddannelse for arbejdere i ældste aldersklasse

A. Hvilke krav stilles til grunduddannelsen.

1. *Den skal udruste eleverne til bevægelighed* — inden for brancherne og fra den ene branche til den anden.
2. *Den skal give eleverne et udbytte, der — så tidligt som muligt - kan anvendes i deres aktuelle branche.*

ad 1) — *Bevægeligheden.*

Ved kommissionens møde den 24. september 1958 blev det efterlyst, om der er visse generelle træk, som går igen i arbejdet fra det ene sted til det andet, f. eks. i forbindelse med at passe en maskine, idet det da ville være naturligt at indlægge sådanne emner i en fælles grundlæggende undervisning.

Jeg skal pege på en række af sådanne fælles træk.

På underbilag 1 er for sammenhængens skyld gengivet en tidligere meddelt analyse af arbejderens funktioner. Ved hjælp heraf kan man opstille en oversigt *over ensartede funktioner*, som går igen i umådelig mange personers arbejde. Det vil være hensigtsmæssigt at lægge undervisningen i disse funktioner ind i den fælles uddannelse.

»*Driftsarbejde*« er en af disse fælles funktioner. Det er defineret på underbilag 1, og på underbilag 2 er gennem eksempler antydet, hvorledes dette arbejde går igen på talrige arbejdspladser fra samtlige af de store hovedgrupper.

Det er et åndeligt arbejde, der består i at være årvågen og stadig indsamle oplysninger ved hjælp af sanser og instrumenter, stille diagnoser ved at vurdere unormale observationer og forudse muligheder for fejl og endelig at træf-

fe beslutning om indgreb eller tilkaldelse af hjælp.

Opøvelsen i dette ofte højt kvalificerede arbejde kræver almentekniske kundskaber og en systematisk træning. - Nederst på underbilag 3 er sådanne øvelser beskrevet.

»*Planlægning*« er en anden af fællesfunktionerne, som er defineret på underbilag 1 - det er anført i forbindelse med »håndværksarbejde«, men det er af samme karakter som den »tilrettelægning«, der er anført i forbindelse med »det elementære arbejde«.

Planlægningsarbejdet er anskueliggjort gennem de to øverste billeder på underbilag 3 i øvelser vedrørende *byggepladsens indretning og igangsætning af et dampanlæg*. Disse øvelser er meget populære og suppleres med mange andre øvelser såsom *værktøjets placering - opbygning af stilladser* — og i en klasse planlagde man i enkeltheder, hvorledes lagerarbejderne *modtager og transporterer et televisionsrør* på en sådan måde, at de farlige »implosioner« kan undgås. I alle disse tilfælde indøves der tankevaner *af almen betydning* — forudseenhed og praktisk sans — *men med konkret udgangspunkt*.

At skåne maskiner og anlæg er et lignende område med typiske almenlydige enkeltheder.

Arbejde med mål og vægt går igen næsten overalt. Hvad enten man tager sit udgangspunkt ved betonblandemaskinen, indvejen ved jernstøberiets kupolovn eller kontrollen af seriefremstillede stålakslers, kommer man ind i nøjagtigt den samme diskussion: Hvilke afvigelser i mål eller vægt kan tolereres? - Hvilken nøjagtighedsgrad kræves? - Hvad sker, hvis kravene ikke overholdes? - Hvad koster en overdreven og unødvendig nøjagtighed? -

Hvorledes kan man foretage løbende kontrol af sit arbejde - Hvilke fejlkilder?

Endvidere kan nævnes følgende fælles emner:

Smøring.

Elektromotorens gode drift.

Risiko for ulykker og brand.

Hensyn til hygiejne og erhvervs sygdomme.

Det er imidlertid ikke blot en række funktioner, der har almen interesse, også *forskellige andre forhold* vedr. arbejdet hører naturligt hjemme i en grunduddannelse:

Lovgivning — samarbejdsforhold — sikkerhedstjeneste — rationalisering — produktivitet — produktionens samfundsmæssige betydning m.m. Det har vist sig, at sådanne emner behandles med stor interesse af eleverne.

For at udruste eleverne til hurtigere at kunne udføre godt arbejde på et nyt sted kan man således *giye* eleverne:

- a) *en systematisk træning i fællesfunktionerne og*
- b) *almentekniske kundskaber.*

Sådanne kundskaber er dels en nødvendig forudsætning for øvelserne og dels iøvrigt fremmende for tilpasning på et nyt sted. Her tænkes på en gennemgang af vigtige naturfænomener og naturlove og maskiner samt kendskab til de måleenheder, som arbejderne kan aflæse på deres instrumenter: atmosfærer - kg/cm^2 - ampere - volt - Watt — °C osv. - Det drejer sig om indføring i emner, der kan kaldes erhvervs fysik, erhvervs kemi, motoren, elektriciteten, men undervisningen heri har naturligvis et andet formål end at indføre i de tilsvarende videnskabelers systematik. Den skal *lette elevernes forståelse* af den teknik og kendskabet til de arbejdsmaskiner, de beskæftiges ved eller kan træffe på under deres bevægelser på arbejdsmarkedet.

Under området almentekniske emner er det naturligt at henføre læsning af arbejdstegninger, hvilket eleverne bedst tilegner sig, når de udfører enkle tegninger, *savel* fra bygeområdet som fra maskinindustrien.

ad 2) - *»den aktuelle branche«.*

Det er nødvendigt, at arbejderne kan registrere et udbytte også i forbindelse med deres daglige arbejde — eller deres forventede arbejde. De vil forlange det af den undervisning, de giver deres tid til, og i samme grad, de mærker, at de lærer noget *»nyttigt«*, stimuleres de og bliver modtagelige for mere.

Men også af hensyn til *effektiviteten i undervisningen i det almene* er det nødvendigt, at denne kan få sit specielle udgangspunkt. *Det specielle er nødvendigt, idet undervisningen uden dette ville antage en svævende og abstrakt karakter.*

Gennem det specielle fæstnes undervisningen om almene emner til noget konkret og aktuelt, og ud derfra kan læreren lede eleverne over til analoge forhold og dermed til det almentekniske og det generelle.

Betonarbejderne får øvelser med at blande beton med forskellig vandindhold, blandingerne kontrolleres med vægt og mål, sætmål eller vebemåler, og de måler bjælkernes brudbelastning.

Støberiarbejderne fører journal over indvejningerne ved de enkelte støbninger, de måler støbe jernets hårdhed og brudbelastning og betragter det i mikroskop.

Margarinearbejderne af måler råvarerne med forskellige tolerancer, og derefter registrerer de emulgeringens holdbarhed i de forskellige blandinger.

I forskellige klasser ved Arbejdsteknisk Skole har jeg set disse vidt forskellige forsøg blive udført, men i alle tre tilfælde førte diskussionen op til det samme generelle emne:

Afvejning - tolerancer - konsekvenser - kontrol.

Det specielle udfører således to missioner:

- 1) det illustrerer det almene og letter dermed tilegnelsen, og
- 2) det gør undervisningen aktuell og *»nyttig«*.

Det er således *ikke blot muligt* at forene hensynet til bevægeligheden med undervisningen i det aktuelle. *Ud fra pædagogiske hensyn er det ligefrem nødvendigt.*

Men sålænge det drejer sig om grunduddannelsen, må der stilles visse betingelser for, at et specielt eller aktuelt emne kan medtages i denne almene uddannelse.

- 1) Det må forlanges, at det specielle emne udgør *en konkret illustration af noget af almen betydning.*
- 2) *Hverken de specielle kundskaber eller øvelser må tidsmæssigt fortrænge vigtige emner af almen betydning.*
- 3) *Udelukket* er arbejdsøvelser, som kræver megen tid for at bibringe eleverne *van-*

skellige eller omfattende manuelle færdigheder.

Blandt de specielle emner, som herefter kan komme i betragtning, må man give fortrinet til dem, der vedrører det aktuelle arbejde eller de forventede beskæftigelsesmuligheder for gruppens elever. Det vil være en fordel, hvis gruppen er ensartet — d.v.s. at alle dens elever er fra samme virksomhed eller branche eller i alt fald fra samme hovedområde, og erfaringerne har vist, at nævnte begrænsninger for det specielle kan sikre eleverne en værdifuld almen uddannelse.

B. De glemte skolekundskaber.

I kommissionen blev der fra forskellig side givet udtryk for, at de glemte skolekundskaber absolut hører hjemme i den grundlæggende uddannelse - og her tænkte man på dansk og regning. Jeg er af samme overbevisning, af to grunde:

- 1) Som det moderne arbejdsliv udvikler sig, bliver både dansk og regning *nødvendige erhvervskundskaber*.
- 2) Men desuden er det af betydning, at den nødvendige selvtillid og sikkerhed, som kræves af moderne arbejdere, ikke bliver hæmmet af bevidstheden om de sørgeligt glemte skolekundskaber. *Disse to fag rummer således en vis personlig udvikling og frigørelse.*

Jeg kan anbefale, at fagene i grunduddannelsen kan få følgende indhold, svarende til de erfaringer, som mine medarbejdere og jeg har indhøstet:

Dansk: Retskrivning - øvelser i at læse med omtanke - dispositionsøvelser for mundtlig og skriftlig fremstilling af en begivenhed eller et synspunkt — udfærdigelse af rapporter og blankeletter fra dagliglivet og erhvervslivet.

Regning:

Første trin: *Hovedvagten* lægges på indlæring af de almindelige regningsarter, vinkelmåling og brøk, idet der lægges mindre vægt på regning med almindelige brøker og mere på at omregne til decimalbrøk.

Andet trin: *Hovedvagten* lægges på arealregning og noget geometri (herunder målestoksforhold), men samtidig sker der en indøvelse af stoffet fra første trin.

Tredie trin: *Hovedvagten* lægges på beregning af rumindhold, men samtidig får eleverne blandede opgaver til befæstelse af stoffet fra alle tre trin.

I Arbejdsteknisk Skole benyttes en opgavesamling med 500 opgaver fra arbejdslivet. Som illustration er enkelte typiske opgaver anført på underbilag 4.

Som det ses, er der *opgaver fra forskellige brancher*, og *det er bemærkelsesværdigt, at eleverne overalt omfatter alle opgaver med stor interesse, også de, der vedrører fremmede brancher*. Derved får eleverne en ekstra tilgift i regneundervisningen - uden at de gør sig det klart, får de *en systematisk træning i at tænke sig ind i fremmede tekniske arbejdsituationer*. Det er således ikke nødvendigt - og ej heller ønskeligt - at man laver specielle opgavesamlinger for de enkelte brancher. Men derfor kan man jo godt f. eks. give eleverne målene på en af fabrikkens store beholdere eller siloer, så de selv kan regne rumindholdet ud.

C. Undervisningens karakter.

I det foregående er der peget på en række fællesemner, som det vil være naturligt at inddrage i uddannelsen, fordi de kan hjælpe eleverne til hurtigere tilpasning til nyt arbejde hvorsomhelst.

Heraf kan man måske få det indtryk, at der på undervisningsplanen f. eks. skulle stå: driftsarbejde 24 timer — planlægning 16 timer o.s.v. Men således er det ikke tænkt, idet undervisningen da ville få en svævende og abstrakt karakter, hvilket ville gøre det vanskeligere for eleverne at tilegne sig stoffet.

Efter det pædagogiske princip om at gøre undervisningen konkret er planen bygget op på kendte eller i alt fald håndgribelige maskiner eller anlæg eller arbejdsituationer. Dvs. at man f. eks. i faget erhvervsfysik har 48 timer til at behandle løfteredskaber, kraner, taljer, pumper, ventiler, trykluftmaskiner og andre fysiske og mekaniske maskiner. Hver sådan maskine beskrives og forklares efter den traditionelle metode; men dermed afsluttes emnet ikke, tværtimod, nu kommer det egentlige: *med den pågældende maskine som udgangspunkt gives der øvelser i driftsarbejde, planlægning, fejlfinding, sikkerhed, omhyggelig behandling af maskinen o.s.v.;* derigennem indøves de for bevægeligheden så betydningsfulde tankevaner, og lej lig-

hedsvi kan man til slut give emnet det almene perspektiv.

Undervisningen må have konkret karakter.

Desuden må undervisningen være *realistisk*, hvilket tilsigtes gennem *øvelser i arbejdsformat* med »rigtigt« materiel og gennem *demonstrationer*.

Med hensigtsmæssigt undervisningsmateriel må man appellere til *øjet og hænderne*.

Eleverne må *aktiviseres* både manuelt (med arbejdsøvelser og tegning o. a. i forbindelse med emnet) og åndeligt (med diskussioner og regneopgaver i forbindelse med emnet). Det har vist sig, at situationsøvelserne på floneltavler (underbilag 3) er populære, også når de vedrører andre brancher.

Ind imellem kommer lærerne med teoretiske forklaringer. *Teori og praktik er således vævet uløseligt ind i hinanden.*

Først og fremmest må eleverne mærke, at man virkelig søger at behandle emnerne grundigt og at trænge i dybden. Det er efter min erfaring af større betydning at behandle færre emner grundigt end at behandle mange emner overfladisk.

Af den grundige problembehandling lærer de også noget af almen betydning.

Mine medarbejdere og jeg har erfaringer fra megen undervisning af den nævnte karakter, og vi har kun gode erfaringer om, at den er hensigtsmæssig for en almen uddannelse.

D. Uddannelsens omfang.

Har jeg opfattet forslagene og debatten i kommissionen rigtigt, når jeg har fået den opfattelse, at:

den grundlæggende uddannelse kan defineres ud fra det formål at udruste til bevægelighed, og at de videregående kurser begynder, når man har bibragt eleverne det, man måtte anse for nødvendigt for bevægeligheden?

For at bedømme omfanget af den grundlæggende uddannelse må man da, så vidt jeg kan se, i store træk vurdere, *hvilke kundskaber og arbejdsvaner eleverne må have tilegnet sig for at være passende udrustet »til bevægelighed«.*

I årenes løb har vi foretaget en sådan vurdering og sammenholdt den med, hvordan det er gået de elever, vi har kunnet følge, og med arbejdsgivernes udsagn. Talrige erfarne medarbejdere er enige med mig om den vurdering,

jeg her skal fremkomme med, *nemlig 432 timer for den grundlæggende uddannelse*. Hertil skal det dog føjes, *at som en integrerende del af uddannelsen indgår i et vist omfang undervisning i specielle kundskaber og i specielle arbejdsøvelser i arbejdsformat* - en undervisning, som kan hævdes at høre hjemme i de specielle kurser, men som i passende udvalg kommer ind i den almene undervisning for at gøre denne konkret og realistisk, således som beskrevet.

Gennem et sådant indslag af det branchebetonede opnår man arbejdsro fra elevernes side, idet de anser undervisningen for nyttig også i aktuel forstand, og samtidig forstår de, at deres uddannelse må tage sin tid såvel som de faglærtes må det. Denne forståelse hos eleverne gør det muligt *at lægge den kvalitet ind i undervisningen, som vi mener, at de har brug for og krav på.*

Hvis vi derimod ikke havde givet uddannelsen det specielle og interessebetonede indslag, kunne vi ikke have fastlagt omfanget ud fra behovet, men simpelthen ud fra, hvor længe man kunne holde eleverne under sådanne forhold - og efter min bedømmelse ville det ikke være ret længe.

Som kommentar til det mærkelige tal 432 timer skal jeg oplyse, at det svarer til 3 år å 144 timer, og tallet 144 hidrører fra 6 timer i vinterhalvårets 24 uger.

Dette tal er også praktisk derved, at det svarer til kostskolernes og dagskolernes 3 uger å 48 timer.

E. Retningslinier for undervisningsplanen.

I det følgende skal jeg opstille en undervisningsplan, som stort set kan anvendes overalt.

Det er en forudsætning, at de enkelte hold gøres så ensartede som muligt, d.v.s. at alle elever i en klasse er fra samme virksomhed eller branche eller i alt fald fra samme hovedområde: anlægs- og byggevirksomhed — mekanisk industri - procesindustrier - transport.

Derved tilføres der undervisningen den fordel, at alle eleverne har erfaringer fra samme område.

Fagfordelingen er fælles for alle hold, for så vidt angår 70 % af timerne. »Det tekniske hovedfag«, som udgør 30 % af timerne, differentieres ud efter de enkelte klassers naturlige interesser, men som tidligere omtalt, begrænses det specielle også i hovedfaget, for at undervisningen heri kan få almen betydning. Det skal

eksempelvis anføres, at noget så alment som arbejdstegning lægges ind i hovedfaget både i anlægs- og byggeområdet og ved maskinindustrien.

Arten af det »tekniske hovedfag« kan belyses gennem følgende emner:

Kloakering - vejarbejde — forskalling - jernbinding - betonfremstilling — tagdækning - autokørsel - traktorkørsel - jernbanearbejde - maskinindustri - svejsning - kemisk industri - arbejde med elektriske ledninger og »specialteknikken« i Arbejdsteknisk Skoles virksomhedsklasser.

Det er en erfaring, at uddifferentieringen, således som den foretages gennem hovedfaget, ikke medfører begrænsninger i elevernes muligheder for at klare sig i helt andre brancher. Men af hensyn hertil må det være en grundbetingelse for, at et emne kan tages op som hovedfag, at undervisningen i emnet kan lægges således an, at det får almen betydning.

Den foreslåede undervisningsplan.

	1. trin timer	2. trin timer	3. trin timer	Ialt timer
Regning	48	24	36	108
Dansk	24	24		48
Arbejdspladsens forhold			24	24
»Det tekniske hovedfag«	48	36	48	132
Erhvervsfysik	24	24		48
Forbrændings- motorer		36		36
Elektricitet			24	24
Kemiske forhold			12	12
Tilsammen	144	144	144	432

F. Koordinering og udveksling af elever.

En grundlæggende uddannelse som den foreslåede finder sted overalt i Arbejdsteknisk Skole, både i skolens klasser på virksomhederne og i de andre klasser.

Ud fra mit kendskab til Statens Arbejdsmandskurser står det mig klart, at den foreslåede undervisningsplan også kan finde sted der. Der arbejder man jo netop således, at man går ud fra de håndgribelige arbejdssituationer

under arbejdsøvelserne og bygger undervisningen op derfra.

Selv om der ikke foreligger noget omfattende erfaringsmateriale vedrørende lokale dagkurser, kan jeg dog ikke se andet, end at den foreslåede undervisning må kunne gennemføres også der. Den tidligere anførte kursusplan har jeg kaldt »retningslinier«, og mere lægger jeg ikke ind i tallene, idet der må være en vis elasticitet, for at man i hver skoleform kan tilpasse undervisningen således, at den pågældende skoles naturlige fortrin kan udnyttes fuldt ud. Det er eksempelvis efter mit skøn nødvendigt, at den koncentrerede undervisning ved dag- og kostskoler i højere grad baseres på praktiske øvelser, medens aftenskolerne kan nøjes med noget færre øvelser, fordi man ikke der er i så stor en fare for at overdosere eleverne med teori; her undervises jo efter princippet: »den lille daglige dosis«.

Det er sandsynligt, at sådanne hensyn vil bringe visse mindre afvigelser i den nævnte timeplan, men uanset dette mener jeg, at hvert trin under en skoleform kan erstatte det samme trin på en anden af skoleformerne.

G. Resumé.

- 1) Der er i enkeltheder beskrevet og foreslået *en grundlæggende uddannelse for alle ikke-faglærte arbejdere i aldersklassen over værnepligtialderen*, og ud fra kendskabet til de forskellige arbejdsområder og den tekniske udvikling er jeg af den opfattelse, *at en sådan uddannelse kan udruste eleverne til nyt og fremmedartet arbejde* og således *forøge arbejdernes bevægelighed på arbejdsmarkedet*.
- 2) Efter mine erfaringer er det vigtigt, at uddannelsen som foreslået - og allerede på et tidligt tidspunkt - *desuden kan bibringe eleverne en viden og en træning, som de kan omsætte i deres aktuelle eller forventede arbejde*.
- 3) Eleverne inddeles i grupper, hvor alle elever så vidt muligt *har samme interesser* - enten fra samme hovedområde på arbejdsmarkedet eller fra samme virksomhed.
- 4) *Den foreslåede uddannelse er vurderet til at måtte omfatte 3×144 timer, men heri er indbefattet en væsentlig, men nærmere afgrænset branchebetonet undervisning*, som efter min opfattelse er nødvendig for at gøre

også den almene undervisning så effektiv som mulig.

- 5) *Efter min opfattelse kan den foreslåede uddannelse gøres nogenlunde ensartet, hvad enten den lægges ud på kostskoler, lokale dagskoler eller aftenskoler, heri medregnet Arbejdsteknisk Skoles afdelinger på virksomhederne.*
- 6) En nogenlunde ensartet inddeling i tre trin

vil efter min formening kunne gennemføres overalt efter forudgående drøftelser mellem skoleformerne, og i så fald *kan eleverne trin for trin springe over fra en skoleform til en anden*, når der måtte blive grund til det.

København, d. 1. oktober 1958.

P. Waidtløw.

Arbejdernes funktioner

DE TRE GRUNDTYPER

	Håndværksarbejde	Driftsarbejde	Elementært arbejde
Definitioner.	1) Med sine hænder - eller med håndstyrede maskiner - giver arbejderen sit materiale den rette form og de rette mål. 2) Han planlægger arbejdet - udvælger emnet - vælger fremgangsmåden og operationernes rækkefølge.	1) Kontrollerer , om maskiner eller anlæg giver materialet den rette behandling, form, mål, egenskaber. 2) Forebygger driftsforstyrrelser. 3) Lokaliserer fejl. 4) Skåner anlægget.	1) Arbejderen udfører elementære muskelbevægelser. 2) Arbejdet tilrettelægges ud fra umiddelbare overvejelser.
Arbejdets karakter.	1) Manuelle funktioner 2) Åndelige funktioner	Åndelige funktioner	Udføres på grundlag af erfaringer, kundskaber og sund sans.
Den fornødne uddannelses art.	1) Manuel uddannelse. 2) Åndelig uddannelse, spec. med henblik på planlægningen.	Åndelig uddannelse, spec. med henblik på at stille diagnoser.	Almindennende og almentekniske kundskaber

Gennem denne analyse af arbejdernes funktioner peges der på flere typiske træk, der er fælles for mange arbejdere.

Som eksempel på funktioner, der svarer til definitionen på håndværksarbejde, kan anføres: specialarbejde - valsning af metaller - forskalling og jernbinding.

Eksempler på driftsarbejde er anført på næste side.

Ved det elementære arbejde tænkes f. eks. på opbæring af mursten - kørsel med trillebør — lagerarbejde og rengøring.

Mange arbejdere udøver to af grundfunktionerne, nogle endog alle tre omend i forskelligt omfang. Ved uddannelsen af hvert enkelt hold må man derfor analysere elevernes funktioner og tilpasse undervisningen derefter.

EKSEMPLER PÅ »DRIFTSARBEJDE«

1. *Ved mekanisk formgivning.*

Arbejdet består her i at indføre materialet i maskinerne, udløse disse og overvåge maskinerens arbejde som beskrevet i definitionen på »driftsarbejde«, idet det er særlig aktuelt at kontrollere, om maskinen giver materialet den rette form:

Arbejde ved stansemaskiner.
 - - revolverbænk.
 - - kopidrejebænk.
 - - elektronisk styrede maskiner.
 Folievalsning af aluminium.
 Trådtrækning.
 Træbearbejdsningsmaskiner.
 Formning af mursten.
 - - plasticprodukter.
 - - byggeplader.
 Fremstil. - glasflasker.
 - - vinduesruder.
 Spindemaskiner.
 Maskinvæve.

2. *Procesindustrierne.*

Driftsarbejdet består her i:

- Stoffernes tilberedning for processen, f.eks. afvejning, afmåling, formaling, sigtning, blanding og indføring i rette takt i ovne, beholdere, reaktionstårne m.m.
- Tilvejebringelse af foreskrevne fysiske betingelser som tryk, temperatur, omrøring m.m.
- Kontrol med processens forløb.
- Efterbehandling.

Dette arbejde, som svarer til definitionen på

»Driftsarbejde«, er aktuelt ved fremstilling af følgende varer:

Cement
 Porcelæn
 Keramik
 Eternit
 Kalk
 Glas
 Sukker
 Knækbrød
 Chokolade
 Kaffe
 Margarine
 01
 Sprit
 Medicinalvarer
 Tjære
 Farvestoffer
 Svovlsyre
 Kunstgødning

3. *Drift af kørende maskiner.*

Der udføres driftsarbejde i forbindelse med kørslen af følgende maskiner:

Automobiler - traktorer - vejmaskiner — gravemaskiner - kraner.

4. *Bygge- og anlægsvirksomhed.*

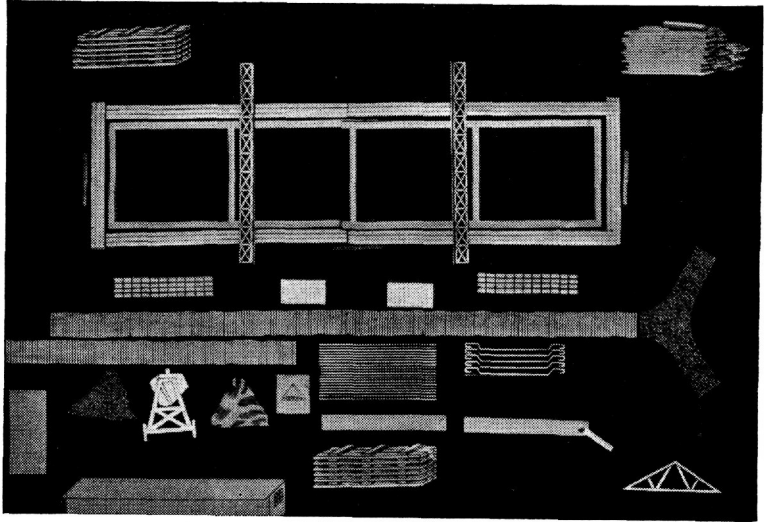
Der udføres ligeledes driftsarbejde i forbindelse med følgende maskiner:

Blandemaskiner
 Automatiske biandestationer
 Trykluftmateriel
 Vibratorer
 Hejs
 Bulldozere
 Jordstampere

ØVELSER I PLANLÆGNING OG DRIFTSARBEJDE

Byggepladsens indretning.

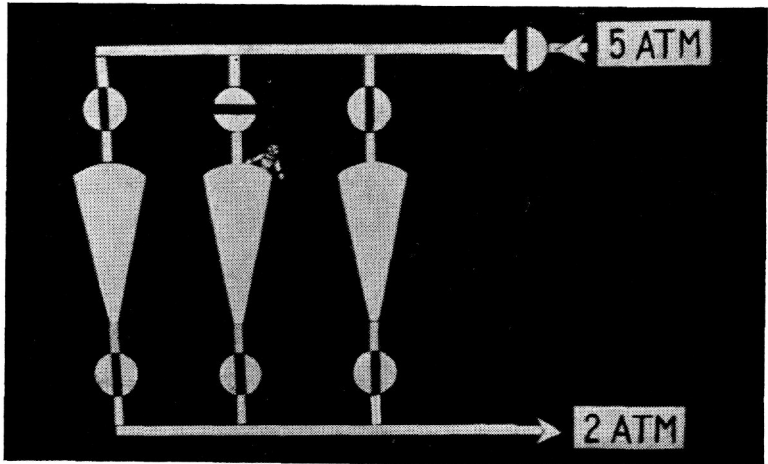
Billedet viser resultatet af elevernes diskussion om en praktisk placering af materialer og materiel. På floneltavlen havde læreren i forvejen anbragt tingene urationelt - eleverne flyttede om på figureerne og fandt frem til en fornuftig planlægning.

Igangsætning af damp anlæg.
Hvordan vil De sætte koger 1 og 3 i gang, når der er en mand inde i koger 2 for at reparere?

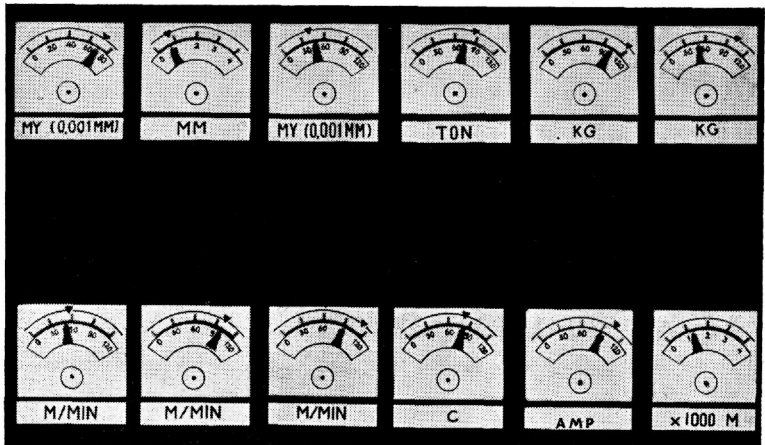
Eleverne i en klasse løste opgaven således:

- 1) Kontroller alle ventiler.
- 2) Luk afgangen f. koger 2.
- 3) Få manden ud, mens tætheden på ventilen kontrolleres.
- 4) Luk langsomt op for hovedventilen.

Fejlfindingsøvelser.

Et sådant »panel« med instrumenter af karton er gået ind i øvelsen vedr. alle mulige maskiner og anlæg: Diesel-elektriske anlæg - bilens instrumentbrædt - indkogn. af sæbepulver - glitning af papir - køleanlæg - valsning af aluminium - svovlsyre-tårne o. s. v.

Den lille trekant på instrumenterne kan indstilles på den normale visning. Nogle instrumenter viser unormal visning - hvad er årsagen?

EKSEMPLER PÅ REGNEOPGAVER

Første trin - de almindelige regningsarter.

Vinkelmalning og brøk:

En dobbelt strop måler $7\frac{1}{2}$ m, når den strækkes langs gulvet.

- a) hvilken vinkel vil stropens parter komme til at danne med hinanden, dersom stroppen slås om en kasse, der er 2 m bred og 1,2 m høj, og begge bugter hugges i hagen?

(Opgaven løses ved at tegne en skitse, der fremstiller kassens tværsnit i målestok 1 : 20).

Kote, en skrånings anlag, tegning af skitse i et bestemt målestoksforhold:

Kronen af en dæmning, som fører over et terræn, der overalt har kote 2,40 m, skal være 12 m bred og ligge i kote 10,9. Dæmnings-skråningen skal til den ene side have anlæg 1 : 1,5, til den anden side anlæg 1:2.

- a) Tegn en skitse af dæmningens tværprofil i skala 1 : 200.
b) Hvilken vinkel danner de to skråninger med det vandrette plan ?
c) Opmål dæmningens bredde ved foden.

Procent: Skitse i regnebogen.

Hosstående søjle, hvis mål er givet i mm, skal fremstilles i støbestål. Beregn de tilsvarende mål for *støbemodellen*, når stålets længdesvind ved størkning regnes til 2 % (1 dec).

Andet trin - arealberegning og geometri.

Trekantens areal.

En fabrik skal fremstille 120 stk. reklame-tavler i 3 mm pladejern og af form som hosstående figur. (Tegning med måleangivelse). Hvor meget koster disse tavler, når fabrikken beregner sig 30 øre pr. kg af jernvægten og

1,50 kr. for arbejdet på hver tavle? (Pladevægten er 8 kg pr. m^2 plade af 1 mm tykkelse).

Areal af rektangel og cirkel.

En piadejernsbeholder skal asfalteres. Beholderen er cylindrisk, og dens diameter er 1,40 m, længden 1,80 m, udvendigt mål. Endebundene er plane.

Hvor mange m^2 overflade bliver der at bestryge med asfalt?

Tredje trin - rumindhold

Cylinders rumindhold.

En skorstens lysningsareal er en cirkel med diameter 42 cm. Røghastigheden er 2 m pr. sekund.

- a) Hvor mange m^3 røggas passerer skorstenen i timen?
b) Når 25 m^3 røggas svarer til forbrændingen af 1 kg kul, hvor mange kg kul forbrændes da i timen? (Nærmeste hele kg).

Kasse og pyramide.

En lastvogn vejer 1,5 t. Vognkassen er 4 m lang, 1,75 m bred og 0,6 m høj.

Hvad er det samlede hjultryk, når vognen er læsset med kul, så der over kassen ligger en top med 0,6 m højde?

(Kullenes rumvægt er 0,8 t/m^3).

Keglestub.

En opbæringsspand har form som en afkortet kegle og dimensioner som vist på figuren (tegning i regnebogen).

- a) Hvad er spandens rumindhold i dm^3 ?
b) Hvad vejer den kalkmørtel, den kan rumme, når kalkmørtels vægtfylde er 1,8? (Resultat i kg med 1 dec).

Forslag til brancheområder for udvalg vedrørende uddannelsen af ikke-faglærte arbejdere.

- 1) Bygge- og anlægsvirksomhed.
- 2) Jern- og metalindustrien.
- 3) Transport og omsætning.
(Dette område går på tværs gennem de fleste øvrige områder for så vidt angår chauffører samt lager- og pakhushandledere. Disse grupper af arbejdere er derfor ikke medregnet ved afgørelsen af, hvilke organisationer der skal være repræsenteret i de øvrige udvalg, idet al undervisning for chauffører og lager- og pakhushandledere er samlet med andre transportfag som f. eks. havnearbejdere under gruppen transport og omsætning).
- 4) Kemisk industri (herunder plasticindustri).
- 5) Bryggerier (øl- og mineralvandsfabrikker m. fl.).
- 6) Konserverindustrien (fiske- og grøntkonserver).
- 7) Kødindustrien (herunder kødkonserver).
- 8) Sukkerindustrien.
- 9) Sukkervare- og chokoladeindustrien.
- 10) Tobaksindustrien.
- 11) Andre industrier inden for nærings- og nydelsesmiddelindustrien, f. eks. bageri- og biscuitindustrien, blodfoderfabrikker, eddikebryggerier, mælkekondenseringsfabrikker, cichoretørrierer, fjerkræslagterier, margarinefabrikker m. fl.
- 12) Tekstilindustrien.
- 13) Beklædningsindustrien.
- 14) Skotøjsindustrien.
- 15) Stenindustrien.
- 16) Keramisk industri.
- 17) Cementindustrien.
(Kalk- og teglværker, grus- og skærvefabrikker m. fl.).
- 18) Glasindustrien.
- 19) Træindustrien.
- 20) Papirindustrien.
- 21) Papirvare-, papæske- og bogbinderiindustrien.
- 22) Trykkeri-, kemigraf- og litograf virksomhed.
- 23) Servicefag (rengøring, vaskeri m. v.).
- 24) Læderindustrien.
- 25) Lædervareindustrien.
- 26) Gummiindustrien.
- 27) Børsteindustri.
- 28) Andre industrier og enkeltvirksomheder (f. eks. moseindustrien, tapetindustrien m. fl.).

Forholdet mellem løn og understøttelse

Arbejdsmarkedsrådets sekretariat har udarbejdet de i tabel 1, 2 og 3 givne hoveddata til belysning af forholdet mellem løn og understøttelse for nogle udvalgte grupper af ikke-faglærte, samt det materiale, der ligger til grund herfor, nemlig de mere detaljerede oversigter over henholdsvis gennemsnitlige timefortjenester og understøttelsessatser med og uden tillæg (underbilag 1 og 2).

Tabel 1.

Gennemsnitlig ugeløn ¹⁾ 1. kvartal 1958.

	Hovedstad	Provinsen
Samtlige ufaglærte mænd . . .	262.56	230.88
» » kvinder . .	187.20	168.48

Kilde: Arbejdsgiverforeningens lønstatistik nr. 1, 1958

1) Incl. alle tillæg undtagen overtidstillæg.

Tabel 2.

Gennemsnitlig ugentlig understøttelse pr. 1. april 1958²⁾.

	Med huslejhjælp by	land	Uden hus- lejhjælp
Arbejdsmandenes a-kasse			
Ikke-forsørgere 8-15 års anciennitet..			72.60
Forsørgere med over 1 uden børn . .	104.64	96.06	81.60
3 års anciennitet med 2 børn . .	122.04	114.36	99.00
De kvindelige arbejderes a-kasse			
Ikke-forsørgere 5-15 års anciennitet . .			60.00
Forsørgere med over 5 års anciennitet .	97.44	89.76	74.40

²⁾ For nogle udvalgte anciennitetsklasser m. v.
Der er set bort fra brændselshjælp og juleunderstøttelse.

Tabel 3.

Sammenligning af løn og understøttelse³⁾.

	Løn pr. uge	Understøttelse pr uge	Understøttelse i % af løn	Løn -f under- støttelse
	kr.	kr.	%	kr.
Ufaglærte mænd				
Hovedstad				
Ikke-forsørgere med 8-15 års anciennitet . . .	262,56	72,60	27,7	189,96
Forsørgere med over \ uden børn	262,56	104,64	40,0	157,92
3 års anciennitet med 2 børn	262,56	122,04	46,5	140,52
Provinzen				
Ikke-forsørgere med 8-15 års anciennitet . . .	230,88	72,60	31,4	158,28
Forsørgere med over 1 uden børn	230,88	104,64	45,3	126,24
3 års anciennitet f med 2 børn	230,88	122,04	52,9	108,84
Kvindelige arbejdere				
Hovedstad				
Ikke-forsørgere med 5-15 års anciennitet . . .	187,20	60,00	32,1	127,20
Forsørgere med over 5 års anciennitet . . .	187,20	97,44	52,1	89,76
Provinzen				
Ikke-forsørgere med 5-15 års anciennitet . . .	168,48	60,60	35,6	108,48
Forsørgere med over 5 års anciennitet . . .	168,48	97,44	57,8	71,04

3) Understøttelsesbeløbene inkluderer ved denne beregning for forsørgere huslejehjælp; satsen for byer og bymæssige bebyggelser er anvendt både for hovedstaden og provinsen. Excl. brændselshjælp og juleunderstøttelse.

ARBEJDSMARKEDSRÅDET
SEKRETARIATET

Gennemsnitlig timefortjeneste januar 1958¹⁾.

Faggruppe:	Hovedstad					Provins				
	Gns. timefortjeneste	Forskellige tillæg	Feriepenge	Timefortjeneste ialt excl. overtidstillæg	Ugeløn excl. overtidstillæg	Gns. timefortjeneste	Forskellige tillæg	Feriepenge	Timefortjeneste ialt excl. overtidstillæg	Ugeløn excl. overtidstillæg
	Øre	Øre	Øre	Øre	Kr.	Øre	Øre	Øre	Øre	Kr.
Mænd:										
Jord- og beton	548	23	37	601	288.48	433	17	29	473	227.04
Jern- og metal	505	20	34	555	266.40	458	19	31	505	242.40
Chauffører	433	21	30	473	227.04	405	18	27	441	211.68
Lager- og pakhush	419	25	29	463	222.24	397	19	27	434	208.32
Ufaglærte mænd ialt	489	25	33	539	262.56	436	20	30	481	230.88
Kvinder:										
Jern og metal	371	8	25	404	193.92	316	8	21	345	165.60
Tekstil	354	9	24	387	185.76	329	12	22	363	174.24
Kvinder ialt	356	10	24	390	187.20	321	9	21	351	168.48

¹⁾ Ifølge Arbejdsgiverforeningens løn- og beskæftigelsesstatistik nr. 1, 1958.

ARBEJDSMARKEDSRÅDET
SEKRETARIATET

Understøttelsessatser i visse arbejdsløshedskasser, gældende fra 1. april 1958.

Kr.	Anc. år	Dag- penge	Ugentlige beløb			Brændsels- hjælp ialt ²⁾ 1/10-31/3	Ugentlige understøttelser, excl. brændselshjælp og juleunderstøttelse						
			Huslejhjælp ¹⁾		Børne- tillæg pr. barn		Uden husleje- hjælp		Incl. huslejhjælp				
			By	Land				Uden børne- tillæg	Med 2 børne- tillæg	Uden børne- tillæg	Med 2 børne- tillæg	Uden børne- tillæg	Med 2 børne- tillæg
Arbejds mænd													
Forsørgere	1- 3	12,60	23,04	15,36	8,70	106	75,60	93,00	98,64	116,04	90,96	108,36	
	over 3	13,60	23,04	15,36	8,70	106	81,60	93,00	104,64	122,04	96,96	114,36	
Ikke- forsørgere	1- 8	10,00	0	0	-	69	60,00	-	-	-	-	-	
	8-15	12,10	0	0	-	69	72,60	-	-	-	-	-	
	over 15	13,60	23,04	15,36	-	69	81,60	-	104,64	-	96,96	-	
Kvindelige arbejdere													
Forsørgere	1- 5	11,90	23,04	15,36	-	106	71,40	88,80	94,44	111,84	86,76	104,16	
	over 5	12,40	23,04	15,36	-	106	74,40	91,80	97,44	114,84	89,76	107,16	
Ikke- forsørgere	1- 5	9,70	0	0	-	69	58,20	-	-	-	-	-	
	5-15	10,00	0	0	-	69	60,00	-	-	-	-	-	
	over 15	12,40	23,04	15,36	-	69	74,40	-	97,44	-	89,76	-	
Kvindelige tekstil- arbejdere													
Forsørgere	1- 3	12,90	23,04	15,36	8,70	106	77,40	94,80	100,44	117,84	92,76	110,16	
	3- 8	13,25	23,04	15,36	8,70	106	79,50	96,90	102,54	119,94	94,86	112,26	
	over 8	13,60	23,04	15,36	8,70	106	81,60	99,00	104,64	122,04	96,96	114,36	
Ikke- forsørgere	1- 3	9,30	0	0	-	69	55,80	-	-	-	-	-	
	3- 8	10,00	0	0	-	69	60,00	-	-	-	-	-	
	8-15	12,10	0	0	-	69	72,60	-	-	-	-	-	
	over 15	13,60	23,04	15,36	-	69	81,60	-	104,64	-	96,96	-	

1) Omregnet på ugebasis.

2) Udbetales efter ialt 40 dages ledighed i perioden 1/10-31/3.

UNDERVISNINGSMINISTERIET.
Januar 1959.

Notat om det obligatoriske 8. skoleår og folkeskolen

Efter den hidtidige affattelse af lov om folkeskolen af 18. maj 1937 § 43 indtrådte undervisningspligten ved skoleårets begyndelse for de børn, der på dette tidspunkt er fyldt 7 år, og ophører med udgangen af et skoleår for de børn, der på dette tidspunkt er fyldt 14 år. Undervisningspligten omfattede således 7 år. Dette gjaldt også i de tilfælde, hvor forældrene benyttede sig af den dem i loven givne ret til at få børn i skole fra begyndelsen af det skoleår, ved hvis begyndelse børnene var 6 år og 9 måneder gamle. For sådanne børn ophørte undervisningspligten således ved udgangen af det skoleår, i hvilket de var fyldt 13 år.

Efter det af undervisningsministeren den 29. april 1935 for folkettinget fremsatte og den 5. oktober 1955 genfremsatte forslag til lov om ændringer af folkeskoleloven skulle undervisningspligten indtræde ved skoleårets begyndelse for de børn, der på dette tidspunkt er fyldt 7 år, og ophøre med udgangen af et skoleår for de børn, der på dette tidspunkt er fyldt 15 år. Undervisningspligten skulle således efter disse lovforslag være 8-årig, men dette skulle ikke gennemføres straks, idet lovforslagene indeholdt en bestemmelse, hvorefter undervisningspligten til og med skoleåret 1964/65 skulle ophøre med udgangen af et skoleår for de børn, der på dette tidspunkt er fyldt 14 år. Den hidtidige regel om forældrenes ret til at få børn optaget i skolen fra begyndelsen af det skoleår, ved hvis begyndelse de var fyldt 6 år og 9 måneder, skulle efter lovforslagene ændres til en tilsvarende ret med hensyn til børn, der fylder 7 år i skoleårets første 6 måneder, altså børn, der er fyldt 6½ år ved begyndelsen af det skoleår, fra hvis begyndelse de ønskes optaget i skolen.

Som begrundelse for forslaget om at gøre det 8. skoleår obligatorisk fremhævedes - på baggrund af det hidtidige frafald fra de øverste klasser, navnlig i den eksamensfri mellemskole, men også i nogen grad i eksamensmellemskolen - det ønskelige i en sådan ordning, at folkeskolens undervisning afrundes i forbindelse med undervisningspligtens ophør. Det må herved erindres, at lovforslaget gik ud på, at folkeskolen foruden en 2-årig realafdeling skulle omfatte en 5-årig grundskole og en 3-årig liniedelt hovedskole.

Efter det forslag til ændringer i folkeskoleloven, som var udarbejdet af Askov-udvalget og var optaget som bilag til det den 5. oktober 1955 fremsatte lovforslag, og efter det af medlemmer af Venstre den 21. oktober 1955 fremsatte lovforslag skulle undervisningspligten være 7-årig. Den almindelige ret til optagelse skulle - lige som efter de af undervisningsministeren fremsatte lovforslag - gælde, fra børnene er 6½ år mod hidtil 6¾ år. I bemærkningerne til Venstres lovforslag var det bl. a. anført, at man ikke havde ment det forsvarligt at gå ind for et tvungent 8. skoleår. Som begrundelser herfor var anført, at det ikke skønnes nødvendigt i betragtning af den stærke tradition for senere ungdoms- og voksenundervisning i ungdomsskole, efterskole eller på højskole, og at det er betænkeligt på baggrund af skoletrætheden i de ældste hovedskoleklasser, medens de ikke skoletrætte vil have mulighed for frivilligt at gå i 8. klasse. Endvidere anførtes det, at lokaleknapheden og den stærke lærermangel ikke syntes at gøre en udvidelse af skoletiden forsvarlig, men at et obligatorisk 8. skoleår iøvrigt let kan bygges oven på den 7-årige hovedskole,

hvis praksis ad åre skulle vise, at det 8. skoleår overalt indføres frivilligt, eller der fremsættes tvungende grund af pædagogisk eller samfundsmæssig art.

Efter det af undervisningsministeren den 13. november 1956 fremsatte lovforslag skulle undervisningspligten lige som hidtil være 1-årig, men forslaget indeholdt forskellige regler, der tilsigtede at sikre alle børn mulighed for undervisning i det 8. skoleår og at lette kommunerne indretning af sådan undervisning. Ændringen af 6³/₄-års reglen til en 6¹/₂-års regel var bibeholdt. I bemærkningerne til lovforslaget var det ganske generelt anført, at intet af de hidtil fremsatte forslag efter alt at skønne havde kunnet opnå tilslutning af et flertal i folketinget. Denne generelle bemærkning omfattede bl. a. også det i undervisningsministerens to tidligere lovforslag indeholdte forslag om at gøre det 8. skoleår obligatorisk efter 10 års forløb.

Efter det fra konservativ side den 18. oktober 1956 fremsatte forslag til folketingsbeslutning om ændringer i skolevæsenets ordning skulle det 8. skoleår gøres obligatorisk, når de praktiske forudsætninger er til stede, dog således at de stedlige skolemyndigheder skulle kunne give dispensation fra reglen om 8 års undervisningspligt.

I det af undervisningsministeren den 21. november 1957 fremsatte lovforslag, der med for-

skellige ændringer blev gennemført som lov nr. 263 af 7. juni 1958 om ændringer af lov om folkeskolen, var der ikke foretaget ændringer med hensyn til undervisningspligten i forhold til de herom i lovforslaget fra efteråret 1956 foreslåede bestemmelser.

Stillingen er herefter den, at undervisningspligten er 7-årig. Det 8. skoleår er frivilligt for eleverne, men kommunerne har efter nærmere i loven fastsatte regler pligt til enten selv at indrette hovedskoleundervisning for 8. skoleår eller at afholde udgifterne til undervisning og læremidler for de i vedkommende kommune hjemmehørende børn, der i det 8. skoleår følger hovedskoleundervisning i en anden kommunes skole eller kursus af mindst 5 måneders varighed på efterskole eller ungdomskostskole. Det bemærkes, at en af ændringerne i de i efteråret 1957 fremsatte lovforslag bestod i, at der blev indføjet en bestemmelse, hvorefter der i tilslutning til 8. hovedskoleklasse kan oprettes en 9. klasse. Også denne er frivillig for eleverne, og kommunerne har ikke pligt til at oprette 9. klasser, men hvis de ikke selv har oprettet en sådan klasse, har de pligt til at afholde udgifterne til undervisning og læremidler for de i den enkelte kommune hjemmehørende børn, der følger undervisningen i en anden kommunes 9. klasse.

UNDERVISNINGSMINISTERIET.
Den 22. januar 1959.

Notat om spørgsmålet om obligatorisk ungdomsundervisning

Det af undervisningsministeriet i 1939 nedsatte ungdomsudvalg gik i sin i december 1940 afgivne betænkning ind for indretningen af en tvungen undervisning for unge mennesker mellem 16 og 18 år med det formål at give de unge forståelse af vilkårene for det erhvervsliv, i hvilket de er indtrådt, og af det samfund, hvortil de hører, samt at udvide og udbygge deres kundskaber og derigennem også at bidrage til deres karaktermæssige udvikling. I denne undervisning skulle alle unge deltage, med mindre de

a) efter udgangen af den undervisningspligtige alder deltager i eller har gennemført undervisning i en mellemskoles ældste klasse, en til et landsbyordnet skolevæsen knyttet fortsættelsesklasse, en privat efterskole eller en anden ungdomsundervisning, som af undervisningsministeriet godkendes som ligestillet hermed,

b) deltager i eller har gennemført undervisning på tekniske skoler eller handelsskoler efter reglerne i lov om lærlingeforholdet (nr. 120) af 7. maj 1937,

c) deltager i eller har gennemført undervisning i husgerning for den kvindelige ungdom i henhold til loven om husholdningsundervisning,

d) er varigt beskæftiget ved landbrug eller husholdning på landet.

Undervisningen, der som regel skulle gives som aftenundervisning og med arbejdskundskab som hovedfag, skulle omfatte mellem 240 og 360 timer, fordelt på 2 år.

Det fremgår af betænkningen, at der i ungdomsudvalget var opnået enighed om at foreslå ungdomsskolen for de unge under 18 år gjort tvungen med de forannævnte undtagelser, herunder navnlig den under d) nævnte undtagelse for landbrugets unge. Udvalget har ved denne

hovedregel også lagt vægt på, at en sådan ordning ville være nødvendig, hvis det skulle lykkes at få de unge i skole, som trængte mest dertil.

Udvalget så det som sin opgave at skabe rammerne for en undervisning, som kunne tjene til at tilføre de unge et perspektiv for deres eget liv og deres erhvervsmæssige fremtid og tillige give dem nogen sans for den sammenhæng, de som ansvarlige mennesker og samfundsborgere står i.

Det havde fra begyndelsen været udvalgets tanke, at undervisningen skulle foregå som dagundervisning og optage 1 hel dag om ugen, men ikke henlægges til om aftenen, idet en sådan ordning skønnedes at ville rumme både sociale og pædagogiske fordele, men efter forhandlinger med Dansk Arbejdsgiverforening og De samvirkende Fagforbund stod det klart, at en sådan ordning ikke kunne gennemføres.

Ungdomsudvalgets forslag blev genstand for en omfattende meningsudveksling i tale og skrift, og der blev herunder fra forskellig side navnlig gjort indvendinger mod tanken om at gøre den foreslåede ungdomsskole tvungen.

Det blev i så henseende særlig gjort gældende, at en tvungen ungdomsskole ville være uforenelig med de synspunkter og traditioner, der hidtil havde været bestemmende for undervisningen af landets ungdom, og som havde sat betydningsfulde frugter ved udformningen af de frie ungdomsskoler af forskellig slags, som i tidens løb i stort antal var oprettet.

Endvidere havde Danmarks Lærerforening og de københavnske kommunelærerforeninger i henvendelser til ministeriet udtalt deres betænkelighed ved, i hvert fald på daværende tids-

punkt, at indføre en tvungen ungdomsskole og havde i så henseende særlig peget dels på de vanskeligheder for undervisningens gennemførelse med et godt resultat, der kunne opstå af de heromhandlede elevers indstilling over for en tvungen skolegang, dels på, at den frivillige ungdomsskoles - særlig aftenskolens - muligheder langt fra kunne siges at være udtømt endnu, og at bestræbelserne derfor foreløbig burde rettes mod at tilsikre disse skoleformer de bedst mulige udviklingsbetingelser i fremtiden og gennem et planmæssigt og målbevidst arbejde overfor ungdommen, hjemmene og arbejdsgiverne at øge interessen for den frivillige ungdomsundervisning.

Undervisningsministeriet kunne i det hele tiltræde udvalgets begrundelse for oprettelse af den heromhandlede ungdomsskole. Men i betragtning af den modstand mod forslaget om tvungen ungdomsundervisning, som i nogle befolkningskredse var kommet til udtryk, anså ministeriet det imidlertid ikke for rigtigt at foreslå en ordning, som på forhånd ville blive mødt med uvilje fra kredse i befolkningen, som iøvrigt var enige i, at en udvidet undervisning for disse unge var meget ønskelig og nødvendig. Det ville være meget uheldigt, om en ny skoleform, der skulle tjene til at imødekomme et behov hos en del af ungdommen, der i særlig grad hidtil havde været uden del i undervisning, straks fra sin begyndelse skulle modtages med uvilje. Desuden havde man ikke ment at kunne se bort fra det ønskelige i, at der ad erfaringens vej blev skaffet grundlag for en bedømmelse af, om en forøget udnyttelse af den frivillige ungdomsundervisnings muligheder ville kunne medføre de tilstrækkelige eller i det væsentlige tilstrækkelige resultater.

I overensstemmelse hermed fremsatte undervisningsministeren i marts 1942 lovforslaget i folketinget, således at den af udvalget foreslåede ungdomsskole blev søgt gennemført som *frivillig* ungdomsskole. Det blev dog, navnlig af hensyn til spørgsmålet om senere indførelse af undervisningspligt, fastsat i loven, at den skulle forelægges rigsdagen til revision senest i rigsdagssamlingen 1947/48.

Da spørgsmålet om lovens revision blev behandlet i rigsdagen 1947/48, blev der fra forskellig side givet udtryk for nogen skuffelse over, at man efter det resultat, der ifølge den foreliggende statistik var nået på frivillighedens grundlag — uanset de ekstraordinære forhold og det misvisende i de foreliggende tal om elevtil-

slutningen til ungdomsskolen på grund af tilbagegang i antallet af unge i det hele i de nævnte årgange - ikke nu straks skar igennem og stillede forslag om obligatorisk undervisning således som det som anført havde været planen allerede i 1942. Når man dog fra rigsdagens side i det hele affandt sig med den foreslåede begrænsede revision, blev der, såvidt ses, lagt afgørende vægt på det i bemærkningerne til lovforslaget indeholdte løfte om nedsættelse af en kommission straks efter den reviderede lovs vedtagelse til overvejelse af en mere gennemgribende revision, idet det herved betonedes, at der så på grundlag af de ved loven af 1948 gennemførte ændringer kunne indvindes et bredere erfaringsgrundlag til brug ved overvejelserne angående den egentlige revision.

Den af undervisningsministeriet under 23. december 1948 nedsatte kommission drøftede påny indgående spørgsmålet om obligatorisk ungdomsundervisning.

Kommissionens overvejelser angående spørgsmålet om en videregående undervisningspligt for de unge end den i folkeskoleloven fastslåede 7-årige undervisningspligt kunne herefter sammenfattes derhen, at et overvejende flertal anså det for særdeles ønskeligt, at alle unge får undervisning under en eller anden form efter udgangen af folkeskolen, ligesom der var overvejende enighed om, at det tidspunkt nærmer sig, hvor man kan blive nødt til at skulle tage afgørende stilling til spørgsmålet om en udvidelse af undervisningspligten. Kommissionen var imidlertid af den opfattelse, at der under de rådende økonomiske, erhvervsmæssige samt skolemæssige forhold ikke forelå praktiske muligheder for at gennemføre en sådan almindelig udvidelse af undervisningspligten.

Kommissionen anså det dog for hensigtsmæssigt allerede nu at åbne mulighed for, som en forsøgsordning, at indføre en videregående undervisningspligt, og man foreslog derfor, at der gives de kommuner, der råder over de fornødne lærerkræfter og lokaler, og hvis skolemyndigheder ønsker som forsøg at indføre en udvidet undervisningspligt, adgang hertil. De kommuner, der herefter gennemfører forsøget, måtte have et ekstra statstilskud til imødegåelse af de med den udvidede undervisningspligt særligt forbundne udgifter; de erfaringer, de herigenem indhøster, ville senere kunne virke vejledende for andre kommuner.

I overensstemmelse hermed udformedes i

kommissionsforslaget følgende bestemmelse i § 3, stk. 1:

»En kommune kan beslutte forsøgsvis at forlænge undervisningspligten for de i kommunen hjemmehørende unge med et år efter ophøret af den almindeligt gældende undervisningspligt i henhold til § 43 i lov nr. 160 af 18. maj 1937 om folkeskolen med senere ændringer, senest lov nr. 263 af 27. maj 1950.« Et mindretal på 4 medlemmer kunne ikke tiltræde denne bestemmelse.

Ved fremsættelsen af lovforslaget i 1952/53 blev kommissionsforslaget dog ikke medtaget, idet ministeriet, uanset at man så med megen interesse på dette forslag, dog alligevel havde fundet det rigtigst, at forslaget, hvorom der ikke var opnået enighed i kommissionen, og om hvilket de modstridende meninger var af dybtgående natur, blev udskudt.

I rigsdagssamlingen 1952/53 blev lovforslaget ikke færdigbehandlet, og da forslaget i samlingen 1953/54 blev genfremsat, lagde man fra den nye regerings side afgørende vægt på, at der blev åbnet muligheder for forsøg af den heromhandlede art, og ovennævnte § 3 i kommissionsforslaget blev nu medtaget i lovforslaget. Herom udtalte ministeren i forbindelse med fremsættelsen af forslaget bl. a. følgende:

»Jeg har dog, som man vil kunne forstå, under hensyn til min stilling i kommissionen, i forslaget medtaget en bestemmelse svarende til kommissionsforslagets § 3, som var udgået af lovforslaget ved dets første fremsættelse. Jeg anser denne bestemmelse, hvorved der åbnes en vis adgang til forsøgsvis indførelse af en udvidet undervisningspligt for 14-15-årige i kommuner, som måtte ønske det og har praktisk mulighed derfor, for så betydningsfuld, at jeg har ønsket at medtage den, selv om vanskeligheder som lærermangel og lokalemangel måtte

lægge hindringer i vejen for bestemmelsens anvendelse i videre omfang. Der er her tale om forsøg af virkelig rådgivende karakter overfor fremtiden.

Dette forslag må bl. a. ses på baggrund af den stærke stigning i antallet af unge i den nævnte aldersklasse, der må forventes i de kommende år. Det kan således nævnes, at medens der i 1952 her i landet var 60.700 15-årige, vil der i 1962, 10 år senere, være 88.800, og antallet af unge i aldersgruppen 15-24 år, der i 1952 var 594.100, vil i 1962 være ikke mindre end 730.700. Denne stigning stiller allerede i dag folketingsrådet overfor et uhyre ansvar. Det er nærliggende at mene, at bevidstheden om de vanskeligheder, der vil opstå, når disse store årgange af unge kastes ud på arbejdsmarkedet, vil give stødet til, at spørgsmålet om en udvidelse af undervisningspligten udover det 14. år inden for længe tages op til alvorlig overvejelse, og i en sådan situation anser jeg det for at være af stor betydning, at man har indvundet de erfaringer, som den nu foreslåede forsøgsmæssige ordning vil give anledning til.«

Ved ændringsforslag stillet af undervisningsministeren efter indstilling af folketingsudvalget, bortfaldt imidlertid den nævnte bestemmelse (90 stemmer mod 8), og i stedet indsattes en almindelig forsøgsparagraf - den nuværende lovs § 51 - hvorefter undervisningsministeren er bemyndiget til, for så vidt angår forsøg med undervisnings- og ungdomsforanstaltninger som de i loven omhandlede, at godkende sådanne dertil sigtende afvigelser fra lovens bestemmelser om disse foranstaltningers ordning og omfang, som vil være forenelige med fastholdelsen af lovens formål.

Denne forsøgshjemmel har imidlertid alene fundet anvendelse ved godkendelsen af de tekniske forberedelseskursus.

ARBEJDSMINISTERIET.

Februar 1959.

Grundundervisning

TILRETTELAGT FOR ELEVER PÅ STATENS ARBEJDSSTEKNISKE UNGDOMSSKOLER.

Grundundervisningen er en videreførelse af den tidligere undervisning på de arbejdstekniske ungdomsskoler, men for at kunne imødekomme de øgede krav af såvel teoretisk som praktisk art, der nu stilles til eleverne fra erhvervslivets side, er undervisningen udvidet med nogle nye fag (matematik, geometri, naturlære m. v.) for på denne måde at give eleverne et bredere, elementært og fagbetonet grundlag, der tager sigte mod den følgende kursusprægede undervisnings specialkurser.

Grundundervisningens varighed er på 6 uger, og den omfatter 120 dagtimer og 24 aftentimer (fællesmøder og lønregnskab) eller ialt 144 timer, der fordeles på nedenstående faggrupper:

Dansk: 12 timer.

Undervisningen omfatter fortrinsvis øvelser i brevskrivning og udfærdigelse af rapporter over eget arbejde samt i udfyldning af dagliglivets blanketter og skemaer.

I forbindelse med disse skriftlige arbejder foretages en gennemgang af de almindeligste retskrivningsregler og gives en orientering om brugen af ordbog.

Regning: 20 timer.

Regneundervisningen tilsigter først en genoptræning i de fire regningsarter gennem løsning af forskellige opgaveark med hele tal, men af stigende sværhedsgrad. Derefter går man over til løsning af opgaveark med brøk- og procentregning samt areal- og rumfangsberegning, idet opgaverne så vidt muligt omfatter løsning af spørgsmål, der har betydning på arbejdspladsen.

Matematik: 20 timer.

Undervisningen omfatter en gennemgang af den mest elementære aritmetik og geometri, og gennem øvelser i løsning af arbejdspladsens små matematiske og geometriske problemer gives en anskuelig orientering om fagets betydning.

Naturlære: 24 timer.

Der tilsigtes en bred orientering om de almindelige fysiske og tekniske forhold. Eleverne orienteres om begreber som vægtfylde, tyngdekraft, træk og tryk, arbejde og hestekraft, varme og kulde, elektricitet, magnetisme m. v.

Materialelære: 12 timer.

Materialelære omfatter en gennemgang af almindeligt anvendte materialer som jern, træ, cement, olie, asfalt, ler, papir og glas m. v. samt en orientering om deres karakteristiske egenskaber (styrke, elasticitet, hårdhed og bearbejdelse).

Tegningslæsning: 8 timer.

Der tilsigtes en forståelse af målestoksforhold samt kendskab til de almindeligste signaturer på arbejdstegninger, idet den mere omfattende undervisning i læsning af arbejdstegninger inden for de specielle arbejdsområder gives i forbindelse med de forskellige praktiske kurser.

Samfundslære: 8 timer.

I disse timer behandles emner som »borgerpligter- og rettigheder« og »min egen- og statens regnskabsbog« samt forskellige spørgsmål vedrørende familiens stilling i samfundet.

Erhvervslære: 8 timer.

Erhvervslæren omfatter en orientering om Danmarks råstofbehov og om landets erhvervsfordeling før og nu samt orientering om de nye erhvervsområders krav og tilbud til den ikke-faglærte.

Erhvervsvejledning: 6 timer.

Der gøres rede for erhvervsvejledningens formål samt for hvilke arbejdsmuligheder, der er for den ikke-faglærte.

Arbejderbeskyttelse: 2 timer.

De hyppigste ulykkesårsager gennemgås.

Aftentimer: 24 timer.

Til gennemgang af arbejdsregnskabet samt opstilling af ugelister over det udførte arbejde suppleret med føring af et personligt regnskab for hver enkelt elev medgår 12 timer.

Fællestimerne (12 timer) er tænkt som en naturlig afrunding af de undervisningsområder, der tages op i den daglige undervisning, hvorved dagundervisningen kan gives større perspektiv. I disse timer behandles emner som kampen om råstofferne, dansk industri, rationalisering, arbejdsmandens plads i erhvervene og lignende emner.

Nettovandringen af mænd og kvinder fra land til by

På grundlag af Statistisk Departements års-oversigter »Befolkningens bevægelser« 1951/55 har kommissionens sekretariat opstillet følgende oversigt over nettovandringen af mænd og

kvinder fra rene landkommuner til kommuner med mere bymæssig bebyggelse af forskellig karakter:

	0-14 år			15-19 år			20-29 år		
	Mænd	Kvinder	Ialt	Mænd	Kvinder	Ialt	Mænd	Kvinder	Ialt
1951	346	1100	1446	1406	3348	4754	2828	629	3457
1952	351	721	1072	1370	3842	5212	2445	779	3224
1953	502	857	1359	1325	4371	5696	2679	593	3272
1954	419	1160	1579	1441	4278	5719	3129	744	3873
1955	÷ 19	719	700	1330	3990	5320	3284	493	3777

	30-49 år			50 år og derover			Ialt		
	Mænd	Kvinder	Ialt	Mænd	Kvinder	Ialt	Mænd	Kvinder	Ialt
1951	979	729	1708	1210	1368	2578	6769	7174	13943
1952	714	433	1147	1047	1267	2314	5927	7042	12969
1953	951	474	1425	1102	1293	2395	6559	7588	14147
1954	1102	684	1786	1254	1524	2778	7345	8390	15735
1955	947	349	1296	1151	1384	2535	6693	6935	13628

Kun for de nævnte år foreligger der et tilfredsstillende statistisk materiale om nettovandringen fra rene landkommuner, idet disse kun i denne periode har været udskilt til særlig statistisk behandling.

Tallene giver imidlertid ikke et nøjagtigt billede af den totale vandring fra landdistrikter

til bymæssige bebyggelser, idet statistikken kun opererer med hele kommuner og derfor ikke kan udskille de landbrugsdistrikter, der ligger i kommuner, som ikke kan betegnes som »rene landkommuner«. Tallene giver dog formentlig tilnærmelsesvis udtryk for størrelsen af den samlede nettovandring fra land til by.

17. marts 1959

Statistisk belysning af de unges beskæftigelsesforhold

1. Problemstilling.

Hvor mange unge i aldersgrupperne 14-17 år og 18-23 år er beskæftiget ude i erhvervs-livet, men uden at gennemgå en systematisk - praktisk eller teoretisk - uddannelse?

2. Foreliggende bestandopgørelser over de unges erhvervsfordeling.

Ifølge folketællingen 1955 var der i dette år i alt beskæftiget 169.000 unge 14-17 årige ved erhvervsmæssigt arbejde.

Af de i alt 87.000 drenge var 19.000 beskæftiget som ufaglærte arbejdere uden for landbruget.

Af i alt 82.000 piger beskæftigedes 12.000 ved ufaglært arbejde eksklusiv husligt arbejde i hjemmene.

Tabel 1.

14—17 årige, beskæftigede ved erhvervsmæssigt arbejde, fordelt efter fag og køn. 1955.

	drenge	piger
Funktionærer og teknikere		
Kontorpersonale	2200	7800
Butikspersonale	7800	8100
Iøvrigt	1400	3000
Ialt	11400	18900
Arbejdere		
Faglærte	25700	3000
Medhj. v. landbrug m.v.	31100	ca. 700
Ufaglærte i industri, håndværk m.v.	6100	7000
Andre ufaglærte (lager- og pakhusarbejdere, bude, skibsdrenge, rengørings- og køkkenpersonale m. v.)	12900	5000
Ialt	75800	15700
Husmedhjælp inkl. døtre besk. ved husgerning i hjemmet		ca. 47600
Tilsammen	87200	82000

Folketællingen 1955 giver ikke specificerede oplysninger om beskæftigelsen i aldersgruppen 18-23 år.

Fra folketællingen 1950 findes ganske vist særskilte oplysninger om erhvervsbeskæftigelsen for henholdsvis 14—17 årige, 18—19 årige og 20—24 årige. Det vil imidlertid ikke være rimeligt at lægge disse tal til grund for en belysning af de unges fordeling på beskæftigelse i de senere år, da der bl. a. er sket meget betydelige ændringer i de unges beskæftigelse ved landbruget. I årene fra 1941-48 faldt den årlige tilgang til landbruget således fra 14.000 til 8.000 mand, og dette vil, efterhånden som de unge vokser op i ældre aldersklasser, virke i retning af en stærkt formindsket tendens til bortvandring fra landbruget.

3. De 14-17 åriges erhvervshyppighed.

Den forlængede skolegang har ført til en betydelig nedgang i de unges erhvervshyppighed i årene efter 1950. Som det fremgår af tabel 2, er antallet af unge, beskæftiget i erhvervene, kun steget med ca. 5.000 fra 1950 til 1958, medens det samlede antal unge i samme periode er forøget med 59.000.

4. Den årlige tilgang af unge 14-17 årige til erhvervslivet og fordelingen af denne tilstrømning til forskellige dele af arbejdsmarkedet.

Drenge.

Skoleudskrivningerne af 14-17 årige drenge, der i årene 1948-55 gennemsnitligt udgjorde 28.000, har siden været stigende til 32.000 i 1958. Samtidig er tilgangen til arbejdsmarkedet steget fra gennemsnitlig 27.000 i årene 1948-55 til 31.000 i 1958.

I de senere år er årligt 14-16.000 drenge gået ind i uddannelsespladser (i. h. t. lærlingeloven eller af tilsvarende omfang), medens de øvrige

Tabel 2.

14—17 årige	1950	1955	1956	1957	1958
Samlet antal	237.000	259.000	270.000	286.000	296.000
Beskæftiget i erhvervene . .	169.000	169.000	170.000	172.000	172.000

ca. 15.000 drenge eller knap 50 % er gået ind i beskæftigelse ved arbejde uden systematisk uddannelse, heraf ca. 8.000 ved landbrug, *godt 2.000 inden for industri og håndværk, godt 1.000 i handel og administration og godt 3.000 ved sø- og landtransport.*

Medens tilgangen af drenge til arbejdsmarkedet fra 1948-55 til 1958 er steget med ca. 13%, er tilgangen til uddannelsespladser kun steget med 11% i samme periode. Der har således været en forholdsvis beskeden tendens til stigning i den andel af drengene, der ikke får nogen uddannelse i forbindelse med deres erhvervsbeskæftigelse.

Piger.

Skoleudskrivningerne af 14-17 årige piger er steget fra 28.000 i 1948-55 til 32.000 i 1958. I samme periode er tilgangen til arbejdsmarkedet steget fra 25.000 til 28.000. I de senere år

er knap 7.000 piger gået ind i uddannelsespladser; af de øvrige godt 21.000 piger - svarende til ca. 4/5 af pigerne — der blev beskæftiget inden for områder uden uddannelse, beskæftiges 16.000 ved husligt arbejde i private husholdninger, virksomheder m. v., *godt 2.000 inden for håndværk og industri og knap 4.000 i handel og administration.* I modsætning til drengene har der i de senere år været en svag tendens i retning af en nedgang i den andel af pigerne, der ikke ret umiddelbart efter skolegangens ophør påbegynder en erhvervsmæssig uddannelse, men det er fremdeles en langt større del af pigerne end af drengene, der ikke går ind i en uddannelsesstilling. Ved bedømmelse af pigernes uddannelseshyppighed må det dog erindres, at en del piger påbegynder en uddannelse efter det fyldte 18. år (sygeplejerske, barneplejerske, socialrådgiver m. v.).

Tabel 3.

Skoleudskrivningerne og tilgangen af 14-17 årige drenge og piger til arbejdsmarkedet.

Drenge	1948-55	1956	1957	1958
Skoleudskrivninger.	28.000	31.000	31.000	32.000
Tilg. til arbejdsmarkedet . .	27.000	30.000	31.000	31.000
Til uddannelsespladser_____	15.000	15.000	16.000	16.000
Til landbrug.	8.000	8.000	8.000	8.000
Til arbejde uden uddannelse uden for landbruget_____	4.000	7.000	7.000	7.000
Piger	1948-55	1956	1957	1958
Skoleudskrivninger.	28.000	30.000	31.000	32.000
Tilg. til arbejdsmarkedet . .	25.000	26.000	27.000	28.000
Til uddannelsespladser . . .	5.000	6.000	7.000	7.000
Til husligt arbejde*).	12.000	12.000	12.000	13.000
Til arbejde uden uddannelse ekskl. husligt arbejde i private husholdninger. . .	8.000	8.000	8.000	8.000

*) Medhjælp i private husholdninger incl. landbrug, hjemmeverende døtre og rengøringspersonale.

5. Skøn over den fremtidige udvikling.

De igangværende tendenser til en forlænget skolegang fører til, at tilgangen af unge til arbejdsmarkedet i de nærmeste år fremover vil vise en jævner og svagere stigning, end man kunne forvente ud fra den stærke stigning i fødselstallene i 1940-erne. Under forudsætning af gunstige beskæftigelsesvilkår vil det ikke være urimeligt at antage, at de unge fra de store årgange i de nærmeste år fremover får om-

trent samme uddannelseschancer som forud for 1955.

Der vil imidlertid ske en ret betydelig stigning i det absolutte antal af drenge, der ikke får nogen oplæringsmuligheder inden for de arbejdsområder, hvor de som voksne senere vil blive beskæftiget.

Den stigende tilgang af drenge, der ikke kommer i lære, vil næppe finde beskæftigelse i landbruget, da man må regne med, at landbrugets arbejdskraftsbehov fortsat vil falde.

Undersøgelse i 1956/57 af ungdomsskolens elevers beskæftigelse

Til belysning af ungdomsundervisningens betydning har statskonsulenten for undervisningsministeriet i sager vedr. ungdomsundervisningen opstillet følgende oversigt, der er udarbejdet på grundlag af en i 1956/57 foretagen undersøgelse af *ca. 12.000 elevers beskæftigelse* (oplysningerne indhentet fra ungdomsskolerne gennem de respektive amsungdomsnævne).

	Landk.	Købstæder	København	Ialt
Antal ungdomsskoler 56/57	154	70	6	230
Antal elever 56/57	4308	6946	871	12125

1. Mænd/ kvinder — antal år*) i ungdomsskolen

Unge piger	7100 = 59%	1. år: 5217 = 73,5 %	
		2.-4. år: 1883 = 26,5 %	
Unge mænd	5025 = 41%	1. år: 3955 = 78,7 %	
		2.-4. år: 1070 = 21,3 %	

*) Minimumstimal pr. år: aftenundervisningen, 90 timer, eftermiddagsundervisning, 64 timer.

Ca. $\frac{3}{4}$ af al undervisning gives som aftenundervisning.

I købstæder o. lign. omfatter undervisningen som regel 100-150 timer pr. år. (september-marts incl.).

2. Fordeling efter erhverv

	Mænd		Kvinder		Mænd + kvinder	
	antal	relativ fordeling	antal	relativ fordeling	antal	relativ fordeling
a. Budplads o. l.	1109	22,1	93	1,3	1202	9,9
b. Fabrik o. l.	762	15,2	641	9,0	1403	11,6
c. Hjemmegående	299	6,0	662	9,3	961	7,9
d. I huset halv dag	-	-	466	6,6	466	3,8
e. I huset hel dag	-	-	2767	39,0	2767	22,8
f. Lærlinge	603	11,8	334	4,7	937	7,7
g. Eksamensskole	430	8,6	711	10,0	1141	9,4
h. Eksamensfri skole	338	6,7	482	6,8	820	6,8
i. Landbrug	1186	23,6	64	0,9	1250	10,3
k. Andre beskæftigelser, beskæft. ej opgivet	298	6,0	880	12,4	1178	9,8
Ialt	5025	100,0	7100	100,0	12125	100,0

Statskonsulenten anfører 23. marts 1959, at en større andel af relevantallet end i ovenstående skema a, b, e, h og i erhvervene formentlig i dag har

Kommissionens undersøgelse i februar 1959 af beskæftigelses- og uddannelsesforhold i industrien for ikke-faglærte under 18 år

I forbindelse med de af kommissionen om uddannelse af ikke-faglærte fremsatte forslag til unges uddannelse har kommissionen fundet det ønskeligt at fremskaffe et materiale om de bestående beskæftigelses- og uddannelsesforhold m. v. for unge ikke-faglærte under 18 år inden for industrien.

Udover det i bilag 13, 14 og 15 gængsne statistiske materiale m.v. fandtes intet aktuelt eller tilstrækkeligt materiale, hvorfor kommissionens sekretariat i samarbejde med Dansk Arbejdsgiverforening har foretaget en opstilling af arbejdsgiverforeningens statistiske materiale vedrørende ungarbejdere og suppleret dette med en interviewundersøgelse inden for en række virksomheder.

Det indsamlede materiale, som der nærmere er redegjort for i det følgende, er blevet bearbejdet af *cand. polit. Henry Grünbaum, Dansk Arbejdsmands Forbund, kontorchef, cand. polit. C. J. Clemmensen, Dansk Arbejdsgiverforening, ekspeditionssekretær Hans Hansen, Centralarbejdsanvisningen for København og Frederiksberg samt kommissionens sekretariat.*

A. Beskæftigelsestal for Dansk Arbejdsgiverforening

Ved folketællingen i 1955 har man optalt 6.100 arbejdsdrengene og 7.000 arbejds piger under håndværk og industri. Endvidere er det konstateret, at antal beskæftigede unge i erhvervene kun er steget ubetydeligt fra 1955 til 1958 (knap 2 pct.), jfr. Arbejdsmarkedsrådets notat af den 17. marts 1959 (bilag 14).

Det er derfor muligt at sammenligne med Dansk Arbejdsgiverforenings beskæftigelsestal ultimo juli kvartal 1958, som disse industrivis er anført i hosstående tabel. Dog må bemærkes, at ungarbejderantallet sæsonmæssigt ligger højt i juli kvartal, idet det eksempelvis er 8 pct. højere end i april og januar kvartaler.

Som man ser i tabellen beskæftiges ca. 7.000 arbejdsdrengene og 4.800 arbejds piger under arbejdsgiverforeningen. Når man skal sammenligne med folketællingens ovenanførte tal, må man imidlertid fratække unge under handel, transportindustri samt diverse, der her hovedsagelig omfatter kontoransatte. Herved kommer man ned på 4.800 arbejdsdrengene og 4.100 arbejds piger under arbejdsgiverforeningen, d.v. s. henholdsvis 79 pct. og 59 pct. af folketællingens tal. Tages sæsonbevægelser og forskydninger fra 1955 til 1958 i betragtning, kan man regne med, at *75 pct. af alle arbejdsdrengene og godt halvdelen af alle arbejds piger er beskæftiget under Dansk Arbejdsgiverforening i industri og håndværk.*

Af tabellen ser man industrivis antal ufaglærte mandlige arbejdere incl. arbejdsdrengene og antal ufaglærte kvindelige arbejdere incl. arbejds piger. Endvidere antal arbejdsdrengene og antal arbejds piger og disses antal i pct. af samtlige henholdsvis mandlige og kvindelige arbejdere. Yderligere er antallet af arbejdsdrengene og arbejds piger relativt fordelt på de enkelte industrier.

Det ses, at *jernindustri og trævareindustri beskæftiger særlig mange arbejdsdrengene.* Det samme er tilfældet i transport, hvor de unge dog næsten alle er beskæftiget under Danmarks Rederiforening, d.v.s. med skibsfart. *Beklædningsindustrien beskæftiger over 1/3 af alle arbejds pigerne,* og herefter kommer tekstilindustri, når bortses fra diverse, hvor hovedparten er kontoransatte og ikke egentlige arbejds piger.

I beklædningsindustrien udgør arbejdsdrengene i øvrigt 36 pct. af de mandlige ansatte, og arbejds pigerne knap 16 pct. af kvinderne. Også møbelindustri og trævareindustri har relativt mange arbejdsdrengene og ligeledes gummiindustri og grafisk industri. For arbejds pigerernes vedkommende udgør de en betydelig del af den

*Voksne og ufaglærte mandlige og kvindelige arbejdere under
Dansk Arbejdsgiverforening.
ultimo juli kvartal 1958*

	Samtl. ufagl. mdl. arb. incl. arb.- dreng	Samtl. ufagl. kvdl. arb. incl. arb.- piger	Heraf		Antal arb.- dreng i pct. af samtl. ufagl. mænd	Antal arb.- piger i pct. af samtl. ufagl. kvinder	Relativ fordeling	
			Ar- bejds- dreng	Ar- bejds- piger			Ar- bejds- dreng	Ar- bejds- piger
Nærings- og nydelsesmiddelindustrien	5.535	6.390	56	356	1,0	5,6	0,8	7,4
Drikkevarerindustri	4.825	1.526	80	-	1,7	-	1,1	
Tobaksindustri	.777	4.697	72	131	9,3	2,8	1,0	2,7
Tekstilindustri	5.453	9.889	185	622	3,4	6,3	2,7	13,0
Beklædningsindustri	.754	10.480	274	1.653	36,3	15,8	3,0	34,4
Trævareindustri	4.472	331	715	6	16,0	1,8	10,2	0,1
Møbelindustri	.715	313	212	20	29,7	6,4	3,9	0,4
Papir- og papirvarerindustri	3.050	2.955	70	428	2,3	14,5	1,0	8,9
Grafisk industri	2.250	3.179	262	492	11,6	15,5	3,8	10,3
Læder- og lædervareindustri	.749	244	42	48	5,6	19,7	0,6	1,0
Gummiindustri	1.657	1.451	230	46	13,9	3,2	3,3	1,0
Kemisk industri	7.550	1.621	35	10	0,5	0,6	3,3	0,2
Sten, ler- og glasindustri	11.573	1.998	240	154	2,1	7,7	3,4	3,2
Jernindustri	36.085	9.178	1.914	130	5,3	1,4	27,4	2,7
Anden fremstillingsvirksomhed	1.367	999	129	40	9,4	4,0	1,8	0,8
Byggeindustri	24.334	35	306	3	1,3	8,6	4,4	0,1
Handel	18.374	680	95	4	5,2	0,6	1,4	0,1
Transport	14.992	7.168	1.841	-	12,3	-	26,4	
Diverse	3.248	11.991	227	660	7,0	5,5	3,3	13,7
Ialt	147.760	75.125	6.985	4.803	4,7	6,4	100,0	100,0

kvindelige arbejdskraft i læder- og lædervareindustri, grafisk industri og papir- og papirvarerindustri, foruden som nævnt beklædningsindustrien. 27 pct. af samtlige arbejdsdreng er dog beskæftiget under jernindustrien. Transport (skibsfarten) tegner sig for 26 pct. og trævareindustrien for 10 pct.

Af arbejds pigerne er 34 pct. beskæftiget i beklædningsindustrien, medens diverse (kontorfaget) tegner sig for 14 pct., tekstilindustrien for 13 pct. og grafisk industri (bogbinderier) 10 pct.

Arbejdsdreng og arbejds piger beskæftiges sjældent med samme arbejde, og derfor er de også forskelligt fordelt på industrier.

B. Interviewundersøgelse i februar 1959.

1. Hvor stort et område dækkes af undersøgelsen.

Ultimo april kvartal 1958 beskæftigede arbejdsgiverforeningens medlemmer 10.900 ungarbejdere. Heraf var 1.800 beskæftiget under

Danmarks Rederiforening og 700 på kontorer. Fratrækkes disse samt 400 unge kvinder under den grafiske industri med specielle aflønningsforhold og 400 i øvrigt fra specificerede områder, kommer man ned på 7.600 ungarbejdere. Alle disse 7.600 ungarbejdere er blevet fordelt virksomhedsvis, og man har herefter *udvalgt 63 virksomheder, hvoraf 27 er beliggende i hovedstaden og 36 i provinsen.*

Kriteriet for udvælgelsen har været antal beskæftigede ungarbejdere. Man har udvalgt de fleste virksomheder med 20 ungarbejdere og derover, samt et udsnit blandt virksomheder med 10-20 unge. Ved valget af virksomheder er tilstræbt mindst et par virksomheder for hver industri med jævn fordeling på hovedstad og provins. I industrier, hvor der er mange ungarbejdere, er der naturligvis udvalgt flere virksomheder.

I følgende tabel vises virksomhedsudsnittets størrelse og den procentvise andel af antal arbejdere i nogle industrier. Der er, som man ser, betydelige forskelle i procenterne fra industri til industri, hvilket er en naturlig følge af,

at man ved udvælgelsen har *udtaget næsten alle virksomheder med over 20 ungarbejdere* og virksomhedernes fordeling efter størrelse er forskellig fra industri til industri. En skævhed har indsneget sig for den grafiske industris vedkommende, idet man her kun har virksomheder i hovedstaden, og disse er endda ensidige, fordi det er virksomheder, der kun i begrænset omfang må uddanne lærlinge. Mange bogtrykkerier har eksempelvis bude som efterhånden kommer i lære, men ingen af disse har beskæftiget så mange unge, at de har kunnet komme med blandt de udvalgte virksomheder.

	Antal ungarb.	Heraf med i undersøgelsen	
		Absol. tal	fielat. tal
Nærings- og nydelsesmiddelindustri	409	216	53
<i>Chokoladefabrikker</i>	<i>2 jo</i>	<i>164</i>	<i>66</i>
<i>Kiks- og biscuitfabriker</i>	<i>104</i>	<i>37</i>	<i>36</i>
<i>Brødfabriker</i>	<i>19</i>	<i>15</i>	<i>79</i>
<i>løvrigt</i>	<i>36</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Tobaksindustri	206	112	54
Tekstilindustri	659	269	41
Beklædningsindustri	1.546	482	31
<i>Skotejsindustri</i>	<i>898</i>	<i>28j</i>	<i>32</i>
<i>løvrigt</i>	<i>648</i>	<i>199</i>	<i>31</i>
Trævareindustri	673	119	18
Møbelindustri	201	116	58
Papir- og papirvareindustri	242	35	14
Grafisk industri	573	53	9
<i>Dag- og ugeblade</i>	<i>96</i>	<i>41</i>	<i>43</i>
<i>Bogbinderier</i>	<i>258</i>	<i>12</i>	<i>j</i>
<i>løvrigt (bogtrykkerier m. v.)</i>	<i>219</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Gummiindustri	274	158	58
Sten-, ler- og glasindustri	383	194	51
<i>Glasværker</i>	<i>72</i>	<i>44</i>	<i>61</i>
<i>Keramisk industri</i>	<i>244</i>	<i>150</i>	<i>61</i>
<i>løvrigt</i>	<i>6j</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Jernindustri	1.791	393	22
Diverse områder	646	19	3
Ialt 7.603	2.147	28	

Totalt er 28 pct. af ungarbejderne med i undersøgelsen, og som man ser, er der på adskillige områder en ret høj dækningsprocent. Man kunne dog tænke sig, at der er indført en skævhed ved systematisk at udvælge de større virksomheder. Derfor har man telefonisk henvendt sig til 12 virksomheder i hovedstaden, som beskæftiger 1-2 arbejdsdrenge for at høre om forholdene her er anderledes. Dette viste sig dog ikke at være tilfældet.

Ser man på antallet af virksomheder er det procentvis kun en mindre del, man har med. Under arbejdsgiverforeningen var der 1.707 virksomheder, som beskæftigede ungarbejdere, og heraf har man spurgt 63 direkte og 12 pr. telefon. Dette giver en procent på 4,4.

I nedenstående oversigt vises, hvorledes ungarbejdere er fordelt, d. v. s., hvor mange virksomheder, der har 1 ungarbejder, 2 ungarbejdere o. s. v.

I de undersøgte virksomheder skulle man beskæftige 2.147 ungarbejdere, d. v. s. 28 pct. af samtlige. Dette er på baggrund af beskæftigelsestallet ultimo april kvartal 1958. Det faktiske antal beskæftigede ungarbejdere på de udspurgte virksomheder pr. februar 1959 var lavere - nemlig 1.946.

Der er foran nævnt, at man har spurgt de fleste virksomheder med 20 ungarbejdere og derover, samt et udsnit af virksomheder mellem 10 og 20 arbejdere. Blandt virksomheder med over 20 ungarbejdere er udeladt nogle, som må formodes at have samme forhold som tilsvarende virksomheder i undersøgelsen. Eksempelvis er en stor gummifabrik udeladt, fordi denne branche anses for dækket gennem de medtagne virksomheder.

711 virksomheder beskæftigede	1 ungarbejdere	= 711 ungarbejdere
311 -	2 -	= 622 -
163 -	3 -	= 489 -
104 -	4 -	= 416 -
78 -	5 -	= 390 -
55 -	6 -	= 330 -
43 -	7 -	= 301 -
38 -	8 -	= 304 -
32 -	9 -	= 288 -
86 -	10-14 -	= 1.008 -
29 -	15-19 -	= 489 -
57 -	20 - og derover	= 2.255 -

1707 virksomheder beskæftigede

7.603 ungarbejdere

2. Antal beskæftigede arbejdere på de udvalgte virksomheder.

I nedenstående tabel er anført arbejdskraftens fordeling i de interviewede virksomheder.

	Antal virks.	Fagl. mænd	Ikke fagl. mænd	Kvin-der	Lær-linge	Arb. drenge	Arb. piger	Samtl. arb.
Nærings- og nydelsesmiddelindustri	6	99	212	492	8	3	107	921
<i>Chocoladefabrikker</i>	3	52	102	286	8	3	78	529
<i>Kiks- og biscuitfabrikker</i>	1	34	58	5	-	-	17	114
<i>Brødfabrikker</i>	2	13	52	201	-	-	12	278
<i>Andre</i>	-	-	-	-	-	-	-	-
Tobaksindustri	2	551	191	1781	54	5	72	2654
Tekstilindustri	8	46	402	1549	2	32	237	2268
Beklædningsindustri	11	168	221	1229	134	101	296	2149
<i>Skotøjsindustri</i>	3	141	175	444	114	88	120	1.082
<i>løvrigt</i>	8	27	46	785	20	13	176	1.067
Trævareindustri	6	143	556	86	8	107	2	902
Møbelindustri	2	101	322	82	16	101	10	632
Papir- og papirvareindustri	2	29	435	181	2	17	18	682
Grafisk industri	3	988	288	398	70	56	26	1.826
<i>Dag- og ugeblade</i>	2	945	276	359	66	52	-	1.698
<i>Bogbinderier</i>	1	43	12	39	4	4	26	128
<i>løvrigt (bogtrykkerier m. v.)</i>	-	-	-	-	-	-	-	-
Gummiindustri	2	82	947	745	11	132	26	1943
Sten-, ler- og glasindustri	2	367	585	488	23	87	97	1647
<i>Glasværker</i>	1	165	311	75	7	52	-	610
<i>Keramisk industri</i>	1	202	274	413	16	35	97	1037
<i>løvrigt</i>	-	-	-	-	-	-	-	-
Jernindustri	18	3.408	4.758	2.488	914	394	1	11.963
Diverse	1	194	70	5	42	19	-	330
Ialt	63	6.176	8.987	9.524	1.284	1.054	891	27.917
Relativ fordeling		22,1	32,2	34,1	4,6	3,8	3,2	100,0

Arttallet af lærlinge udgør 4,6 pct. af arbejderantallet.
Arbejdsdrene udgør 3,8 pct. og arbejds pigerne 3,2 pct.

3. De unges aldersfordeling.

Antallet af ikke-faglærte under 18 år på de interviewede virksomheder er i nedenstående oversigt fordelt på 14, 15, 16 og 17 årige.

	14 år		15 år		16 år		17 år		Ialt	
	M.	Kv.	M.	Kv.	M.	Kv.	M.	Kv.	M.	Kv.
Nærings- og nydelsesmiddelindustri		14	1	24	-	37	2	32	3	107
Tobaksindustri	3	1	1	7	-	29	1	35	5	72
Tekstilindustri	7	25	7	55	7	82	11	75	32	237
Beklædningsindustri	22	43	34	82	31	90	14	81	101	296
Trævareindustri	28	1	34	1	31	-	14	-	107	2
Møbelindustri	20	-	35	-	26	2	20	6	101	10
Papir- og papirvareindustri	1	3	2	2	3	9	11	4	17	18
Grafisk industri	21	3	18	5	14	9	3	9	56	26
Gummiindustri	22	8	36	8	40	6	34	4	132	26
Sten-, ler- og glasindustri	15	14	28	10	26	48	18	25	87	97
Jernindustri	67	-	116	-	130	1	81	-	394	1
Anden fremstillingsvirksomhed	4		6	-	5	-	4	-	19	
Ialt	210	112	318	196	313	313	213	271	1054	892
I pct. af de undersøgte	20	13	30	22	30	35	20	30	100	100

Det må ved bedømmelsen af tallene *tages i betragtning, at skolepligten først ophører med udgangen af det skoleår, hvor eleverne fylder 14 år*, således at der herved vil være en begrænsning i antallet af 14-årige, der er til rådighed på arbejdsmarkedet. En lignende, men svagere tendens vil kunne være gældende for de 15-årige, idet en del elever fortsætter skolegangen i 8. klasse. Det kan tænkes, at dette forhold alene er forklaringen på, at aldersfordelingen viser, at der er *en stigning i aldersgrupperne til og med det 16. år*. Det kan dog også have betydning, at ungarbejdere under 16 år ifølge arbejderbeskyttelsesloven ikke må beskæftiges ved visse maskiner. At antallet af 17-årige er faldende hænger formentlig sammen med, at især en del af drengene har fået lærepladser, medens der for pigernes vedkommende kan være tale om et begyndende frafald på

grund af giftermål og/eller graviditet. Endelig kan der for 17-åriges vedkommende være tale om, at der opgives en højere alder end den virkelige for at opnå adgang til de voksnes arbejde og løn.

Hovedindtrykket er, at *aldersfordelingen er et udtryk for, at netop denne arbejdskraft har været til rådighed på markedet. Virksomhederne synes i almindelighed ikke at lægge afgørende vægt på ungarbejdernes alder og stiller ikke krav om at have ungarbejdere i en bestemt aldersklasse.*

4. De unges beskæftigelse.

I den følgende tabel er angivet, hvorledes ikke-faglærte under 18 år er beskæftiget inden for de interviewede virksomheder, idet beskæftigelsens karakter nærmere fremgår af kommentarerne til tabellen.

	Arbejde ved maskiner		Direkte i produktionen				Indirekte			
	M.	Kv.	Håndarbejde M.	Håndlanger M.	Kv.	Ialt M.	Kv.	Bud, piccolo, andet arbejde M.	Kv.	
Nærings- og nydelsesmiddelindustri . . .		24		76	3	6	3	106		1
Tobaksindustri				6	3	63	3	69	2	3
Tekstilindustri	4	66	2	144	13	23	19	233	13	4
Beklædningsindustri	23	101	64	126	13	53	100	280	1	16
Trævareindustri			20		84	2	104	2	3	
Møbelindustri			5	6	96	4	101	10		
Papir- og papirvareindustri	5	6	6	12	6		17	18		
Grafisk industri		13		13	4		4	26	52	
Gummiindustri	4			26	128		132	26		
Sten-, ler- og glasindustri			12	89	75	8	87	97		
Jernindustri		10	46		203		259		135	1
Anden fremstillingsvirksomhed			9		10		19			
	Ialt	46 210	164	498	638	159	848	867	206	25
I o/ af ialt	M. 10 5 4 Kv. 8 9 2	4 23	16	56	60	18	80	97	20	3

I *tekstil- og beklædningsindustrien, den grafiske industri (bogbinderi), sten-, ler- og glasindustrien (keramisk industri)*, er det ret almindeligt, at pigerne gennemgår en *elevuddannelse*, og fordelingen af de, der er beskæftiget ved de tre førstnævnte industrier er derfor påvirket af, at disse elever i hovedsagen beskæftiges ved samme arbejdsfunktioner som den voksne arbejdskraft, herunder lettere arbejde ved maskiner. - Elevuddannelserne er som regel specielle for den enkelte virksomhed og kan variere fra 4 ugers varighed og helt op til 3 år. Elevuddannelser forekommer også i tobaksindustrien.

Arbejdet ved maskiner består i de øvrige industrier som regel i betjening af hæfte- og pakkemaskiner samt enkelte andre lettere maskiner.

Håndarbejdet omfatter pakning, vejning, tælling, banderolering, etikettering, afklipping, oprulning, sammenlægning, stemping, adskillelse, indfedtning, aftørring, pudsning o. lign. ukomplicerede arbejder.

Af tallene fremgår, at det overvejende antal ungarbejdere er beskæftiget direkte i produktionen, men besvarelserne af de øvrige spørgsmål viser tydeligt, at *det i virkeligheden alene er pigerne (elever og udlærte elever samt pakkersker o. lign.), der udfører de samme arbejdsprocesser som de voksne arbejdere. Næsten alle drengene og vel ca. 25 pct. af pigerne udfører hjælpearbejde eller håndlangerarbejde uden væsentligt sammenhæng med den senere voksne beskæftigelse.*

5. Beskæftigelse og uddannelse.

Under punkt 4 blev det nævnt, at en del unge gennemgår en elevuddannelse (fra 4 uger og op til 3 år) i forbindelse med deres arbejde. En sådan uddannelse vil i reglen have direkte sigte på de voksnes arbejde.

Det samme er også tilfældet for lærlingene.

Men for størsteparten af de unge, der ikke får nogen systematisk uddannelse, er det derimod tvivlsomt, hvad deres beskæftigelse kan betyde for dem i uddannelsesmæssig henseende ved deres senere arbejde som voksne ikke-faglærte.

Til nærmere belysning af beskæftigelses- og uddannelsesforholdene for de unge i industrien har følgende spørgsmål været medtaget i undersøgelsen:

- er det almindeligt, at ungarbejdere efterhånden kommer i lære på eller uden for virksomheden,
- er det almindeligt, at ungarbejdere forbliver i virksomheden, efter at de er blevet voksne, d. v. s. over 18 år,
- overgår ungarbejderne til andet arbejde inden for virksomheden, når de ved 18 års alderen skal have løn som voksne,
- årsagerne til ungarbejdernes fratræden fra virksomheden.

Besvarelserne af disse spørgsmål bærer i de fleste tilfælde præg af at være baseret på et skøn og giver anledning til følgende bemærkninger:

De unge piger, der gennemgår en elevuddannelse, kommer sjældent i lære, men bliver som regel i virksomhederne ved samme arbejde, når de fylder 18 år. De fratræder som regel af personlige grunde.

Arbejdspiger, der beskæftiges ved samme arbejde som voksne uden at have gennemgået elevuddannelse (hovedsagelig pakkersker), kommer som regel ikke i lære, men *forbliver ret ofte i virksomhederne, når de fylder 18 år* og beholder da det arbejde, de er vant til.

Piger, der beskæftiges ved hjælpearbejde og håndlangerarbejde, kommer i almindelighed heller ikke i lære og kan som regel *ikke blive i virksomhederne, når de fylder 18 år*. I hvert fald må de så gå over til andre arbejdsfunktioner.

For *drengenes* vedkommende tager en del efter afsluttet skolegang midlertidigt arbejde som ungarbejdere, medens de venter på læreplads.

Undersøgelsen har vist, at *mellem en tredie-*

del og halvdelen af arbejdsdrene kommer i lære, og der er på dette område ingen forskel på hovedstaden og provinsen. 95 pct. af arbejdsdrene i de undersøgte virksomheder er beskæftiget, hvor der også er lærlinge og 98 pct. af lærlingene er beskæftiget, hvor der er arbejdsdreng, så den anførte procent berøres ikke synderligt af, at en mindre andel af arbejdsdrene muligvis kommer i lære fra de virksomheder, hvor der ikke er lærepladser.

39 af virksomhederne beskæftiger både lærlinge og arbejdsdreng og i 25 af disse tages lærlingene blandt arbejdsdrene. I 19 virksomheder tages endda hovedparten af lærlingene blandt arbejdsdrene. Disse 19 virksomheder beskæftiger 755 lærlinge og 462 arbejdsdreng.

I jernindustrien forventes godt halvdelen af arbejdsdrene at komme i lære, medens man i alle industrier tilsammen venter at knap en trediedel finder læreplads.

Besvarelserne efterlader således det indtryk, at flertallet af arbejdsdrene ikke kommer i lære. Da drengenes arbejde hovedsagelig er hjælpearbejde, håndlangerarbejde eller budtjeneste, hører det *i de fleste industrier til undtagelserne, at drengene forbliver i virksomheden, når de fylder 18 år*; de er klar over, at beskæftigelsen er af midlertidig art og fratræder derfor som regel, inden de fylder 18 år.

I de industrier eller virksomheder, hvor de kan blive, overgår de *til andet arbejde, når de fylder 18 år*.

6. Begrænsninger for ungarbejdernes beskæftigelse.

Det har været undersøgt, om de unges beskæftigelse ved samme arbejde som voksne hindres af arbejderbeskyttelsesloven, overenskomstforhold, manglende oplæring eller manglende fysik.

Af de 63 virksomheder anførte 40 arbejderbeskyttelsesloven, 29 overenskomstforhold, 9 manglende oplæring og 4 manglende fysik som hindringer for ungarbejderes beskæftigelse ved samme arbejde som voksne. *Den væsentligste årsag til, at arbejderbeskyttelsesloven anføres hyppigst som hindring*, er, at den forhindrer *skifteholdsarbejde*.

Flere virksomheder giver dels af sikkerhedsgrunde og dels af hensyn til, at maskinerne og materialerne er kostbare, afkald på at lade ungarbejdere arbejde ved maskiner - ganske uanset arbejderbeskyttelseslovens forbud.

Civil uddannelse af frivillige i forsvaret

Bilag 2 til det af forsvarsministeren den 5. marts 1959 i folketinget fremsatte forslag til lov om forsvarets organisation m. v.

I bemærkningerne til § 9 i nærværende lovforslag er anført, at det i forbindelse med en udvidelse af forsvarets frivillige personel er hensigten for dette personel at søge etableret et uddannelsessystem, der skal kunne indpasses i tjenesten, og endvidere at yde hjælp til de frivillige, der efter tjenestetidens udløb er interesseret i at gennemgå en uddannelse, som de ikke har kunnet opnå i tjenestetiden.

Med behørig hensynstagen til den militære gavn tjeneste, der må kræves af det frivillige personel, kan det forudsættes, at der — bortset fra elevtiden — vil kunne afsættes indtil 60-70 undervisningsdage årlig, enten fordelt med f. eks. 2 dage ugentlig i 30-35 uger eller i tilsvarende længere sammenhængende perioder. Ved enkelte tjenestesteder, f. eks. NIKE-batterierne, vil der måske vise sig mulighed for at anvende længere tid til uddannelsesformål. Medens man f. eks. i hæren formentlig normalt af hensyn til varetagelsen af tjenesten vil vælge at fordele uddannelsen over hele tjenestetiden, vil man f. eks. i flåden på grund af tjenesten til søs antagelig være henvist til at *give* uddannelsen i længere sammenhængende tidsrum.

På det angivne tidsmæssige grundlag, der vil kunne suppleres med fritid, skønnes det muligt at gennemføre et rimeligt uddannelsessystem, der bør tage sigte på en civil faglig oplæring, der vil øge de frivilliges muligheder i erhvervslevet efter tjenestens ophør. Forudsætningen vil dog være, at der vises imødekommmenhed fra civile uddannelsesmyndigheders side med hensyn til uddannelsens afviklingsform. Fra forsvarets side vil det være naturligt at udnytte enhver mulighed for nye uddannelsesmuligheder og uddannelsesformer, der måtte blive etableret som et led i samfundets aktuelle bestræbelser for

omskoling af ikke-faglærte til faglært arbejde og specialarbejde. Hele dette uddannelsesområde er først nu ved at blive organiseret gennem nydannelser i lærlingeoplæringen og gennem arbejdet i kommissionen vedrørende ikke-faglærtes uddannelse.

Ved tilrettelæggelsen af den civile uddannelse vil det være nødvendigt at tage hensyn til de frivilliges forudsætninger og ønsker, arbejdsmarkedets behov for specialuddannede, de lokale uddannelsesmuligheder og de særlige militære krav om øvelser, vagter m. v.

Efter de foreløbige overvejelser er det tanken at søge gennemført en civilundervisning for interesserede frivillige efter følgende retningslinier:

I elevtiden (ca. 1 år) eller i det første kontraktår for dem, der melder sig som frivillige efter aftjeningen af deres værnepligt, gennemføres 200-300 timers undervisning i almene fag (skrivning, dansk, regning, samfundslære og eventuelt engelsk) med det formål at skabe det nødvendige grundlag for den senere uddannelse. Af hensyn til de frivilliges forskellige forudsætninger må der formentlig foretages en vis differentiering ved tilrettelæggelsen af læseplaner.

Den egentlig faglige oplæring påregnes iværksat i de følgende kontraktår, efterhånden som det viser sig muligt at udvælge anvendelige uddannelser.

Faglig oplæring forudsætter frivillig tjeneste i mindst 2 år, og almen uddannelse af frivillige, der har meldt sig til frivillig tjeneste efter aftjening af deres værnepligt, forudsætter ligeledes, at de slutter kontrakt for mindst 2 år.

Alle frivillige bør ud over den uddannelse, der gives inden for den militære tjenestetid, i

hele kontraktperioden have adgang til fritidsundervisning i form af civile aftenskoler, brevs-skoler og særlige af forsvaret etablerede fritidskurser.

Da en stor del af de frivillige må antages at være ufaglærte med folkeskoleuddannelse, vil formentlig især muligheden for en lærlingeud-dannelse kunne gøre den frivillige tjeneste attraktiv. En sådan uddannelse kan imidlertid først tages op efter forhandlinger med erhvervsorganisationer m. fl. Det vil derfor ikke være muligt på nuværende tidspunkt at opstille et samlet program herfor, men der vil formentlig efterhånden kunne fremsættes tilbud for ét fag-område ad gangen, afhængigt også af de stedlige uddannelsesmuligheder. Kun inden for enkelte teknisk betonedede tjenesteområder fører selve den militære tjeneste til en uddannelse svarende til anerkendte civile uddannelser. Inden for visse håndværks- og kontoruddannelser kan eventuelt en civil teoriundervisning støttes af den militære praksis under tjenesten.

For udlærte håndværkere kan der blive tale om praktiske kurser af kortere varighed ved de teknologiske institutter.

Blandt de frivillige vil nogle måske være interesseret i en teoretisk uddannelse. Denne bør med de eventuelt nødvendige tilpasninger bygge på de gældende civile eksamenssystemer og kan omfatte fag, der tillader den frivillige at tage dele af eller hele uddannelsen til teknisk forberedelsesprøve, realeksamen, teknisk assistent eller de forskellige handelseksaminer. Nævnes kan også mesterprøvekursus og virksomhedslederuddannelse samt teoretisk uddannelse ved de teknologiske institutter for udlærte håndværkere. Den teoretiske uddannelse kan formentlig i modsætning til lærlingeud-dannelsen iværksættes forholdsvis hurtigt.

Ved siden af lærlingeuddannelsen og den teoretiske uddannelse bør der søges gennem-

ført korte kurser for ufaglærte, der ikke gør dem til faglærte, men som de vil kunne have udbytte af ved deres tilbagevenden til civilt erhverv. Som eksempler kan nævnes bygningsarbejderuddannelse, motorpasser og maskinpasseruddannelse og påtænkte uddannelser som industriarbejder og transportarbejder.

Det bør tilstræbes, at uddannelsen, såvel den faglige eller praktiske som den teoretiske, gives på en sådan måde, at der inden for det enkelte kontraktår gives en afrundet uddannelse, der dels har værdi i sig selv (for den teoretiske uddannelses vedkommende f. eks. ved færdiggørelse af et eller flere fag), og dels kan danne grundlag for en fortsættelse af uddannelsen.

Undervisningen bør i alle tilfælde, hvor mulighederne er til stede, henlægges til civile undervisningsinstitutioner, og oprettelsen af særlige faglige skoler må anses for at ligge uden for forsvarets rammer.

Med henblik på at støtte gennemførelsen af en under den frivillige tjeneste påbegyndt uddannelse eller for at hjælpe frivillige, der efter tjenesteperiodens udløb er interesseret i at gennemgå en uddannelse, som de ikke har kunnet opnå i tjenestetiden, foreslås det at yde et tillæg til den almindelige bonus. Dette tillægs størrelse bør afhænge af tjenestetidens længde og uddannelsens omfang, og dets udbetaling må bero på, om uddannelsen gennemføres.

Civilundervisningen for frivilligt personel bør følges op af en ved forsvarets velfærdstjenestes medvirken tilrettelagt erhvervsrådgivning, der på grundlag af det civile arbejdsmarkeds behov og den enkeltes forudsætninger kan råde og vejlede ham om, hvilken uddannelse han bør søge, og som ved hans hjemsendelse kan formidle en arbejdsanvisning og eventuelt hjælpe ham til at få adgang til at påbegynde eller videreføre en uddannelse.

